

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

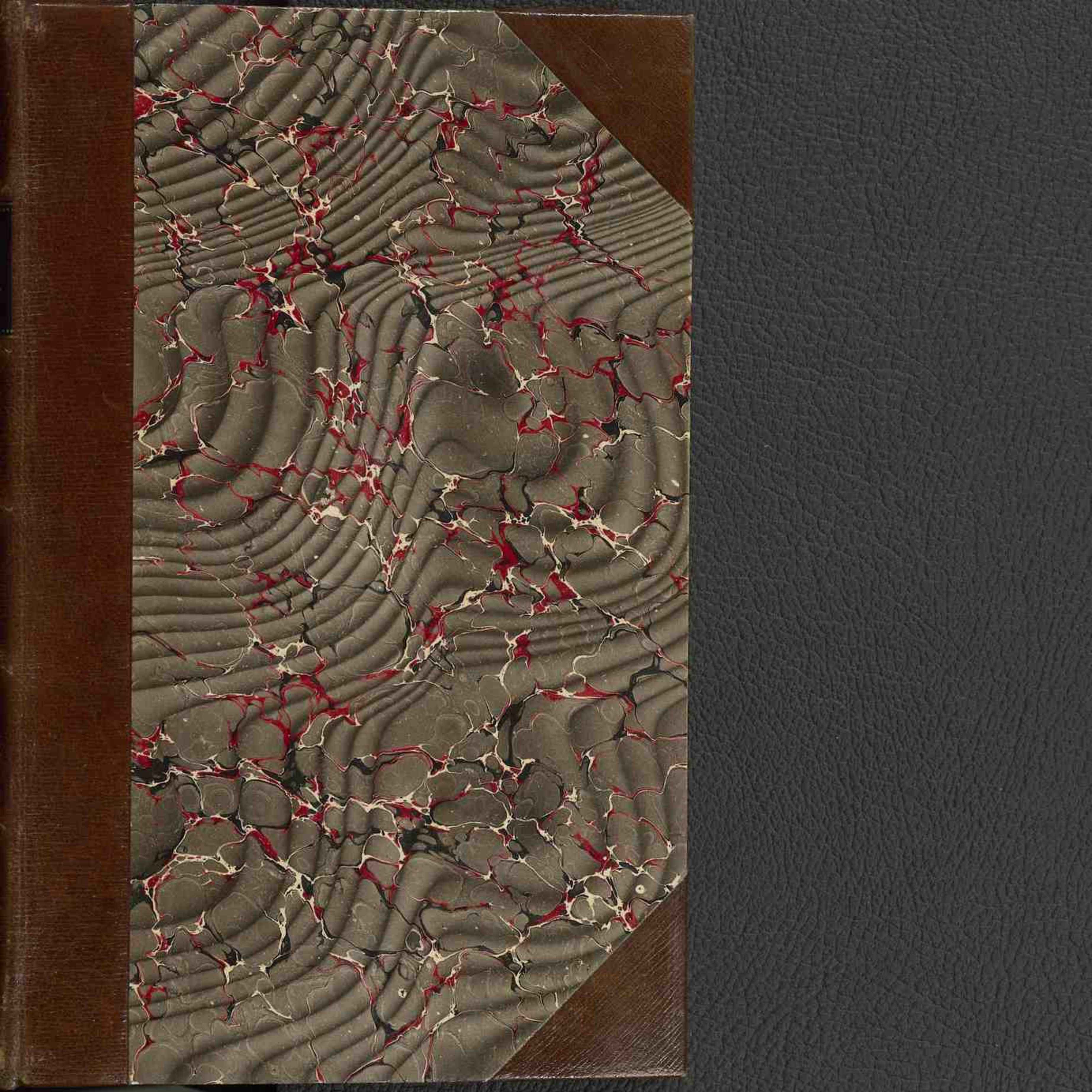
Forfatter(e) Author(s):	Wimmer, Ludvig F. A.
Titel Title:	<u>De danske Runemindesmærker.</u>
Udgavebetegnelse Edition Statement:	Haandudgave /
Udgivet år og sted Publication time and place:	Kbh. ; Kristiania : Gyldendal, 1914
Fysiske størrelse Physical extent:	263 s. :

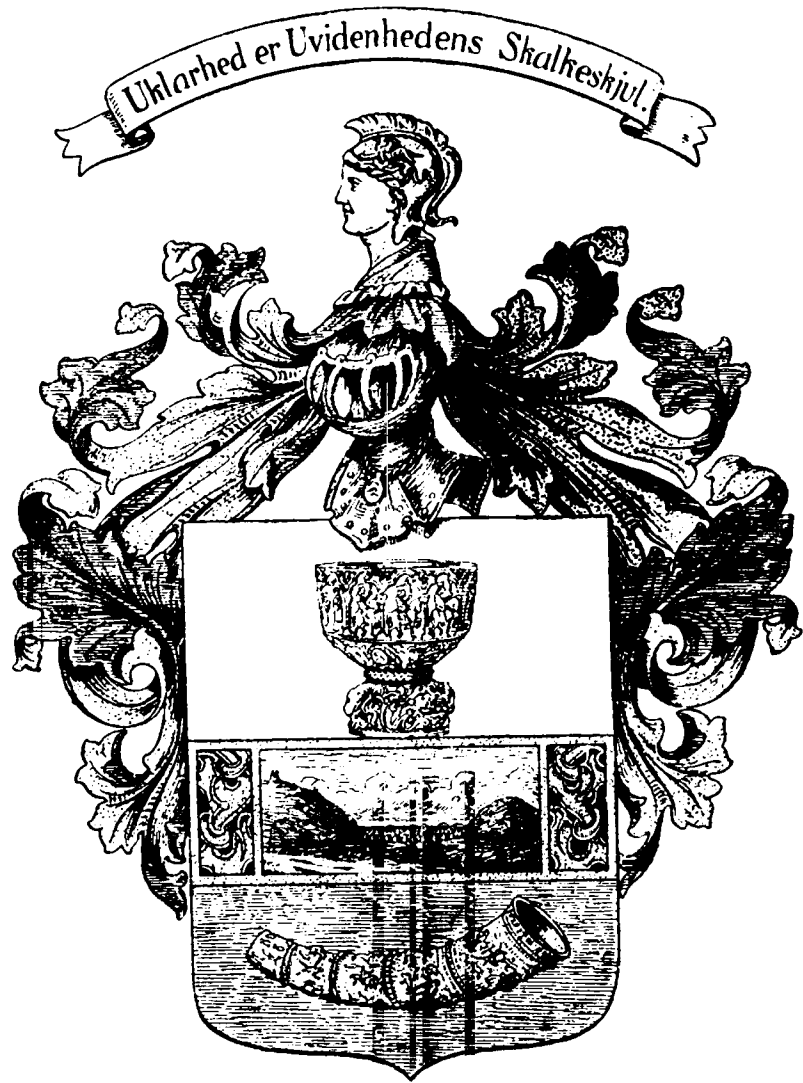
DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

349

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130017401611

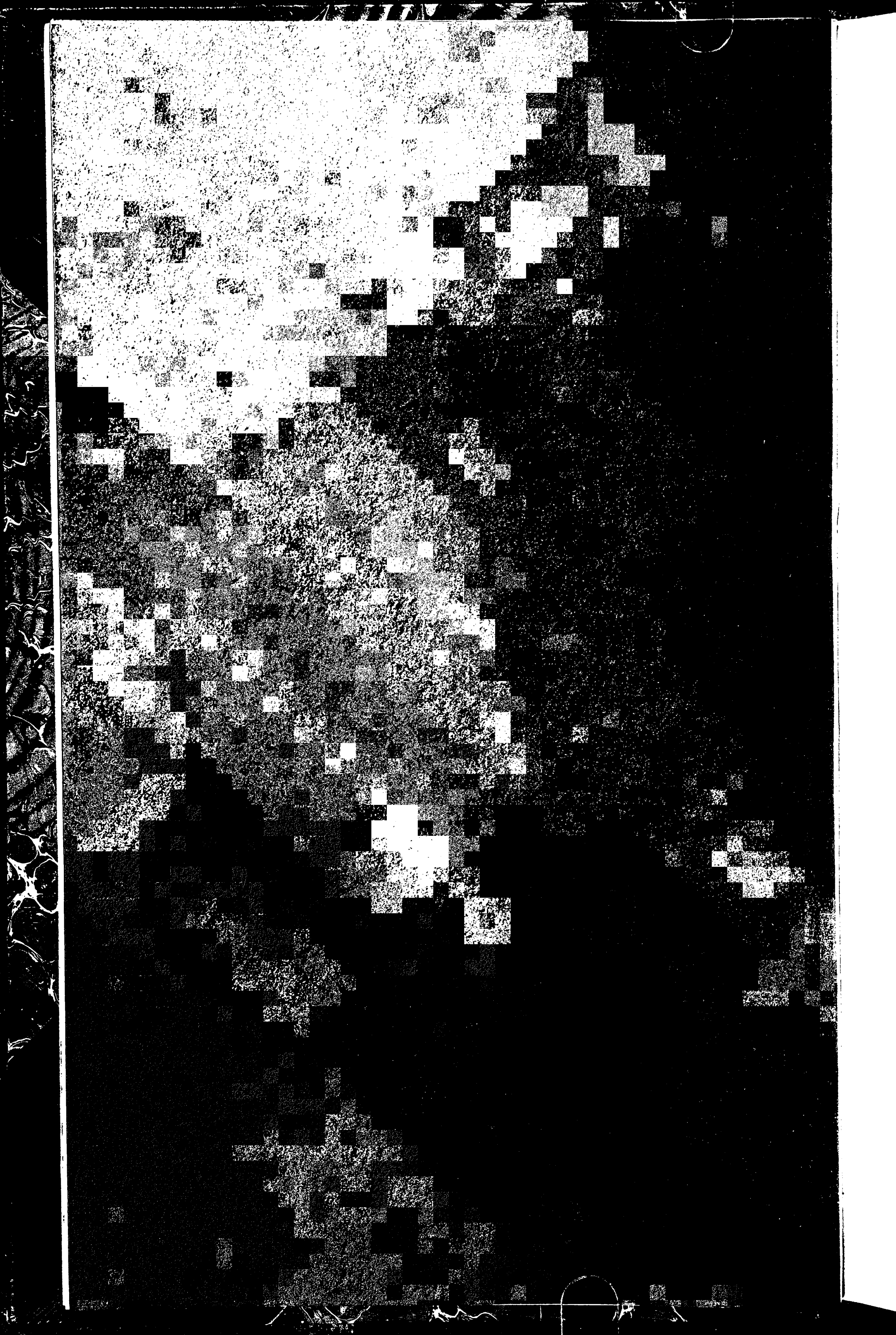
[Faint vertical text on the right edge, possibly a page number or reference mark]

LUDV. F. A. WIMMER

DE DANSKE
RUNE-INDSKRIFTS MÆR

HAANDUDGAVE VED LIS JACOBSEN

DE DANSKE
RUNEMINDESMÆRKER

Af *LUDV. F. A. WIMMER* udkom tidligere:

Navneordenes Bøjning i ældre Dansk. Kbh. 1868. (Udsolgt)	
Fornordisk Formlära. Lund 1874.....	2,00
Die Runenschrift. Berlin 1887.....	14 Mark
Døbefonten i Åkirkeby. Kbh. 1887	20,00
Rasmus Kristian Rask. Kbh. 1887	0,35
De tyske Runemindesmærker. Kbh. 1894. (Ikke i Boghandelen)	
De danske Runemindesmærker I—IV. Kbh. 1895—1908	175,00
Om Undersøgelsen og Tolkningen af vore Runemindesmærker. Kbh. 1895. (Ikke i Boghandelen)	
Ludv. F. A. Wimmer og F. Jónsson: Codex regius af den ældre Edda. Kbh. 1891	25,00

Af *LIS JACOBSEN* udkom tidligere:

Studier til det danske Rigssprogs Historie. Kbh. 1910.....	5,00
Guterlov og Gutersaga. Kbh. 1910	2,00
Peder Palladius' Danske Skrifter I. Kbh. 1911—12.....	13,45
Kvinde og Mand. En Sprogstudie fra dansk Middelalder. Kbh. 1912	4,00
Sprogets Forandring, bearbejdet efter Axel Kock: Om språkets för- ändring. Kbh. 1913	3,00
Nyfundne Runeindskrifter i Danmark. Kbh. 1914.....	1,50

LUDV. F. A. WIMMER
DE DANSKE
RUNEMINDESMÆRKER

HAANDUDGAVE VED LIS JACOBSEN

KØBENHAVN OG KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOGHANDEL • NORDISK FORLAG

—
MCMXIV

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF
SELSKABET FOR NORDISK FILOLOGI

H. H. THIELES BOGTRYKKERI. KØBENHAVN

FORORD.

I Aaret 1908 afsluttedes Wimmers store Værk: Undersøgelsen og Tolkingen af alle bevarede danske Runemindesmærker. Dets Betydning for vort Kendskab til det danske Sprogs Udvikling er større end nogen anden Textsamling eller nogen sproghistorisk Undersøgelse, og Tiden vil ikke mindske den. Runeindskrifterne er jo saa godt som den eneste Kilde til Kundskab om dansk Sprog i den ældre Middelalder (800 — 1250), og disse for vor Sprogviden grundlæggende Texter, der i Original er saa vanskelig tilgængelige, er i Wimmers Værk for første Gang samlede og tidssvarende udgivet.

Ønsket om, at dette Værk maatte fremkomme i en for alle sproginteresserede let erhvervelig Udgave, var almindeligt; som Forholdet var, kunde det kostbare Værk praktisk talt kun benyttes paa de store offentlige Biblioteker. Forskellige fremragende Filologer opfordrede derfor Prof. Wimmer til selv at udgive Runeværket i en stærkt forkortet Form, men Wimmer, der i mere end en Menneskealder havde brugt sin Arbejdskraft til Runestudier, følte ingen Lyst hertil. Da Trangen til en saadan Udgave imidlertid stadig var meget følelig, tog „Selskab for nordisk Filologi“ Initiativet til at afhjælpe den. I Foraaret 1912 henvendte dets daværende Formand Marius Vibæk sig til mig for at spørge, om jeg, under Forudsætning af at Prof. Wimmer gav sin Tilladelse, vilde paatage mig at udgive Runeværket i sammentrængt Form, og trods store Betænkeligheder indvilgede jeg heri, idet jeg fuldt saa vel som nogen vidste, hvor stort et Savn der, hvis Arbejdet lykkedes, kunde raades Bod paa. Naar jeg dog var i Tvivl om, hvorvidt jeg kunde og burde paatage mig Arbejdet, var det, fordi jeg var klar over, hvor vanskeligt det var paa en nogenlunde tilfredsstillende Maade at sammentrænge Prof. Wimmers fire store Folianter i et lille Oktavbind, og fordi jeg med Hensyn til Vurderingen af Runestenene som historisk Kildemateriale havde afvigende Anskuelser. Mine Overvejelser førte mig imidlertid til det Resultat, at Opgaven maatte være den klare og præcise: at gengive saa godt jeg evnede i sammentrængt Form Indholdet af Wimmers Runeværk og undertrykke alle personlige Meninger om Enkeltheder. Efterat Prof. Wimmer med den uegennyttigste Imødekommenhed havde givet sin Tilladelse til Udgivelsen, paatog jeg mig da Arbejdet.

Det Princip, jeg har fulgt, er at meddele alle de i Wimmers Værk behandlede Runeindskrifter og meddele dem i den Form, hvori de her findes¹. Rettelser og Tilføjelser, der af Wimmer er meddelt dels i et Tillæg til 4. Bind, dels — især for Egnavnenes Vedkommende — i Ordsamlingen, er indføjet i Text og Ordsamling uden Bemærkning. Indskrifter, som er kommet for Dagen under Udgivelsen af Runeværket, og som Wimmer har meddelt i Tillæg til de forskellige Bind, er i nærværende Udgave indsat paa den af Wimmer betegnede Plads. Ogsaa de historiske Indskrifter, som Wimmer i sit store Værk har samlet i 1. Halvbind, har jeg meddelt paa det Sted, hvor de ifølge Wimmers Fremstilling kronologisk hører til.

Efter Afslutningen af Wimmers Værk er 16 Runeindskrifter fundet i Danmark (og Skaane), nemlig 5 paa egentlige Runestene i Danmark og 3 paa Stene i Skaane samt 8 større og mindre Indskrifter i danske Kirker². Undersøgelse og Tolkning af de to skaanske Indskrifter (Håstad-Stenen og Skårby-Stenen II) er offentliggjort af *Ebbe Tuneld* i *Historisk Tidskr. f. Skåneland III*, Indskriften paa den tredje skaanske Sten (Dagstorp-Stenen) er meddelt af Intendenten ved Lunds kulturhistoriske Museum *Karlin* (se Arkiv f. nord. Fil. n. F. XXV, 183). Af de danske Runeindskrifter har jeg givet en Skildring og Tolkning i *Aarbøger f. nord. Oldkyndighed* 1913. Ved velvillig Imødekommenhed fra Redaktøren af *Hist. Tidskr. f. Skåneland*, Arkivar Dr. *Lauritz Weibull*, og Redaktøren af *Aarbøger*, Direktør Dr. *Sophus Müller*, har jeg faaet Tilladelse til at benytte Reproduktionerne i de nævnte Tidsskriftafhandlinger til nærværende Udgave; ligeledes har Hr. Karlin vist mig den store Tjeneste at lade et Fotografi af Dagstorp-Stenen tage til Brug for nærv. Udgave. Saaledes har det været mig muligt i et Tillæg (S. 200—210) at meddele Text og Fotografier af de nyfundne Indskrifter; deres Ordforraad har jeg indført i Ordsamlingen.

Om Stoffets Ordning skal iøvrigt bemærkes: Enhver Indskrift meddeles ligesom i det store Runeværk i tre Versioner. 1. Texten (med latinske Bogstaver) lige efter Runerne, 2. Texten i olddansk Sprogform, 3. Texten i nydansk Oversættelse. Desuden meddeles Indskrifternes formentlige Affattelsestid samt Wimmers Angivelse af, naar de første Gang omtales, og hvor de nu findes³. I tilføjede Noter gives Oplysning om tvetydige Læsninger og Tolkninger samt Forklaringer, der er knyttet til den enkelte Sten og derfor ikke skønnedes at kunne faa Plads i Ordsamlingen. Denne sidste gengiver med enkelte lidet væsentlige Ændringer

¹ Udeladt er dog følgende 6 Mindesmærker: 3 Billedstene uden Runer (Krageholm-Stenen II, Hunnestad-Stenen III og Aastrup-Stenen III, DRm. iv Nr. 5 og 9, vii B c Nr. 1), 2 Ligestene med Kors, men uden Runer (Torsager-Stenen og Nimtofte-Stenen, DRm. VI Nr. 18 og 19) samt Døbefonten i Aakirkeby, som af Wimmer meddeles i et Tillæg i Indledningen, men hvis rent gotlandske Sprog sætter den ganske udenfor danske Runemindesmærker.

² Efter nærværende Udgaves Afslutning er der fundet en Runesten ved *Jennum*, Spentrup Sogn, Nørhald Herred, Randers Amt; Beskrivnings- og Tolkningsforsøg ved Adjunkt Orluf findes i „Berlingske Tidende“ 22. Okt. 1913.

³ Naar Stenene, som Tilfældet er med en Del skaanske Sten, er flyttet efter Afslutningen af Wimmers Værk, er deres nuværende Plads anført, ikke den af W. meddelte.

ganske Ordsamlingen i det store Værk, dog er Afsnittet om Egennavne stærkt forkortet. Ogsaa Plan og Text i Indledningen stemmer helt igennem med Wimmers Indledning, kun i Afsnittet om Runeindskrifternes Indhold har jeg — uafhængigt af Wimmer — fremsat nogle almindelige Synspunkter, som jeg mente vilde være til Nytte i denne for en større Almenhed beregnede Udgave.

Det havde først været min Hensigt at meddele afvigende Opfattelser af Indskrifterne, der var fremkommet efter Wimmers Udgivelse af disse, men det viste sig hurtigt, at dette ganske vilde sprænge Udgavens Rammer. Enhver interesseret vil desuden saare let ved Hjælp af den aarlige Bibliografi i „Arkiv f. nordisk Filologi“ under Afsnittet „Runekundskab“ og Afsnittet „Anmeldelser“ kunne finde herhen hørende Fremstillinger. Heller ikke ny Meddelelser om Enkeltord eller Navne, der er fremkomne efter Afslutningen af Wimmers Værk, er omtalt i nærværende Udgave. Denne har altsaa — med Undtagelse af Tillægget og det nævnte Afsnit i Indledningen — i et og alt som Grundlag Wimmers Værk: Alle danske Runeindskrifter gengives her i den Form, Wimmer ved sin Afslutning af Værket 1908 mente, de havde. Men er Æren for Udgaven saaledes alene Wimmers, er Ansvar for dens Form: Sammentrængningen af W.'s Indledning, Gengivelserne af hans Tolkninger, Indføjelserne af hans Rettelser osv. alene mit.

Da jeg paatog mig at besørge denne Udgave, var det Forudsætningen, at kun Texterne skulde meddeles, ikke de billedlige Gengivelser. Saasnart jeg tog fat paa Arbejdet, indsaa jeg imidlertid, hvor mangelfuld en Udgave vilde være, hvor Pladshensyn forbød Beskrivelse af de enkelte Indskrifter Ordning, Runernes Form, Bevaringstilstand o. lign., og hvor Læseren ikke selv kunde slutte sig hertil af et ledsagende Billede. Jeg henstillede dette til Prof. Wimmer, der da gav sin Tilladelse til, at alle de ypperlige Tegninger fra hans store Runeværk reproduceredes i nærv. Udgave. Gengivelserne her er da udført (i $\frac{1}{3}$ Størrelse) efter Prof. Magnus Petersens i Samarbejde med Wimmer fremstillede Raderinger. Billedgengivelserne i Tillægget er for Håstad- og Skårby-Stenens Vedkommende udført (i $\frac{1}{2}$ Størrelse) efter Tegninger, for de øvrige Indskrifter Vedkommende efter Fotografier af Indskrifterne.

København i Oktober 1913.

LIS JACOBSEN.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Indledning	9
1. Runestenenes Bestemmelse og Plads	10
2. Indskrifternes Ordning	13
3. Runernes Form	18
4. Runernes Lydværdi	24
5. Indskrifternes Sprog	32
6. Indskrifternes Indhold, Form og Alder	40
Runeindskrifterne:	
Nr. 1—68, Runestene i Nørrejylland	51
Nr. 69—73, Runestene i Sønderjylland	93
Nr. 74—98, Runestene paa Øerne (undtagen Bornholm)	99
Nr. 99—141, Runestene i Skaane	120
Nr. 142—180, Runestene paa Bornholm	145
Nr. 181—196, Runeligstene	166
Nr. 197—244, Mindesmærker knyttede til Kirker	174
Nr. 245—246, danske Runemindesmærker udenfor Danmark	192
Nr. 247—250, fremmede Runemindesmærker i Danmark	196
Nr. 251—266, Tillæg: Nyfundne Runeindskrifter	200
Ordsamling:	
I. Det almindelige Ordforraad	211
II. Egennavne	232
III. Latinske Ord	256
Alfabetisk Fortegnelse over Runeindskrifterne	258

INDLEDNING

Langt den største Del og i alle Henseender den mest betydende Del af de danske Runemindesmærker er Mindestene og Gravstene, der er rejst i 9.—12. Aarh. Af de 266 bevarede Runeindskrifter findes de 188 paa saadanne *egentlige Runestene* (Nr. 1—65, 69—97, 99—179, 245, 247—258); 12 Indskrifter findes paa de flade *Ligstene*, der i 12. og 13. Aarh. lagdes paa Graven (Nr. 182—187, 189—191, 193, 195, 196); fra samme Tid er de tre vistnok oprindelig rejste Ligstene (Nr. 181, 189 og 192) og en Rullesten, der er benyttet som Gravsten (Nr. 194). Til Minde- og Gravstenene hører endnu een Sten, Runestenen fra London (Nr. 246), der skønt udført i 11. Aarh. har ligget paa Graven, som det dengang var Sæd i England.

Samtidig med Runeligstenene er en Del *Indskrifter* paa forskelligartede Ting og Stene, der er *knyttet til Kirker*. Der er bevaret 12 Døbefonter (Nr. 197—208), 10 Røgelsekar (Nr. 209—18), en Kirkeklokke, et Relikviagemme, en Kirkekiste, et Kirkedørsbeslag og en Stump af en Kirkerude med Runeindskrifter fra 12. og 13. Aarh. (Nr. 219—223). Dernæst findes der paa 12 Stene ved eller i middelalderlige Kirker Runeindskrifter, der fortæller, hvem der var Kirkens Bygherre eller Bygmester eller Skytshelgen (Nr. 224—234, 259). Én Indskrift giver Text til et gammeltestamentligt Relief (Nr. 235), en anden opfordrer Kirkegængere til at bede deres Ave (Nr. 236). Paa en Teglsten i Søborg Kirke (Nr. 242) har Bygmesteren eller Mursvenden ristet sin Elskedes Navn. I Kormuren i Tornby Kirke i Vendsyssel har en Nordmand ristet en ejendommelig Kærlighedserklæring (Nr. 260), og i Kormuren i Asmindrup Kirke paa Sjælland er der ristet et Slags Gældsbevis (Nr. 264). Tre jydsk Stene og en bornholmsk Sten er prydet med det i 13. Aarh. brugelige Rune-Fupork (Nr. 237—39, 180). En enkelt sjællandsk Runesten af et temmelig blødt Sandstensmate-

riale anser Wimmer for en meget sen Efterligning af gamle Mindestene (Nr. 98). — Af de 266 Runeindskrifter er der 7, hvis brudstykkeagtige Karakter gør det umuligt saavel at tyde Indskriften som at afgøre, hvortil Stenen har været bestemt (Nr. 66—68, 240—241, 243—244).

Vi skal nu nærmere omtale de egentlige Runestene, Hensigten med dem, deres Ydre, Plads og Omgivelser og Indskrifternes Form og Indhold.

1. RUNESTENENES BESTEMMELSE OG PLADS

Runestenene er Mindestene; de skal bringe den Dødes Navn til sene Slægter. „Stenen siger, den længe vil stande. Val-Tokes Navn vil den nævne“ staar der paa Aars-Stenen (Nr. 19), som den jydsk Hirdmand rejste til Minde om sin faldne Herre. Og paa Tillise-Stenen (Nr. 96), som Eskel Sulkesøn lod rejse „efter sig selv“, staar der:

„Evigt vil stande,
mens Stenen lever,
dette Vidne,
som Eskel virked’.“

Den ene af disse Stene er sikkert rejst fjærnt fra det Sted, hvor Toke faldt og jordedes, den anden er rejst, mens den, til hvis Minde den skulde være, endnu var i Live. Ingen af disse Stene er da egentlige Gravstene. Nogle Stene giver ligefrem Oplysning om, at de Døde hviler et andet Sted. I Indskriften paa Valleberga-Stenen (Nr. 139), der er rejst i Skaane efter Manne og Svenne, siges det udtrykkeligt, at de ligger begravede i London; og i Indskriften paa Slesvig-Stenen (Nr. 250), der er rejst i Sønderjylland efter Halfdan Sulkesøn, staar der, at „i England i Skia hviles han“. Paa den prægtige Sten (Aarhus II, Nr. 34) som Gunnulv og Øgøt og Aslak og Rolv rejste i Jylland efter deres Kampfælle Full, hedder det, at han faldt „østpaa ude paa Havet, hvor Konger stredes“. En af de største bornholmske Stene (Ny Larsker-Stenen II, Nr. 169) har en Søn rejst efter sin Fader, der „drukne ude paa Havet med hele Mandskabet“. Lignende Indskrifter findes paa mange andre Runestene, og naturligvis er der mangfoldige Stene, der kun er Mindestene, ikke Gravstene, uden at dette ligefrem kan ses af Indskriften. Dette gælder vistnok de fleste af de Runestene, som ikke er rejst af Slægten, men af Fælle over

Fælle, f. Ex. den store smukke Sten som Toste og Hove og Frebjørn rejste efter „deres Fælle“ Saxes Søn Asser, den gæve Yngling, der døde som „den største Unidding blandt Mænd“ (Aarhus V, Nr. 42).

Men lige saa vist, som det er, at mange Runestene er rejst langt fra den Dødes Grav, lige saa vist er mange Stene egentlige Gravmæler. I Indskriften paa et af de aller ældste Runemindesmærker, den store Gunderup-Sten (Nr. 2), som Toke rejste efter sin Stiffader Abe og sin Moder Tove, og som indtil Midten af 18. Aarh. stod paa en Høj i Gunderup, hedder det: „de ligger begge i denne Høj“. Paa den berømte Karlevi-Sten (Nr. 245), der er rejst ved Ølands Kyst over den danske Høvding Sibbe, staar der: „Skjult ligger Kampens Træ i denne Høj“. Her siger selve Indskriften altsaa, at Stenen er rejst over den Dødes Grav. Et andet Vidnesbyrd herom afgiver Store Rygbjærg-Stenen (Nr. 13), som Tue Bryde rejste efter sin „Lege“ Torgunn; thi i den Høj, hvorpaa Stenen stod, fandtes Liget af en ung Kvinde fra Jernalderen. At mangfoldige Stene fra de ældste Tider virkelig er Gravstene, er derfor utvivlsomt; og sikkert er det ogsaa, at jo længere man kommer ned i den kristne Tid, jo almindeligere bliver de egentlige Gravstene, og jo sjældnere bliver de bautaformede Mindestene, indtil disse i 12. og 13. Aarh. helt fortrænges af de flade Ligstene.

Naar en Runesten skulde rejses, maatte man først finde en dertil vel egnet stor Sten; i den ældste Tid tildannedes Stenen nemlig ikke ved Kunst; man lod den beholde sin naturlige Form. Den *Stenart* man brugte var i Jylland, paa Øerne og i Skaane altid Granit, paa Bornholm brugtes desuden en haard Sandsten. Stenens *Form* skulde saa vidt muligt være som de gamle Bauptenenes, bred ved Foden, tilspidset ved Toppen; Fladerne skulde helst være jævne og plane. Man har anvendt den største Umag for at finde passende Stene, og ofte har man hidført Runestenen langvejsfra; ikke sjældent har man benyttet Mindestene eller Offerstene fra en ældre Tid, som de skaalformede Fordybninger og andre religiøse Tegn paa forskellige Runestene viser. — Stenenes *Størrelse* er meget forskellig. Højest af alle danske Runestene er den skaanske Lundagård-Sten (Nr. 134), der rager henved 4 Meter over Jorden, men til Gengæld er meget smal. Dernæst kommer de bornholmske Stene fra Brogaard (Nr. 143) og Gyldensaa (Nr.

163), saa den vældige Granitblok fra Rimsø i Jylland (Nr. 10), Tryggevældestenen fra Sjælland (Nr. 81) og Glavendrup-Stenen fra Fyen (Nr. 80). Alle disse Stene har en Højde af 3 Meter og derover. De fleste Runestene naar dog kun Mandshøjde, og mange er kun mellem 1 og 2 Meter; mindst og uanseeligst af de fuldstændig bevarede Runestene er Sjøring-Stenen (Nr. 38), hvis hele Højde er een Meter, og dog er den rejst efter en Hirdmand „Finnulvs Hjempfælle“. I Reglen vil dog Forholdet være dette, at jo større og anseeligere Stenen er, des mægtigere og fornemmere har den været, til hvis Minde den er rejst.

Naar Stenen var valgt og ført til det Sted, hvor den skulde rejses, og naar de værste Ujævnheder og Knuder var fjærnede, blev Indskriften malet paa Stenen (sml. *fá* i Ordsamlingen). Til Indskriftflade valgtes som Regel den bredeste Side; kun hvor denne paa Grund af store Ujævnheder o. lign. ikke var egnet dertil, anbragtes Indskriften paa en (eller flere) af Stenens smalle Sider eller endog paa dens Kant (se f. Ex. Nr. 2, 7, 18, 92, 120, 157). Ikke sjældent fordeltes Indskriften paa flere Sider (se f. Ex. Nr. 4, 5, 34, 71, 80, 81, 85, 96, 135, 136). — Mens omhyggelig Jævning af Indskriftssiden ikke har fundet Sted paa de ældre Stene, blev dette senere almindeligt. Naar Tiljævning og Paamaling var færdig, blev Runer og Ornamente ristede eller indhugne i Stenen (sml. *rísta*, *hággva* i Ordsamlingen).

Mindesmærket udgjordes sjældent af Runestenen alene (sml. *kumbl* i Ordsamlingen). Meget ofte dannede Runestenen Led i en Kreds af indskriftløse Stene. Disse kunde danne en Skibssætning (se *skæið* i Ordsamlingen), i hvis ene Ende Runestenen var stillet, saaledes som det ses paa den delvis bevarede Skibssætning om Glavendrup-Stenen (Nr. 80), og som det udtrykkelig hedder paa Tryggevælde-Stenen (Nr. 81): „Ragnhild, Ulvs Søster, satte denne Sten og gjorde denne Høj og denne „*Skæið*“ efter Gunnulv sin Husbonde“. Den sidste Indskrift viser — ligesom talrige andre Indskrifter — at der til Mindesmærket foruden Runestenen og Stenkredsen ofte hørte en Høj. Tit var Stenen rejst paa Højen eller ved dens Fod. Mange Runestene har ned til vor Tid staaet paa de Høje, hvor de for Aarhundreder siden blev rejst. Højen kunde ogsaa paa anden Maade danne Del af Mindesmærket. Et storslaaet Exempel herpaa har vi i Jællingemonumentet. Den lille Jællingesten er rejst paa Tyres Høj, men den

store Jællingesten er rejst midt imellem Gorms og Tyres Høj (se nf. Nr. 4—5). Højen kan som ved Rygbjærgmonumentet være Gravhøj for den, efter hvem Stenen er rejst, men ligesaa hyppigt er Højen ligesom Stenen kun udført til den Dødes Minde. Udgravninger har vist, at man til det 10. og 11. Aarh.s Runemindesmærker ikke sjældent har benyttet Bronzealderhøje. Højen har da kun tjent som Middel til at gøre det hele Mindesmærke mere anseeligt og lettere synligt viden om. Efter Toke Gormssøn, som faldt ved Upsala, satte nogle af hans Kampfæller en Mindesten i Skaane (Hällestad-Stenen I, Nr. 109), hvor det siges: „Helte satte efter deres Broder Sten paa Bjærget (d. e. Højen)“; og paa den Sten, som rejstes efter Tokes Hirdmand (Hällestad-Stenen II, Nr. 110), staar der: „Nu skal Stenen staa paa Bjærget“. I begge disse Tilfælde viser selve Indskriften, at Stenen er rejst paa en Høj langt fra den Dødes Grav. Ikke blot ved Skibssætninger og Høje kunde Mindesmærket udmærkes. Man kunde foruden Runestenen rejse flere store Stene — indskriftløse eller prydet med Ornamente. Det prægtigste af saadanne Mindesmærker er Hunnestad-Monumentet (Nr. 104—105), der som Worms Gengivelse viser har bestaaet af 8 store Stene — 2 med Runeindskrift, 3 Billedstene og 3 Stene uden nogen Art af Fremstilling. Paa adskillige skaanske Runemindesmærker, hvoraf nu kun en enkelt Sten er bevaret, viser Indskriften, at Monumentet oprindeligt har bestaaet af flere Stene (Nr. 115, 120, 126, 132, 134, 137, 138).

Nogle faa af de ældste Runestene har vistnok været rejst inde i Gravhøjen (Nr. 1, 75, 79)¹, men senere har man rejst Runestenen paa Steder, hvor de saas af saa mange som muligt. Derfor satte man Stenen paa Højens Top, og derfor lagde man Mindesmærket ved de store befærdede Fjordes Kyster og nær ved de gamle „Kongeveje“, der førte fra By til By.

2. INDSKRIFTERNES ORDNING

Indskrifterne er som Regel anbragt i lodrette Linjer. Begyndelseslinjen løber saa godt som uden Undtagelse fra neden opad. De øvrige Linjer kan løbe i samme Retning, som f. Ex. paa Tryggevælde-Stenen, men hyppigt løber de bustrofedon d. v. s.

¹ Dette gælder ogsaa om en nu forsvunden Sten, Arrild-Stenen i Sønderjylland, der blev fundet i 1832 inde i en Høj.

skiftevis op og ned som et Plovjærn, som paa den samtidige Glavendrup-Sten¹. Nogen fast Regel for Linjernes Skiften gælder dog ikke, saa lidt som for deres Rækkefølge. Begyndelseslinjen kan være yderst, næstyderst, midterst — kun Sammenhængen kan vise dette. Hyppigst begynder Indskriften dog med Linjen længst til venstre, sjældnere med Linjen længst til højre eller en af de øvrige Linjer.

Indskriften staar undertiden frit (f. Ex. paa Nr. 1, 99, 78, 83, 10, 56, 130), men i Almindelighed er hver Linje indrammet af Streger, og dette bliver efterhaanden Regel. Den simpleste Form for Rammestreger viser de gamle Stene, f. Ex. Helnæs-, Flemløse-, Glavendrup- og Tryggevælde-Stenen (Nr. 76, 77, 80, 81), hvor Linjerne kun er adskilte ved en enkelt Streg, mens der ingen Streg findes ved Yderlinjerne. Dette finder man derimod paa Kallerup-Stenen og Læberg-Stenen (Nr. 74, 7). Paa Snoldelev-Stenen (Nr. 75) findes desuden en Forbindelseslinje mellem Rammestregerne, saa Indskriftslinjerne fuldstændig omsluttet af en Ramme. Lignende enkelte Rammer er brugt paa mange andre Stene. — Herfra er Overgangen sket til de dobbelte Rammestreger, hvor hver Linje har Rammestreg baade ved Runernes Top og Fod (se f. Ex. Nr. 6, 110, 27). Ofte afsluttes Rammestregen i en lille Spiral (se f. Ex. Nr. 4, 20, 72). Ved Siden af de parallelt ordnede Linjer anbringes paa yngre Runestene tit Indskriften i et Baand, der løber langs Stenens Kant. Overgangsformer hertil viser f. Ex. Nr. 24, 129. Regelmæssig Baandform finder man f. Ex. paa Nr. 107, 114, 154, 158, 93; paa alle disse løber Indskriftbaandet fra venstre til højre. Fra højre til venstre løber Baandet f. Ex. paa Nr. 111 og 225. Hvor det enkelte Baand ikke kunde rumme hele Indskriften, anbringes Slutningen paa en tilstødende Flade (f. Ex. Nr. 53) eller oftere paa en selvstændig Linje paa samme Flade (f. Ex. Nr. 17) eller paa en Linje, der danner Forbindelse mellem Baandenderne (f. Ex. Nr. 26). I Stedet for at være anbragt i enkelt Baand kan Indskriften være fordelt i to Baand eller Buer indenfor hinanden (se f. Ex. Nr. 38, 48, 103, 118). Paa

¹ Kun paa Fjenneslev-Stenen (Nr. 92) begynder Indskriften foroven, aabenbart af Hensyn til det dér anbragte Kors; Slesvig-Stenen (Nr. 250), hvor Indskriften ogsaa begynder foroven, er efter Wimmers Opfattelse svenskpaavirket. I et Par Tilfælde er Indskriften paa Grund af Ornamenteringen og Stenens Form anbragt vandret, nemlig paa den store Jællingesten (Nr. 5) og paa Sønder Kirkeby-Stenen (Nr. 88).

nogle Sten er Baandets Slutning bøjet op ad Stenens Midte (f. Ex. Nr. 108, 142); dermed er Begyndelsen gjort til at anbringe Indskriften i en Slangevinding, et Ormeslyng, hvad der senere bliver saa almindeligt paa svenske Stene, men som i Danmark kun er fuldt udviklet paa enkelte bornholmske Stene (f. Ex. Nr. 150, 149). Tilløb til saadanne Slangevindinger findes f. Ex. paa Nr. 36 og Nr. 59.

Mens alle de her nævnte Former kan antages at have udviklet sig naturligt af hinanden uden fremmede Forbilleder, maa det formodes, at de kunstige Slyngninger, som findes paa enkelte skaanske og bornholmske Stene fra sen Tid, skyldes svensk Paa-virkning (se f. Ex. 140, 141, 143, 144, 169).

Af Rammestregerne udvikledes fra Midten af 10. Aarh. eller noget før en Ornamentik, hvis enkleste Form er den Spiral, vi finder paa den lille Jællingesten, og som paa den store Jællingesten er udviklet til de smukke kunstigt slyngede Baand, der omgiver baade Indskriften og Billedfremstillingen. Lignende men meget enklere Slyngninger findes bl. a. paa Tirsted-Stenen og Baldringe-Stenen (Nr. 90, 100).

Fremstillingerne var dog ikke blot ornamentale. Paa den større Jællingesten er paa den ene Side fremstillet en korsfæstet Kristus, paa den anden Side et fantastisk Dyr. Mens Kristusfiguren staar i den nøjeste Forbindelse med Indskriften, er det ikke lykkedes at forklare Betydningen af Dragedyret. Nogle Forskere mener, at det ligesom andre lignende Dyrefremstillinger paa Runestene (se Nr. 106, 122, 134, 246) kun er af ornamental Art, ligesom de irske Dyreornamenter, som er Forbillede for de nordiske; Prof. Wimmer anser det imidlertid for utvivlsomt, at disse Dyrefremstillinger har haft en virkelig Betydning for hin Tids Nordboere, selv om vi ikke er i Stand til at udfinde den¹. Foruden i Fremstillingen af Fantasydyret viser Runestene Paavirkning fra irsk Kunst ved Fremstillingen af Mandshovedet, der nøje svarer til lignende Fremstillinger i irske Haandskrifter². Ogsaa her hersker Tvivl om, hvorvidt Nordboen har knyttet mytiske eller andre Forestillinger til Fremstillingen, eller om denne har været af en ligesaa ren

¹ Derimod mener Wimmer, at Dyrefremstillingen paa den unge Sørup-Sten (Nr. 97) kun er et Ornament ligesom flere lignende Ornamenter paa svenske Stene.

² I et Hdskr. fra 6. Aarh. af irsk Oprindelse, Codex aureus i Stockholm, har Wimmer paavist Forbilledet til Dyrefremstillingen paa Lundagård-Stenen.

ornamentalsk Art som Spiraler og Baandslyng (se Afbildningerne til Nr. 34, 36, 41, 134).

Foruden disse — i hvert Fald i deres Oprindelse — ornamentale Billedfremstillinger, viser Runestenene ogsaa Exempler paa realistiske Figurer, om hvis Betydning vi ikke er i Tvivl. Saaledes gengives Vikingskibe paa flere Stene (Nr. 21, 24, 88, 122), alle fra Slutningen af 10. Aarh., „den genopstandne Vikingetid“. Fra samme Tid er Fremstillingen paa den ene Hunnesteinsten af den øxebærende Kæmpe (Nr. 104), efter Wimmers Formodning Faderen til de to Brødre, over hvem det prægtige Mindesmærke er rejst. Helt realistisk — men tilsyneladende uden Sammenhæng med Indskriften — er den jagede Hjort paa Handest-Stenen (Nr. 53) ligesom Hjorten paa Hyby-Stenen (Nr. 136).

Af hel anden Art end disse verdslige Fremstillinger paa Mindesmærkerne fra Slutningen af 10. Aarh. er de religiøse Symboler paa de gamle Stene fra Snoldelev og Læborg (Nr. 75 og 7) fra Begyndelsen af 9. Aarh. og fra 1. Halvdel af 10. Aarh. Paa Snoldelev-Stenen, der var rejst i Odinspræstens Gravhøj, ser man det gamle Hagekors og de tre Horn, der griber ind i hinanden, hedenske Tegn, hvis nærmere religiøse Betydning vi ikke kender. Paa Læborg-Stenen er Torshammeren fremstillet. Utvivlsomt har denne svaret til Paakaldelsen paa den noget ældre Glavendrup-Sten „Tor vie disse Runer“. Naar man derimod paa den meget unge Hanningsten (Nr. 65) har indristet Torshammeren, saa kan denne næppe have sin gamle Betydning: Torpaakaldelsen, men kan vel være Vidnesbyrd om, at man langt ned i Tiden tillagde dette hedenske Symbol magisk Kraft.

Torshammeren afløstes naturligt af det kristne Kors, som man i forskellige Former (ogsaa i Form af det gamle Hagekors, se f. Ex. Nr. 139) finder paa et stort Antal Runestene, og som har svaret til Kristuspaakaldelsen paa samtidige Stene.

Ligesom det efterhaanden blev almindeligt at adskille Indskriftlinjerne ved Rammestreger, blev det tidligt Regel at adskille de enkelte Ord ved Skilletegn. Af de ældste Indskrifter bruger Helnæs- og Flemløse-Stenen ingen Skilletegn, Kallerup-Stenen bruger ét stort Punkt mellem hvert Ord, Snoldelev-, Glavendrup-, Tryggevælde- og Rønninge-Stenen en lille langagtig Streg. Tre Punkter under hinanden finder man paa Örja- og Nørre-

Næraa-Stenen og senere paa Læborg-Stenen ligesom i helt unge Indskrifter fra 12. og 13. Aarh. Det Skilletegn, som efterhaanden blev det almindeligste, var to under hinanden stillede Punkter. I nogle Indskrifter findes baade Skilletegn med ét og to Punkter. I efterkristelig Tid er paa mange — især skaanske Stene — Punkterne afløst af et skraatliggende Kors eller to under hinanden stillede (se f. Ex. Nr. 34, 102). Ogsaa disse Skilletegn kan i samme Indskrift vexle med Punkt-Tegn (se f. Ex. Nr. 40 og Nr. 72). Skilletegnene brugtes ikke blot som Adskillelse mellem to Ord, men hyppigt desuden som Tegn ved Indskriftens eller Linjernes Begyndelse og Slutning. I det hele viser der sig stor Vilkaarlighed i Brugen af Skilletegn. Nogle Indskrifter bruger ét bestemt Tegn som fuldstændig regelmæssigt Skille mellem to Ord, andre skifter ikke blot mellem forskellige og forskelligartede Tegn, men kan bruge Tegn mellem nogle Ord, ikke mellem andre, uden at det er muligt at paavise Grunden til Udeladelsen.

Endnu maa det fremhæves, at Skilletegn af og til sættes mellem to Led af et sammensat Ord, hvad der jo viser, at Ordet ikke følte som ét Ord, f. Ex. *lant : manā* (Nr. 3), *lat : hirpir* (Nr. 22), *kun : ualt* (Nr. 75), *haipa × bu* (Nr. 72). Omvendt skrives Forholdsordene *á* (*á*), *i* og *at* i Indskrifter, der ellers nøjagtig bruger Skilletegn, undertiden sammen med det styrede Ord, f. Ex. *qui* (Nr. 70), *ilius* (Nr. 167) = *á wé*, *i liús*.

Til Bestemmelse af hele Mindesmærkets Affattelsestid og Nationalitet er baade Skilletegn og Rammestreger, Ornamentik og Billeder ligesom Indskriftens Ordning og Indskriftsidens Behandling af meget væsentlig Betydning; man maa derfor, naar man skal tidfæste og stedfæste et Runemonument, tage alt dette i Betragtning. Men naturligvis kan disse Forhold, — skønt Udviklingen som omtalt viser en bestemt Retning fra det enkelte til det sammensatte og gennearbejdede, fra den raa Granitflade til den slebne, fra Enkelt-Rammestreger til kunstfærdigt slyngede Baand, fra fuldkommen Mangel paa Skille til Dobbelt-punkter og Dobbeltkors — dog tage hver for sig, isolerede, ikke give noget fast kronologisk Holdepunkt, men kun tjene som Supplement til den Opfattelse af Mindesmærket, man naar til gennem Undersøgelse af selve dets Indskrift: dennes Runeformer, Sprogformer og Indhold.

3. RUNERNES FORM

Den Runerække, vi møder i de danske Runemindesmærker fra Slutningen af den hedenske og Begyndelsen af den kristne Tid, har efterhaanden udviklet sig af den ældre og længere Runerække, der oprindeligt bestod af 24 Tegn. Mens denne ældre Række i det væsentlige er fælles for alle oldgermanske Runemindesmærker, er Rækken med de yngre Runer særlig nordisk. Ved Midten af 9. Aarh. naar Udviklingen en foreløbig Afslutning: af den germanske 24-Tegns Række har der udviklet sig en nordisk 16-Tegns Række. Tegnene i denne kortere Række inddeles i tre Grupper, „Ætter“, ligesom i den ældre Række. Runerækken har følgende Hovedformer:

1. Gruppe, Frøys Æt: ƿŋþǫrƿ d. e. fupark
2. Gruppe, Hagalls Æt: *þiþi d. e. hñias
3. Gruppe, Tys Æt: ʀβƿʀʁ d. e. tβmlr

Senere ombyttes ƿ og ʀ under Indflydelse af Rækkefølgen i det latinske Alfabet. Denne yngre Rækkefølge findes paa den bevarede Fupork-Sten (Nr. 237) ligesom, med Tilføjelse af de tre Kalendar-tegn, paa Døbefonten i Baarse (Nr. 203).

De samme Former, med Bistavene vendt til den modsatte Side, „Venderuner“, bruges kun undtagelsesvis i danske Indskrifter (se Nr. 132 og 49).

Paa de allerældste Runestene findes endnu et Par Tegn, der bruges i Overensstemmelse med Indskrifterne med de ældre Runer, nemlig N og H = h (Nr. 74, 75, 76), * = a (Nr. 74 og 99 samt ved Siden af þ paa Nr. 75 og 77) og M = m (Nr. 76). Desuden bruges den gamle w-Rune ƿ i Betydningen u paa den ganske unge Efterligning fra Frerslev (Nr. 98).

De 16 Runeformer, som udgør den nordiske Runerække, kan fra Tid til Tid, fra Sted til Sted antage skiftende Former, uden at Forandringen dog væsentlig ændrer Runens Karakter. De Hovedformer, hvori Runerne findes, er følgende:

1. f-Runens Hovedformer er ƿ og ʀ; ƿ findes f. Ex. paa den mindre Jællinge-Sten, ʀ paa den større Jællinge-Sten, mens begge Former vexler paa Glavendrup-Stenen. I meget unge Indskrifter kan Bistavene være saa lange, at den nederste naar helt ned til Hovedstavens Fod (se f. Ex. Nr. 65).

2. u-Runens Hovedformer er ŋ og h; ŋ bruges f. Ex. paa Snoldelev-Stenen (Nr. 75), h f. Ex. paa Rønninge-Stenen (Nr. 82).

3. **p**-Runen har som Regel Formen þ (se f. Ex. Nr. 74, 75, 4, 5), meget sjælden er Formen þ, som en enkelt Gang findes paa Örsjö-Stenen (Nr. 119), mens **ð**-Formen vel i ældre Indskrifter forekommer sjældent (se f. Ex. Nr. 10), men i yngre Indskrifter, især bornholmske, er ret hyppig (se f. Ex. Nr. 158, 258).

4. **a**-Runen har i de ældste Indskrifter den gamle Form ʀ (Nr. 75, 76, 77, 79, 99), men faar tidligt Formen þ (se f. Ex. Nr. 2, 11), selv om man i meget unge Indskrifter kan træffe en Form, der minder om den ældste Form (se f. Ex. Nr. 122).

Efterhaanden ændres þ-Runens Betydning fra *a* til *o* (se nf. S. 23) og samtidig ændres Formen, saa man ved Siden af den ældre Form þ træffer de yngre Former ʀ og ʀ (*).

5. **r**-Runen har næsten altid Formen R med rundet Bistav. Ligesom **u**-Runen kan Bistaven ofte skære Hovedstaven lidt nedenfor dennes Top (se f. Ex. Nr. 14) eller overhovedet ikke skære Hovedstaven (se f. Ex. Nr. 101). Begge Former kan findes i samme Indskrift (se f. Ex. Nr. 12).

6. **k**-Runens Hovedformer er ʀ og ʀ. Meget sjælden er Formen ʀ, der findes flere Gange i Nr. 178 og en enkelt Gang i Nr. 254.

7. **h**-Runen har fra Midten af 9. Aarh. regelmæssigt Formen *; mens den som nævnt endnu i de ældste Indskrifter, hvor * har Betydningen *a*, bruges i den gamle Form H, H.

8. **n**-Runens regelmæssige Form i ældre Indskrifter er þ; temmelig tidlig træffer man dog Former, hvor Bistaven paa venstre Side er meget kort, til sidst forsvinder denne helt, og man faar den i yngre Indskrifter almindelig brugte Form þ (se f. Ex. Nr. 170).

9. **i**-Runen har altid Formen i.

10. **a**-Runen har efter Midten af 9. Aarh. Formen þ, mens man paa Indskrifter fra Beg. af 9. Aarh. træffer den gamle Form *, som senere bruges for *h*. Ligesom þ-Formen udvikles til þ, udvikles af þ-Formen den i de yngste Indskrifter almindelig brugte Form ʀ (se f. Ex. Nr. 94).

Forvexling mellem þ og þ er ikke sjælden (se f. Ex. Nr. 24, 52, 105).

11. **s**-Runen har almindeligt Formerne ʀ og ʀ; begge findes allerede i de ældste Indskrifter og kan ligesom de forskellige Former af **f**-Runen, **r**-Runen osv. veksle i samme Indskrift. Fra Midten af 10. Aarh. udvikledes ved Siden af disse gamle Former den yngre Form h < ʀ; denne træffes hyppigt i skaanske

Indskrifter (se f. Ex. Hunnestad-Stenene); meget sjældnere er den af \mathfrak{N} udviklede Form \mathfrak{N} (se Nr. 123) og den af \mathfrak{h} udviklede Form \mathfrak{H} (se Nr. 115).

\mathfrak{h} i $\mathfrak{R}\mathfrak{H}\mathfrak{P}$ paa Rimsø-Stenen er Binderune for \mathfrak{H} , ligesom \mathfrak{h} i $\mathfrak{P}\mathfrak{H}$ paa Hurup-Stenen er Binderune for \mathfrak{H} (se Nr. 10 og Nr. 251).

I de yngste Runeindskrifter udvikles af \mathfrak{h} Formen \mathfrak{h} (se nf. S. 24).

12. **t-Runen** har fra de ældste Tider regelmæssigt Formen \mathfrak{T} ; paa meget unge Indskrifter er denne Form udviklet til $\mathfrak{1}$ (f. Ex. Nr. 94, 65), som i de yngste Indskrifter bliver den herskende Form.

13. **b-Runens** sædvanlige Form er \mathfrak{B} , hvor den rundede (meget sjældent kantede) Bistavs øvre og nedre Del støder sammen midt paa Hovedstaven (se f. Ex. den mindre Jællingesten), undertiden dog som ved \mathfrak{R} noget fra denne (se f. Ex. den større Jællingesten). Jævnlig er der et lille Stykke mellem den øvre og nedre Bistavs Skæringspunkter med Hovedstaven (se f. Ex. Rimsø-Stenen).

14. **m-Runen**. Som nævnt findes i en enkelt af de allerældste Indskrifter (Nr. 76) endnu den fra den ældre Runerække kendte Form \mathfrak{M} . Af denne Form (\mathfrak{M} , \mathfrak{M}) udvikles vistnok samtidigt de to Former \mathfrak{Y} , \mathfrak{Y} og \mathfrak{P} , \mathfrak{P} ; den sidste af disse blev foreløbig den sejrende; men \mathfrak{Y} findes allerede paa Snoldelev-Stenen. Fra omtrent Aar 1000, i Skaane noget tidligere, bruges den lukkede og den aabne Form i Flæng, indtil \mathfrak{P} , \mathfrak{P} fra Midten af 11. Aarh. fuldstændig fortrænges af \mathfrak{Y} , \mathfrak{Y} . Foruden disse Former træffes i nogle faa Indskrifter fra forskellige Tider og Steder Formen \mathfrak{Y} (f. Ex. 109, 42, 160). Paa den svenske Vedelspang-Sten bruges den ellers i Danmark ukendte Form \mathfrak{Y} (se Nr. 70).

15. **l-Runen** har altid Formen \mathfrak{L} . Ligesom i ældre Indskrifter \mathfrak{t} og $\mathfrak{1}$ kan forvexles, kan i meget unge Indskrifter Ombytning af \mathfrak{L} og $\mathfrak{1}$ finde Sted (f. Ex. Nr. 178).

16. **r-Runen** har i Almindelighed Formen \mathfrak{R} med rundede Bistave (se f. Ex. Snoldelev- og Helnæs-Stenen), sjældent med lige Bistave (se f. Ex. den mindre Jællingesten). I en enkelt Indskrift findes den til \mathfrak{Y} svarende Form \mathfrak{R} (Nr. 95).

Fra de her nævnte Hovedformer findes, som Afbildningerne vil vise, mange mindre Afvigelser; Bistavene kan skære Hovedstavene højere eller længere nede, eller de kan begynde et Stykke fra Hovedstaven; Stavene kan være mere eller mindre

krumme end paa de her anførte Hovedformer o. lign. De fleste af disse Afvigelser skyldes Runeristernes forskellige Dygtighed og Vane eller Stenenes Art, men enkelte Ejendommeligheder kan ogsaa have vundet Hævd i visse Egne, saa de bruges jævnsides med eller endog foretrækkes for de her beskrevne Former.

I Mindesmærkerne fra Midten af 9. Aarh. til Slutningen af 10. Aarh. bruges alene den her omtalte yngre Runerække; men de 16 Tegns Utilstrækkelighed til at udtrykke de Lyd, der fandtes i det levende Sprog, følte efterhaanden saa stærkt, at man fandt Midler til at bøde paa Manglen: til den gamle Runeform føjede man et Punkt og gav derved Runen en særlig Betydning. Paa de egentlige Runestene finder vi dog kun tre saadanne punkterede, „stungne“ Runer, nemlig ʀ , t og ŋ , der betegner g , e og y , (\emptyset). Det er ingeniunde paa én Gang, disse nyudviklede Runer kommer i Brug. Her som ved Udviklingen af den ældre Runerække til den yngre bruges de gamle Former længe ved Siden af de nye; ligesom vi paa samme Mindesmærke fandt det gamle $*$ og det nye t brugt som Betegnelse for a , saaledes finder vi nu i samme Indskrifter l og t brugt som Betegnelse for e (f. Ex. har Aarhus-Stenen V fra Beg. af 11. Aarh. $\text{t} = \acute{e}$, e i frebiurn og mest, men $\text{l} = \acute{e}$, e i þir , risþu , stin , iftir , filaka , trik , miþ) og ʀ og ʀ brugt som Tegn for g (f. Ex. har Hedeby-stenen $\text{tregR} = \text{drængR}$ v. S. a. $\text{trekiar} = \text{drængjar}$). Saare almindeligt er det, at af to samtidige Indskrifter den ene kan vise en næsten gennemført Brug af stungne Runer, mens den anden helt igennem bevarer de gamle Tegn. Saaledes har den jydsk Hørning-Sten (Nr. 57) ikke en eneste stungen Rune, mens samtidige og ældre jydsk Stene viser Exempel paa Brug baade af t , ʀ og ŋ .

De ældste Exempler paa Brugen af stungne Runer møder vi paa Hällestad-Stenen I og Sjørup-Stenen, der hver bruger ʀ en enkelt Gang, paa Danevirke- og Hedeby-Stenen, af hvilke den første en enkelt Gang har ʀ og en enkelt Gang t , den anden oftere begge Tegn, samt paa Sjælle-Stenen, der ikke blot bruger ʀ og t , men desuden to Gange ŋ . I det hele er Udviklingen foregaaet tidligere i Skaansk end i Jydsk, men overalt bruges længe de gamle Former ved Siden af de nye¹.

¹ Et andet Forsøg paa at faa et fra l forskelligt Tegn for e finder man paa adskillige svenske Stene, hvor den gamle Elgr-Rune (h), der som Tegn for r var ved at overflødiggøres, da de to r -Lyd faldt sammen anvendtes som

Den Udvikling, der er begyndt med Spaltningen af de gamle Runer Υ , \uparrow og \mathfrak{D} til Υ , Υ , \uparrow , \uparrow og \mathfrak{D} , \mathfrak{D} , fortsættes, idet efterhaanden det gamle Tegn for t og d , \uparrow , spaltes i de yngre \uparrow , t og \uparrow , d , og det gamle Tegn for b og p , \mathfrak{B} , spaltes i \mathfrak{B} , b og \mathfrak{B} , p . I endnu senere Tid udvikles af Υ (f , v) de to Tegn Υ , f og Υ , v og af \mathfrak{p} (\mathfrak{b} , \mathfrak{d}) de to Tegn \mathfrak{b} , \mathfrak{b} og \mathfrak{b} , \mathfrak{d} . Desuden spaltes s -Runen i Tegn for s , c og z , a -Runen i Tegn for a og ω , og o -Runen i Tegn for o og o . Denne Udvikling er fuldbyrdet paa Runemindesmærkerne fra 13. Aarh.; paa denne Tid havde man da et Rune-Fupork, der var ligesaa vel egnet til at udtrykke de forskellige Sproglyd som det latinske Alfabet, der dog i Løbet af de følgende Aarhundreder fuldstændig sejrede.

Runeformerne i det yngste Runealfabet er — saadan som vi møder dem i Indskrifter fra 12. og 13. Aarh. — følgende:

1. **a**-Runen = \uparrow , \uparrow , begge Former udviklet af det ældre \uparrow . \uparrow -Formen findes f. Ex. Nr. 204—8, 259, \uparrow -Formen f. Ex. Nr. 182, 184. Meget sjælden er Formen \uparrow (Nr. 238, 248 og 263).
2. **b**-Runen = \mathfrak{B} som i de gamle Indskrifter.
3. **c**-Runen. c gengives i Almindelighed ved k ; f. Ex. $kubap$ = $cubat$, ik = hic (Nr. 188); foran i og e bruges forskellige Former af s -Runen; saaledes skrives $fecit$ $\mathfrak{F}\mathfrak{E}\mathfrak{C}\mathfrak{I}\mathfrak{T}$ paa Børglum-Søjlefod (Nr. 227), $placide$ skrives $\mathfrak{P}\mathfrak{L}\mathfrak{A}\mathfrak{C}\mathfrak{I}\mathfrak{D}\mathfrak{E}$ paa Sal-Stenen II (Nr. 195), mens den gamle \mathfrak{h} -Form i begge Indskrifter bruges for s . Paa Føvling-Stenen har c i *requiescens* Formen \uparrow , s derimod den almindelige Form \mathfrak{h} .
4. **d**-Runen har følgende Former: \uparrow (f. Ex. Nr. 192), \uparrow (f. Ex. Nr. 219), \uparrow (f. Ex. Nr. 190) og \uparrow (Nr. 193), alle udviklede af det gamle \uparrow og det yngre \uparrow .
5. **e**-Runen har enten den gamle Form \uparrow (f. Ex. 204—08) eller den yngre Form \uparrow (f. Ex. 193).
6. **f**-Runen har oftest den gamle Form Υ ; sjældent den yngre Form Υ (se f. Ex. Nr. 215).
7. **g**-Runen har oftest den gamle Form Υ (f. Ex. 187, 204—8), sjældnere den yngre Form Υ , der en enkelt Gang træffes paa de egentlige Runestene (Nr. 65); senere f. Ex. i Nr. 186, 220. For det spirantiske g bruges ofte h -Runen (f. Ex. Nr. 231, 263).

Tegn for e , ω , idet man lod den første Lyd i Runenavnet bestemme Runens Lydværdi. Denne Brug findes i danske Indskrifter kun paa S. Vissing-Stenen og den svenskt paavirkede Hobro-Sten samt vistnok paa den nyfundne skaanske Dagstorp-Sten (Nr. 15, Nr. 249 og Nr. 257).

8. **h**-Runen har altid den gamle Form *, dog ofte med meget lange Bistave.

9. **i** og **j**-Runen har altid den gamle Form l. I Ordet *Iesus* bruges oftere *g* for *j* (se f. Ex. Nr. 209).

10. **k**-Runen har altid Formen ʀ.

11. **l**-Runen har altid Formen ʀ.

12. **m**-Runen har altid Formen ʀ.

13. **n**-Runen har undertiden den gamle Form † (se Nr. 181 og 189); men som Regel de heraf udviklede Former † (f. Ex. Nr. 210) og † (f. Ex. Nr. 182). Enestaaende er Brugen af † for *nn* paa Pjedsted Kirkekiste.

14. **o**-Runen har i enkelte Indskrifter den gamle Form † (f. Ex. Nr. 181), der svarer til den yngre Runerækkes *α*-Form, i nogle faa Indskrifter (f. Ex. Nr. 191) har den Form ʀ, der svarer til *α*-Runen i den ældre Runerække, men sikkert er uden historisk Forbindelse hermed. Almindeligere er dog den ny udviklede Form † (f. Ex. 225, 182, 233). Desuden finder man Formerne † (Nr. 189) og † (Nr. 235) samt † (Nr. 180).

15. **p**-Runen har i Almindelighed Form ʀ (f. Ex. Nr. 225, 188, 259), kun i en enkelt Indskrift har den Form ʀ (Nr. 195); i den norske Indskrift i Tornby Kirke (Nr. 260) har *p* den heraf udviklede Form k.

16. For **q** bruges *k*, f. Ex. skrives *requiescens* paa Føvling-Stenen *rekuiaescæns*.

17. **r**-Runen har bevaret de gamle Former R, R.

18. **s**-Runen har i Reglen de gamle Former ʀ og ʀ (se f. Ex. Nr. 183, 193; 192, 218), ofte i samme Indskrift (se f. Ex. Nr. 226). Sjældnere er de nyudviklede Former ʀ (Nr. 189), ʀ og ʀ (Nr. 182) samt den korte Form † (Nr. 237, 238, 260).

19. **t**-Runen findes stadig i den gamle Form † (f. Ex. Nr. 189, 239), almindeligere er dog den yngre Form † (f. Ex. Nr. 225, 237).

20. **u**-Runen bruges altid i den gamle Form ʀ.

21. **w**-Runen. For *w* bruges som Regel ligesom i den yngre Runerække ʀ; i enkelte Indskrifter findes dog den yngre Betegnelse ʀ (Nr. 189, 193). Sml. *y*-Runen *nf*.

22. **v**-Runen. For *v* bruges i danske Indskrifter altid ʀ, aldrig det andetstedsfra kendte stungne *f* (ʀ).

23. **þ**-Runen har næsten altid de gamle Former þ og (sjældnere) ʀ. Det stungne þ kendes kun fra en enkelt Indskrift (Nr. 262),

ligesom en Sideform hertil, þ, træffes en enkelt Gang (Nr. 223). Betydningen af disse Runeformer er paa Grund af Indskrifternes Ufuldstændighed ikke sikker.

24. **y-Runen** har oftest som paa de egentlige Runestene Formen \mathfrak{A} (Nr. 242, 209), men desuden genoptager man den gamle **R-Runen** \mathfrak{A} , der ved Sammenfald af \mathfrak{R} og \mathfrak{r} var overflødiggjort. Under Paavirkning fra Oldengelsk giver man den Navnet *yr* og bruger den som Tegn for *y*; ganske ligesom man genoptog **t-Runen** til Tegn for *o* (efter at den var overflødiggjort som **a-Runen** ved Sammenfald af \mathfrak{a} og \mathfrak{a}) under Paavirkning fra Oldengelsk, hvorfra ogsaa dens Navn *óss* stammer. \mathfrak{A} bruges f. Ex. = *y* paa Gæssingholm-Stenen, hvor \mathfrak{A} er Tegn for *w*.

25. **z-Runen**. For *z* bruges forskellige Former af **s-Runen**; saaledes er \mathfrak{z} = *z* paa Hæstrup Klokken, \mathfrak{z} = *z* paa Bregninge Ligesten, og \mathfrak{z} = *z* i Tornby Kalkristning.

26. **æ-Runen**. For *æ* bruges regelmæssigt den gamle **a-Runen** \mathfrak{a} .

27. **o-Runen** har Formen \mathfrak{o} . Den bruges paa de fleste af Røgelsekarrene, der dog ogsaa bruger \mathfrak{A} som Tegn for *o* (Nr. 209). Paa Gæssingholm- og Håstveda-Stenen har \mathfrak{o} endnu den ældre Betydning *o*.

I de nordiske Indskrifter med de ældre Runer findes ikke sjældent Binderuner d. e. to Runer med fælles, men ikke forlænget Hovedstav. Denne Brug ophører dog saa godt som helt i den egentlige Runestensperiode, hvor man af Binderuner kun træffer $\mathfrak{h} = \mathfrak{h}$ (Nr. 10, 33) og $\mathfrak{h} = \mathfrak{h}$ (Nr. 251); i alle disse Indskrifter har *s* Formen \mathfrak{h} . Det ældste Exempel paa andre Binderuner giver den meget unge Taarnborg-Sten, hvor *ar* skrives \mathfrak{R} . Derimod bliver i Slutningen af 12. og især i 13. Aarh. Brugen af Binderuner overordentlig almindelig. Paa Føvling-Stenen fra 13. Aarh. skrives f. Ex. *asbiarn* $\widehat{\mathfrak{a}}\widehat{\mathfrak{s}}\widehat{\mathfrak{b}}\widehat{\mathfrak{i}}\widehat{\mathfrak{a}}\widehat{\mathfrak{r}}\widehat{\mathfrak{n}}$; *kubaþ* (d. e. *cubat*) skrives $\widehat{\mathfrak{k}}\widehat{\mathfrak{u}}\widehat{\mathfrak{b}}\widehat{\mathfrak{a}}\widehat{\mathfrak{þ}}$ o. s. fr. (se f. Ex. Nr. 202, 209—16).

Forskellig fra Binderuner er Samstavsruner, hvor Bistavene fra de efter hinanden følgende Lydtegn afsættes paa een lang Hovedstav. I danske Indskrifter kendes Exempler herpaa kun fra Hedeby-Stenen og S. Kirkeby-Stenen.

4. RUNERNES LYDVÆRDI

Det Skrifteegnssystem, der bruges i Indskrifterne paa de egentlige Runestene, har en aarhundredgammel Udvikling bag sig;

og denne har ikke blot, som det er almindeligt til alle Tider og i alle Lande, ført til et Skriftsprog, der var betydeligt ældre end Tidens Talesprog og saaledes kun gav et lidet tidssvarende Udtryk for dette, men den har, hvad der er sjældent, indskrænket Skriftegnenes Antal til to Tredjedele af det oprindelige, samtidig med at Lydudviklingen paa forskellige Punkter har øget Talens Lyd, saaledes at vi, da Udviklingen ved Midten af 9. Aarh. har naaet en foreløbig Afslutning, møder et Skriftegnssystem mere mangelfuldt end paa noget ældre eller yngre Trin af Sprogudviklingen. Alligevel kan man i de fleste Tilfælde med tilnærmelsesvis Sikkerhed eller dog med stor Sandsynlighed sige, hvorledes Indskriften vilde have lydt, hvis Runeristeren havde haft et mere fuldstændigt Skriftegnssystem. Det er derfor Skik ved Udgivelse af danske Runeindskrifter at vedføje en Omskrivning af Indskriften i det Skriftegnssystem, der er mest dækkende for Tidens Sprog — det oldislandske. Paa to Punkter er imidlertid den yngre Rune-række mere fintmærkende end det islandske Alfabet. Runerækken har to *r*-Tegn, ét for det oprindelige *r* (R) og et for det oprindelige *z* (ʀ); da begge disse *r*-Lyd i Vestnordisk var faldet sammen, findes her kun ét Tegn. Dernæst har Runerækken to *a*-Tegn, et for det nasalerede *a* (ʁ) og et for det rene *a* (ʀ). Ogsaa her har det islandske Alfabet kun ét Tegn, skønt Forskellen mellem de nasale og rene Vokaler er bevaret langt ned i Tiden; at Runerækken har to Tegn skyldes ogsaa kun en Tilfældighed ved Skriftegnsudviklingen, hvad der tydeligt ses af, at Forskellen kun kan udtrykkes ved *a*-Lyden, skønt der næppe er Tvivl om, at samme Forskel har været tilstede ved de øvrige Vokaler.

Den Lydværdi, der maa tillægges de 16 Runetegn, er følgende:

1. **f**-Runen, ƿ, 1) = *f*, i Forlyd: faþur = *faður*; i Indlyd foran *t*: aft = *æft*; og maaske i Indlyd foran *k* og *s*: ulfs = *Ulf*s eller *Ulv*s.

2) *v*, ellers i Ind- og Udlyd: -ulfr, -ulf = -ulv, -ulv.¹

Anm. ƿ = *v* holdes altid nøje ud fra ʀ = *w*.

2. **u**-Runen, ʀ, 1) = *u*, ú: kunulf = *Gunnulf*, runar = *rúnar*.

2) = *o*, ó: kurmr = *Gormr*, brupur = *bróður*.

Anm. Om et ʀ betyder *o* eller *u* er tit tvivlsomt, f. Ex. om ʀŋtt

¹ I Omskrivningerne til Olddansk er ogsaa denne Lyd gengivet ved *f* i Overensstemmelse med de oldnorsk-islandske, gammelsvenske og gammeldanske Haandskrifter.

skal gengives *kuna* eller *kona*, om BRNDR skal gengives *bróður* eller *bróðor* o. s. v.

3) = *y, ý*: *sunir* = *synir*, *bu* = *bý*.

4) = *ø, ö, ó*: *uft* = *øft* eller *öft*, *bruþr* = *bróðr*. Fra Slutningen af 10. Aarh. bliver *ð* efterhaanden det regelmæssige Tegn for det af *au* og *oy* udviklede *ó, ö*: *tupr* = *dóðr* (< *dåudr*), *frubiorn* = *Fróbiorn* (< *Frøybiorn*).

5) Undertiden synes *ð* at være brugt for *u*-omlydt *a* (*á*), der ellers udtrykkes ved *†* eller *†ð*, f. Ex. *hukua* = *hággwa* (Nr. 127—128). Muligvis er dog *á* her gaaet over til det yngre *o, u*.

6) = *au*: *þusi* = *þáusi* (Nr. 4). Wimmer opfatter denne Skrivemaade som en forkortet Skriftform, ikke som Tegn paa Overgang af *au* > *ó*.

7) = *w*: *uas* = *was*.

8) Desuden bruges *ð* i Tvetydne *†ð* og *ð*; se nf. S. 30—31.

3. *þ*-Runen, *þ*, 1) = *þ*, i Forlyd: *þur* = *Þórr*, i Indlyd efter *k, p, s*: *risþi* = *résþi*. Lydudvikling af *kþ* > *kt* er fuldbyrdet paa Aalum-Stenen I (Nr. 43), hvor det ældre *mærkþ* skrives markt d. e. *mærkt*.

2) = *ð*, ellers i Ind- og Udlyd: *taupr* = *dåudr*, *harþa* = *harda*, *uarþ* = *ward*.

Anm. Tvivlsomt er det, om *þ* i Forlyd af Pronomener og Adverbier, der i nyere Dansk har faaet *d*, betyder *þ* eller *ð*: *þannsi* = *þannsi* eller *ðannsi*, *þu* = *þú* eller *ðú*, *þa* = *þá* eller *ðá*.

4. *ǣ*-Runen, *ǣ*, 1) = *ǣ*, *ǣ*: *han* = *hann*, *ǣ* = *ǣ*, „paa“.

2) = *æ*, *ǣ*: *lǣki* = *længi*, *frǣnti* = *frændi*¹.

3) = *ǣ*, *ǣ*. Exempler paa *ǣ* brugt for *u*-omlydt nasaleret *a* (*ǣ*) findes kun i de bornholmske Indskrifter, hvor *ǣnd*, ældre *ǣndu* skrives *ǣt*, *ǣnt*, men Exemplerne findes først fra en Tid, da Forskellen mellem *a* og *ǣ* var udvisket, og da *ǣ* ved Siden af den gamle Betydning *a* havde faaet den ny Betydning *o*. Meget tvivlsomt er det ogsaa, om *ǣ* i det hyppigt forekommende første Led af Navne: *ǣs*, af ældre *ǣnsu* > *ǣs*- betyder *ǣs*-, eller om denne Forstavelse ikke allerede paa Runeindskriftens Tid under Indflydelse af det selvstændige Ord *ǣss*, hvor Genitivs *ǣ* havde sejret over Nominativs *ǣ* (opr. Nom. *ǣss*, Gen. *ǣsar*), havde faaet Vokalen *ǣ* for *ǣ*. Saa-

I Omskrivningerne til Olddansk gengivet ved *æ, é*.

ledes findes der ikke et eneste sikkert Exempel paa, at þ er brugt for \hat{a} eller \hat{a}' .

- 4) = \ddot{o} : $\text{aft} = \ddot{o}ft$, $\text{aftiR} = \ddot{o}ftiR$. Kun disse to Exempler findes paa denne Brug, som Wimmer forklarer ved, at \ddot{o} muligvis har haft Nasallyd.
- 5) \hat{a} -Runen bruges undertiden ikke som selvstændigt Vokaltegn, men som Udtryk for Nasallyd ved andre Vokaler: $\text{þaurui} = \text{Þórwé}$, med nasaleret o (Nr. 5), $\text{niat} = \text{niút}$, med nasaleret $iú$ (Nr. 79).
- 6) Efterhaanden, til meget forskellig Tid i de forskellige Egne, udviskes Forskellen mellem nasalerede og ikke nasalerede Vokaler, og denne Lydudvikling bevirker ikke blot, at þ bruges for ældre þ, men ogsaa, at det nasale Vokaltegn bruges, hvor Nasaliteten er opgivet, ja, hvor Vokalen aldrig har været nasaleret. Da a bliver lig \hat{a} , e bliver lig \hat{e} , og \hat{a} bliver lig \hat{a}' , bruger man fejlagtigt det gamle Tegn for \hat{a} , \hat{e} , \hat{a}' til at betegne det rene a , e , \hat{a} : sþR for $\text{sþR} = \text{sáR}$ (Nr. 5), þuk for $\text{þuk} = \text{áuk}$ (Nr. 123), fþþur for $\text{fþþur} = \text{fáður}$ eller fadur (Nr. 142, 150), siþl for $\text{siþl} = \text{siál}$ (Nr. 96, 150 o. fl.).
- 7) I 11. Aarh. gav man, vistnok under Indflydelse fra Oldengelsk, den gamle Áss-Rune Navnet $\acute{o}ss$ og Betydningen o , \acute{o} ; samtidig udvikles forskellige yngre Sideformer (\ddot{a} , \ddot{e} , \ddot{a}'): $\text{urþstu} = \text{orrostu}$ (Nr. 149), $\text{tþfa} = \text{Tófa}$ (Nr. 65), $\text{mþþur} = \text{móður}$ (sst.), $\text{frþþa} = \text{Fróða}$ (Nr. 94), $\text{brþþur} = \text{bróður}$ (Nr. 140), $\text{bþnta} = \text{bónða}$ (Nr. 150), $\text{Samsþn} = \text{Samsón}$ (Nr. 235).
- 8) Desuden bruges þ en enkelt Gang i Tvelyd, se nf. S. 31.
5. **r**-Runen, R, bruges altid til Betegnelse af den gamle fællesgermanske r-Lyd: $\text{risþi} = \text{résþi}$, $\text{brupur} = \text{bróður}$, senere ogsaa til den af fællesgerm. z , olddansk R, udviklede r-Lyd: $\text{batri} = \text{bætri}$ (ældre bætri); $\text{tuþr} = \text{dóðr}$ (ældre dáuðR); $\text{þur} = \text{þórr}$ (< þóRR), sml. under R-Runen nf. S. 29.
6. **k**-Runen, ʀ, 1) = k : $\text{kuna} = \text{kona}$, $\text{tuki} = \text{Tóki}$.
- 2) = g , gg : $\text{kurmR} = \text{GormR}$, $\text{hukua} = \text{hoggwa}$.
- 3) = ng : $\text{kunukR} = \text{konungR}$; først i de yngre Indskrifter skrives þʀ : $\text{ut:lankiu} = \text{Útlængju}$ (Nr. 149).
- 4) = g^1 : $\text{filaka} = \text{félaga}$. Først i meget sene Indskrifter udtrykkes g ved \ast , se nf. S. 28.

¹ I Omskrivning til Olddansk betegnet g .

- 5) ʀ bruges i Forbindelsen ʀh til at udtrykke x (en Mellemlyd mellem ks og gs eller gs): saksi = *Saxi*.
7. h-Runen, *, udtrykker altid den gamle h-Lyd: han = *hann*. Først i meget unge Indskrifter bruges h desuden til Betegnelse af g: dah = *dag* (Nr. 261). Foran Vokal udelades h undertiden: afþi = *hafði*.
8. n-Runen, †, 1) = n, nn: sina, sin = *sina, sinn*.
2) i meget unge Indskrifter = ng: drinr = *drængr* (Nr. 174).
9. i-Runen, †, 1) = i, í: hirþir = *hirðir*, þrir = *þrír*.
2) = opr. e, é: miþ = *med*, filaga = *félaga*. Fra Slutningen af 10. Aarh. bliver † efterhaanden det regelmæssige Tegn for det af æi udviklede é: stin = *stén*.
- Ann. I flere Tilfælde kan der være Tvivl om, hvorvidt † betyder i eller e: lika = *lega* eller *liga*; bruþir = *bróðer* eller *bróðir*. I Omskrivning til Olddansk er det svagt betonedede † dog overalt gengivet ved i.
- 3) = æ, é: trik = *dræng*, nistir = *næstir*. Naar † i stærkt betonedede Stavelser bør gengives ved e, é, og naar ved æ, é, mangler man Midler til at afgøre.
- 4) = y, ý opstaaet ved u-Omlyd af i, í. Sikre Exempler herpaa mangler i vore Indskrifter.
- 5) = j: trekiar = *drængjær*.
- 6) † bruges desuden i Tvelydene †l, †t, †n, se nf. S. 30—31.
10. a-Runen, †, 1) = a, á: harþa = *harda*, mak = *mág*.
2) = æ, é, i-omlydt a, á: batri = *bætri*, baþi = *bæði*.
3) = å, å, u-omlydt a, á; et sikkert Exempel herpaa findes kun paa meget unge bornholmske Stene, hvor *håggwa* skrives: haka (Nr. 155, 156), men Wimmer er ikke i Tvivl om, at † i mange Tilfælde, hvor det svarer til vestnordisk q, ó bør gengives å, å, selv om Omlyden i de ældste danske Haandskrifter er fortrængt; — at altsaa f. Ex. faþur ofte har udtrykt Lydformen fáður, saaledes som Skriftformen faþur d. e. *fáður* paa Nr. 118 viser, eller at satu og uaru har udtrykt Lydformerne sátu, wáru = vn. *sótu, vóru*. I Omskrivning til Olddansk gengives dog altid † (= vestnord. q, ó) ved a, á.
4) = opr. e, é, vistnok i Østnordisk allerede i 9. Aarh. udviklet til æ, é: uarþa = *werda* (*wærða*), sar = *sér* (*sær*). Hvor vilkaarlig Brugen af † og † var som Udtryk for æ, é og

e, é, viser Formlen *sá wærði at rétta*, der paa Tryggevælde-
stenen (fra 1. Halvdel af 10. Aarh.) skrives: *sa uarþi at*
rita, men paa Glemmingestenen (fra 2. Halvdel af 10. Aarh.):
uirþi at rata.

- 5) = *é* < *æi*: *aki* = *égi*, *þar* = *þér*. Denne Brug af *þ* er meget sjælden.
11. **s**-Runen, *h*, 1) = *s*, *ss*: *sun* = *sun*, *þasi* = *þássi* (*þássi*).
2) i yngre Indskrifter = *z* (*ds*, *ts*): *harals* = *Haralz*, *bastr*
= *bæztr*, *asur* = *Azurr*, *kus* = *guz*.
12. **t**-Runen, *ṭ*, 1) = *t*, *tt*: *tuki* = *Tóki*, *suti* = *Sóti*, *sati* =
satti.
2) = *d*, *dd*: *tanmaurk* = *Danmárk*, *futir* = *fóddir*.
3) = *nd*, *nt*: *buta* = *bónða* (Nr. 118), *lat-* = *land-* (Nr. 22),
sata = *santa* (Nr. 149). Temmelig tidligt udtrykkes denne
Forbindelse dog ogsaa ved *nt*: *bunta*, *lant-* = *bónða*,
land- (Nr. 102, 48); *santa* (Nr. 96).
13. **b**-Runen, *B*, 1) = *p*, *pp*: *baratis* = *paradís*, *uabn* = *wápn*,
ub = *upp*.
2) = *b*, *bb*: *but* = *bót*, *tuba* = *Tobba*.
3) = *mp*, (*mb*): *kubl* = *kumbl*. Tidligt skrives ogsaa *mb*:
kumbl (Nr. 3). Udeladelse af *m* foran *b*, hvor *m* og *b*
hører til to forskellige Ord, findes kun en enkelt Gang:
þai bætri = *þæim bætri* (Nr. 81).
4) = *þ*: *nairbis* = *Nærþis*, *hribnǫ* = *Hræþnǫ*. Tidligt faldt
dog *þ* sammen med *f*, og begge udtrykkes da ved *ƿ*: *rafn-*
uka = *Rafnunga* (Nr. 6), senere: *kaf* = *gaf*, *afþi* = *hafþi*
(Nr. 57, 112).
14. **m**-Runen, *Ṁ*, = *m* (*mm*): *mak* = *mág*, *kuml* = *kumbl*. I For-
bindelsen *mb* udelades *m* ofte.
15. **l**-Runen = *l*, *ll*: *lant* = *land*, *ailti* = *ælti*, *ala* = *alla*.
16. **r**-Runen, *Ṛ*, = *r*, *RR*, opstaaet af urgerm. *z*: *kurmR* = *GormR*,
faiR = *fáir*, *auaiR* = *ÁwæiRR*.
I senere Tid, efter Sammenfaldet af *R* og *r*, gengives begge
r-Lyd ved Runen *R*, mens den gamle *Ṛ*-Rune faar det nye
Navn *ýr* og den ny Betydning *y*: *Ṛfær* = *yfær*, over (Nr. 182),
þṚriæ = *Pyriæ*, Tyre (Nr. 189).
I et Par vistnok svenskpaavirkede Indskrifter har *Ṛ*-Runen
Betydningen *e*, *æ* efter sit gamle Navn *elgR*: *lṚt* = *lét* (Nr. 15),
trṚk = *dræng* (Nr. 249), *klakṚ* = *Klakkæ* (Nr. 257).

Lydværdien af de tre stungne Runer, der udvikledes fra Slutningen af 10. Aarh., er som omtalt følgende:

1. $\mathfrak{r} = g, gg, ng, g$: $\mathfrak{gyr}\mathfrak{r}$ = *Gyrd* (Nr. 41), $\mathfrak{tregR} = drængR$ (Nr. 72), $\mathfrak{filaga} = félagá$ (Nr. 112). $\mathfrak{p} = x$: $\mathfrak{pigsla} = þexla$ (Nr. 28).

2. $\mathfrak{t} = e, é, æ, é$: $\mathfrak{betr} = bætr$ (Nr. 60), $\mathfrak{tregR} = drængR$ (Nr. 72), $\mathfrak{felaka} = féлага$ (Nr. 34).

3. $\mathfrak{n} = y, ý, ø, ó$: $\mathfrak{gyr}\mathfrak{r}$ = *Gyrd* (Nr. 41). $\mathfrak{y}\mathfrak{stin} = Óstén$ (Nr. 93).

Sammensatte Tegn. Tegn for Tvelydene dannedes ved Sammenstilling af Tegnene for de Lyd, hvoraf de var sammensatte; men disse sammensatte Tegn ($\mathfrak{t}\mathfrak{l}$, $\mathfrak{l}\mathfrak{t}$, $\mathfrak{t}\mathfrak{n}$, $\mathfrak{l}\mathfrak{n}$) bruges ikke blot til Betegnelse af Tvelyd, men ogsaa til Betegnelse af Enkeltlyd, der manglede eget Tegn, idet de to sammenstillede Runer betegnede den Lyd, der laa imellem de to Lyd, de var Tegn for: $\mathfrak{t}\mathfrak{l}$, $\mathfrak{l}\mathfrak{t}$ betegnede saaledes *æ*, *e*, $\mathfrak{t}\mathfrak{n}$ betegnede *å*.

De forskellige sammensatte Tegn har da følgende Lydværdi:

1. $\mathfrak{t}\mathfrak{l}$ (**ai**). 1) = Tvelyden *æi*: $\mathfrak{stain} = stæin$. Skrivemaaden bevares længe ved Siden af den yngre Skrivemaade \mathfrak{l} , \mathfrak{t} , der betegner Overgangen til Enkeltlyd.

2) = *æ*, *i*-omlydt *a*: $\mathfrak{ailti} = ælti$.

3) = opr. *e*: $\mathfrak{paikn} = þegn$. Denne sidste Brug er sjælden.

2. $\mathfrak{l}\mathfrak{t}$ (**ia**). 1) = *ia*: $\mathfrak{-biarnar} = -biarnar$.

2) = *e*: *ias*, Pron. = *es*, $\mathfrak{piakn} = þegn$.

Anm. Kun ad sproghistorisk Vej kan man slutte, naar $\mathfrak{l}\mathfrak{t}$ betegner Brydningstvetyden *ia* og naar Enkeltlyden *e*. Wimmer mener dog ikke, at der kan være nogen Tvivl om, at f. Eks. \mathfrak{piakn} betegner *þegn*, ikke *þiagn*, og at \mathfrak{biarki} betegner *biargi*, ikke *bergi*.

3) = *æ*: $\mathfrak{iaft} = æft$. Denne Brug er meget sjælden.

3. $\mathfrak{t}\mathfrak{n}$ (**au**). 1) = Tvelyden *åu*: $\mathfrak{hauk} = håug$. Ligesom $\mathfrak{t}\mathfrak{l}$ bevares efter Overgangen af *æi* > *é*, bevares *au* efter Overgangen *åu* > *ó*.

2) = Tvelyden *øy* \mathfrak{o} : *öy*: $\mathfrak{austain} = Øystæinn$. Ogsaa her bevares *au* ofte, efter at *øy* er blevet forenklet til *ó*.

Efter Udviklingen af \mathfrak{n} bruges ogsaa $\mathfrak{t}\mathfrak{n}$ (**ay**) som Tegn for *øy*: $\mathfrak{fraystain} = Frøystæinn$ (*-sténn*) (Nr. 41); muligt er det dog, at *ay* her og i lignende Tilfælde har betegnet *æy*; herfor taler den yngre Skriftform \mathfrak{ey} ($\mathfrak{t}\mathfrak{n}$) i $\mathfrak{freybiurn}$ (Nr. 137), \mathfrak{eykil} (Nr. 158), saa man i visse Egne af Landet har haft en Udvikling *øy* > *æy*, svarende til den islandske. I

hvert Fald findes sikre Exempler paa Overgangen $\text{øy} > \text{æi} > \text{é}$:
 frebiurn = *Frébiorn* (Nr. 42), frikis = *Frégés* (Nr. 90).

3) = å , u -omlydt a : tanmaurk = *Danmårk*, auka = *hågga*,
 sautu = *såttu*, fauþur = *fåður*, kaurvan = *gårwan*,
 saulua = *sålwa*. Disse Exempler viser, at u -Omlyd ved
 bevaret u , w kan findes i Østnordisk; Wimmer mener dog
 ikke, at Omlyden her har været gennemført i alle eller
 i visse Tilfælde som i Vestnordisk.

4) = ø ö : ö : auft = *øft*, kaurwa = *gørwa* (næppe *gårwa*).

5) = o , $ó$, å , å ; ligesom ai bruges til at betegne Vokallyd, der
 laa mellem a og i , saaledes finder vi forskellige Exempler
 paa, at þn har betegnet Vokallyd, der laa mellem a og u :
 hiau = *hió*, kiaurþu = *giårðu*, bausa = *Bósa*.

4. in (**iu**). 1) = $iú$: miuka = *miúka*.

2) = iu : siktriuk = *Sigtriugg*.

3) = $ió$: hu for hiu (Nr. 136) = *hió*.

4) = io : miuk = *miok*.

5. an (**au**). 1) = øy med Nasallyd: aumuta = *Øymunda*. Andre
 Exempler herpaa findes ikke.

2) = nasalt n : þaurui = *Þórwé*, niaut = *niút*.

De Sproglyd, der fandtes i Olddansk, udtrykkes altsaa paa
 følgende Maade paa de egentlige Runestene:

k , kk , g , gg , ng , g udtrykkes ved ƿ ; senere skrives þƿ for ng ,
 og g -Lydene udtrykkes foruden ved ƿ ogsaa ved ƿ .

t , tt , d , dd , nt , nd (men aldrig ð) udtrykkes ved ᚛ ; nt , nd
 skrives tidligt desuden þ᚛ .

p , pp , b , bb , (mp), mb , þ udtrykkes ved B ; meget tidligt faldt
 þ sammen med v og skrives som dette ƿ . Ved Siden af B skrives
 for mb tidligt ᚱB .

h udtrykkes ved * , men udelades tit.

þ , ð udtrykkes ved þ .

f , v udtrykkes ved ƿ .

s , ss udtrykkes ved h (og Sideformer).

r , RR udtrykkes ved ᚱ , men falder allerede i den egentlige
 Runestentid sammen med r , rr og udtrykkes derfor senere og-
 saa ved R .

n , n , nn udtrykkes ved þ ; udelades ofte foran ƿ , ᚛ .

m , mm udtrykkes ved ᚱ ; udelades ofte foran B .

l, ll udtrykkes ved Γ .

r, rr udtrykkes ved R.

a, á, æ, é, â, å udtrykkes ved \dagger ; *æ, é* udtrykkes desuden ved $\dagger l$ (sjældent $\dagger \dagger$); *â, å* udtrykkes oftest ved $\dagger n$.

i, í, e, é udtrykkes ved l ; *e, é* udtrykkes desuden ved $\dagger \dagger$ (sjældent $\dagger l$) og senere ved \dagger .

u, ú, o, ó, y, ý, ø, ó (ö) udtrykkes ved n ; *o, ó* udtrykkes (sjældent) ved $\dagger n$; paa de yngste Indskrifter bruges desuden Öss-Runen \dagger (med yngre Sideformer) til Tegn for *o, ó*. De omlydte Vokaler udtrykkes fra Beg. af 11. Aarh. undertiden ved n og senere desuden ved Yr-Runen \dagger .

æi udtrykkes ved $\dagger l$.

âu og *øy* udtrykkes ved $\dagger n$; *øy* desuden senere ved $\dagger n$.

æy udtrykkes ved $\dagger n$, senere $\dagger n$ og $\dagger n$.

iú, iu, ió, io udtrykkes ved ln .

Alle disse Vokallyd har i visse Stillinger været nasale, men Nasaliteten udtrykkes kun ved *a, á, æ, é*, der skrives \dagger . Undtagelsesvis desuden ved *øy*, skrevet $\dagger n$, ved *ó* skrevet $\dagger n$ og ved *iú* skrevet ln .

Paa Runemindesmærkerne fra 12. og 13. Aarh. er ved Spaltning af de gamle Runer et fuldstændig Alfabet blevet dannet.

\uparrow er blevet $\uparrow, \uparrow = t$ og $\uparrow, \uparrow, \uparrow, \uparrow = d$.

B er blevet $B = b$ og $B, B (K) = p$.

\dagger er blevet $\dagger = s$, $\dagger = z$ og $\dagger = c$ eller forskellige lignende Former (se foran). Desuden findes enkelte Exempler paa Spaltningen af \dagger i $\dagger = \beta$ og $\dagger, \dagger, \dagger = \delta$ (?); derimod kendes ingen danske Indskrifter med den stungne *f*-Rune Ψ , der andetsteds bruges for *v*.

Af Vokaltegnene spaltes \dagger i $\dagger = a$ og $\dagger = æ$, og — om end langt fra gennemført — $n, \dagger (y)$ i $n = w$ og $\dagger = y$, samt $\dagger (o)$ i $\dagger = o$ og $\dagger = ø$.

5. INDSKRIFTERNES SPROG

Runestenenes store Betydning for Kendskabet til vort Modersmaals Historie er den, at de med fuldkommen Sikkerhed viser, at det senere danske Sprog udgaar fra et Sprog, der i det væsentlige stemmer overens med Sproget i den gamle norsk-islandske Digtning og i de ældste bevarede islandske Haandskrifter. Dog er Sproget i de ældste Runemindesmærker paa forskellige Punkter *ældre* end det ældste norsk-islandske Litteratursprog, mens om-

vendt Sproget i Runemindesmærkerne fra omtr. Aar 1000 har skriftfæstet de vigtigste af de Lydudviklinger, der spaltede det gamle nordiske Fællessprog i en østnordisk og en vestnordisk Dialektgruppe.

Lyd- og Bøjningsformer. Paa følgende Punkter staar Runemindesmærkernes Sprog paa et ældre Trin end det norsk-islandske Skriftsprog.

1. Indskrifterne adskiller nøjagtigt de to *r*-Lyd. Paa de ældste Runestene er *R* (< *z*) i intet Tilfælde blevet *r*, men fra Begyndelsen af 10. Aarh. er *R* blevet *r* efter Tandlyd: þurmut_R = Þórmund_R, Nr. 79, men raknhiltr = Ragnhildr, Nr. 80. Paa denne Tid — og muligvis tidligere — er ogsaa *rR* assimileret til *rr*: þur = Þórr (sst.). Omvendt har *R* meget tidligt ved Lige dannelse fortrængt opr. *r* i Forholdsordet aftir og i Nominativerne faþir, brupir, tutir, sustir. Først fra anden Halvdel af 11. Aarh. sammenblandes *R* og *r* i andre Tilfælde.

2. Indskrifterne adskiller nøje Forskellen mellem nasale og ikke nasale Vokaler, hvor Skriften har Tegn herfor, altsaa ved *a*, *á*, *æ*, *é*. At denne Forskel har været tilstede i Islandsk, véd vi fra en lærd Sprogafhandling fra 12. Aarh., men den har hverken fundet Udtryk i Skrift eller i Digtning. Det oprindelige Forhold var dette: enhver Vokal (Enkeltlyd eller Tvelyd), der fulgte umiddelbart efter eller stod (eller i en tidligere Sprogperiode havde staaet) umiddelbart foran en Nasal, blev nasaliseret; men i Løbet af den egentlige Runestensperiode tabes Nasaliteten i alle Stillingen. Herom har Wimmers Undersøgelser ført til følgende Resultat: Tidligst er Nasaliteten tabt, hvor den skyldes en forangaaende Nasal — i ubetonede Stavelser allerede før 9. Aarh. (sunar Nr. 75), i betonedede Stavelser i hvert Fald i 9. Aarh.s anden Halvdel (mak Nr. 2). Omtrent i samme Tidsrum er den tabt i ubetonede Stavelser, hvor den skyldes en følgende urnordisk Nasal, der var tabt i Olddansk (rita Inf. Nr. 80, 81). Dernæst er Nasaliteten tabt, hvor den skyldtes en følgende bevaret Nasal — i ubetonede Stavelser i Begyndelsen af 10. Aarh. (haiþuiarþan Nr. 80), i betonedede Stavelser ved Midten af 10. Aarh. (þansi ved Siden af þansi, sst.). Hvor Vokalen stod (eller havde staaet) mellem to Nasaler, holdt den sig noget længere baade i svagt- og stærktbetonedede Stavelser: siną (Nr. 11), anąn (Nr. 80), manr (Nr. 36). I enkelte Egne kunde Nasaliteten holde

sig til senere Tid: þansi, stanta, laki (Nr. 19, Slutn. af 10. Aarh.). Længst er Nasaliteten bevaret i trykstærk Stavelse, hvor en urnordisk Nasal er bortkastet efter Vokalen med Forlængelse af denne. Her udtrykkes Nasaliteten i de fleste Egne regelmæssigt til ned mod Aar 1000: a, þa, as-, þaurui paa den store Jællingesten og samtidige Stene.

3. Mens allerede i den ældste vestnordiske Litteratur *sp* (af ældre *sþ*) er blevet *st*, er *sp* bevaret i Runeindskrifterne til Slutn. af 11. Aarh.: *risþi* = *résþi* alm. overfor vestnord. *reisti*. Derimod er *kþ* blevet *kt* i *markt* = *mærkt* (Nr. 43).

4. Mens de ovennævnte Forskelle mellem oldnorsk-islandsk og olddansk Skriftsprog var udviskede allerede inden Runeperiodens Afslutning, har en tredje Lydforskel holdt sig til Nutiden: *w* er i Østnordisk bevaret foran *r*, i Vestnordisk tabt. Exempler paa Forbindelsen *wr* fra Runeindskrifterne er Navnene *Wragi* og *Wréstr* (Nr. 135, 123) = vestnord. *Ragi*, *Reistr*.

5. De ældste Indskrifter viser Bevaring af *u* efter kort Rodstavelse: *sunu* Acc. Sg. (Nr. 76), *kuþumut* d. e. *Goðumund* (sst.) overfor vestnord. *sun*, *Gudmund*. Allerede i Beg. af 10. Aarh. er dog *u* her tabt ogsaa i Dansk: *sun* Acc. (Nr. 81), *kuþmuntr* (Nr. 3).

6. Om Bøjningsformerne maa det særlig fremhæves, at Olddansk har bevaret Endelsen *-jar* i Plur. af ja-Stammer, mens disse i Vestnordisk ved Analogi fra i-Stammer har faaet *-ir*: *trekiar* d. e. *drængjar* (Nr. 72) overfor vestnord. *drengir*.

7. Bøjningen af det demonstrative *sási* har i Olddansk bevaret dets oprindelige Former (d. e. Bøjningsformer af *sá* + det ubøjelige *si*); derimod er i Vestnordisk *si* smeltet sammen med Pron. og bøjes som almindelig Endelse. Den regelmæssige Bøjning af *sási* paa de ældre Runestene er: Masc. Nom. *sasi*, Acc. *þansi*, Dat. *þaimsi*, Pl. Acc. *þasi*, svarende til *sá*, *þann*, *þeim*, *þá*; Fem. Nom. *susi*, Acc. *þasi*, Pl. Nom. Acc. *þasi* (af ældre **þarsi*) svarende til *sú*, *þá*, *þár* (eller med r-Omlyd *þáR*), Neutr. *þitsi* (for ældre *þatsi*), Pl. *þausi*, svarende til *þat* (*þæt*), *þáu*. Alle disse Former er i ældste Vestnordisk vejet for yngre Former.

8. Bøjningen af Pron. „hvo“ har i Olddansk som i nyere Dansk bevaret den gamle Nominativform *hua*, *hwá*, der i Vestnordisk er erstattet af *huerr*. Derimod er den vestnordiske bestemte Artikel foran Adjektiver *enn* (got. *jains*) i Olddansk overalt erstattet af *hinn* og *sá*.

9. Sammenligningspartiklen „end“ findes i Olddansk endnu i den ældre Form þan, mens man allerede i ældste Vestnordisk kun finder Formen *an* (senere *en*).

Kun på et enkelt Punkt viser de ældste Runeindskrifter et yngre Sprogtrin end den vestnordiske Litteratur; i Forbindelsen *hr*, hvor *h* bevares i Vestnord., findes Former uden *h* allerede i de ældste Mindesmærker: *ruulf*, d. e. *Róulf* (Nr. 77) = vestnord. *Hrólf*; dog skrives endnu *hribna* (Nr. 12) = vestnord. *Hrefna* og *hripi* Acc. (Nr. 18) = vestnord. *hríði*.

Fra Slutningen af 10. Aarh. skriftfæstes efterhaanden den dansk-svenske Lydudvikling, der på afgørende Maade spaltede Fællessproget: Forenklingen af de gamle Tvelyd *æi*, *âu*, *øy* til *é*, *ó*. De ældste Exempler herpå er Aars-Stenens *stin*, d. e. *stén*, Hedebystenens: *rispi*, *stin*, *himpigi*, *suins*, *erik*, d. e. *réspi*, *stén*, *hémpegi*, *Swéns*, *Érik*, og den samtidige Aarhus-Stens *tupr* d. e. *dódr* og *ustr* d. e. *óstr*. Men langt ned i 11. Aarh. bevaredes som venteligt var de gamle Skriftformer med Tvelyd ved Siden af de yngre med Enkeltlyd.

Her er kun omtalt de Sprogejendommeligheder, som kunde finde Udtryk selv i den mangelfulde Skriftegnsrække, der brugtes på de egentlige Runestene. Men det er rimeligt, at mange af de Ejendommeligheder, der var karakteristiske for det senere danske Sprog — i Modsætning til det norsk-islandske — allerede var tilstede i Olddansk. På enkelte Punkter tør dette anses for utvivlsomt, på andre er det ikke lykkedes at nå et sikkert Resultat.

Wimmer anser det saaledes for at være uden for Tvivl, at Runeindskrifternes *iu* altid betegner den oprindelige Form *iú*, som er eneherkende i senere Dansk, aldrig den yngre Form *ió*, at *iú* altsaa ikke i Olddansk som i Vestnordisk har været spaltet i *iú* og *ió*. Endvidere, at Indskrifternes *bu-*, *bru*, „Bo-“, „Bro“ osv. ligesom i senere Dansk har *ó*, ikke som i Vestnordisk *ú*. Dette tør ogsaa sluttes af Navnet *Bþ*, *Bó* (Nr. 193, 194), der svarer til vestnord. *Búi*. Omvendt har Olddansk ligesom Nydansk haft *ú*- i den nægtende Forstavelse, mens Oldislandsk havde *ó*: *Þíþíþ* (Nr. 115) = *únésir*. Endvidere tør det anses for sandsynligt, at Indskrifternes Sprog har haft Endelsen *-n* i Plur. af neutrale an-Stammer: *áugun* = Lovsprogets *oghon* overfor vestnord. *augu*; tvivlsomt er det, om ogsaa 3. Pers. Pl. Konj. Præs. og Præt. har haft Endelsen *-n* som i Svensk (se Nr. 258).

Store Vanskeligheder volder Omlydsspørgsmaalet. Med Hen-

syn til *u*-Omlyden anser Wimmer det for sandsynligt, at Olddansk, hvor det omlydende *u* var bortfaldet, regelmæssigt havde Omlyd ligesom Vestnordisk, mens et bevaret *u* i Modsætning til i Vestnord. kun sporadisk fremkaldte Omlyd (se foran S. 28). Med Hensyn til *i*-Omlyden har Olddansk vistnok i det væsentlige staaet paa samme Trin som Vestnord., dog viser Indskrifternes 𐀞𐀚𐀛 , Pl. *sattu* (der forudsætter Sg. *satti*), at Præt. af „sætte“ (i hvert Fald i visse Egne) har bevaret den gamle Form *satti*, der jo endnu er herskende i Rigsdansk, overfor den vestnordiske omlydte Form *setti*; 𐀞𐀚𐀛 er derfor altid gengivet ved *satti*. Overmaade tvivlsomt er det, om den norsk-islandske *r*-Omlyd, der kun ganske sporadisk har berørt Østnordisk, har virket i Olddansk. Indskrifternes 𐀛𐀚𐀛 Nom. Acc. Plur. Fem. af det demonstr. Pron. *sási* er derfor gengivet ved „*þási* (*þéssi*)“, idet det er usikkert, om den tilgrundliggende Form har lydt *þársi* eller *þérsi*. Fra omkring Aar 1000 træffer vi Formen 𐀛𐀚𐀛 (senere ogsaa 𐀛𐀚𐀛), men denne Skriftform er vistnok Udtryk for den yngre Lydform *þessi*.

Den Udvikling bort fra det gamle nordiske Fællessprog, som var begyndt allerede i de ældste Indskrifter med Bortfald af *h* foran *r*, med Overgang af *k* til *r* efter Tandlyd, med Tab af de gamle Nasallyd, og som var indtraadt i et nyt Stadium ved Forenklingen af de fællesnordiske Tvelyd, fortsættes naturligvis i de følgende Aarhundreder, indtil vi i de yngste Runeindskrifter fra 13. Aarh. møder et Sprog, der i alt væsentligst stemmer overens med Sproget i de ældste danske Haandskrifter. Karakteristisk for dette er først og fremmest Tabet af Nominativs *-r* og Udjævning af Bøjningsendelsernes Vokaler. Til dette Sprogtrin svarer Runeindskrifternes 𐀛𐀚𐀛 Nom. (Nr. 186) for ældre 𐀛𐀚𐀛𐀚𐀛 , 𐀛𐀚𐀛 Nom. (Nr. 221) for ældre 𐀛𐀚𐀛𐀚𐀛 , 𐀛𐀚𐀛 Dat. (Nr. 261) for ældre 𐀛𐀚𐀛𐀚𐀛 , 𐀛𐀚𐀛 Acc. Pl. (Nr. 182) for ældre 𐀛𐀚𐀛𐀚𐀛 , 𐀛𐀚𐀛 Acc. (sst.) for ældre 𐀛𐀚𐀛𐀚𐀛 o. s. fr. Ogsaa Dialektejendommeligheder, som aldrig blev almindanske, faar Udtryk i disse sene Runeindskrifter; Exempler herpaa er det fynske 𐀛𐀚𐀛 d. e. 𐀛𐀚𐀛 „rødlødet“, 𐀛𐀚𐀛 (Nr. 217), det jydsk 𐀛𐀚𐀛 „gjorde“ (Nr. 221) og 𐀛𐀚𐀛 „ristede“ (Nr. 231) med Bortkastelse af Endelsesvokal.

Mens det Sprog, vi træffer paa Runemindesmærkerne fra Aar 800, i det væsentlige maa have stemt overens med det Sprog, der i hin Tid taltes over hele Norden, viser Runemindesmærkerne fra omkring Aar 1000 os Spaltningen mellem Vest- og Østnordisk,

og i Indskrifterne fra omkr. Aar 1200 sporer vi hele den Dialektspaltning, der er karakteristisk for de senere danske Maal.

Ordstilling og Ordforraad. Den Overensstemmelse med det norsk-islandske Oldsprog, som de ældre Runeindskrifteres Lyd- og Bøjningsforhold viser, møder man ogsaa i Ordforraad og Ordstilling.

Forskellige Kasusforbindelser, der stemmer med Vestnord., men som er tabt i senere Dansk, er her bevaret: *niúta e-s* (Nørre Næraa), *unna e-m e-s* (Gunderup I), *hyggja e-m well* (Aalum IV), *mildr e-s* (Krageholm), ligeledes Ordstillinger som: *Tósti áuk Hófi áuk þér Frébiorn réspu stén þannsi* (Aarhus V), og Ord som *goði, þegn, dróttinn, dróttning, móðrgin, mágr, systlingr, kumbl, wé, skæið, retr, orrosta, drængr, stýrimandr, smiðr, hæiðwerðr, gærr, éforr, swáss, ráðspakr, fróðr, horskr, spár, dróttinfastr, stóðr, ráudumskialdi, fá, siða, rétta, ælta, werða at, miok, en, eða* o. fl. genfindes oftest i Vestnordisk, mens de i senere Dansk enten er tabt eller har ændret deres Betydning.

Men ligesom Lyd- og Bøjningsforhold paa enkelte Punkter viser et ældre Trin end Vestnordisk, saaledes finder man i Indskrifterne ogsaa Ord, der er forældede i Vestnordisk — kun her er brugelige i Digtning — mens de i Olddansk tilhører den almindelige Prosa; saadanne Ord er: *harða, þulkr, halkr, werr, mågr, úhémsskr, únéss*. Enkelte Ord kendes slet ikke fra Vestnordisk: *hémþegi, kollkr, witring, glámull, úníðingr*.

Mens det almindelige Ordstof i vore Runemindesmærker — med faa Undtagelser — genfindes i den vestnordiske Oldlitteratur, gælder dette ikke i samme Grad Navneforraadet.

De Egennavne, vi træffer i Runeindskrifterne, er vel næsten alle af nordisk Oprindelse, men en Del af dem tilhører alene eller særligt Østnordisk, enkelte er endda ejendommelige for Danmark. Størstedelen af de olddanske Navne er dog som man kunde vente fælles for hele Norden. (Om de enkelte Navnes Udbredelse henvises til Ordsamlingen).

Mest karakteristiske for Runetidens Navneskik er de talrige sammensatte Navne, der er knyttet til den hedenske Kultus. Med *Ás-* findes følgende Navne i vore Indskrifter¹: *Ásbiárn, Ásgáutr,*

¹ Alle Navne gengives i Navneform fra Beg. af 9. Aarh. — med Nominativs-*R* bevaret efter Tandlyd, men assimileret med den foregaaende Konsonant i Forbindelserne *lR, nR, rR, sR*; dog bevarer Indskrifternes Navneform paa de S. 39 nævnte bestemte Personer.

Ásgæir, *Áskell*, *Áslæik*, *Ásmund*, *Ásulfr* og de ikke i Islandsk forekommende: *Ásráð*, *Áswaldi*, *Áswið*. Endvidere de fællesnordiske Kvindenavne: *Ásfríð* og *Ása*. Med *Pór*- følgende: *Pórbiörn*, *Pórgæir*, *Pórgísl*, *Pórgunn*, *Pórgaut*, *Pórkell*, *Pórlæif* (senere *Pólf*), *Pórlæik*, *Pórstæinn*, *Pórufr*, endvidere de ikke sammensatte Navne *Pórð*, *Pórir* (senere *Pyri*), de særlig østnordiske *Pórfast*, *Pórgnýr*, *Pórmóðr*, *Pórmund* samt de fællesnordiske Kvindenavne: *Pórwé* og *Póra*. Med *Frøy*- Navnet *Frøystæinn* og de særlig østnordiske Navne: *Frøybiörn* og *Frøygæir*. Med *Óðin*- findes kun det særlig danske Navn: *Óðinkáurr*. Med *Ragn*- og *God*- findes i vore Indskrifter kun Kvindenavnet *Ragnhild* og Mandsnavnet *Godumund*, samt det særlig danske *Gorm* (af ældre **Goduporm*). Med *Wé*-, -*Wé* findes følgende Navne: det østnordiske Mandsnavn *Wégaut* og de østnordiske Kvindenavne *Wéfríð* og *Folkwé* samt de fællesnordiske Kvindenavne *Wéborg* og *Pórwé*. Med *Alf* findes de sjældne delvis kun fra Østnordisk kendte Navne: *Alfarr*, *Alfkell*, *Alflæik*, *Alfwinn*.

Fremhæves maa ogsaa de mange sammensatte Navne, der giver Udtryk for Kamp og Styrke, Sejr og Ry, Navne, sammensatte med *gunnr*, *hildr*, *læikr*, *gæir*, *stæinn*, *ulfr*, *biörn*, *sigr*, *hróðr* o. lign. Saadanne Navne er foruden de allerede nævnte som *Pórgunn*, *Ragnhild*, *Ásulfr*, *Alflæik* osv. følgende fællesnordiske Navne: *Gunnulfr*, *Gunnwald*, *Gunnhild*, *Øylæik*, *Gæirmund*, *Wilgæir*, *Øystæinn*, *Fastulfr*, *Ísulfr*, *Rúnulfr*, *Hærulfr*, *Arnbiörn*, *Kætilbiörn*, *Sigtriugg*, *Sigwaldi*, *Hró(ð)ulfr*, *Hró(ð-w)ald*. Dernæst de afledte Navne og Enkeltnavne: *Gunnarr*, *Gunni*, *Biarni*, *Ulf*, *Biörn*, *Gæir*, endelig de særlig østnordiske Navne: *Hildulfr*, *Finnulfr*, *Fráðulfr*, *Káulfr*, *Biarngæir*, *Húsbiörn*, *Ísbiörn*, *Áudbiörn*, *Áudgæir*, *Øygæir*.

Foruden de mange sammensatte Navne findes i Indskrifterne en stor Del afledte Navne og Enkeltnavne. Exempler paa saadanne Navne (af hvilke nogle allerede er nævnt) er de fællesnordiske Mandsnavne: *Brúni*, *Fróði*, *Sóti*, *Tófi*, *Tóki*, *Tósti*, *Wragi*, *Biörn*, *Gísl*, *Glómr*, *Gunnarr*, *Gæir*, *Hrafn*, *Hrútr*, *Karl*, *Kættill*, *Lodinn*, *Stæinarr*, *Swart*, *Swæinn*, *Swæiningr*, *Úfæigr* og de fællesnordiske Kvindenavne: *Ása*, *Finna*, *Gyða*, *Hræbna*, *Tófa*. Endvidere de mange særlig østnordiske eller særlig danske Navne, som Mandsnavnene: *Áki*, *Alli*, *Api*, *Blómi*, *Bófi*, *Bónði*, *Gnýpli*,

Hófi, Jíti, Manni, Múli, Nafni, Tóli, Tomi, BramR, BródiR, DwærgR, FadiR, NykR, ÚmonR, BallungR, RispingR, SwidingR, Gedda, Gnúpa, Kaða, Urna, og Kvindenavnene: *Birla, Sölfa, Tóla, Yrsa*.

Et stort Antal af disse Navne har oprindeligt været Tilnavne. Saaledes de, der udtrykker Slægtskabsforhold: *BródiR, FadiR*, hvis Oprindelse er Forbindelser som Runestenens: *PóriR bródiR Æinráða*. Ligeledes Navne, der betegner Personens Afstamning eller Hjemegn: *BallungR, RispingR, SwidingR, SwæiningR, Jíti*, som levende Tilnavn bevaret i *Hrafnunga Tófi* „Tove, Ravens Ætling“, *Bónði Frísi* „Bonde Friser“, *Kætill Urnæ* „Ketil fra Urne“. Saa er der de Navne, der betegner en Samfundsstilling: *Karl, Bói, Bónði, Swæinn, WíkingR*, som Tilnavn bevaret i *Tófi bryti, Tóki smiðr* og muligvis i *Azurr landhirdiR*. Endvidere Navne, der betegner en Legemsdel: *Hals, Múli*, endnu som Tilnavn i: *Æsbiorn múli, Gunni hánd, Ásbiörn næf*. Navne, der betegner Vaaben, som *GæiRR*; endnu brugt som Tilnavn er *Pexla* „Øxe“. Endelig er der de talrige Navne, der udtrykker en Egenskab: *Brúni*, den brune, *Fróði*, den kloge, *Tóki*, den taabelige (?), *Kári*, den stridige, *Æinráði*, den egenraadige, *Áuðgi*, den rige; i ubestemt Form: *Gamall*, gammel, *Lodinn*, lodden, *Róð*, *Swartr*, rød, sort, *SigræifR*, „kampglad“, *SigtriuggR*, Sejrsikker, *Úfæigr*, „ufeig“ o: som skal leve længe, *Úmonr*, gavmild; herhen hører ogsaa Substantiverne *DwærgR, NykR, Gedda*, Dværg, Nøkke, Gedde. Talrige Tilnavne findes af denne Art: *Gyrðr lági* (eller *langi*), *Jakóp róð*, *Pórkill hwati*, *Adísl fíki*, *Forkunnr éforr*, *Tósti hinn skarpi*, *Fastulfr miúki*, *Tomi spáR*, *Rúnulfr hinn ráðspaki*, *Gísl hinn hoðska*, *Ásgäutr ráudumskialdi* og *Pórwé Danmarkar bót*. Ogsaa i Navnene *Wé-Ásfríðr* og *Wal-Tóki* betegner *Wé* og *Wal* en Egenskab, henholdsvis: „som byggede Viet“ og „som faldt i Kampen“. I Navnene *Tungu-Oddi* og *Kápu-Swæinn* har *Tunga* og *Kápa* vist været Tilnavne eller Navne henholdsvis paa Oddes og Svens Fader. Oprindelige Tilnavne ligesom *Tunga* og *Kápa* er sikkert ogsaa de allerfleste andre Mandsnavne paa -a, selv om man ikke er i Stand til at paapege deres almene Betydning; foruden de ovenomtalte *Gedda* og *Urna* findes følgende: *Fæinla, Gnúpa, Hælla, Kaða, Krúsa, Sparla, Úrókja, Ærra* og *Æiska*.

Til Slut maa det tilføjes, at Runeindskrifterne foruden den

store Mængde fællesnordiske og særlig danske Navne, indeholder nogle ganske enkelte Personnavne, der er af fremmed Oprindelse, skønt de utvivlsomt betegner danske Mænd og Kvinder. Disse Navne er det tyske Kejsernavn *Oto* i den nordiske Form *Autir*, senere de rent tyske Navne *Ingibret* og *Æbbi* og det engelske Navn *Ulnód*. Af latinske og bibelske Navne træffes — i sene Indskrifter — følgende Personnavne: *Absalón*, *Jakóp*, *Marténn*, *Mergrét*, *Jóanna* og muligvis *Amdi*.

Medens Runemindesmærkerne med deres knappe ensartede Indskrifter kun lærer os et ganske lille Udsnit af det olddanske almene Ordforraad at kende, faar vi naturligvis en meget fyldigere Viden om Tidens Navne. At der dog har været langt flere Navne, end vi finder i Indskrifterne, er en Selvfølge. Saaledes vil man i samtidige og noget yngre latinske Haandskrifter og Diplomer træffe mange danske Navne af fællesnordisk Oprindelse, som tilfældigvis ikke findes paa de bevarede Runemindesmærker. Langt mere omfattende Kendskab faar vi imidlertid om Tidens Mandsnavne end om dens Kvindenavne, thi Runestenene er for aller største Delen rejst af Mænd og over Mænd, og vilde man kendetegne disse nærmere end ved deres eget Navn, saa nævnte man næsten altid deres Faders, deres Broders eller deres Herres.

6. INDSKRIFTERNES INDHOLD, FORM OG ALDER.

Den korteste Form, en Indskrift kan have, er den, vi finder paa Haverslund-Stenen. Hele Indskriften bestaar af ét Ord: den Dødes Navn. Nær beslægtet hermed er Indholdet af Indskrifterne paa Kallerup-Stenen og Snoldelev-Stenen, der har Formen: „N. N.'s Sten“; dog faar vi her ikke blot Oplysning om den Dødes Navn, men ogsaa om hans Slægtskabsforhold og Samfundsstilling. Samtidig med disse sidste Indskrifter er Helnæs-Stenens, der ikke blot meddeler Navnet paa den Døde, men ogsaa Navnet paa den, der har rejst Stenen; Formlen er her: „N. N. satte denne Sten efter N. N.“. Det er denne Formel, der — med forskellige Udvidelser — bliver saa at sige eneherkende i 10. og 11. Aarh. Til denne nøgne Formel knyttes oftest Angivelse af Slægtskabs- eller Venskabsforholdet mellem den Døde og den, der rejste hans Mindesten: „N. N. rejste denne Sten efter N. N. sin Broder“ el. lign.; og Indskriften sluttet med Lovord over den Døde, der, hvis han er

gift, hyppigst betegnes med Ordene *harða góðan þegn*, hvis han er ugift, hyppigst: *harða góðan dræng*, Udtryk, for hvilke ingen dækkende Ord findes i nuværende Dansk, men som kan omskrives ved „en Mand som han bør være, uden Frygt og uden Svig“. Undertiden bruges andre Udtryk herfor som Villie-Stenens *þegna fyrstr*, „den første blandt gode Mænd“, eller Aarhus-Stenens *mest úníðingr*, „i højest Grad Unidding“, d. v. s. den ypperste Hædersmand. Sjældnere fremhæves en enkelt Egenskab hos den Døde som paa Tryggevælde-Stenen: *glámull mannr*, „den vel-talende Mand“ eller paa Sønder Vissing-Stenen: *úhémskr halr*, „en vis Mand“. I de fleste Indskrifter berømmes den dristige Vikingefærd, kun i enkelte Indskrifter gælder Lovordene den fredelige Dont som Krageholm-Stenens Stavrim: „*han var bedst af Bomænd og mildest paa Mad*“, d. v. s. han var Egnens dygtigste og mest gæstfri Bonde. — Paa de Stene, der er rejst over Mænd, der er faldet i Kamp eller døde paa Langfart, meddeles ofte det Sted, det Slag, hvor den Døde er omkommet. Aarhus-Stenen er rejst efter Mænd, „*der døde østpaa, hvor Konger stredes*“; Strø-Stenen er rejst efter en Mand, „*der døde nordpaa paa Vikingefærd*“; Mejlby-Stenen har en Fader rejst til Minde om sin Søn, „*der omkom i Øresund*“; Hedeby-Stenen har en Hirdmand rejst over sin Kampfælle, „*der faldt, da Helte sade om Hedeby*“.

Dette er altsaa Indholdet af Indskrifterne fra den egentlige Runestentid: Et Udsagn om, at en Mand har rejst Stenen til Minde om sin Fader, sin Broder, sin Søn, sin Kammerat, sin Herre, oftest med Tilføjelse af, at denne var en gæv Mand, en æk Yngling, og ikke sjældent med Beretning om, at han var faldet i daadrig Vikingefærd. Karakteristisk for alle disse Indskrifter er deres fuldkomne Mangel paa religiøse Udtryk. Hverken Jorden eller Himlen er Hjem for den Døde. Han lever kun i de skiftende Slægters Dom. Eftermælet er blevet den store etiske Magt i denne Kamptid og Brydningstid (Axel Olrik, Dania IV, 39). Men der er dog ogsaa bevaret Indskrifter fra en Tid, da Grav-
nøjen endnu var Bolig for den Døde, ikke blot en tom og statelig Mindehøj, og da Stenen og Gravstedet blev viet Guderne, for at de skulde væрге og værne de Døde. Saadanne Indskrifter er Nørre-Næraa-Stenens: „*Tormund nyd Højen*“ og Glavendrup-Stenens „*Tor vie disse Runer*“. Fra denne Tid (9. Aarh.) stammer ogsaa Forbandelsesformularerne mod dem, der øver Vold mod

Viet: „Den skal sone sin Brøde, som øver Vold mod Stenen eller drager den herfra over en anden“ (se Nr. 80, 81, 118). Endnu i Slutningen af 10. Aarh. kan man finde Stene, der er viede Tor (Sønder-Kirkeby-Stenen fra Falster og Virring-Stenen fra Jylland), samtidig med at man paa den store Jællinge-Sten finder Beretning om, at Kong Harald har kristnet Danerne. Runeindskrifterne fra hin Tid vidner da om, at der dengang har været stærke Brydninger mellem den gamle nordiske Tro og den sydfra indførte, men et Aarhundrede senere har den ny Tro sejret. Stenene fra Slutningen af 11. Aarh. bærer næsten alle kristelige Symboler eller Sentenser. Torshammeren er afløst af Korset, Indvielsen til Tor af Paakaldelsen af Kristus, Guds Moder og den hellige Mikael, som i Slutningsformlen paa den jydskke Grensten-Sten: „Gud hjælpe deres Sjæl“, i den lollandske Tillise-Stens: „Krist og Sankt Mikael hjælpe hans Sjæl“ og i den bornholmske Grødby-Stens: „Gud og Guds Moder hjælpe deres Sjæl“. Mindestenene er atter blevet Gravstene — de staar ikke mere over den tomme Muld, Jorden er Bolig for den Døde, og Sjælene har erobret Himlen; saaledes lyder Indskriften paa Lundhøj-Stenen: „Krist og Sankt Mikkel hjælpe Ødbjørns og Gunilds Sjæl til Lys og Paradis“.

Denne Indskrift viser Exempel paa en Sten, der er rejst til Minde om en Mand og hans Hustru. To Aarhundreder ældre er den jydskke Gunderup-Sten, som Toke rejste over sin (Stif-) Fader og Moder. og fra sidste Fjerdedel af 10. Aarh. er den store Jællinge-Sten, som Kong Harald rejste over Gorm sin Fader og Tyre sin Moder. Foruden disse og enkelte andre Stene, der er Fælles-Mindestene over et Ægtepar, findes der nogle faa Stene, der er rejst alene over Kvinder. Fremhæves maa den mindre Jællinge-Sten (fra c. 940), som Gorm rejste over Tyre „Danmarks Bod“, og den omtrent samtidige Rimsø-Sten som Tore Enraades Broder rejste efter sin Moder, og som slutter med det ejendommelige Sørgekvæde:

Wá es dáuði
sem wærst mægi.

Ganske enestaaende i sin Art er Indskriften paa Store Rygbjærg-Stenen, som Tove Bryde rejste efter sin Elskede: „Tove Bryde rejste denne Sten efter Torgunn Brydens Lege“. Ogsaa her følger Slutningen sig i Rytmer:

þér stafar munu
miok længi lifa.

Enkelte Stene er rejst af Tjenere over deres Frue; saaledes Bække- og Læborg-Stenen, der staar til Minde om den mægtige Fru Tyre, og Ravnkilde-Stenen, hvis Runer Asser Fogges Søn ristede efter Gryd, „sin Dronning“.

Men i det hele er det som sagt kun ganske faa Stene, der er rejst til Kvinders Minde. Det alt overvejende Antal af Runestene er rejst af Fædre, Brødre, Kammerater, Sønner — nogle af Hustruer og Mødre — over Mænd, især over unge Mænd. Denne Kendsgerning er maaske et vægtigere Vidnesbyrd end noget andet om de egentlige Runestenes Bestemmelse og om den Sværd-Tid, i hvilken de er blevet til. Det ligger nær at sammenligne dette Forhold ved den nordiske Oldtids Mindesmærker med Forholdet ved den klassiske Oldtids Gravmæler, der i tusindvis er bevaret til vor Tid. Disse gælder Kvinder saavel som Mænd, Forældre saavel som Børn. De var ikke Æresmonumenter, men virkelige Gravstene, hvor de levende Frænder skulde yde hver død Frænde Kultus, saa at hans Efterliv kunde blive sorgløst, lykkefyldt. De antike Gravmæler tilhører Slægter, der lever i et gammelt fastformet borgerligt Samfund med en aarhundredgammel eller aartusindgammel religiøs Overlevering; de nordiske Mindestene tilhører et Samfund i Opløsning og Nydannelse, et Samfund, hvor de gamle religiøse Former er gjort kraftløse og de ny ikke fæstnede, hvor det ikke er det ypperste at værnes af Guder, men at hyldes af Mennesker. Runeindskrifterne beretter om en Slægt, for hvem de Døde er døde; kun Dommen over dem lever.

Men Indskrifterne giver os ikke blot Indblik i hin Tids Aandsrøre, de giver os ogsaa Oplysning om ydre historiske Begivenheder. Videst kendt og mest betydende af de historiske Stene er *Jællinge-Stenene* fra Gorm den Gamles og Harald Blaatands Kongetid. Fra Midten af 10. Aarh. er de to *Vedelsvang-Stene*, hvis Indskrifter kaster Lys over Svenske-Herredømmet i Sønderjylland. En Snæs Aar yngre er *Sønder Vissing-Stenen*, som Harald Gormsøns Hustru Tove har rejst efter sin Moder; denne Indskrift viser, at Kong Harald har været gift med en Datter af Obotriternes Fyrste Mistivoj. Fra Harald Blaatands Tid er endelig *Upsala-Stenene*: *Hällestad-Stenene I—III*, *Sjørup-Stenen* og *Aars-Stenen*, der beretter om Danernes Kamp ved Upsala under Toke Gormsøn og om dennes Fald. I nær Tilknytning til disse Begiven-

heder staar de Kampe, der omtales paa *Hedeby-*, *Danevirke-* og *Aarhus-Stenen I*: Sven Tveskægs Belejring og Tilbageerobring af Hedeby, som Svenskekongen havde taget som Hævn, fordi Danerne havde ydet hans Modstander Hjælp i Upsala-Slaget. To jydsk Stene, *Aarhus-Stenen II* og *Kolind-Stenen*, beretter om en Kongekamp østpaa, som Wimmer identificerer med Svolderslaget Aar 1000. Fra Begyndelsen af 11. Aarh. er *Sjælle-Stenen*, som en Høvding Frøystén har rejst over sin Hirdmand, Jomsvikingen Gyrd Lange, Sigvaldes Broder. Et halvt Aarhundrede yngre er *Ny Larsker-Stenen I*, der beretter om et hidtil ukendt Slag ved den lille Ø Udlænge sydøst for Bleking, i hvilket Kaabe-Svens Søn Bose faldt.

Disse Indskrifter har da givet delvis ny Oplysninger om Svenske-Kampene i Sønderjylland i første Halvdel af 10. Aarh., om Norges Erobring og Danernes Kristning under Harald Blaatand, om Kampene mellem Danske og Svenske ved Upsala i Haralds sidste Regeringsaar, om Kong Svens Erobring af Hedeby i Aarhundredets Slutning, om Jydernes Deltagelse i Svolderslaget Aar 1000 og om et Søslag ved Bornholm i Midten af 11. Aarh.

De historiske Stenes Betydning er imidlertid ikke blot historisk men ogsaa og ikke mindst sproglig. Thi ved Hjælp af Indskrifterne paa disse paa en vis Maade daterede Stene kan vi erfare, naar Rune- og Sprogudviklinger har fundet Sted i de forskellige Dele af Landet. Vi ser herigennem, at de fælles nordiske Lydforhold er bevaret længere i Østdansk end i Vestdansk, mens Lydtegnene, Runerne, er bevaret længere uændret i Vestdansk end i Østdansk. Gennem de historiske Stene kan man omtrentlig tidfæste Tve-lydsforenklingen, Sammenfaldet af de to *r*-Lyd, af nasale og orale Vokaler og Udviklingen af de stungne Runer; og man faar derved et Middel til at bestemme den kronologiske Følge af de ikke-historiske Stene, der jo udgør langt den største Del af de bevarede Mindesmærker. De historiske Stene er saaledes Grundlaget for Runestenenes hele Tidfæstelse. Nedenstaaende Oversigt vil vise, hvorledes Indskrifterne paa Runestenene fordeler sig efter Tid og Sted.¹

¹ De fede Tal betegner Stenenes Nummer. Indskrifter, der sættes til c. 950, c. 1000, c. 1050 osv. er regnede til Perioderne 900—950, 950—1000 1000—1050 osv.

	N. Jylland		S. Jylland		Øerne		Skaane		Bornholm		Hele Landet	
		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		
800-900	74-79	6	99	...	1	7
900-950	1-4, 6-10	9	69-71	3	80-84	5	17
950-1000	5, 11-40	31	72-73	2	85-89	5	100-129	30	68
1000-1050	41-63.	23	90-93	4	130-141	12	142-148	7	46	
1050-1150	64-65.	2	94-96	3	149-175	27	32	
efter 1150	176-178	3	3	
uvis Tid	66-68.	3	97-98	2	5	
Hele Runestenstiden		68		5		25		43		37	178	

Som Oversigten viser, er kun ganske faa Stene bevaret fra 9. Aarh. Først mod Midten af 10. Aarh. begynder den egentlige Runestenstid, der varer til noget før Midten af 11. Aarh. Fra dette Tidsrum stammer næsten alle bevarede Stene fra Jylland, Øerne og Skaane, mens Runestensbrugen paa Bornholm synes at være omtrent et Aarhundrede senere end i det øvrige Rige. Her er Runestensperiodens Kulmination først i Aartierne omkring 1100.

Efter Midten af 12. Aarh. er den gamle Minde- og Gravstenssæd overalt vejet for ny Skikke. Man rejste ikke mere Stene til de Dødes Minde paa Høje, ved Kongeveje og Aabredder, man lagde en flad Ligsten paa Graven paa Kirkegaarden. Paa nogle af disse Ligsten fra 12. og 13. Aarh. er Indskriften hugget — ikke, som det var almindelig Sæd dengang, med latinske Bogstaver, men med de gamle nordiske Runer. Paa disse Runeligstene nævner vi ligesom paa de ældste Runestene ofte kun Navnet paa den Døde (se Nr. 181, 186; 184; 183, 187, 190; 188, 195); sjældnere træffes den paa de egentlige Runestene almindelige Meddelelse om, hvem der har gjort Mindesmærket, hugget Runerne (se Nr. 182, 189, 193). Paa enkelte Stene findes foruden den Dødes Navn et Skriftsted eller en Opfordring til at bede for den Døde (se Nr. 192 og 194).

Et fra de egentlige Runestene og fra Runeligstenene forskelligt indhold har de Stene, der beretter om en from Gerning, som en Mand har øvet for sin egen eller andres Sjælefrelses Skyld. Saaledes den store Granitblok paa Fjænneselev Kirkegaard (Nr. 92), som tidligere har staaet ved Sasserbro over Tuleaa, og som beretter, at „*Sasser rejste Stenen og gjorde Broen*“, eller Jordberga-stenen fra Skaane (Nr. 135), der bærer Indskriften: „*Torkel Tord-*

søn gjorde Broen efter sin Broder Vrage“. Begge Stene er fra første Fjerdedel af 11. Aarh. Fra Aarhundredets Midte er Lund-Stenen med Indskriften: „*Toke lod Kirken gøre*“, og fra Begyndelsen af 13. Aarh. er den berømte Åsum-Sten, hvis Indskrift lyder: „*Krist Marias Søn hjælpe dem, som byggede denne Kirke, Erkebiskop Absalon og Æsbjørn Mule*“. En kortere Formel for slige Mindeskrifter findes paa Stenen over Kirkedøren i Kragelund, hvis Indskrift lyder: „*Æse bød, Vagn ristede*“, d. e. „Æse lod Kirken bygge, Vagn ristede Runerne“; hermed kan jævnstilles den nyfundne Indskrift paa Sokkelstenen i Søndbjærg Kirketaarn: „*Jacob voldte, Skjalm gjorde*“, d. e. Jacob er Taarnets Bygherre, Skjalm dets Bygmester. De fleste af disse og lignende Indskrifter er fra 13. Aarh. De latinske Bogstaver var, som foran nævnt, dengang — ogsaa til monumental Brug — blevet almindelige; og det latinske Sprog havde ikke sjældent fortrængt det danske. I nogle Indskrifter træffer man en Blanding af Runer og Majuskler og Uncialer, af Dansk og Latin, der vidner om, hvilken Usikkerhed og Vaklen i Valg af Sprog og Skrifttegnssystem, der har været i hin Tid.

Samtidig med Kirkestenene er en Del Døbefonter, Røgelsekar og andre kirkelige Genstande, paa hvilke Haandværkerens eller Giverens Navn er ristet. Saaledes de skaanske Fonter med Indskriften: „*Martin gjorde mig*“ (Nr. 204—208) og de fynske Røgelsekar med Indskriften: *Mester Jacob Rød gjorde mig* (Nr. 209—217).

Ligesom der af de egentlige Runestene kun er et Faatal „historiske“ Stene, er der af Kirkestenene og Kirkegenstande kun et Par, hvis Indskrifter nævner historisk kendte Personer, og som saaledes kan tidfæstes med meget større Sikkerhed end Indskrifter, hvis eneste Dateringsgrundlag er deres Rune- og Sprogformer. Af disse Runemindesmærker er det ene den ovennævnte Kirkesten fra Åsum, rejst i Begyndelsen af 13. Aarh. til Minde om Absalons og Æsbjørn Mules fromme Gave, det andet er en Relikvieæske fra Stokkemark Kirke (Nr. 220), som bærer Indskriften: „*Erkebiskop Gisico*“, og som aabenbart er skænket af den kendte Odensebisp af dette Navn ved Alterindvielsen i Stokkemark Kirke c. 1300.

Af ganske anden Art end de her nævnte Kirkeindskrifter er de, der i de sidste Aar er fundet ved Afdækning af Kalkmalerier i gamle danske Landsbykirker (Nr. 260—66). Her, paa Kirkens Korvægge, har unge Klerke moret sig med at ridse Dyr og

Træer, Kors og Cirkler, og ind imellem dette alskens Indskrifter snart med Runer, snart med latinske Bogstaver, undertiden med en Blanding af begge Slags Tegn. En har ridset sit Navn, en anden har drillet en Kammerat med at skrive, at han havde taget Penge til Laans, en tredje har berettet om sin (eller en andens) Elskov¹. Mens kun faa saadanne Indskrifter kendes fra danske Kirker, findes en Mængde af den Art Indskrifter i norske Stavkirker, hvor det har været let at ridse i Træværket, og hvor det indridsede ikke senere er blevet dækket af Kalkmalerier.

Vers i Indskrifter. De allerfleste danske Runeindskrifter er formet i en knap berettende Sagastil, saa lidet vekslede, at Stilen oftest faar Formlens Karakter. Undertiden er Ordvalget paavirket af Rim- og Rytme-hensyn. Saaledes er der i Forbandelsesformlerne paa Glavendrup-, Tryggevælde- og Glemminge-Stenene og i hele Indskriften paa Jordberga-Stenen en iørefaldende rytmisk Bevægelse; tilsigtede er vistnok ogsaa Stavrimet i Skærn-Stenens *bann dýra ok hinn dróttinfasta*, i Krageholm-Stenens *hann war bæztr bómanna ok mildastr matax* og i Egtved-Stenens: *ræist rúnax bróðir æft bróður*. I nogle Indskrifter er Dommen over den Døde formet i fastbyggede Rytmer som i Tryggevældestenens:

Fáir werða nú
fóddir þeim bætri

eller Aarhus-Stenens:

Sár dó manna
mest úníðingr

eller Sønder Vinge-Stenens:

Séll, sás arði
áuk sáði ungr.

Det sidste Vers har ganske som den ovennævnte Slutningsstrofe paa Rimsø-Stenen det almene Tankesprogs Karakter. Meget sjældent er derimod Skildringen af selve den konkrete Begivenhed formet i Vers som paa Hällestad-Stenen I, hvis ottelinjede

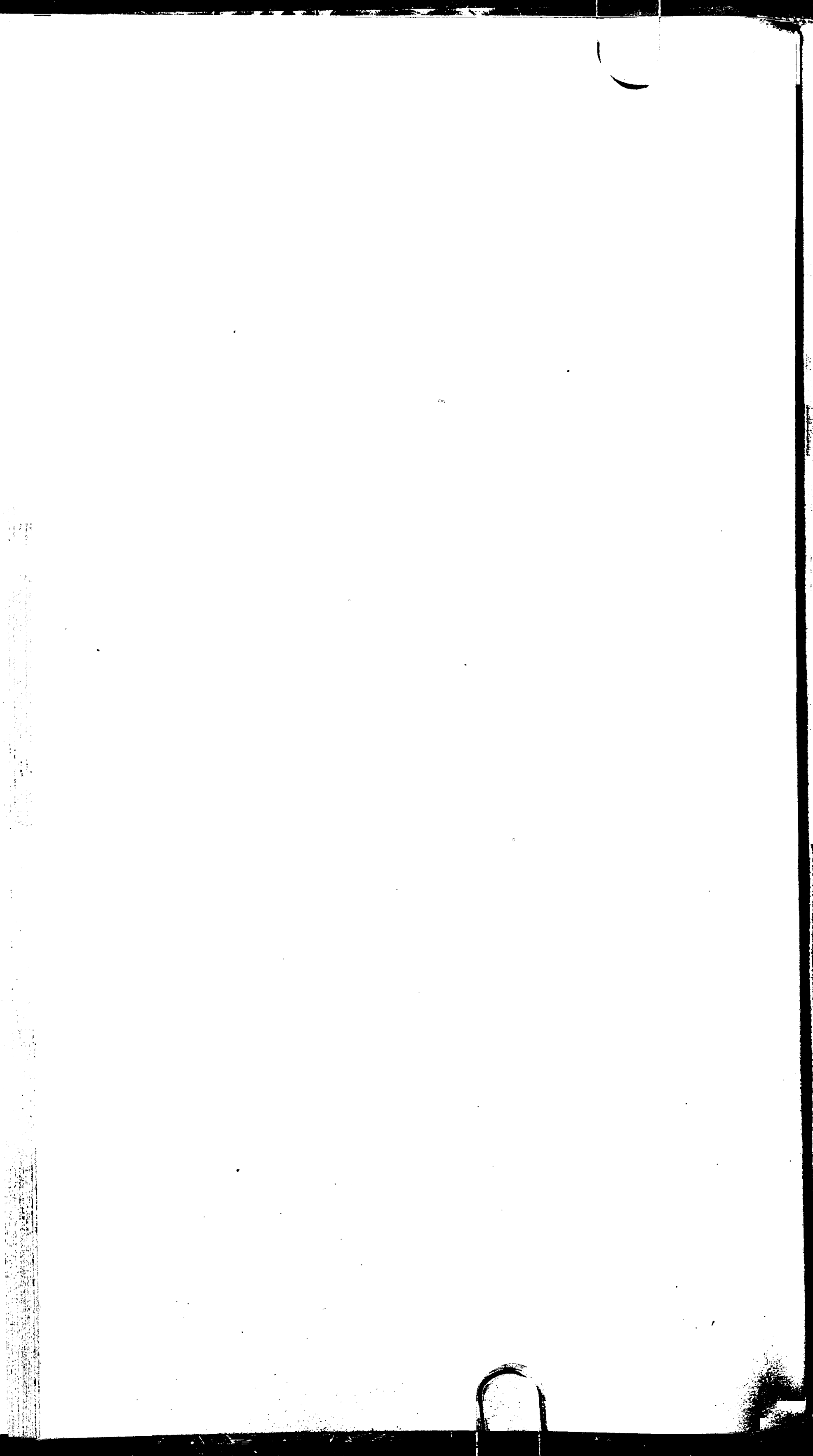
¹ Man mindes Aarestrups Skildring af Landsbykirken:

Støv laa paa alle Bænke.
Af Malerier spored
man kun den flinke Ungdoms
Haandtegninger i Koret.

Strofe muligvis har været et Brudstykke af et større Heltekvad om Toke Gormssøn. At just den Tid, i hvilken Hällestadkvadet er blevet til, har været den danske Heltedigtningens Blomstringstid, den Tid, da Skjoldungedigtningen fik Form, har Axel Olrik søgt at paavise; denne Heltedigtning er jo imidlertid kun bevaret i Saxos latinske Oversættelser; Versemaal og Udtryksmaade lærer vi alene at kende fra Runestenenes Rytmer og Rim. Trods det ringe Antal af strofiske Indskrifter, der er bevaret, har Olrik ment at kunne paavise Digtformens Udvikling: den danske Oldtidsdigtning har ligesom den ældste vestnordiske oprindelig været formet i det enkle fri *fornyrðislag*; senere har man lært at føje Ordene i det fastere *málahátt*, mens de kunstfærdige islandske og norske Versemaal aldrig er trængt ind i Østnordisk. Kun paa en enkelt dansk Runesten findes en Strofe i Fyrste-Maalet, *dróttkvætt*, det er paa Karlevi-Stenen; men Strofen er, som Wimmer har vist, digtet af en norsk Skjald.

RUNEINDSKRIFTERNE

NØRREJYLLAND

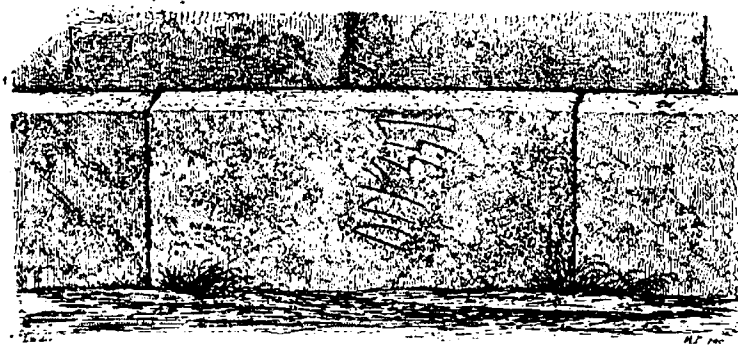
Nr. 1. Hammel-Stenen (Aarhus Amt). c. 900. Denne Runesten er nu anbragt som Sokkelsten i Hammel-Kirke, hvor den opdagedes for et halvt Aarhundrede siden. Kun et Brudstykke af Indskriften er bevaret; det lyder:

u l f s i s t

Dette maa rimeligvis udfyldes:
ulfs stæinn.

I olddansk Sprogform: Ulfstæinn, „Ulvstæinn“.

Om Indskriften har været længere, kan ikke afgøres. Efter hele dens Karakter anser Wimmer den for den ældste af de bevarede jyske Runemindesmærker. Muligvis har den været rejst inde i Gravhøjen.

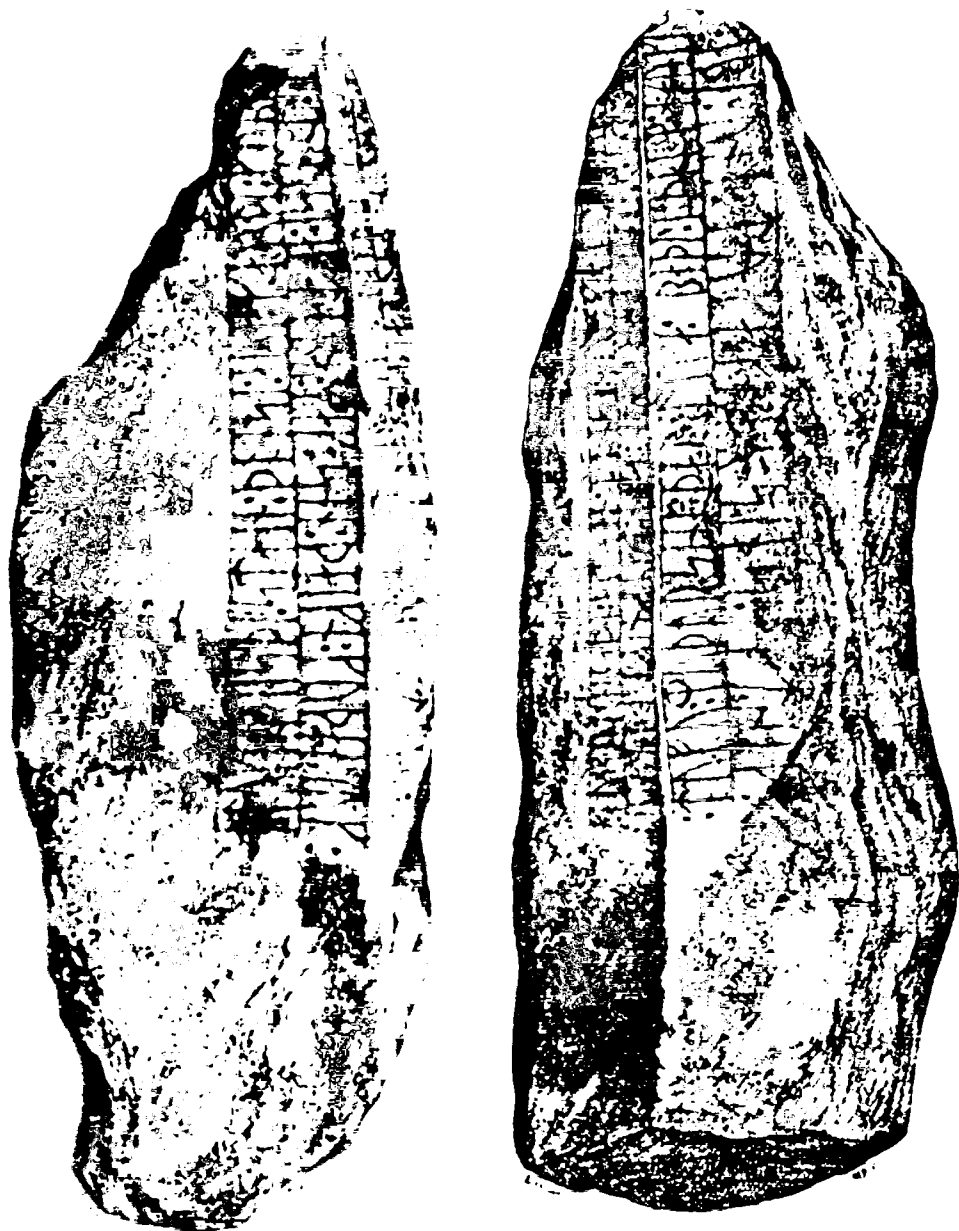
Hammel-Stenen. $\frac{1}{24}$

Nr. 2. Gunderup-Stenen I (Aalborg Amt). c. 900—925. Denne store velbevarede Sten omtales udførligt af Worm i Monumenta Danica. I hans Tid stod den endnu paa den Høj, der omtales i selve Indskriften. I Midten af 18. Aarh. var den væltet og laa nogle Alen fra Højen. Denne bevarede til langt ned i 19. Aarh., men nu er den sløffet, og Stenen er opstillet i Gunderup Kirkes Taabehus. Indskriften, der er hugget i fire Linjer — to paa hver Side af Stenens Ryg — lyder saaledes:

: tuki : raispi : stæin : þanssi : auk : karþi : kub[l:] || : þausi :
æft aba : mak : sin : þaikn : kupan : auk : || : tufu : muþur :
ina : þau : lika : baþi : i : þaim : hauki : || : abi : uni : tuka :
iar : sins : aft : sik :

I olddansk Sprogform:

Tóki ræispi stæin þanssi áuk gærði kumbl þausi æft
þa mág sinn, þegn góðan, áuk Tófu móður sína. Þáu

Den større Gunderup-Sten. $\frac{1}{30}$

denne, vidner om, at den Høvding, over hvem Stenen er rejst, hed *Api*.

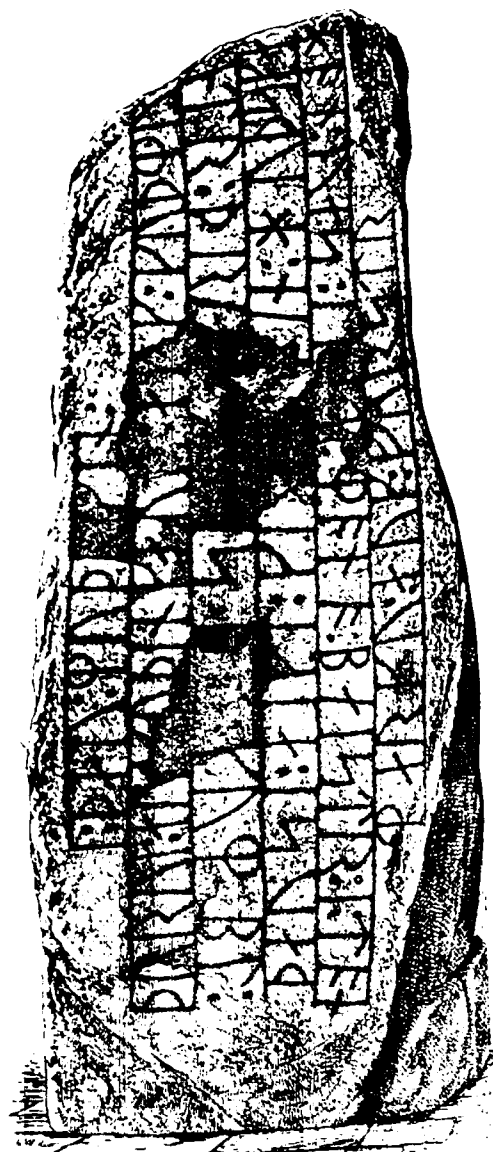
Nr. 3. Skivum-Stenen (Aalborg Amt). c. 900—925. Stenen kendtes ikke af Worm. Den omtales første Gang i Joh. Meiers haandskrevne *Liber Monumentorum Danicorum* (1654). Som saa mange andre Runestene var Skivum-Stenen blevet brugt som Byggeemne i Kirkediget. Derfra er den i nyeste Tid udtaget og opstillet i Kirkens Vaabenhus. Trods større Afskalninger paa Stenens Forside er det lykkedes Wimmer at give en fuldstændig Tolkning af hele Indskriften. Den lyder:

: þau : muþrkin : || þurui : auk :
 upinkaur : auk : kupmu ntr : þri[u :
 ra]is(þu) : kumbl : || pausi : aift : ki(s) [l]
 : (h)in : huþska || hañ : uas : lañt : ma-
 na : baistr : i : tañ || marku : auk :
 furstr

lega (liga?) bæði í þeim háugi. *Api* unni Tóka féar síns æft sik.

„Toke rejste denne Sten og gjorde dette Mindesmærke efter *Abe*¹ sin Maag („Stiffader“), en gæv Mand, og (efter) Tove sin Moder. De ligger begge i denne Høj. *Abe* undte („overdrog“, „testamenterede“) Toke sit Fæ („Gods“) efter sig.“

¹ *Abe*, Nom. *a hi*, Acc. *aba*. kunde efter sin Form ogsaa være *Æbbe*, men et ældgammelt Navn *Aphøj* paa en Høj i Nærheden af den udjævnede Høj, og formentlig overført fra

Skivum-Stenen. $\frac{1}{24}$

I olddansk Sprogform:

Þáú móðrgin Þórwé áuk Óðinkárr áuk Goðmundr (Guðmundr?) þriú ræispu kumbl þáusi æft Gísl¹ hinn hoðska² (el. hóðska). Hann was landmanna bæztr í Danmarku áuk fyrstr.

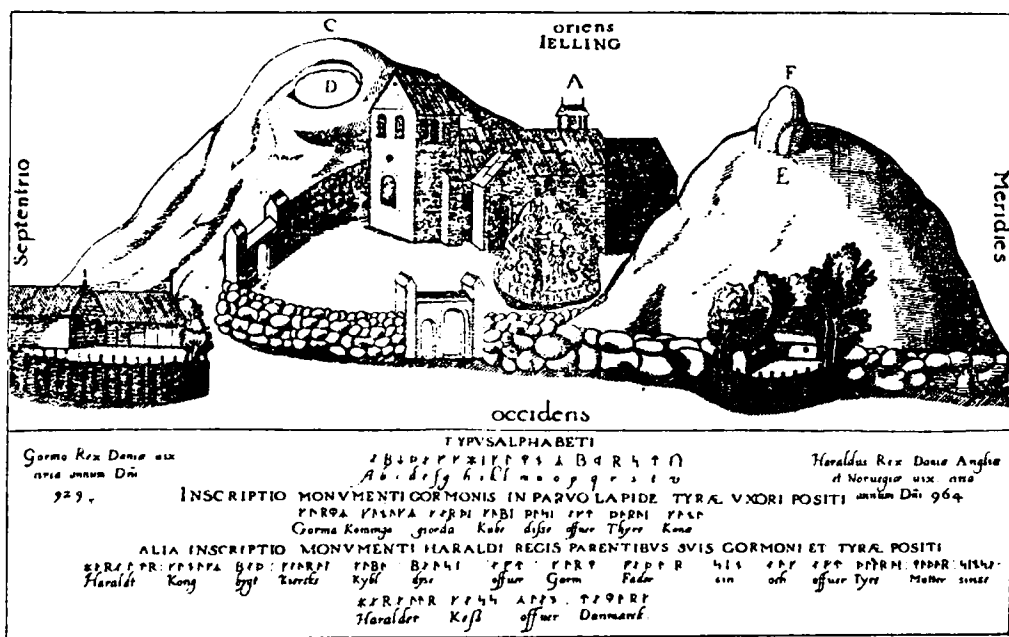
„Moderen Tyre og Sønnerne Odinkar og Gudmund (de) tre rejste dette Mindesmærke efter Gisl den kloge (el. Gisl fra Høde). Han var den bedste og første blandt Landmænd („Jorddrotter“) i Danmark.“

¹ *Gisl* er muligvis den Jorddrot, efter hvem det nærliggende Gislum Herred har Navn. *Gislum* havde i Olddansk Formen *Gisls hæimR*, „Gisls Hjem“.

² I *hodska* kan *ð* være udviklet af *r*, og Ordet altsaa være identisk med vestnordisk *horskr*, „klog“; men *hoðska* kan ogsaa være en Hjemstavnsbetegnelse (*hóðskr*) ligesom *danskr*, *dælskr* („fra Dalen“) o. m. a. og saaledes betyde „fra Høde“. *Høde*, det nuværende *Hø*, ligger i Ribe Amt.

Nr. 4 og Nr. 5. Jællinge-Stenene (Vejle Amt). 935—40 og c. 980. Ved Indgangen til Jællinge Kirke staar nu Nordens to berømteste Runesten: den mindre Jællinge-Sten, som Gorm den gamle rejste over sin Dronning Tyre Danebod i Aarene mellem 935 og 940, og den større Jællinge-Sten, som Harald Blaatand rejste c. 980 til Minde om sin Fader Gorm og sin Moder Tyre og til Ihukommelse af sin egen Kongegerning.

Den store Jællinge-Sten staar endnu paa det Sted, hvor Kong Harald lod den rejse — midt imellem de to Jællinge Høje. Ligesom mange andre Runestene har den imidlertid i Aarhundreder været sunket ned i Jorden og dækket af Moss og Muld. 1586 blev den udgravet af Lensmanden paa Koldinghus, Caspar Markdanner, og opstillet foran Kirken paa det Sted, hvor den var fundet.

Henrik Rantzaus Prospekt af Jællinge-Monumentet. 1591. c. 1/4

Samtidig med at den større Jællinge-Sten var blevet fremdraget, var Opmærksomheden ogsaa blevet henledet paa den mindre Sten. Aaret 1591 lod Statholderen i Hertugdømmerne, den lærde

Henrik Rantzau, et Prospekt af hele Jællinge-Monumentet udarbejde og offentliggøre. Omstaaende Gengivelse heraf viser den store Jællinge-Sten (B) oprejst foran Kirken og den lille Jællinge-Sten (F) staaende paa den søndre Høj. At dette er Stenens oprindelige Plads, derom kan der ikke være Tvivl, men Stenens oprejste Stilling skyldes sikkert Tegnerens Rekonstruktion. Stenen maa i 1591 have ligget væltet paa Højen med Forsiden opad; kun derved kan det forklares, at Indskriften paa Bagsiden lades

$\frac{1}{80}$

Forsiden og Bagsiden af den mindre Jællinge-Sten. Hvad der ligger under den punkterede Linje er skjult under Jorden. Da det imidlertid var af Interesse at konstatere hele Stenens Form, lod Prof. Wimmer en Udgravning af Forsiden foretage.

ganske uomtalt, og at Stenen er tegnet med dens spidse Del vendende opad. Naar Stenen laa ned, har Tegneren nemlig sluttet, at den brede Flade her som i Almindelighed dannede Fodstykket, mens det virkelige Forhold er, at den spidse „Top“ har staaet nede i Jorden (se hosstaaende Afbildning).

Faa Aar efter Prospektets Udførelse maa den lille Jællingesten være flyttet fra Højen til sin nuværende Plads foran Kirken; her stod den nemlig i Worms Tid. Denne Flytning har vildledt senere Tiders Opfattelse af hele Mindesmærket, idet man har troet, at den nordre Høj var Tyres, den søndre Gorms. Det kan dog nu anses for utvivlsomt, at Forholdet er dette, at Gorm har ladet opkaste den søndre Høj over sin Dronning og paa Højens Top opstillet den mindre Runesten, mens Kong Harald har ladet den nordre Høj opkaste over sin Fader og først adskillige Aar derefter har forbundet begge Gravhøje til ét Mindesmærke ved midt

imellem dem at rejse den store Jællingesten og saaledes har skabt det ved sin Udførelse prægtigste og ved sit Indhold mest betydende af alle bevarede danske Runemindesmærker.

Indskriften paa den mindre Jællinge-Sten lyder:

(Forsiden) : kurmr : kunukr : || : karpi : kubl : pusi : || : aft :
purui : kunu

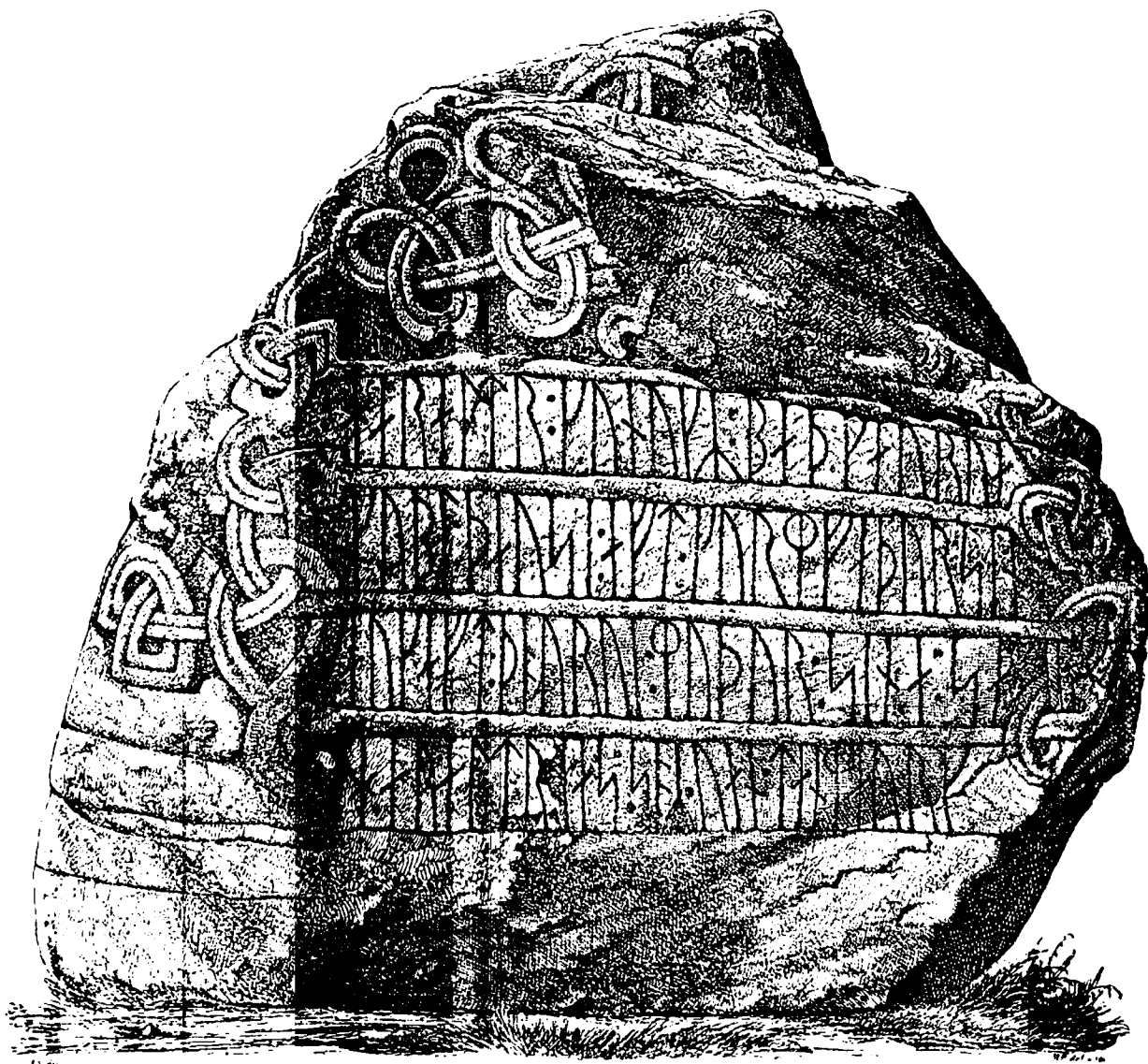
(Bagsiden) : sina : tanmarkar : but :

I olddansk Sprogform:

Gormr konungr gærði kumbl påusi (þósi?) æft Þórwé konu sína, Danmarkar bót.

„Gorm Konge gjorde dette Mindesmærke efter¹ Tyre sin Hustru, Danmarks Bod („Frelse“).“

¹ „efter“ (aft) kan efter Wimmers Mening kun betyde: „til Minde om den Døde“. W. mener, at der derfor ikke kan være mindste Tvivl om, at Gorm overlevede Tyre.

^{1/36}

Forsiden af den større Jællinge-Sten.

Indskriften paa den større Jællinge-Sten lyder:

(Forside) : haraltr : kunukr : bap : kaurua | kubl : pausi :
aft : kurm fapur sin | auk aft : þaurui : mupur : sina : sa ||
haraltr : ias : saur · uan · tanmaurk

(Sideflade) ala · auk · nuruiak

(Sideflade) · auk · tani [·] karpi [·] kristna

$\frac{1}{36}$

Sideflader af den større Jellinge-Sten.

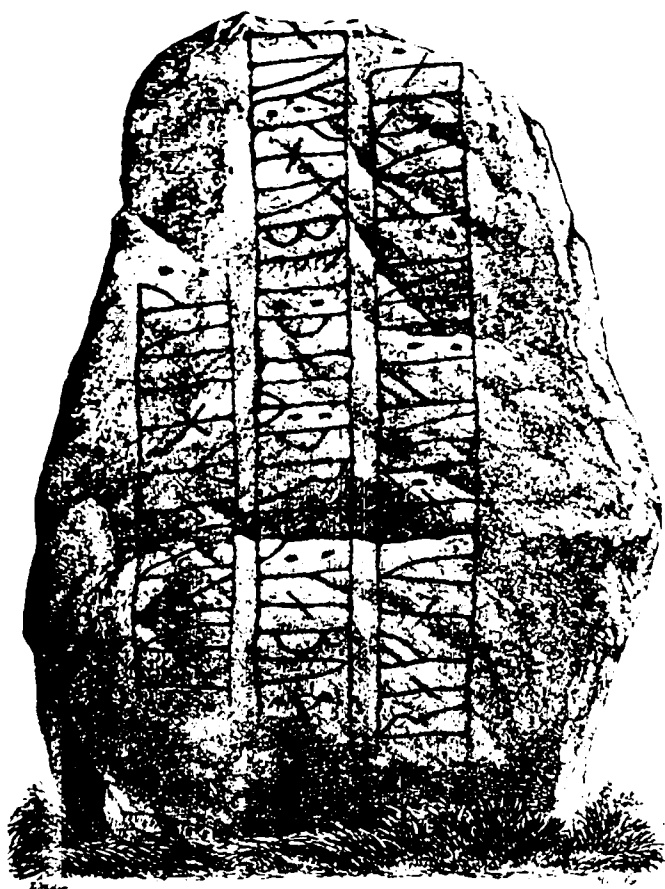

$\frac{1}{36}$

I olddansk Sprogform:

Haraldr konungr bað gørwa kumbl þósi æft Gorm faður sinn auk æft Þórwé móður sína, sá Haraldr, es sár wann Danmárk alla auk Norweg auk Dani gærði kristna (kristna?).

„Harald Konge bad („bød“) gøre dette Mindesmærke efter Gorm sin Fader og efter Tyre sin Moder, den Harald, som vandt sig al Danmark og Norge og gjorde Danerne kristne.“

Den større Bække-Sten. $\frac{1}{30}$

Nr. 6. Bække-Stenen I (Ribe Amt). c. 925—50. Denne Sten blev i Begyndelsen af 19. Aarh. fremdraget fra Bække Kirkedige. Ved Aarhundredets Midte blev den udtaget og opstillet ved Siden af Vaabehuset. Den velbevarede og fuldstændige Indskrift lyder:

rafnuka:tufi:auk:futin[:j][[:?]] auk:knubli:þair:þrir:
kaðu: || : þuruiar:hauk:

I olddansk Sprogform:

(H)rafnunga-Tófi áuk Fundinn áuk Gnýpli þeir þrir
gærðu¹ Þórwéar háug.

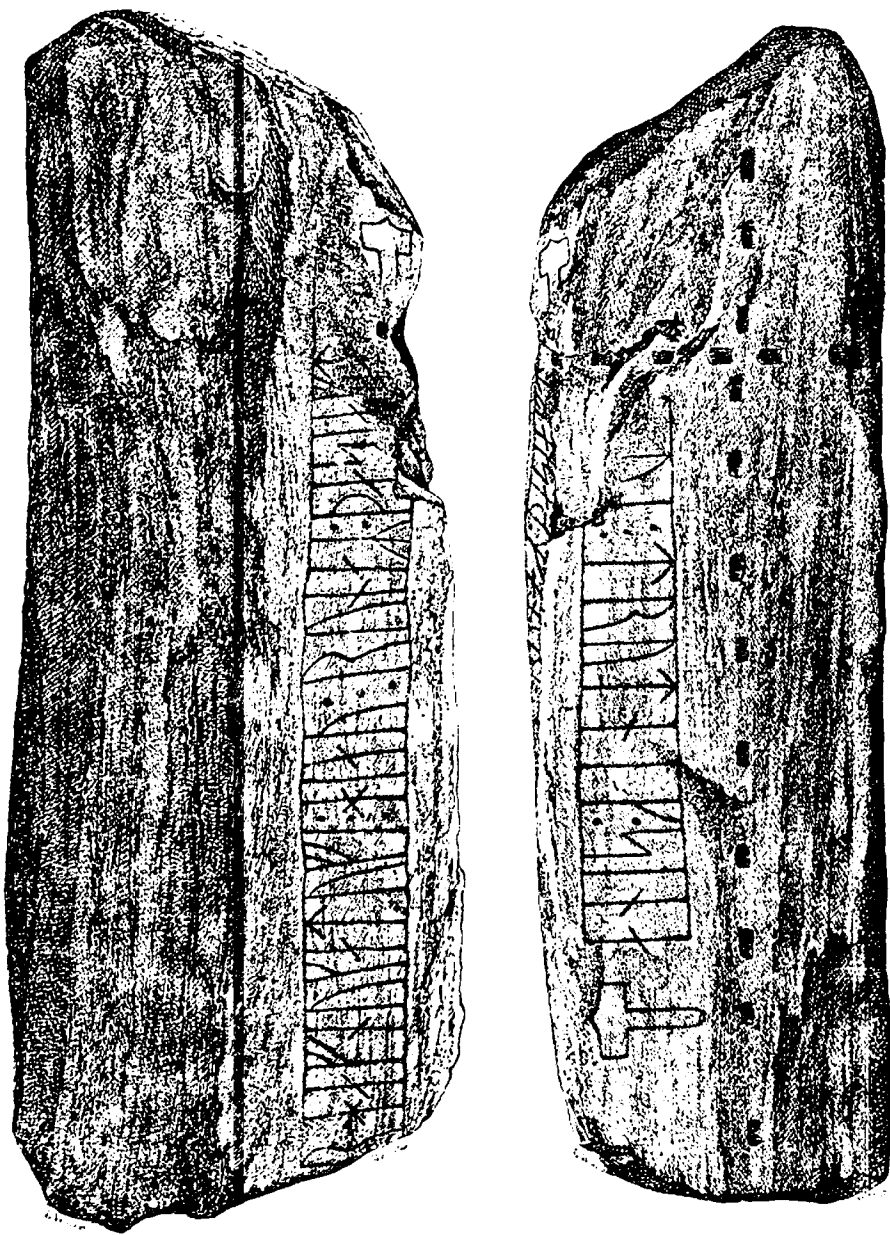
„Tove af Ravens Æt og Funden og Gnyble de tre gjorde Ty-
res² Høj.“

¹ Indskriftens kaðu for karðu skyldes unøjagtig Lydopfattelse; jævnf.
kaði for karði paa Hornestenen (Nr. 8 nf.).

² Tyre har sikkert været en fornem Kvinde, i hvis Tjeneste Tove og Fun-
den og Gnyble har været; jævnf. Indskriften paa Læborg-Stenen (Nr. 7 nf.).

Nr 7. Læborg-Stenen (Ribe Amt). c. 925—50. Denne Sten
omtales af Ole Worm i Monumenta Danica. I hans Tid laa den
ved Kirkegaarden paa Læborg Mark, sikkert dens oprindelige Plads.

I 19. Aarh. er den flyttet ind
paa Kirkegaarden, hvor den
nu hviler paa et Underlag af
Kampesten. Rimeligvis har
den sammen med den oven-
nævnte Bækkesten udgjort
ét stort Mindesmærke, idet
de to Stene har været for-
enet med en Stenkreds. Men
Mindesmærket forfaldt; og da
man fik Brug for store Sten
til Kirkediger, har man her
som andetsteds bortført de
etflyttelige Sten og sprængt
de større Sten. Derved er
ethvert Spor af Stenkredsen
jærnet; den mindre Rune-
sten har man ført til den
nærliggende Bække Kirke,
hens man, efter forgæves

Læborg-Stenen. $\frac{1}{30}$

at have forsøgt at sprænge den større Runesten, har maattet
lade den ligge. Regelmæssigt borede Huller i Stenen — yngre
end Indskriften — bærer Vidne om Sprængningsforsøget; et en-
telt frasprængt Stykke er 1888 fundet i Kirkediget. Indskriften,

der løber paa begge Sider af Stenens Ryg, lyder i sin Helhed saaledes:

rhafnukatufi : hiau : runar : pasi aft || þurui¹ : trutnik : sina

I olddansk Sprogform:

(H)rafnunga-Tófi hió rúnar þássi (þássi?) æft Þórwé, dróttning sína.

„Tove af Ravens Æt huggede disse Runer efter Tyre sin Herkerinde.“

¹ Som det ses paa Afbildningen findes kun Slutningen (*ui*) af Tyres Navn; man havde længe formodet, at hele Navnet havde været *þurui*; og denne Formodning fik en ganske uventet Bekræftelse, da det frasprængte Stykke 1888 fandtes i Kirkediget. Stykkets Form passede nøje til Afskalningen paa Stenen.

Nr. 8. Horne-Stenen (Ribe Amt). c. 925—50. Af dette Mindesmærke er kun et Brudstykke bevaret. Det fandtes i Worms Tid i Kirkegaardsdiget, hvorfra det først 1872 blev udtaget og anbragt paa en lille Høj i Herregaarden Nørholms Have. Den bevarede Del af Indskriften lyder:

Horne-Stenen. ¹/₂₄

(fn)ukatufi kapi hauk (þ)

Dette er af Wimmer udfyldt:

(h)rafnukatufi kapi¹ hauk þansi aft...

I olddansk Sprogform:

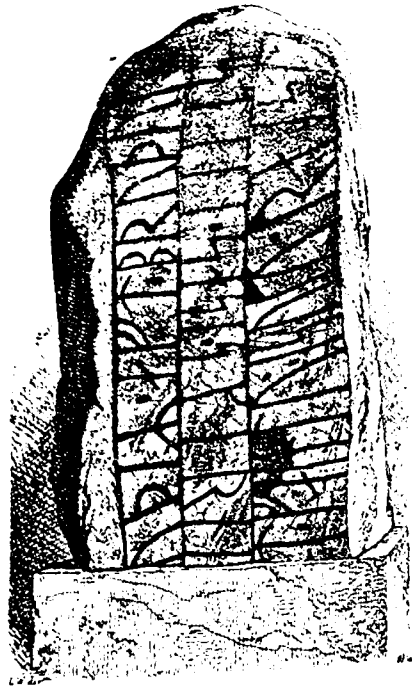
(H)rafnunga-Tófi gærði háug þansi æft...

„Tove af Ravens Æt² gjorde denne Høj efter...“

¹ *kapi* for *karpi*, se foran Nr. 6 Anm. 1.

² Wimmer anser det for utvivlsomt, at Horne-Stenens Tove er den samme som Bække- og Læborg-Stenens, da alle tre Stenes Sprog- og Runeformer stemmer saa nøje overens, at Stenene maa være samtidige, og da næppe to Mænd i samme Egn og i samme Tid begge er kaldt „Ravnunge-Tove“.

Nr. 9. Egtved-Stenen (Vejle Amt). c. 925—50. Ogsaa af dette Mindesmærke er kun et Brudstykke bevaret. Det fandtes 1863 i Kirkediget i Egtved Kirke. Stenen

Egtved-Stenen. ¹/₂₄

blev udtaget og opstillet i Vaabehuset, men er senere flyttet ud paa Kirkegaarden. Den bevarede Del af Indskriften lyder:

..... (a)t · fainlu [el. faintu] : isuku · raist || upir · aft · brupur || stain · sasi · skarni ·

Som en mulig Udfyldning foreslaar Prof. Wimmer følgende Tolkningsforsøg:

[Þórbiárn ræispi stæin þannsi] at Fænlu (?) i Sokku (?). Ræist [rúnar br]óðir æft bróður. Stæinn sasi.....

„Torbjørn rejste denne Sten efter Fænle i Sokke (?). Runerne istede Broder efter Broder. Denne Sten

Nr. 10. Rimsø-Stenen (Randers Amt). c. 930—50. I Grundnuren i Rimsø-Kirke opdagedes 1832 en stor Runesten. I 1875 blev den udgravet under store Vanskeligheder og henlagt tæt ved Kirken. Det var en vældig Sten, den længste af alle bevarede Runesten i Jylland og paa Øerne. Sin fulde Størrelse havde den dog ikke, idet betydelige Stykker af den var blevet frasprængt, den Gang man havde taget den i Brug som Byggesten. Selve Indskriften har derved aet større Lakuner, som det imidlertid er lykkedes Prof. Wimmer helt at udfylde. Den fuldstændige Indskrift lyder:

þurir : brupir : ainraþa || raísþi
stain : þansi : || uft : mupur : sina :
uk : || [sustur sina] ku[nur : ku-
ar] || ikam : tsrau : mas : ipua[t]
[si : au]

I olddansk Sprogform:

Þórir, bróðir Æinráða, ræispi
stæin þannsi øft móður sína áuk
ystur sína, konur góðar.

Wá es dáuði

sem werst mægi.¹

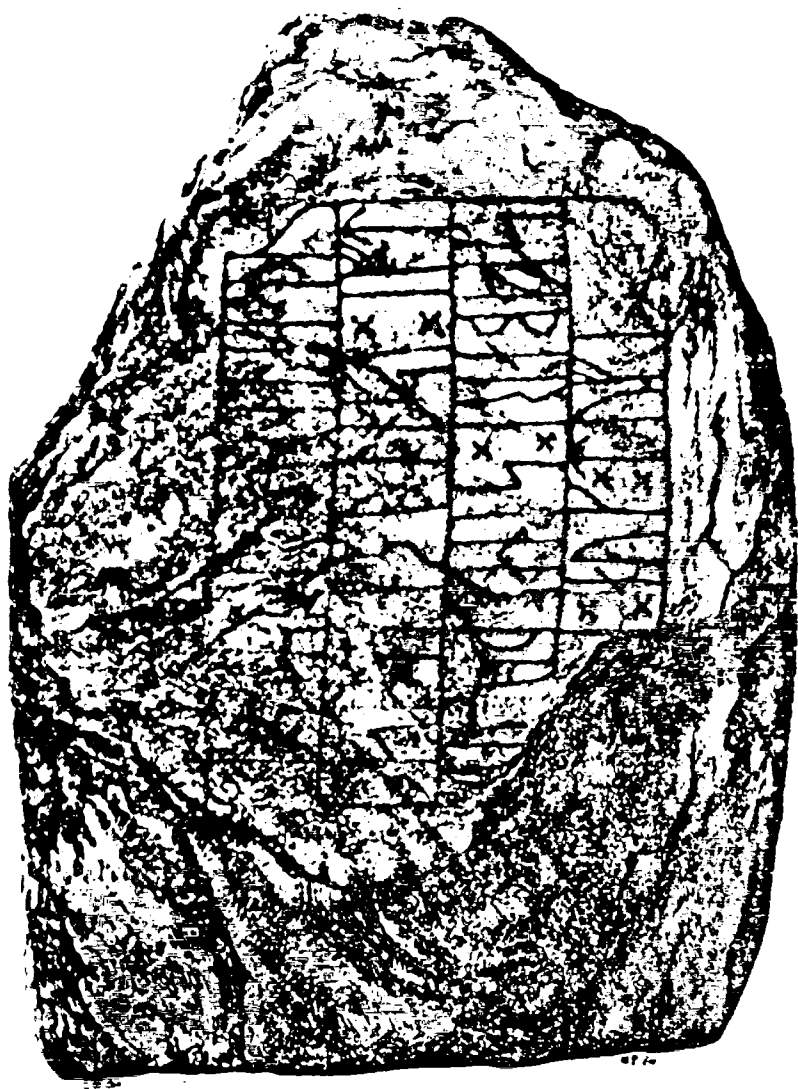
„Tore, Enraades Broder, rejste denne Sten efter sin Moder og sin Søster, (to) gode Kvinder. Døden er den største Ulykke for Sønnen.“

¹ De to Verslinjer fremkommer, naar man læser Indskriftens sidste Linje omvendt: ua is taupi sam uarst maki.

Rimsø-Stenen. 1/36

Nr. 11. Ulstrup-Stenen (Viborg Amt). c. 960. Ole Worm fortæller i Monumenta Danica, at han i et Haandskrift har fundet en Meddelelse om, at man i Begyndelsen af 16. Aarh. „udi en Dal, som kaldes Grøndal“ havde fundet en Sten, hvis Indskrift indeholdt en Spaadom om Danmarks Fremtid. Baade Rasmus Glad og Anders Sørensen Vedel havde allerede inden Worms Tid

Ulstrup-Stenen. 1/30

omtalt den mærkelige Indskrift paa „Stenen i grønne Dal“, der saaledes er den første Runesten, der nævnes i Litteraturen. I Worms Tid fandtes dog ikke mere nogen Sten i Grøndal, en Dal i Ulstrup Skov, derimod henlaa paa Ulstrup Mark en stor Runesten, som man dengang sagde var flyttet fra Grøndal. Worm og efter ham senere Forskere har derfor kaldt Stenen Grøndalsstenen. Den er nu anbragt i Havegærdet til Ulstrup Herregaard. Dens Indskrift, der er stærkt medtaget, er først læst af Wimmer. Den lyder:

(þurþr x) raisþi stain x þansi x ift || skibara x sina x
þuri x auk x tufa

I olddansk Sprogform:

Þórðr ræisþi stæin þanssi æft skipara sína Þóri auk
Tófa.

„Tord rejste denne Sten efter sine Skippere (Sømænd“)¹ Tore og Tove.“

¹ Tord har rimeligvis været Skibets Ejer.

Nr. 12. Bække-Stenen II (Ribe Amt). c. 960—70. Den 30. Marts 1858 blev denne mærkelige Sten funden af Husmand Johannes Kæstensen, der om Aftenen havde set Lys paa Marken og derfor den følgende Dag gik ud med sin Stenkløver for at finde Skatten. Paa det Sted, hvor Lyset havde skinnet, stak Kanten af en Sten op over Jorden. Det var Bække-Runesten.

Denne har ikke blot Interesse ved sin Indskrift, men ogsaa ved

sine Omgivelser. Den ligger 140 Fod fra en gammel Gravhøj, fra hvilken der vistnok oprindeligt er udgaaet en Sten-Allé, for hvis Ende Runestenen var anbragt. En Del af Stenene staar endnu paa deres oprindelige Plads; men Størstedelen er bortført — sikkert til Byggemateriale til den nærliggende Kirke. Selve Runestenen er fuldstændig bevaret.

Dens Indskrift lyder:

hribna : ktubi : kriukubpsi ||
aft : uibrukpusin

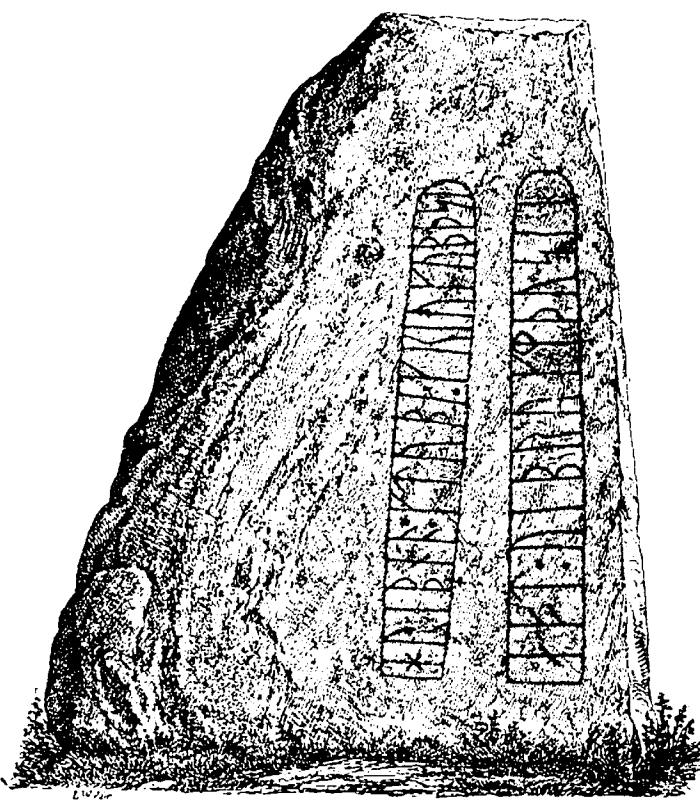
Den udstrakte Brug af Forkortelser er fremmed for danske Stene, men ret hyppig i svenske Runeindskrifter. I Overensstemmelse med de her brugelige Forkortelser er Bækkeindskriften udfyldt paa følgende Maade af Prof. Wimmer:

hribna : kat urbin : kriutkubl
pusi aft : uibruk mupur sina

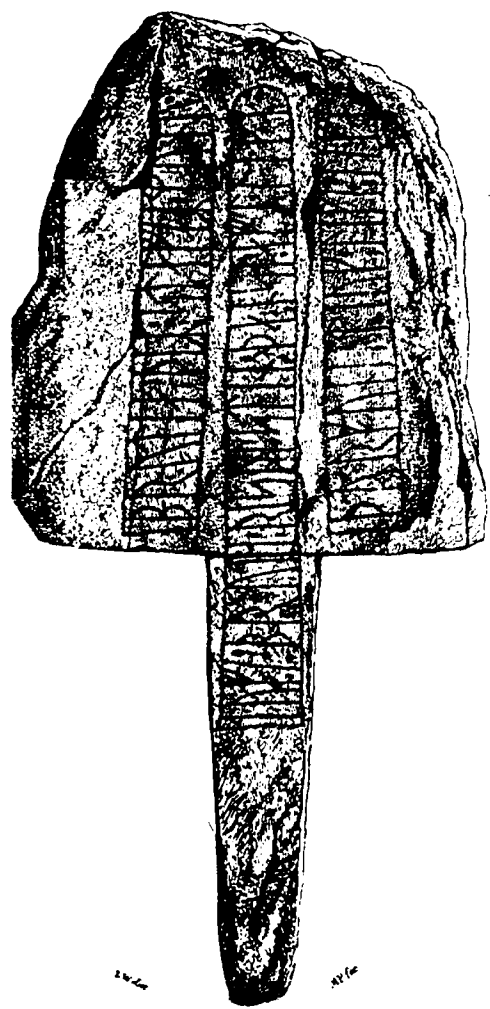
I olddansk Sprogform:

Hræbna gat orpin griutkumbl þósi æft Wéborg mó-
ður sína.

„Rævne lod opkaste dette Stenmindesmærke efter sin Moder Viborg.“

Den mindre Bække-Sten. 1/24

Store Rygbjærg-Stenen. 1/30

Nr. 13. Store Rygbjærg-Stenen (Vejle Amt). c. 960—70. Paa Toppen af en lille Høj paa store Rygbjærg Mark laa en stor Sten. Da Markens Ejer i 1874 vilde kløve Stenen til Mærkepæle, viste det sig, at den nedadvendende Side var beskrevet. De Stykker, hvorpaa Indskriften stod, bevarede, mens de øvrige Stykker, som ansaas for værdiløse, tilhuggedes til Mærkepæle og saaledes gik tabt. Der er ingen Tvivl om, at Stenen oprindeligt har staaet paa Højen, der ved Udgravning viste sig at indeholde Knoglerne af et Menneske; ved anatomiske Undersøgelser godtgjordes det, at Knoglerne var Aarhundreder gamle, og at de havde tilhørt en ung Person, snarest

en Kvinde. Indskriften bekræfter paa den smukkeste Maade dette. Den lyder saaledes:

brutia : þir : stafar i munu . || tufi : bruti : risþi : stin :
þansi : aft : lika : || þurkuni : miuk : liki : lifa :

Idet Indskriften begynder med den lange Linje, maa dens olddanske Form have været:

Tófi bryti réspi stén þannsi æft léka brytja¹ Þórgunni.
Þér stafar munu
miok længi lifa.

„Tove Bryde rejste denne Sten efter Brydens Lege („Fæstemø“) Þórgunn. Disse Stave monne — meget længe leve.“

¹ At *brutia* i Indskriften er stillet i første Linje forklares ved den tilsigtede Symmetri i Indskriftens ydre Form: Hver af de korte Linjer kommer derved til at indeholde 4 Ord med tilsammen 19 Runer, og Benævnelsen paa den, der rejste Stenen, kommer til at staa ligeoverfor Navnet paa den, over hvem den er rejst.

Nr. 14. Lyngby-Stenen (Aalborg Amt). c. 960—70 (?). Stenen

Lyngby-Stenen. $\frac{1}{2}$

omtales første Gang i Danske Atlas 1769. Dengang stod den ved Indgangen til Lyngby Kirkegaard, senere er den flyttet ind i Vaabenhuset ved hvilken Lejlighed Bagsiden skiltes fra Forsiden, hvad der formentlig skyldes, at Stenen tidligere var kløvet; saa vel dens Form som dens Indhold viser nemlig, at den er et Brudstykke; kun Stenens venstre Side er bevaret. Den bevarede Del af Indskriften lyder:

..... (n)untr : a : aisku : sina :

Dette udfylder Wimmer forsøgsvis:

[Tófi réspi stén áuk A]nundr á Æisku sinna.

„Tove og Anund rejste Sten(en) efter (deres) Fælle Eske“.

Nr. 15. Sønder Vissing-Stenen I (Aarhus Amt). 960—80. I 1836 opdagedes det, at en stor Sten, som var indsat i Kirkegaardsdiget i Sønder Vissing var beskrevet med Runer. Stenen blev udtaget og opstillet i Kirkens Vaabenhus, senere er den flyttet ind i selve Kirken. Dens Indskrift, som er fuldstændig bevaret, lyder:

tufa i let¹ i kaurua i kubl || mistiuis i tutir i uft i muþur
sina i harats² i hins i kupa i kurms || sunar kuna

I olddansk Sprogform:

Tófa lét gørwa kumbl,
Mistiwis dóttir,
øft móður sína,
Haralds hins góða
Gorms sunar kona.

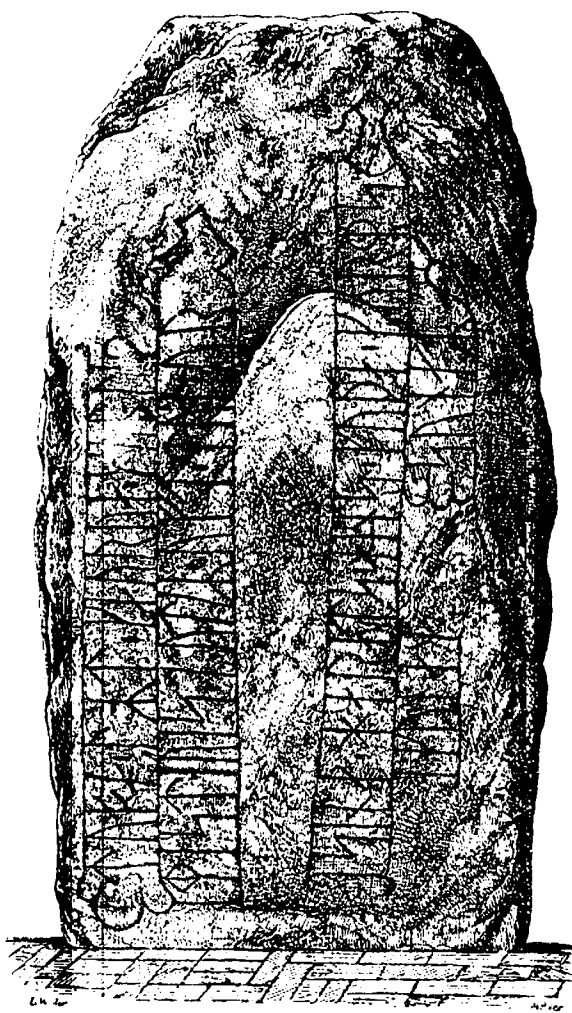
„Tove, Mistivis Datter, Harald Gorms-
søn den Godes Hustru, lod gøre (dette)
lindesmærke efter sin Moder.“

At Harald Gormsøn er identisk med
Harald Blaatand, anser Prof. Wimmer for
sikkert; og det af følgende Grunde. Ind-
skriftens Sprog og Runernes Former viser,
at Mindesmærket er omtrent samtidigt med
den store Jællingesten; men paa den Tid
 kendes ingen anden Høvding, der bar
navnet Harald Gormsøn, end Danmarks Konge, og da Harald
ikke var et hyppigt Navn og Gorm et overordentlig sjældent
navn, er det lidet sandsynligt, at der skulde have existeret en
anden Høvding. Dertil kommer, at Harald Blaatands Hustru i
den gamle Kongerække, der er vedføjet Runehandskriftet af
den danske Lov, kaldes *Poræ*, hvad der let kan forklares som For-
veksling med det sjældnere *Tovæ*. Endeligt er det rimeligt, at *Mi-
stivi* betegner Obotriternes daværende Fyrste *Mistivoj*. Obotriterne
og Danskerne havde dengang en fælles Fjende i den tyske Kejser
Otto I, og dette Forhold kan have fremmet Venskabet mellem
den slaviske og nordiske Fyrstehus og foranlediget Forbindelsen
mellem Danmarks Konge og Obotriternes Kongedatter. At Harald
Blaatand kaldes „Harald den Gode“ stemmer med Betegnelsen
Optimissimus Harald i Roskildekrøniken.

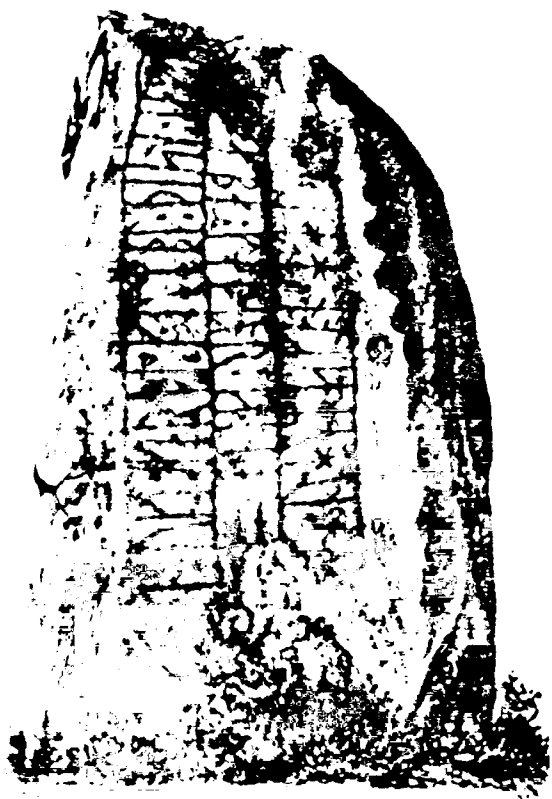
¹ Naar her *é* eller *æ* i *lét* (*læt*) er betegnet ved λ , skyldes dette muligvis,
at Runeristen har været svensk. I Indskrifter fra Vestergötland er denne
Bogstav af λ nemlig ikke helt sjælden, mens den er ukendt fra andre danske
Indskrifter. Jfr. Indledn. S. 21¹ og S. 30.

² Udeladelsen af *l* foran *t* kan skyldes Pladshensyn eller Skødesløshed;
sandsynligere er det dog at $\uparrow\eta$ er Fejlristning for $\uparrow\eta$; Formen *harals* =
haralz findes ogsaa i Nr. 37 og maa anses for regelmæssig.

Nr. 16. Sønder Vissing-Stenen II (Aarhus Amt). 960—80.
Denne Sten opdagedes 1836 samtidig med den større Sønder

Sønder Vissing-Stenen I. 1/30

Vindinger Vissing-Stenen II.

1/24

Vissing-Sten. Den laa dengang i Kirkegaardspporten; herfra blev den udtaget og opstillet paa Kirkegaarden. Senere er den flyttet ind i Vaabenhuset. Skønt Stenen er en Del afslidt, er alle Runetegn bevarede. Indskriften lyder:

tuki : karpi : kumbl : þisi : iaft
aba : faður : sin : : uhimskan : hal:

I olddansk Sprogform:

Tóki gærði kumbl þási æft Apa
faður sinn, úhémskan hal.

„Toke gjorde dette Mindesmærke efter
sin Fader Abe, en klog Mand.“

Nr. 17. Hune-Stenen (Hjørring Amt). c. 960—90. Denne Runesten fandtes paa Worms Tid i Kirkediget ved Indgangen til Hune Kirkegaard, og der stod Stenen endnu da Wimmer undersøgte den 1878. Indskriften var delvis skjult af Jorden. Stenen blev da udgravet og opstillet i Kirkens Vaabenhus. Skønt et større Stykke af Runestenen er frasprængt, er der ingen Tvivl om nogen Runes Form. Indskriften lyder:

hufi | þurkil | þurbiurn : satu : stin :
runulfs : hins | raðs | baka | faður : sins |

I oldddansk Sprogform:

Hófi, Þórkell, Þórbiorn sattu stén
Rúnulfs hins ráðspaka, faður síns.

„Hove, Torkel, Torbjørn (de tre) satte
Runulv den raadspages, deres Faders, Sten.“
o: „rejste denne Sten over deres Fader Runulv
den Vise“.

Hune-Stenen. 1/24

Nr. 18. Jætsmark-Stenen (Hjørring Amt).
c. 960—70. Denne Runesten blev fremdraget 1855 ved Udgravning af en gammel Byggeplads; den blev optaget og flyttet til Jætsmark Kirkes Vaabenhus. Dens Indskrift lyder:

hufi | sati | stin : ift | bruþr || sinã¹ þurlak auk | hripi

I olddansk Sprogform:

Hófi satti stén æft bróðr sína Þór-
ák áuk Hríði².

„Hove satte (denne) Sten efter sine Brødre
Þorlak og Ride (el. Rede)“.

¹ Den i *sina* brugte a-Rune ꝥ er enestaaende
en saa gammel Indskrift. Prof. Wimmer mener
erfor, at ꝥ er en ganske tilfældig Ændring af det
ædvanlige þ svarende til det to Gange forekommende
(i *stin* og *sina*) ved Siden af det sædvanlige ᚠ (i
ati), og at ꝥ intet har at gøre med det yngre ꝥ, ꝥ
Betydning o.

² Navnet kendes ikke andetsteds fra. Dets Sprog-
orm er derfor usikker.

Nr. 19. Aars-Stenen (Aalborg Amt).

80—85. Denne Runesten kendtes ikke af
Vorm, men omtales af Joh. Meier i hans

iber Monumentorum Danicorum (skrevet c. 1654). Dengang laa
tenen paa Kirkegaarden i Aars. Først i 19. Aarh. blev den
yttet ind i Vaabenhuset, og det opdagedes da, at den bar Ind-
krift paa begge Flader. Indskriften, der overalt kan læses, lyder:

(Forside):

: aꝥsur : sati : stin : þansi : aft : ual : tuka : trutin : || × sin

(Bagside):

× stin : kuask :

irsi : stanta : laki :

ar : ual : tuka × || ×

arþa : nafni

I olddansk Sprog-
orm:

Azurr satti stén

anssi æft Wal-

tóka dróttin sinn.

ténn kwezk hérsi

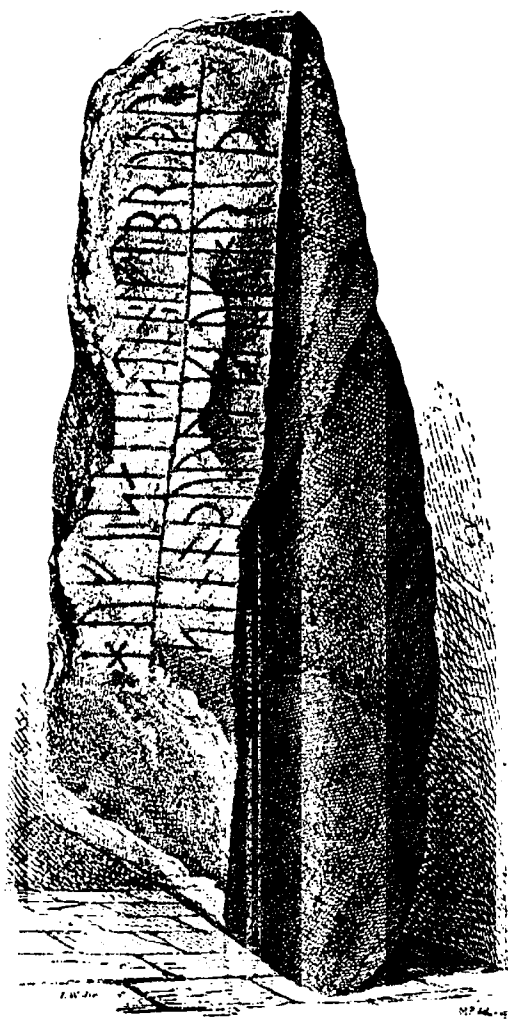
standa længi

— sár Wal-Tóka —

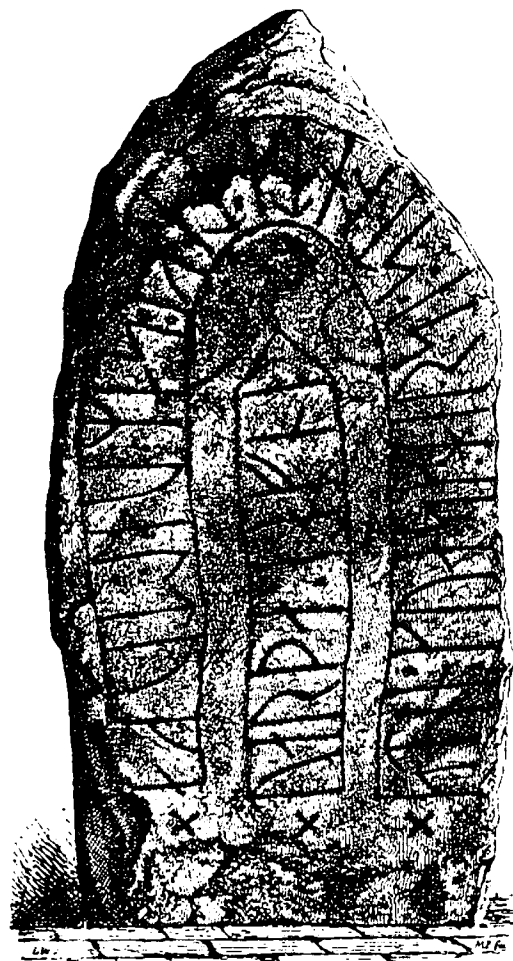
werða — næfni.

Den prosaiske Ord-
ølge i Halvstrofen vilde

ere: Sténn kwezk standa werða længi hérsi; sár næfni Wal-Tóka.

Jætsmark-Stenen. 1/24

Aars-Stenen. 1/8

„Asser satte denne Sten efter Val-Toke sin Herre. Stenen siger, at den vil staa længe her. Den skal nævne Val-Toke.“³ Stenen vil staa her til sene Tider og bringe Val-Tokes Navn til Efterslægten.

I Tiden mellem 980 og 985 fandt et stort Slag Sted paa Fyrisvoldene ved Upsala mellem den svenske Konge Erik, som Kampen gav Tilnavnet Sejrsæl, og hans Brodersøn Styrbjørn, der søgte og fik Hjælp hos de danske. Sejren blev saa fuldstændig for Erik, at Slaget af de Svenske fik Navnet „Fýriselta“ d. e. „Bortdrivelsen fra Fyrisvoldene“. At dog ikke alle Modstandere tog Flugten, derom vidner Indskriften paa nogle samtidige skaanske Runesten, rejst over de Danskes Fører Gorms Søn Toke (Hällestad-Stenen I, Nr. 109 nf.) og over dennes Søn Asbjørn (Sjörup-Stenen, Nr. 112 nf.). Om dem begge hedder det, at de „flygtede ikke ved Upsala“. — Paa Grund af Sprogform, Versform og Runeformer mener Wimmer, at der ingen Tvivl kan være om, at Aars-Stenen er samtidig med disse skaanske Stene, og han anser det derfor for sandsynligt, at Aars-Stenens Val-Toke (d. e. Toke, der faldt paa Kamppladsen) er den samme, som Hällestad-Stenens Toke Gormsøn. Aars-Stenen skulde da være rejst af en hjemvendt jydsk Hirdmand til Minde om hans faldne Herre.

Nr. 20. Durup-Stenen (Aalborg Amt). c. 980—90. Som Grundsten i Durup Kirke fandtes ved dens Restauration 1885 en anselig Runesten, som man imidlertid i Uforstand kløvede og brugte. Man har senere søgt at skaffe de kløvede Stykker til Veje, men kun et enkelt Stykke blev genfundet. Det ligger nu i den nærliggende Nøragergaards Have. Den bevarede Del af Indskriften lyder:

Durup-Stenen. ¹/₂₄

...i : stain : þasi : at : tuka || ... (n) : ku-
þan :

I olddansk Sprogform:

..i stén¹ þasi at Tóka...nn góðan.

Dette kunde f. Ex. udfyldes: [Tófa satt]i stén þasi at Tóka [bónða sí]nn góðan, „Tove satte denne Sten efter Toke sin gode Husbonde“; men naturligvis kunde talrige andre Udfyldninger ogsaa tænkes.

¹ Naar *stain* her gengives ved *stén* ikke ved *stæin*, skyldes det, at Ind-

skriften ifølge sin hele Karakter maa anses for samtidig med Aars-Stenen og den større Jællinge-Sten (sml. bl. a. Korset paa Durup-Stenen og Kristus-figuren paa Jællinge-Stenen), og paa den Tid var Tvelyden forenklet.

Nr. 21. Spentrup-Stenen (Randers Amt). Slutningen af 10. Aarh. Da Spentrup Kirke i 1884 blev restaureret, fandt man i Kirkemuren et Stykke af en Runesten. Det blev udtaget og henlagt paa Kirkegaarden. Det lille Stykke, der er bevaret af Indskriften, lyder:

þasi : run(a).. || ..ki : lifa :

Dette, som maa være Indskriftens Slutning, har Wimmer udfyldt saaledes:

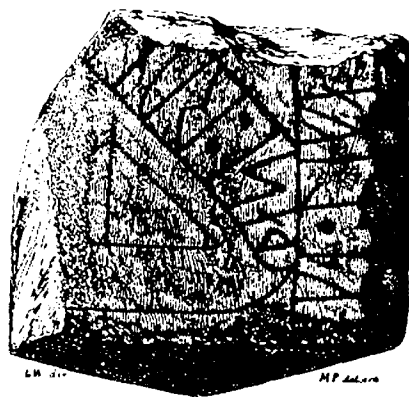
þasi : runa [R : miuk || li] ki : lifa : [munu]

I olddansk Sprogform:

Þássi (Þássi?) rúnar miok længi lifa munu.

„Disse Runer vil leve meget længe.“

Paa Stenen findes, foruden Indskriften, en Afbildning af et Skib med Mast.

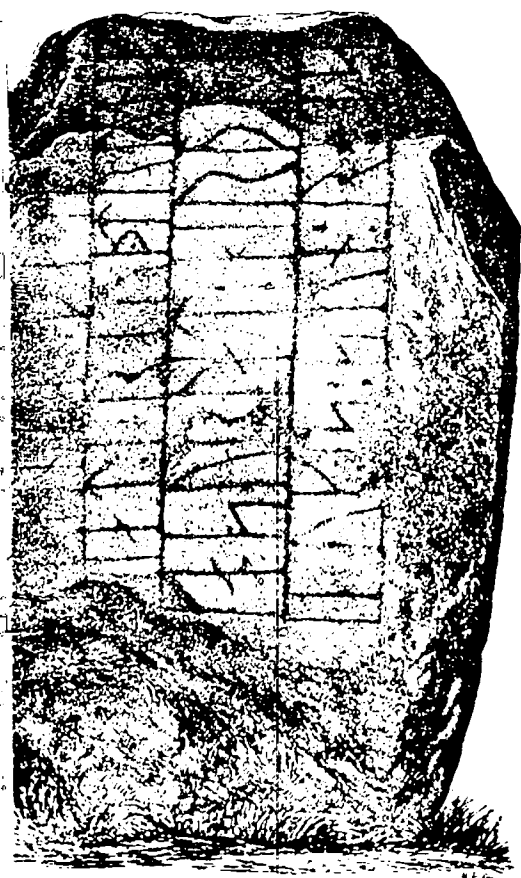
Spentrup-Stenen. ¹/₂₄

Nr. 22. Ravnkilde-Stenen (Aalborg Amt). c. 980—90. Denne Sten laa med Indskriftssiden opad ved Indgangen til Ravnkilde Kirke, indtil man i 1859 opdagede, at den meget afslidte Sten var en Runesten. Den blev da udgravet og opstillet paa Kirkegaarden, hvorfra den senere er flyttet til Toppen af en nærliggende Høj. Indskriften, der begynder med 3dje Linje fra venstre, hvorefter følger 4de, 1ste og 2den Linje, lyder:

asur lat : hirþir : || fukis : sun : rais(t)
[:?] || runar : þasi [t:] || at : kriup trunik .

I olddansk Sprogform:

Azurr landhirðir, Foggis¹ sun,
rést² runar þássi (þássi?) at Griúð³
dróttning⁴.

Ravnkilde-Stenen. ¹/₂₄

„Asser Landhyrde („Godsbestyrer“), Fogges Søn, ristede disse Runer efter Gryd, (sin) Herskerinde.“

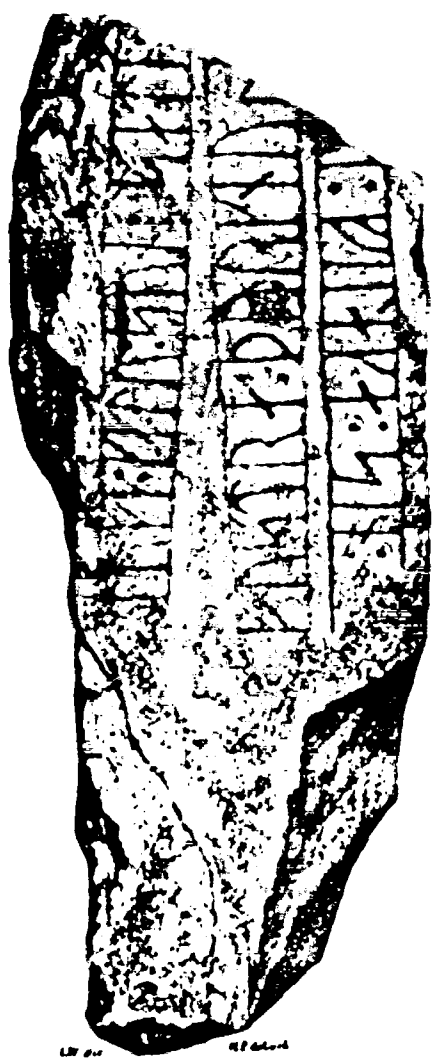
¹ Det kan ikke med fuldstændig Sikkerhed afgøres, om Indskriften har ʀ (fukis) eller ʀNʀʀ (kukis). Det første er det sandsynligste; men ingen formerne gengiver noget kendt Navn.

² Som i Nr. 20 maa Tvelyden *ai* her være forenklet; † betegner derfor *é*.

³ Ogsaa her er der Tvivl om, hvorvidt Indskriften har $\Upsilon RIN\beta$ eller $\Upsilon RIND$. Ingen af Formerne gengiver kendte Navne.

⁴ $trunik$ er sikkert lig $trutnik$ paa Læborg-Stenen (foran Nr. 7); t er vistnok udeladt af Hensyn til Pladsen. Assimilationen af tn til nn i Dronning er mange Aarhundreder yngre.

Nr. 23. Dalbyover-Stenen (Randers Amt). Slutn. af 10. Aarh. Denne Runesten opdagedes 1882 i Kirkegaardsdiget i Dalbyover.

Dalbyover-Stenen. $\frac{1}{2}$

Den blev udtaget og opstillet i Kirkens Vaabenhus. Af Stenen mangler Toppen, saa Indskriften er ikke fuldstændig. Den bevarede Del viser, at den er begyndt til venstre, gaaet i et Baand langs Stenens Kant og sluttet i Midterlinjen. Den lyder saaledes:

tufi: kitu: sun: sati: i: filaka:
sin: frustra: þurknus

I olddansk Sprogform med Wimmers Udfyldning:

Tófi, Geddu sun, satti [stén þannu æft ...]i félaga sinn, fóstra Þórgnýs.

„Tove, Geddes Søn, satte denne Sten efter ...e sin Fælle, Torgnys Fostersøn.“

Nr. 24. Hjørmind-Stenen (Viborg Amt).

Slutn. af 10. Aarh. I Worms Tid stod denne Sten paa en Mark i Hjørmind; senere forsvandt den, men blev i Begyndelsen af 19. Aarh. atter fremdraget — den var sunket et Par Fod under Jorden — og opstillet i Hjørmind Præstegaards Have. Den velbevarede Indskrift lyder:

þulfr: rispi: stin: þansi || iftir: ra-
þa: brupur: sia¹: harþa || kupa: trik

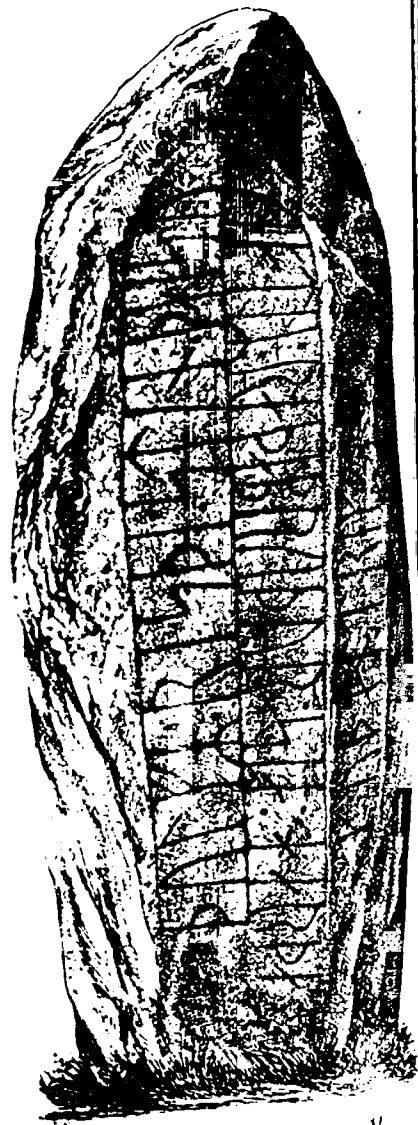
I olddansk Sprogform:

Þólfur réspi stén þannsi æftir Ra-
ða bróður sinn, harða góðan dræng.

„Tolv rejste denne Sten efter Rade sin Broder, en gæv ung Mand.“

Paa Stenens Bagside findes et løst Omrids af et Vikingskib.

¹ Runeristeren har ved en (almindelig) Fejl hugget 𐌺𐌶 (sia) for 𐌺𐌴 (sin).

Hjørmind-Stenen. $\frac{1}{2}$

Nr. 25. Suldrup-Stenen I (Aalborg Amt). Slutn. af 10.

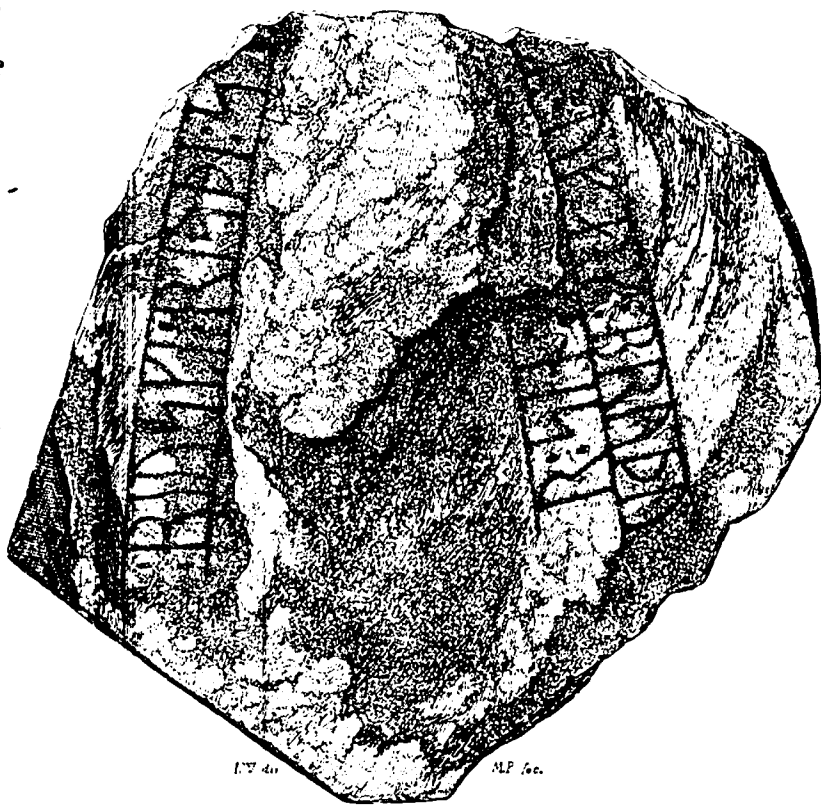
Aarh. Denne Sten opdagedes først i 1895 paa Suldrup Kirkegaard. Den staar nu udenfor Kirkens Vaabenhús. Toppen af Stenen mangler, men hele Indskriften kan dog rekonstrueres. Den har lydt saaledes:

: riúskr : rispi : s(t)[in :
pansi : ifti]R : ufak : brupu||r
sin :

I olddansk Sprogform:

Riúskr réspi stén þannsi
eftir Úfag bróður sinn.

„Rysk rejste denne Sten efter
Úfag sin Broder.“

Suldrup-Stenen I. $\frac{1}{24}$

Nr. 26. Glenstrup-Stenen (Randers Amt). Slutn. af 10. Aarh.

Worms Tid stod denne Sten ved Glenstrup Kirke. I 17. Aarh. blev den ført til København. Nu er den opstillet i Nationalmusæets Runehal. Indskriften lyder:

: þurir : rispi : stin : þansi : iftir :
kunar : faður : sin :

I olddansk Sprogform:

Þórir réspi stén þannsi æftir
Gunnar faður sinn.

„Tore rejste denne Sten efter Gunnar
sin Fader.“

Nr. 27. Virring-Stenen (Randers

Amt). Slutn. af 10. Aarh. Denne Sten, der, som Indskriften fortæller, oprindeligt hørte til et større „Kumbel“, har i Aarhundreder været brugt som Tærskel foran

indgangsdøren til Virring Kirke. Indskriften, der læg opad, er stærkt ørved blevet meget afslidt; paa nogle Steder er ethvert Spor af Runerne forsvundne. Det er dog lykkedes Prof. Wimmer at give os en saa godt som fuldstændig Rekonstruktion af den, efter at Stenen

Glenstrup-Stenen. $\frac{1}{24}$

i 1870 var blevet udgravet og opstillet i Kirkens Vaabenhus. Det viste sig da, at ikke blot Forsiden, men ogsaa Topfladen var beskrevet med Runer. Hele Indskriften har lydt:

Virring-Stenen. 1/24

(Forside)

:kupmutr: || [:....:su]n:
karpi : (h)a[uk : pans]i:
aft[ir?]: :sasur:starkap[r]
[:]rispi:stin:aft:tupan:

(Topfladen)

pur:uiki:þisi:kuml:

I olddansk Sprogform:

Guðmundr, sun,
gærði hóg þanssi æftir
Sazur.

Starkaðr réspi
stén æft dóðan.

Þórr wígi þási kuml!

„Gudmund Søn gjorde

denne Høj efter Sasser. Starkad rejste Sten(en) efter den Døde. Tor vie dette Mindesmærke!“

Rune- og Sprogformer i denne Indskrift viser dens omtrentlige Samtidighed med den større Jellinge-Sten. Virring-Stenen med dens Torpaakaldelse er derfor et betydningsfuldt Vidnesbyrd om Brydningen mellem Hedenskab og Kristendom i Slutn. af 10. Aarh.

Nr. 28. Aarhus-Stenen I (Aarhus Amt). 995—96. Stenen er et Brudstykke, som i Worms Tid var indmuret i Buegangen der fra det gamle Kloster førte ind til Frue Kirke i Aarhus. Senere forsvandt Stenen, men fandtes atter i 19. Aarh. i Bolværket i Aarhus Havn. Nu er den opstillet i Runestenssalen i Musæet. Indskriften har begyndt i Linjen længst til venstre og er derpaa løbet skiftevis ned og op i de følgende Linjer. Den har i sin Helhed lydt:

Aarhus-Stenen I. 1/24

[...]r:þigsla:[rispi el. sati]||[sti]n
:þansi:i(f)[t]||[i]r:amuta:[filaga el. brupurel. sun][sin:
ia]s:ua(rp:t)u[pr]||[a](t):hipabu

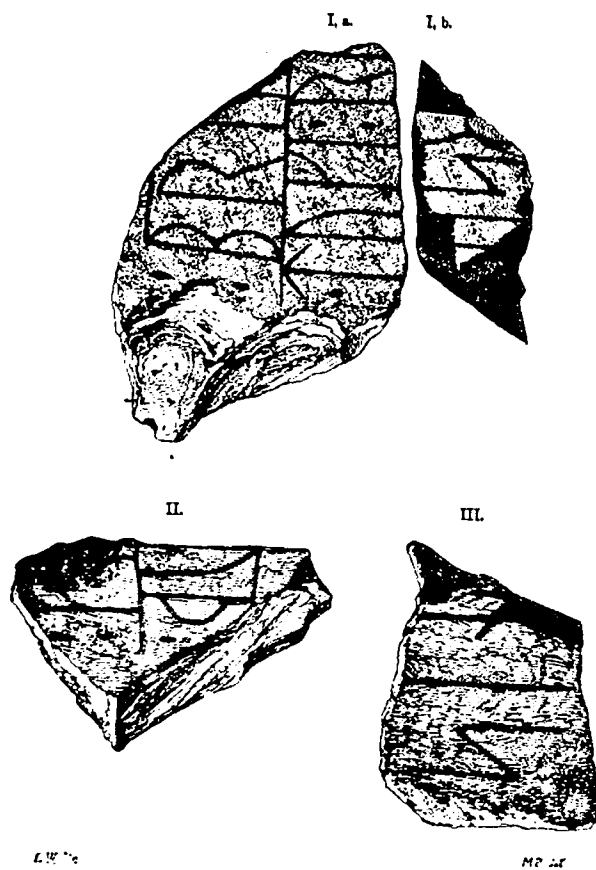
I olddansk Sprogform:

...R þexla réspi (el. satti) stén þannsi æftir Ámunda
élaga (el. bróður el. sun) sinn, es warð dóðr at Héðabý.

„... Øxe rejste (el. satte) denne Sten efter Aamunde sin Fælle
el. Broder el. Søn), som døde ved Hedeby.

Da Indskriftens Runeformer og Sprogformer viser, at den er
amtidig med Hedeby-Stenen og Danevirke-Stenen (se nf. Nr. 72
-73), maa den Begivenhed her omtales
ære Erik Sejrsæls Belejring af Hedeby
Efteraaret 995 eller Foraaret 996.

Nr. 29—31. Langaa-Stenene I—III
(Viborg Amt). c. 1000. Ved Restaurationen
af Langaa Kirke 1868 fandt man i Kirke-
turen 4 mindre Brudstykker af Rune-
ene, der var brugt til Fyld. Runernes
lørrelse viser, at Stenene har været
egget anselige, og Brudstykkernes for-
tellige Stenart viser, at tre Runesten
er blevet ødelagt. Af de bevarede
stykker hører de to sammen. Indskriften
paa disse to har Wimmer udfyldt saaledes:

Langaa-Stenene I—III. 1/24

(I a-b) . tuki : ri[sþi : stin :] || [þansi aft þu]rs(t)i[n :] ||
: bru[þur : sin : kupan :]

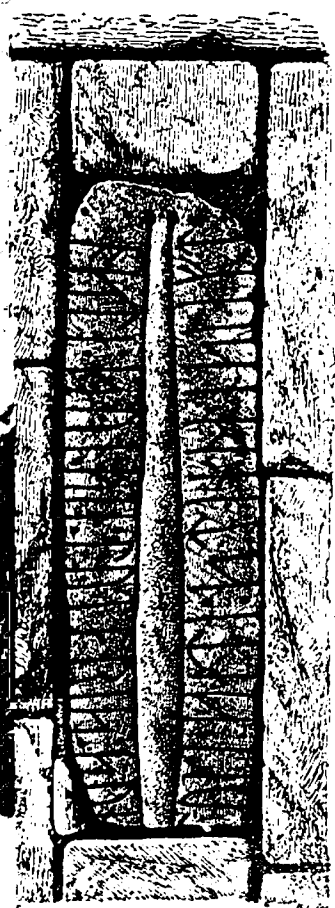
I olddansk Sprogform:

Tóki réspi stén þannsi æft Þórstén
bróður sinn góðan.

„Toke rejste denne Sten efter Torsten sin
gode Broder.“

Indskriften paa de to andre Stykker (II, III),
der har hørt til forskellige Runesten, lader sig
naturligvis ikke rekonstruere.

Nr. 32. Ferslev-Stenen (Aalborg Amt). c.
1000. Denne Sten omtales af Joh. Meier i Liber
Monumentorum Danicorum 1654; den fandtes
dengang ligesom nu i Ferslev Kirke. Stenen er
blevet kløvet, da den skulde bruges til Bygge-
me, men hele Indskriften er bevaret. Den lyder:

Ferslev-Stenen. 1/24

Øster Alling-Stenen. 1/21

[: ?] (t) u k i : s a t i : s t i n : þ a n s i : a f t :
: a s t a : s u n : s i n : l u t a r i s : s u n [:]

I olddansk Sprogform:

Tóki satti stén þannsi æft Ásta
sun sinn, Loddaris sun.

„Toke, Ladders (el. Lødders) Søn, satte
denne Sten efter sin Søn Aaste.

Nr. 33. Øster Alling-Stenen (Ran-
ders Amt). c. 1000. I Worms Tid laa denne
Sten foran Døren i Alling Kirke. Nu er
den udgravet og opstillet i Vaabenhuset.
Den velbevarede Indskrift lyder:

: þ u r i r : r í s p i || : s t i n : þ a n i : a f t i r
: f a s t u l f : m i u k (a) [:]

I olddansk Sprogform:

Þórir réspi stén þanni æftir Fastulf miúka.

„Tore rejste denne Sten efter Fastulv den myge (d. e. den
smidige el. den blide).“

Nr. 34. Aarhus-Stenen II (Aarhus Amt). Aar 1000. Denne
smukke og anselige Sten opdagedes 1850 i den gamle Vandmølle
i Aarhus, hvor den var brugt som Hjørnegrundsten. Den blev
udgravet og opstillet i Møllehaven. Senere er den flyttet til Aar-
hus Musæum. Den fuldstændig bevarede Indskrift lyder:

× k u n u l f r × a u k × a u g u t r × a u k × a s l a k r × a u k × r u l f r ×
r i s p u × s t i n × þ a n s i × e f t i r × f u l × f e l a k a × s i n × || × i a r × u a r þ
× u [s] t r × u t i × t u þ r × þ a × k u n u k a r × b a r þ u s k ×

I olddansk Sprogform:

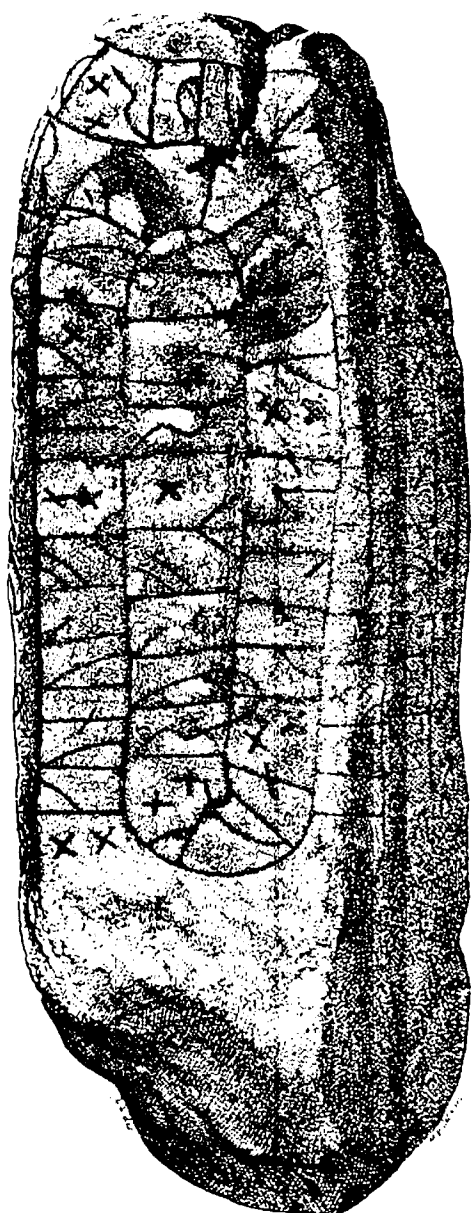
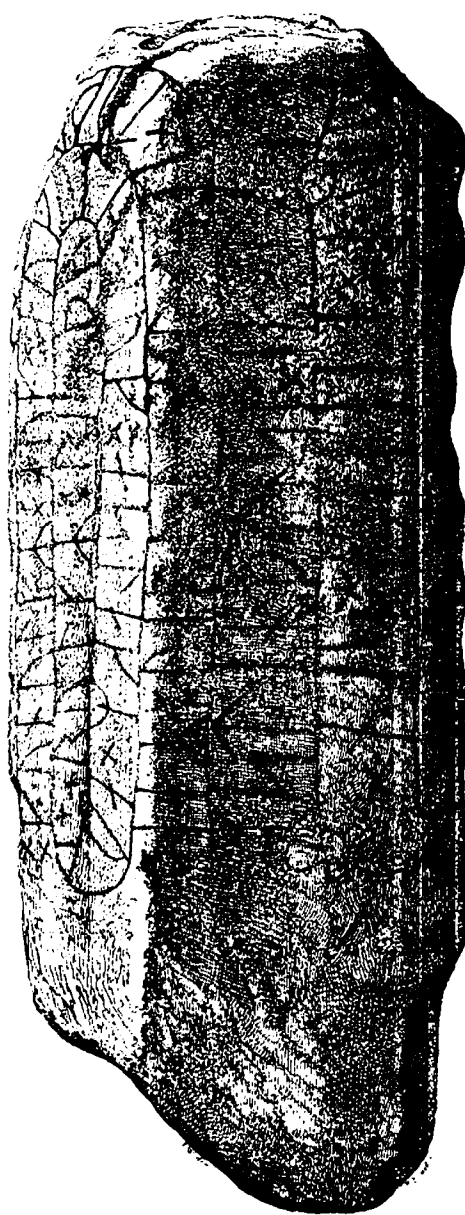
Gunnulfr áuk Öygótr (Ögótr?) áuk Áslákr áuk Rólfr
résþu stén þannsi æftir Full félaga sinn, er varð óstr
úti dóðr, þá konungar barðusk.

„Gunulv og Ögöt og Aslak og Rolv rejste denne Sten efter
deres Fælle Full, som døde østpaa paa Havet (d. v. s. i Søslaget),
da Kongerne kæmpede med hinanden“.

Rune- og Sprogformer viser med Sikkerhed, at Stenen maa
tilhøre Tiden omkring Aar 1000. Det Søslag østerpaa, hvor Kon-
gerne kæmpede med hinanden, mener Wimmer derfor kun kan
være Slaget ved Svolder.

Venstre Sideflade.

Aarhus-Stenen II. $\frac{1}{24}$

Højre Sideflade.

Ornamentet paa venstre Sideflade forestiller et Mandshoved, vis nærmere Betydning er uklar.

Nr. 35. Kolind-Stenen (Randers mt). Aar 1000. Denne Sten, der i lange ider havde ligget som Tærskel i Kolind irke, blev 1868 udgravet og opstillet i aabenhuset. Dens Indskrift lyder:

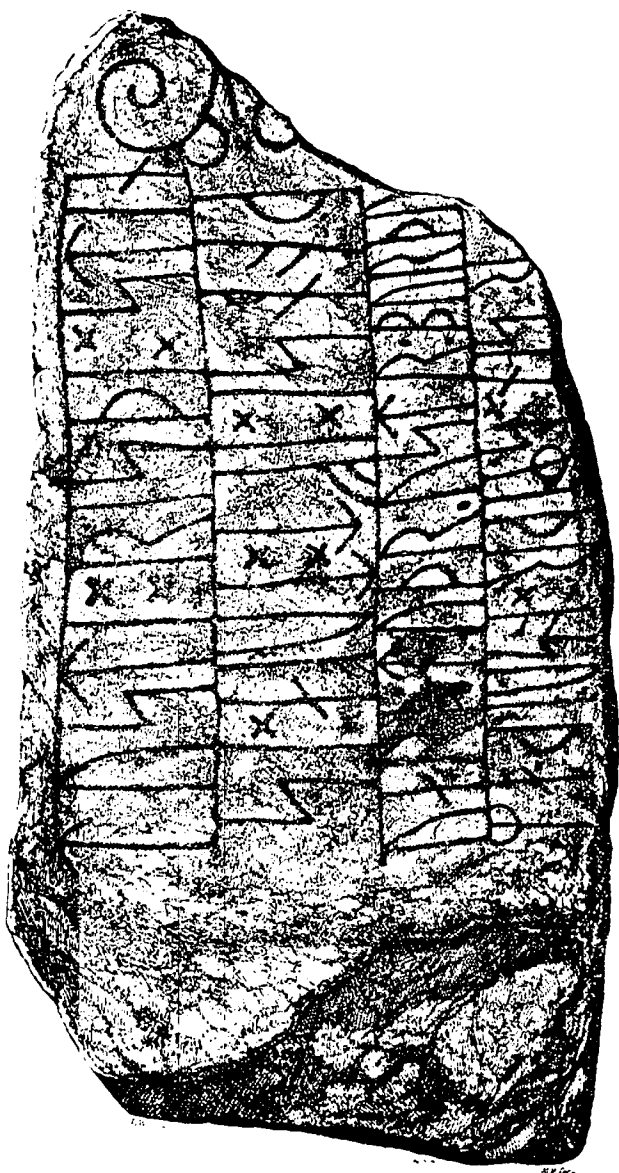
tusti x rispi x stin þansi x ift x
 ofa x is | uarþ : tuþr : ustr : bur-
 a||r x sin x smiþr x asuiþar

I olddansk Sprogform:

Tósti réspi stén þannsi æft
 ófa, es warð dóðr óstr, bróður¹
 nn, smiðr Aswiðar.

„Toste, Asveds Smed (o: Bygmester Vaabensmed), rejste denne Sten efter øve sin Broder, som døde østpaa.“

Til Trods for, at Kolind-Stenens t, is og asuiþar viser et ældre

Kolind-Stenen. $\frac{1}{30}$

Sprogtrin end Aarhus-Stenens eftir, iar og aslakk, mener Wimmer dog, at de øvrige Sprog- og Runeformer vidner om, at de to Stene er samtidige, og han anser det derfor ikke for usandsynligt, at ustr paa Kolind-Stenen har samme Betydning som ustr uti paa Aarhus-Stenen, altsaa at Tove ligesom Full skulde være faldet i Slaget ved Svolder.

¹ Indskriftens burpur er enten en Fejlristning for brupur, bróður, eller skyldes unøjagtig Lydopfattelse af dette Ord.

Nr. 36. Skærn-Stenen I (Viborg Amt). c. 1000. Denne Sten fandtes i 1843 ved Udgravningen af det gamle Skærn Slot. Stenen er nu opstillet ved Skærn Kirke. Indskriften lyder:

Skærn-Stenen I. $\frac{1}{30}$

(Forsiden) saðskiriþr: risþi: stin: fin-
ulfs: tutir: at: upinkaur: usbiarnar
: sun: þah¹: tura: uk: hin: turutin:
fasta:

(Topfladen) siþi: sa: mannr: is: : þusi
: kubl: ub: biruti

I olddansk Sprogform:

Saægærð² réspi stén, Finnulfs dóttir, at Óðinkár, Húsbjarnar³ sun, þann dýra ok hinn dróttinfasta. Siði sá mannr, es þósi kumb upp briúti.

„Sasgærd, Finnulvs Datter, rejste denne Sten efter Odinkar, Husbjørns Søn, den dyrebare og den drot-tro. Den Mand skal genoprette (o: sone sin Brøde), som opbryder (o: øver Vold mod) dette Mindesmærke.“

Ornamentet forestiller et lignende Mandshoved som Ornamentet paa Aarhus-Stenen ovf. Nr. 34.

¹ Indskriftens þæt er sikkert fremkommet ved Fejlristning for þæt, idet Runeristeren først har hugget † (a) for † (n) og derpaa har villet rette Fejlen ved at hugge n-Stregen, hvorved * (h) er fremkommet.

² Det andet i i saðskiriþr er ligesom u i turutin indskudt Hjælpevokal. Saaledes bør maaske ogsaa biruti forklares som biriuti med Hjælpevokal mellem b og r.

³ Húsbjarnar, der svarer til Indskriftens usbiarnar, viser Exempel paa den i Runeindskrifterne ikke ualmindelige Udeladelse af h foran Vokal.

Nr. 37. Skærn-Stenen II (Viborg Amt). c. 1000. Denne Sten opdagedes i Skærn Kirkemurs Grundvold i 19. Aarh. Den blev taget og opstillet i Vaabenhuset, men er senere flyttet udenfor kirken. Stenen er et Brudstykke af en større Runesten, og Indskriften paa det bevarede Stykke er delvis slidt. Wimmer tænker sig Indskriften udlidt saaledes:

husbiarn : (rispi) || [stin : þansi : ift :
...] eller [stin : at :] || [bru] þur : sin
?] || (:) harals : s[un]

I olddansk Sprogform:

Húsbiárn¹ réspi stén þannsi æft
ler réspi stén at) bróður sinn,
aralz sun.

„Husbjørn, Haralds Søn, rejste denne Sten efter sin Broder.“

¹ Da man finder det samme meget sjældne Navn paa begge Skærn-Stenene begge Steder skrevet uden *h* er det sandsynligt, at det er samme Mand, som nævnes paa de to samtidige Stene.

Skærn-Stenen II. ¹/₃₀

Nr. 38. Sjøring-Stenen (Tisted Amt). c. 1000. Denne Sten omtales første Gang af Erik Pontoppidan i *Marmora Danica* 1741. Den forsvandt senere, men genopdagedes 1841 i et Stendige i Sjøring; den blev da udgravet og indsat i Kirkens Vaabenhus. Indskriften paa den lidet anselige Sten lyder:

(Forside) : asa : sati : stin : þansi : iftir : ||
aumuta : uir : sin : is : uar :

(Topflade) himþiki : (f)inulfs :

I olddansk Sprogform:

Ása satti stén þannsi æftir Øymunda
(Ømunda) wer sinn, es war hémþegi
Finnulfs.

„Åse satte denne Sten efter Ømunde sin
Ægtefælle, som var Finnulvs¹ Hjemfælle.“

Sjøring-Stenen. ¹/₂₄

¹ Da Finnulv er et meget sjældent Navn, er det ikke sandsynligt, at Skærn-Stenens Finnulv er samme Høvding som Sjøring-Stenens.

Nr. 39. Aarhus-Stenen III (Aarhus Amt). c. 1000. Denne Sten blev opdaget 1866 ved Restaurationen af Frue Kirke i Aarhus.

Aarhus-Stenen III. 1/30

Den blev udtaget og senere flyttet til Aarhus Musæum. Dens Indskrift lyder:

kitil:rispi:stin:þansi:uftir:ika:faþur
:sin

I olddansk Sprogform:

Ketill (Kætill) réspi stén þannsi øftir
Inga faður sinn.

„Kæld rejste denne Sten efter Inge sin Fader.“

Nr. 40. Aarhus-Stenen IV (Aarhus Amt) c. 1000. Dette Brudstykke fandtes ved Ombygningen af Aarhus Katedralskole; det har rimeligvis tidligere været brugt som Sokkelsten i den gamle Klosterbygning. Indskriften har vistnok begyndt med Midterlinjen, derefter er fulgt den nu næsten udvaskede Linje til højre; den venstre Linje har dannet Slutningen. Indskriften er af Wimmer udfyldt saaledes:

* askair:biar[nar:sun] || (xrispi:stin:)
[þansi:ift] xstainar:þa[ikn:kupan?]

I olddansk Sprogform:

AsgérR Biarnar sun réspi stén þannsi
æft Sténar¹ þegn góðan(?).

„Esge Bjørns Søn rejste denne Sten efter Ste- Aarhus-Stenen IV. 1/30
ner, en gæv Mand.“

¹ Sténar skrives i Indskriften med λ i Stedet for med R ved en Sammenblanding af de to r-Tegn.

Nr. 41. Sjælle-Stenen (Aarhus Amt). 1000—1010. Denne Runesten omtales allerede af A. S. Vedel (1591), der fortæller, at der i Sjælle Kirke fandtes en „temmelig lang Kampesten, liggendes strax inden Kirkedøren med sex Vers Runebogstave paa“. Indskriften var allerede dengang meget afslidt. Det første Tolkningforsøg gives af Resen i hans haandskrevne Atlas Danicus. Trods mange senere Tolkningforsøg har dog Indskriften i det væsentlige været ulæst eller fejllæst, indtil Wimmer undersøgte den i 1877. Stenen var da blevet udtaget og opstillet i Kirkens Vaabenhus. Indskriften lyder:

: fraystain : sati : stain : þensi : uft : || gyrd : laga : man :
 n : brupur : sig || ualta : (i) an : (h) a(n) || (na) : trekia :
 || iu(m) s : epi :

I olddansk Sprogform:

Frøysténn(-stæinn?) satti stén þenn-
 øft Gyrd langa¹ mann sinn, bróður
 gwalda; en hannna drængja
 Jómséði.

„Frøsten satte denne Sten efter Gyrd
 unge sin Hirdmand, Sigvaldes Broder, men
 n [var gævest] af de tapre Mænd paa
 Joms-Ed².

Idet Wimmer af Rune- og Sprogformer
 skriver, at Stenen maa være fra Begyndelsen
 af 11. Aarh., anser han det for næsten sik-
 kert, at Indskriftens Sigvalde er Jomsvikin-
 ernes bekendte Høvding Sigvalde Jarl.

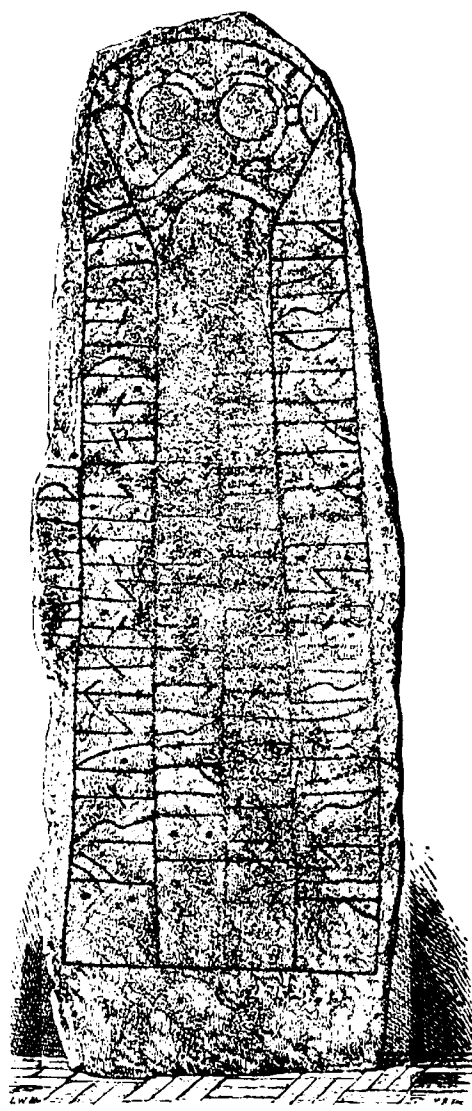
Ornamentet forestiller et Mandshoved i
 forbindelse med Ornamentet paa Aarhus-Stenen og Skærn-Stenen
 (Nr. 34 og Nr. 36).

¹ Indskriftens laga kan baade læses langa
 „lange“ og lága „lave“.

² Joms-Ed er den Ed, Landtunge, paa
 Øen Jóm, hvor Jomsborg laa.

Nr. 42. Aarhus-Stenen V (Aarhus
 Amt). Beg. af 11. Aarh. Denne Sten
 blev i 1905 fundet i Fundamentet af den
 gamle Klosterkirke, Vor Frue Kirke, i
 Aarhus. Den velbevarede Indskrift paa
 den store og smukke Sten lyder:

[t]usti × auk × hufi × auk × þir ×
 frebiurn × rispu × stin × þansi × iftir
 × || × asur × saks × filaka × sin × har-
 þa × || kupan × trik × sar × tu × || × mana
 × mest × unipikr × sar × ati × skib ×
 mip × arna ×

Sjælle Stenen. 1/24

Aarhus-Stenen V. Forside. 1/24

Aarhuus-Stenen V. Sideflade. ^{1/2}

paa har været overmaade almindelig. Som Regel staar dog Genitiven for: Sønnens Navn som i *Gorms Toke*, ikke efter som i *Asser Saxes*.

Nr. 43. Aalum-Stenen I (Viborg Amt). Beg. af 11. Aarh. Denne Runesten opdagedes i 1878 af Prof. Wimmer. Den var kløvet i tre Stykker, der laa næsten helt skjult under Vaaberhusets Mur i Aalum Kirke. De blev fremdragne, og det viste sig da, at de tilsammen udgjorde en fuldstændig Sten; men ved Kløvningen var en Del af Indskriften affliset. Det lykkedes dog Prof. Wimmer at give en fuldstændig Rekonstruktion af hele Indskriften. Den lyder:

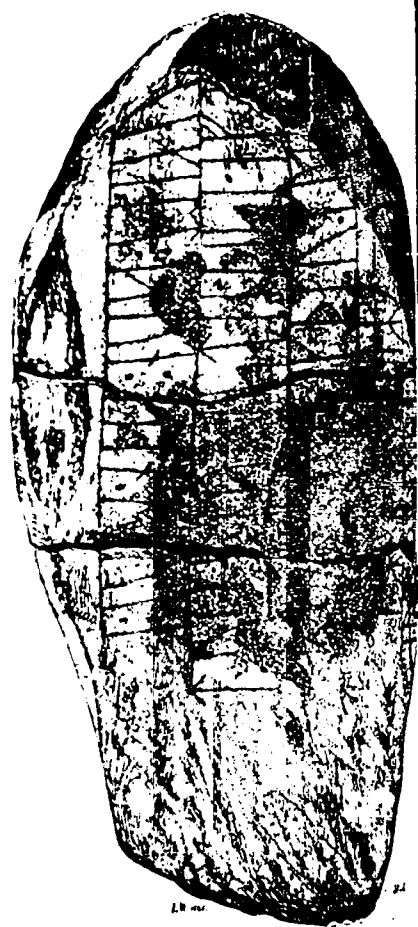
tuli:rispi:stin:pasi:aft ikalt:
sun:sin:miuk:k [upan:tri]k:pau
:munu mini:m(ar)kt i uf (b)irta

I olddansk Sprogform:

Tóli réspi stén pasi æft Ingjald
sun sinn, miok góðan dræng.

Þáu munu minni
mærkt é of birta.

„Tole rejste denne Sten efter Ingjald sin Søn, en saare gæf

Aalum-Stenen I. ^{1/2}

I olddansk Sprogform:

Tósti áuk Hófi áuk þér Frébiorn
résþu stén þannsi æftir Azur Saxa,
félaga sinn, harða góðan dræng.

Sár dó manna
mest úniðingr.

Sár átti skip með Arna.

„Toste og Hove og Frebjørn rejste
denne Sten efter Saxes (Søn) Asser
deres Fælle, en saare gæv Mand. Han
døde som den største Uniding (o: den
ypperste Hædersmand). Han ejede Skib
sammen med Arne.“

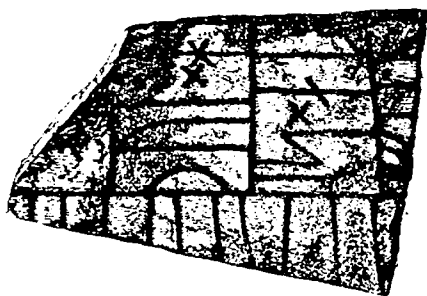
¹ Udtrykket *Saxes Asser* svarer til *Gorms Toke* paa Hällestad-Stenen (nf. Nr. 109) og til Navne som *Palna-Toke* d. e. Palnes Søn Toke o. lign. Denne Maade at udtrykke Sønne-Forhold:

gling. Dette Minde, mærket (med Runer) vil altid lyse.“ Dette Mindesmærke vil med sine Runetegn bringe Ingjalds Navn og hans Slægt.

Nr. 44. Aalum-Stenen II (Viborg Amt).

Beg. af 11. Aarh. Dette Brudstykke blev ligeledes fremdraget fra Aalum Kirkebygning af d. 17. Marts 1878. Den bevarede Del af Indskriften har naturligvis ingen Rekonstruktion. De eneste sikre Runetegn er:

..... ta x si || þui x h

Aalum-Stenen II. $\frac{1}{24}$

Nr. 45. Bjærregrav-Stenen I (Viborg Amt). Beg. af 11. Aarh.

Denne store Sten havde i Aarhundreder ligget foran Indgangsdøren til Bjærregrav Kirke, saaledes at den delvis gik ind under og skjultes af Portalen. Skønt man længe havde vidst, at der var Runetegn paa Stenen, blev denne først udtaget 1884. Den stærkt afslidte Indskrift lyder:

tuf(a):ris[þi]:stin:þani:auf-
tír:tum[a]||uar:s[in:miukkup?]-
an:þikn:sar:ui[rkan? || brup]ur
:tuika:hin || [tura?]¹

I olddansk Sprogform:

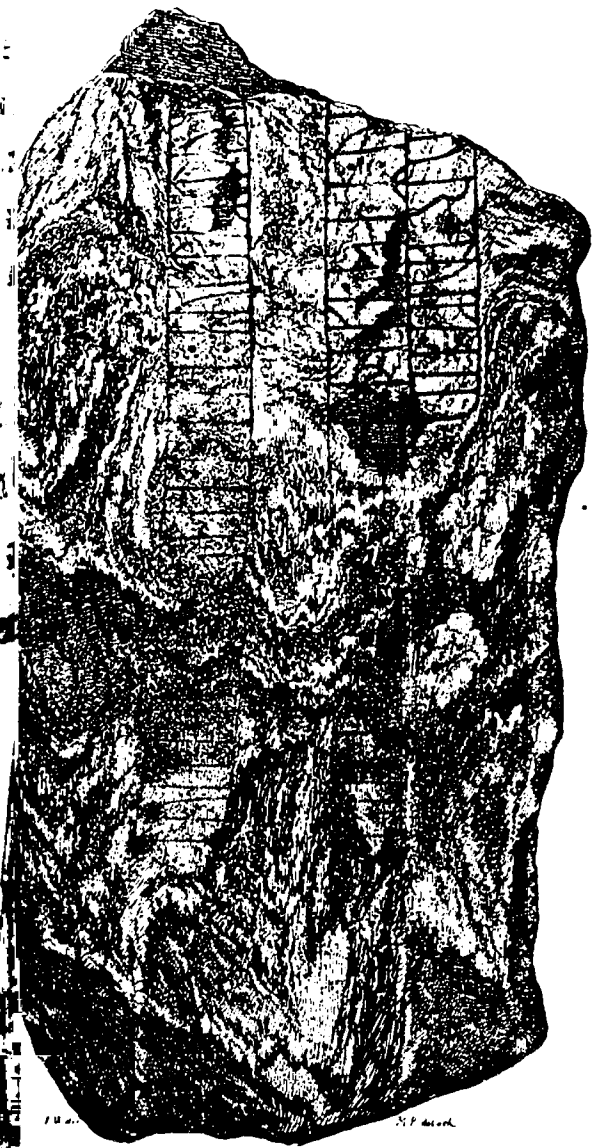
Tófa réspi stén þanni øftir
Toma wer sinn, miok góðan þegn,
sær wirkan, bróður Twægga,
hinn dýra.

„Tove rejste denne Sten efter sin Ægtefælle Tomme, Tvægges Broder, den dyrebare, en meget gæv Mand, som var højt elsket af hende.“

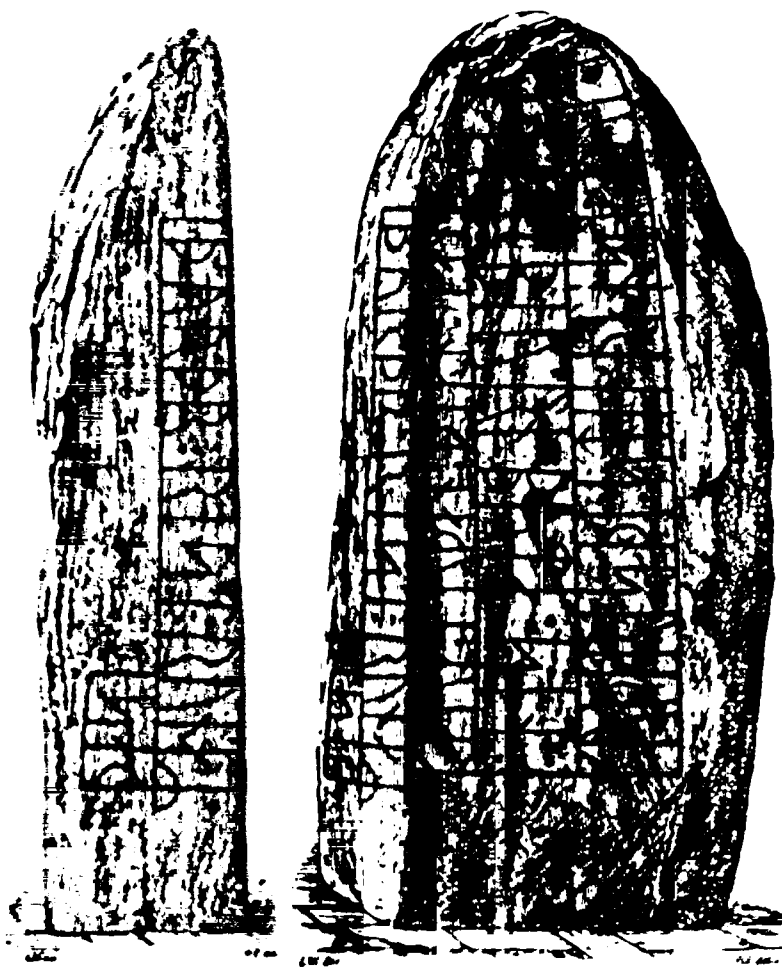
Det til hin hørende Tillægsord maa have staaet paa det bortkløvede Stykke af Toppen ligeoverfor [brup].

Nr. 46. Bjærregrav-Stenen II (Viborg Amt). Beg. af 11.

Aarh. Denne smukke velbevarede Sten blev fundet 1884 i Bjærre-Kirke ved Udgravningen af den ovenfor omtalte Sten, som havde ligget over denne og fuldstændig skjult den.

Bjærregrav-Stenen I. $\frac{1}{36}$

Bjærregrav-Stenen II. $\frac{1}{24}$

Dens Indskrift lyder:

(Forside) kuþa : risþi : stin
þansi : auft || (i)R : þurbiurn
buta : sin : || miuk : kuþan : þik
: ian

(Sideflade) þurþr : rist : ru
nar || þasi

I olddansk Sprogform:

Gyða réspi stén þanns
øftir Þórbiorn bónda sinn
miok góðan þegn; en Þórð
rést rúnar þassi (þæssi?).

„Gyde rejste denne Sten efter
Torbjørn sin Ægtefælle, en mege
gæv Mand; men Tord ristede
disse Runer.“

Nr. 47. Mejlby-Stenen (Randers Amt). Beg. af 11. Aarh.
Denne Sten opdagedes i Midten af 19. Aarh. i et Stendige i Mejlby.
I 1882 blev den udtaget og flyttet til Ran-
ders Museum. Dens Indskrift lyder:

ani : risþ : stin : þansi : aft : a || skl :
sun : sin : ias : taupr uarþ : maþ : þuri
: i : ura || : suti

I olddansk Sprogform:

Áni réspi stén þanssi æft Áskl
sun sinn, es dóðr warð mæð Þóri í
Ørasundi.

„Aane rejste denne Sten efter Askel sin
Søn, som døde med Tore¹ i Øresund².“

¹ Udtrykket kan baade betyde „sammen med
Tore“ og „om Bord hos Tore“.

² Om her er Tale om en Kamp i Øresund eller
et Skibbrud, kan ikke ses af Indskriften.

Mejlby-Stenen. $\frac{1}{24}$

Nr. 48. Egaa-Stenen (Randers Amt). Beg. af 11. Aarh.
Denne Sten blev opdaget 1814 i et Stengærde i Landsbyen Egaa.
Den er senere blevet udtaget og ført til København, hvor den r

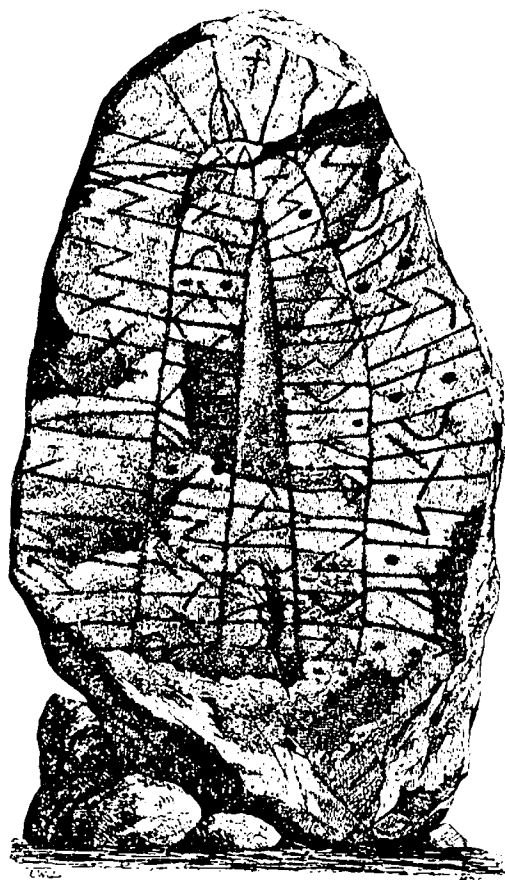
opstillet i Nationalmusæets Runehal. Dens
 Indskrift lyder:

alfkil : uk : hns : sunir × rispu : stin
 þansi : ift : | mana : sin : frinta : þans ×
 as · lantirþi : kitils : þis : | nuruna :

I olddansk Sprogform:

Alfkell ok hans synir réspu stén
 unnsi æft Manna sinn fránda, þanns
 as landhirði Ketils (Kætils) þess nor-
 na.

„Alvkel og hans Sønner rejste denne Sten
 efter deres Frænde Manne, som var Landhyrde
 (e. Godsbestyrer) hos Kæld den norske.“

Egaa-Stenen. 1/24

Nr. 49. Vester Tørslev-Stenen (Ran-
 s Amt). Beg. af 11. Aarh. Denne Runesten fandtes 1870 i en

Grusgrav i Gætterup. Den er nu opstillet
 i Vaabenhuset i den nærliggende Kirke i
 Vester Tørslev. Indskriften lyder:

: hala : rispi : stin : | þansi : litu :
 sun¹ : | ift : aslf : brupur : sin :

I olddansk Sprogform:

Hælla² réspi stén þannsi, Lindu³
 sun, æft Aslf bróður sinn.

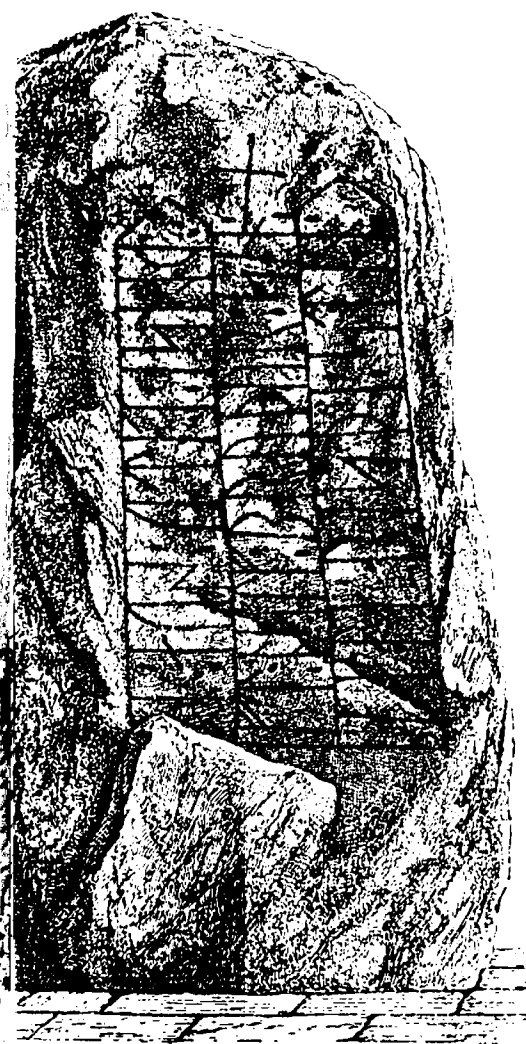
„Hælle, Lindes Søn, rejste denne Sten
 efter Asulf sin Broder.“

¹ At litu sun er stillet paa Hovedet med „Ven-
 deruner“ skyldes vistn. Skødesløshed. Sml. Nr. 132 nf

²⁻³ Navnene Hælla og Linda er ellers
 ukendte, deres Sprogform er derfor usikker.

Nr. 50. Sønder Vinge-Stenen (Vi-
 borg Amt). Beg. af 11. Aarh. Denne
 Runesten laa som Hjørne- og Grundsten
 i Sønder Vinge Kirke. 1869 opdagedes

at Stenen, der til Dels var skjult, bar en Indskrift. Den blev
 udtaget og opstillet foran Kirken. Indskriften i Linjerne til-
 højre var vel bevaret, mens Runerne i Linjerne tilvenstre var
 næsten medtagne, ja af enkelte var ethvert Spor forsvundet. Al-
 level er det lykkedes Prof. Wimmer at give en fuldstændig Tolk-
 ning af hele Indskriften. Denne, der begynder forneden i den

Vester Tørslev-Stenen. 1/24

midterste (4de) Linje og derpaa fortsættes i 5te, 6te, 7ende Linje fra venstre, hvorefter følger 3dje, 2den, 1ste Linje, lyder:

[: ?] (t) u f i : b r u t i : r i s p i : s t i n || · þ e n s i : u f t i r : u r u i u : || a u k :
k a þ u : b r u þ r : || s i n a : t u a : (s) [a l :
s a] s a r ð i : a u k : || s a þ i : u [k] r : s a r
: m u n : || a k u þ i :

Sonder Vinge-Stenen. $\frac{1}{30}$

I olddansk Sprogform:

Tófi bryti réspí stén þennsi
øftir Úrökju¹ áuk Kaðu, bróður
sína twá.

Sæll sás arði
áuk sáði ungr;
sár mun ágóði.

„Tove Bryde rejste denne Sten
efter Urøke og Kade, sine to Brødre

Sæl den, som pløjed
og saaede ung.

Det² vil give³ Grøde.“

¹ *kj* er her udtrykt ved *j* alene.

² I Olddansk bruges Masc. sár, idet Pron. retter sig efter Prædiketet.

³ Her, som oftere, er Inf. wesa udeladt efter mun.

Nr. 51. Asfærg-Stenen (Randers Amt). Beg. af 11. Aarh.
Denne Sten blev opgravet 1795 paa Ejstrup-Mølle Mark; den blev
senere ført til København, hvor den nu er
opstillet i Nationalmusæets Runehal. Ind-
skriften lyder:

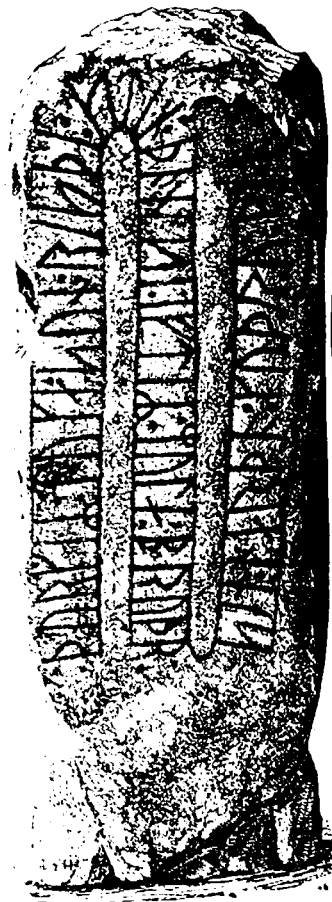
: þ u r g i r : t u k a : s u n : r i s p i : s t i n : þ a n (n) -
s i : i f t i r : m u l a : b r u þ r : || s i n : h a r þ a : k u þ
r u : þ i n :

I olddansk Sprogform:

Þórgérr Tóka sun réspí stén þannsi
æftir Múla bróður sinn. Harða góð ró
þín!

„Torgér Tokes Søn rejste denne Sten efter
Mule sin Broder. Saare god (være) din Ro!“

Nr. 52. Giver-Stenen (Aalborg Amt).
Beg. af 11. Aarh. Denne Runesten opdagedes

Asfærg-Stenen. $\frac{1}{24}$

1895 af en Arbejdsmand, der var beskæftiget i Giver Kirke. Den var en laa dengang som Tærskel under en tilmuret Dør. Nu er den opstillet i Vaabehuset. Dens Indskrift lyder:

kali:sati:stin || þansi:ift:þur-
n || faþur : sin¹ : harþa : kuþan :
gn :

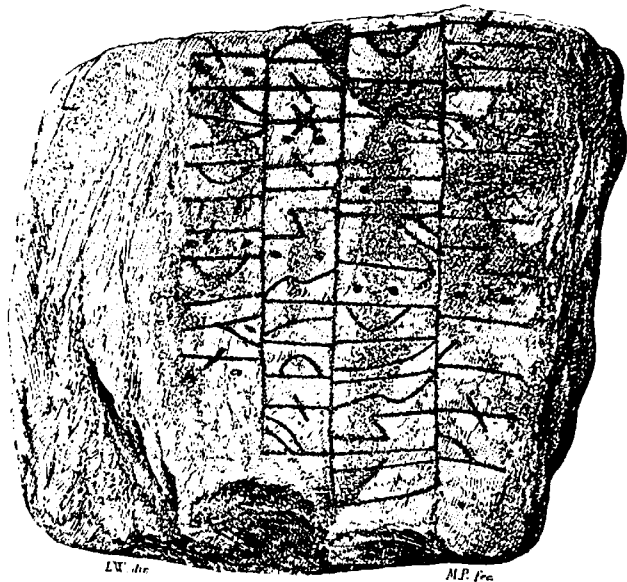
I olddansk Sprogform:

Kali sattistén þannsi æft Þór-
én² faður sinn harða² góðan
þegn.

„Kale satte denne Sten efter sin Fa-
der Torsten, en saare gæv Mand.“

¹ Indskriften, der i det hele er noget skø-
nsløs, har ved Fejrlistning si† for si†.

² Indskriftens þursin for þurstin og harþa for harþa skyldes muligvis
sættelig Forkortning, muligvis Skødesløshed.

Giver-Stenen. 1/24

Nr. 53. Handest-Stenen (Randers Amt). Beg. af 11. Aarh.
Denne Sten var tidligere Hjørne- og Grundsten i den nedbrudte
Kirke i Handest. Senere blev den brugt i Muren paa et Tørvehus.

I 1877 opdagede Gaardens Ejer nogle
Runer paa Stenens Kant, og 1881
blev Stenen udtaget og erhvervet
af Staten. Den er nu opstillet i
Vaabehuset i Glenstrup Kirke. Ind-
skriften, der er meget vel beva-
ret, lyder:

(Forsiden) tuki : sati : stin :
þansi : iftir : ufla : faþur : sin :
harþa : ku

(Kanten) þan : þign :

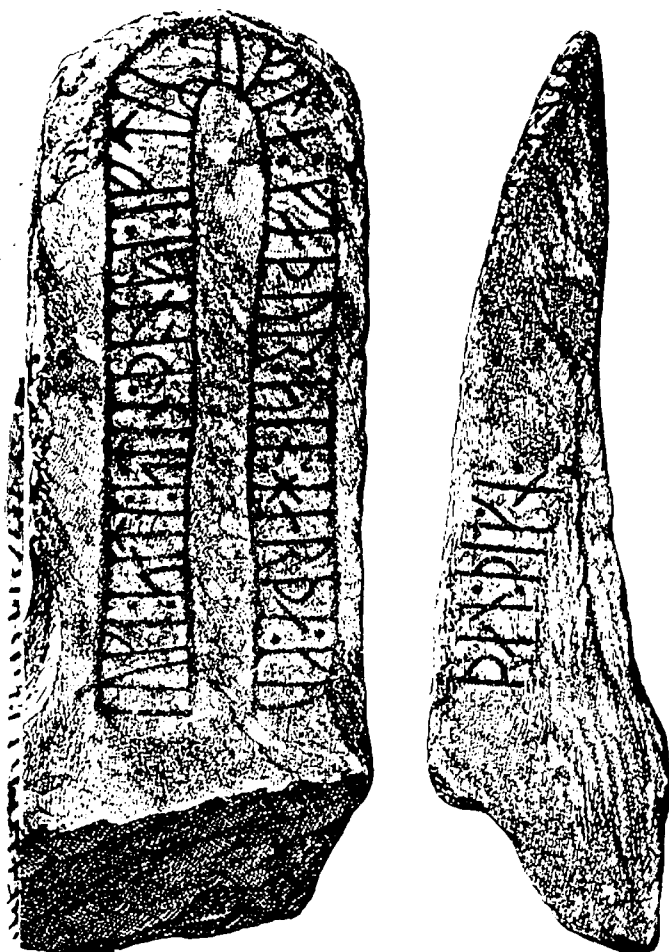
I olddansk Sprogform:

Tóki sattistén þannsi æf-
tir Ýfla faður sinn, harða gó-
ðan þegn.

„Toke satte denne Sten efter

Fader Yvle, en saare gæv Mand.“

Paa Stenens Bagside findes Fremstillingen af en Hund, der
følger en Hjort.

Handest-Stenen. 1/24

Nr. 54. Randers-Stenen I (Randers Amt). Beg. af 11. Aarh. Denne Runesten laa i Worms Tid som Dørtrin foran en Borgers Hus i Randers. Allerede dengang var Indskriften, som vendte op, meget afslidt. Senere er Stenen bleven flyttet, saa Kanten vendte opad. Ogsaa denne var beskrevet med Runer. I Midten af 19. Aarh. blev Stenen gravet op; nu staar den i Randers-Musæets Have. Indskriften paa Forsiden er fuldstændig afslidt; derimod er Runerne paa Kanten endnu let læselige, her staar:

r : hrþa : kupan : þign :

I olddansk Sprogform:

r harða góðan þegn.

„.... en saare gæv Mand.“

Randers-Stenen I. 1/24

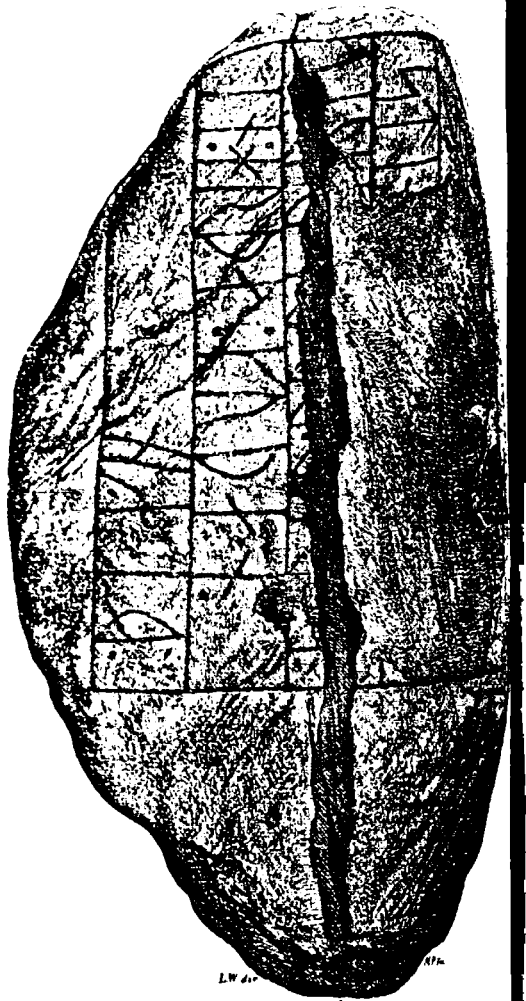
Nr. 55. Langaa-Stenen IV (Viborg Amt). Beg. af 11. Aarh. Denne Sten fandtes i 1861 i Kæret neden for Langaa. Den var imidlertid strax kløvet af Stenhuggeren, som vistnok ogsaa lagde en Del af Indskriften af Frygt for, at det skulde blive forment at benytte Stenen. Denne Adfærd blev dog opdaget, og Stenen blev ført til Langaa Kirke. Skønt næsten hele venstre Side af Indskriften er afhugget, er det dog lykkedes Wimmer at udfylde Indskriften (med Undtagelse af Navnene) med en til Vished grænsende Sandsynlighed. Den har begyndt nederst i 5te Linje og har lydt saaledes:

[þur?](i)R[rispi:]¹||stin [:þansi:
ift(ir):] || [ask?](l) [bruþur]
[s]||in : hrþa : kupan [þign

I olddansk Sprogform:

Þórir réspistén þannsi æft(ir)
Áskl bróður sinn harða góðan
þegen².

„Tore rejste denne Sten efter Askel sin Broder, en saare gæv Mand.“

Langaa-Stenen IV. 1/24

¹ Pladsen tillod ogsaa her at læse satti (𐌺𐌿𐌿), men i denne Egn bruges slukkende réspi.

² Den enestaaende Skrivemaade pigin viser Eksempel paa det senere saa mindelige Indskud af Hjelpevokal mellem *g* og *n*; i jyske Lov skrives f. Ex. *gaghæn* „Vogn“, *gaghæn* „Gavn“.

Nr. 56. Gylling-Stenen (Aarhus Amt). Beg. af 11. Aarh. Denne Sten opdagedes i 1839 i en Ladebygning i Gylling. Den blev udtaget og blev — mange Aar efter — opmuret i Gylling Kirkes Vaabehus. Dens Indskrift lyder:

(Forside) tuki : þurkisl :
m : raisi : stain :

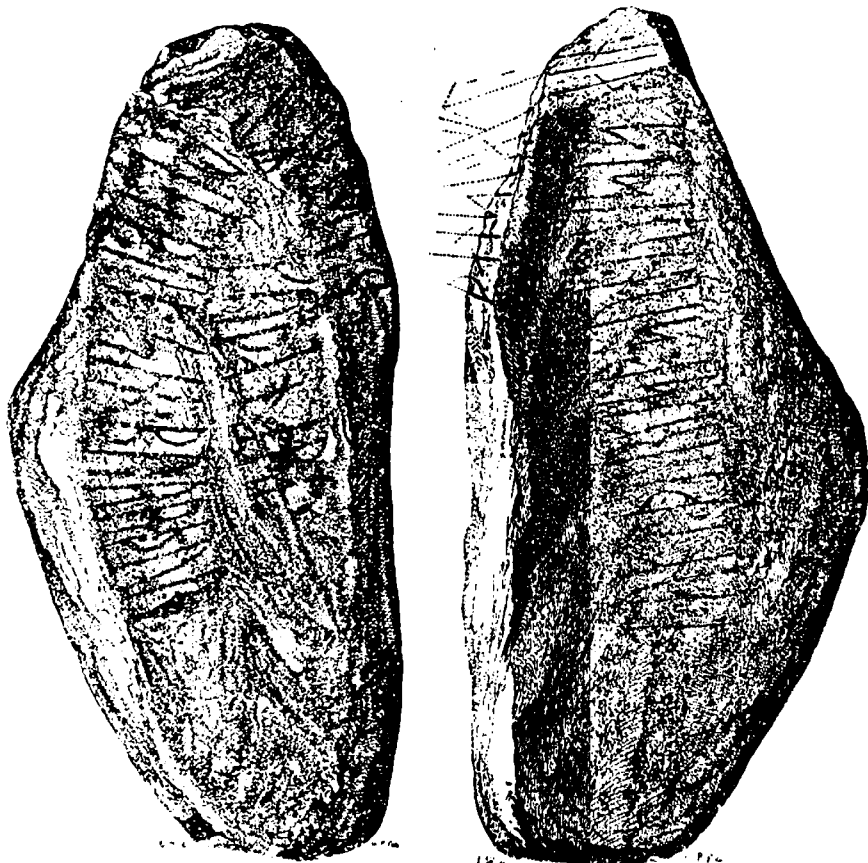
(Kanten) þansi : aft :

(Bagside) risbiik : sin : bu-
þur : || kupan : auk :

I olddansk Sprogform:

Tóki Þórgisls sun réspi
þen þannsi æft Risping²
þan bróður góðan náung³.

„Toke Torgils' Søn rejste
denne Sten efter sin Broder
Risping, den gode Nærfrænde.“

Bagside.

Forside.

Gylling-Stenen. 1/24

¹ Skrivemaaden raisi for raispi skyldes Forkortning, ikke Ændring i Udtale. Naar baade dette Ord og stain har bevaret den gamle Tvetyd, skyldes dette Efterligning af ældre Skrivemaade.

² De to *i*-er i risbiik maa vist forklares som Skødesløshed.

³ Indskriftens kupan : auk maa sikkert opfattes kupan : nauk.

Hørning-Stenen 1/24.

Nr. 57. Hørning-Stenen (Aarhus Amt). Første Fjerdedel af 11. Aarh. Denne Sten blev fundet 1849 i en Mark i Hørning. Den er senere ført til Aarhus, hvor den nu er opstillet i Musæets Runehal. Indskriften lyder:

tuki : smipr : rip¹ : stin : ift || þurkisl
: kupmutar : sun : is : hanum || kaf : kul :
uk : frialsi

I olddansk Sprogform:

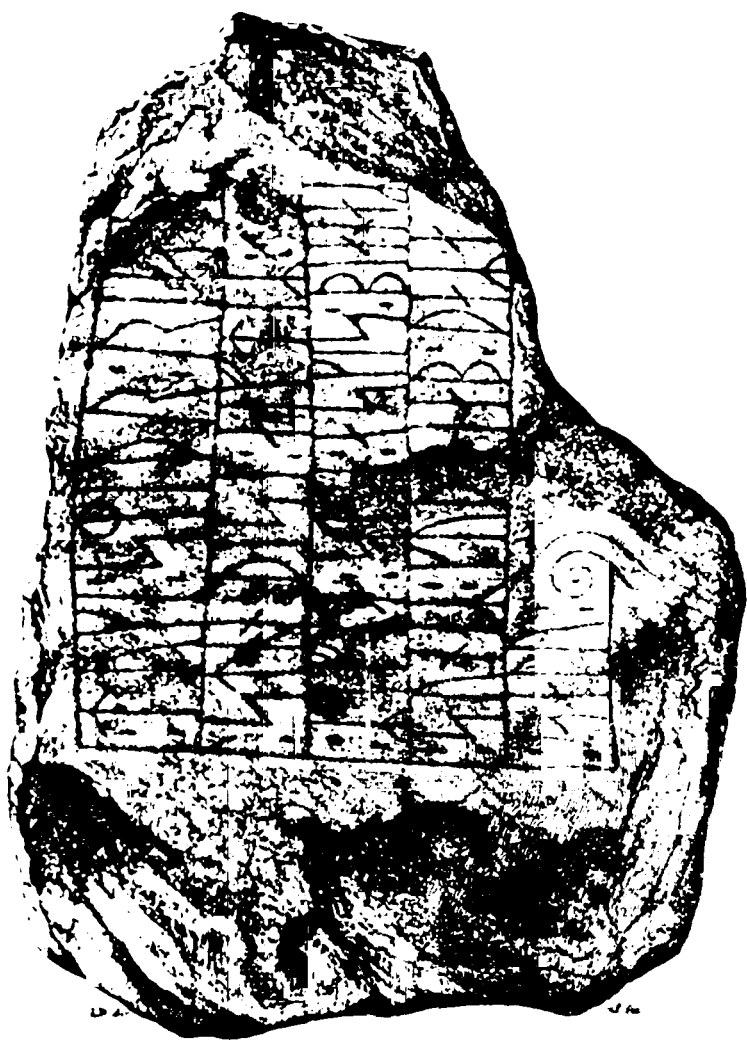
Tóki smiðr rísþi stén æft Þórgísl Guðmundar sun,
es hánum gaf koll ok frælsi.

„Mester Toke rejste (denne) Sten efter Torgils Gudmundsson,
som gav ham Kuld og Frælse².“

¹ ríþ er forkortet Skrivemaade for rísþi.

² At give en Mand Kuld og Frelse vil sige at optage ham i Slægten og gøre ham til fri Mand. Ved Tinglysning kunde man saaledes gøre sin uægte Søn til ligeberettiget med sin ægte Søn. Herfra stammer Udtrykket „lyse i Kuld og Køn (Slægt)“. Om Mester Toke har været Torgils' uægte Søn eller hans Hustræl kan ikke afgøres.

Nr. 58. Grensten-Stenen (Viborg Amt). Første Fjerdedel af
11. Aarh. I Worms Tid laa denne Sten foran Kirkedøren i Gren-

Grensten-Stenen. $\frac{1}{24}$

sten; senere forsvandt den, men fandtes atter i 19. Aarh. under
Gulvet i Vaabenhuset. Den er nu
opstillet udenfor Kirken. Indskrif-

ten lyder:
: tuki : smiþr : rísþ || : sté:
þisi : aiftir : || : rifla¹ : sun : asis
: bianar || : sunar : kup : hiab.
þara : salu :

I olddansk Sprogform:

Tóki smiðr rísþi stén þes(s)
æftir Rifla, sun Ásgis (eller
Æsgis) Biarnar² sunar. Guð
hjalpi³ þára sálu.

„Mester Toke rejste denne Sten
efter Rivle, Esge Bjørnsøns Søn.
Gud hjælpe deres Sjæl.“

Da Hørning-Stenen og Gren-

sten-Stenen viser store Ligheder
(Runerne har ganske samme Karakter i begge Indskrifter, Sprog-
formerne stemmer i det væsentlige overens, begge Indskrifter
nævner Efternavnet paa den Person, over hvem Stenen er rejst.
begge Indskrifter er udpræget kristelige: jfr. Korset paa Hørning-
Stenen og Slutningsformlen paa Grensten-Stenen), saa mener
Wimmer, at der næppe kan være Tvivl om, at „Toke Smed“ paa
Hørning-Stenen er samme Person som „Toke Smed“ paa Grensten-
Stenen. Wimmer viser dernæst, hvorledes der er en Mulighed

, at ikke blot disse to Sten, men ogsaa den jydsk Gylling-Sten (Nr. 56) og den skaanske Lundagård-Sten (nf. Nr. 134) hører sammen, idet Lundagård-Stenen, der er samtidig med Grenstenen, ligesom denne nævner en Esge Bjørnsøn; denne er Faderen Mand ved Navn Torgils, et Navn, der jo ogsaa findes paa Gylling- og Hørning-Stenen, og som derfor i Forbindelse med de øvrige Overensstemmelser kunde tyde paa, at vi her havde Mindeskrifter over Mænd, der tilhørte samme Slægt. Følgende Stamme kunde da opstilles:

Gudmund					Bjørn	
Torgils					Esge	
(Hørning-Stenen)						
Esge Torgilssøn	Risping	Toke Smed	Rivle	Torgils	Olav	Ottar
(Gylling-Stenen)	(Gylling-Stenen)	Kuldlyst (Hørning- og Grensten-Stenen)	(Grensten-Stenen)	(Lundagård-Stenen)		

Det er naturligvis er dette kun en Mulighed, som rimeligvis aldrig vil kunne bekræftes eller afkræftes. Ogsaa andre Runesten kunde være af lignende Vis knyttet sammen, saaledes kunde den Esge Bjørns Søn, der har rejst Aarhus-Stenen IV (foran Nr. 40), være den samme som den her nævnte Esge Bjørnsøn. Naar Prof. Holmgaard ikke ellers har nævnt slige Gisninger, er det fordi selve Runestenene ikke giver noget som helst Holdepunkt herfor. Tværtimod. De viser, at Navne som Bjørn og Esge, Torgils og Toke har været overordentlig almindelige i 10. og 11. Aarh. Man kan derfor paastaa, at mangfoldige gode Mænd i hin Tid har baaret disse Navne; selv om derfor Søn og Fader paa to omtrent samme Stene har samme Navn, er det ganske usikkert, om det er to samme Personer.

¹ Skrivemaaden rifla med ϕ i Ordets Begyndelse er enestaaende.

²⁻³ Muligt er det, at baade Skrivemaaden *bianar* for *biarnar* og *h(i)* for *hialbi* ikke skyldes Forkortning, men Lydsammenfald, saa at de giver Udtalen *Biannar* og *hiappi*.

Nr. 59. Aalum-Stenen III (Viborg Amt). c. 1000—1025. Denne Runesten fandtes 1890 ved Foden af Kirkebakken i Aalum. Den blev udgravet og opstillet paa Kirkegaarden. Indskriften er:

: uikutr : rispi : stin : þanski : iftir : aski : sun : sin : kup :
hialbi : hans : silu : uil

I olddansk Sprogform:

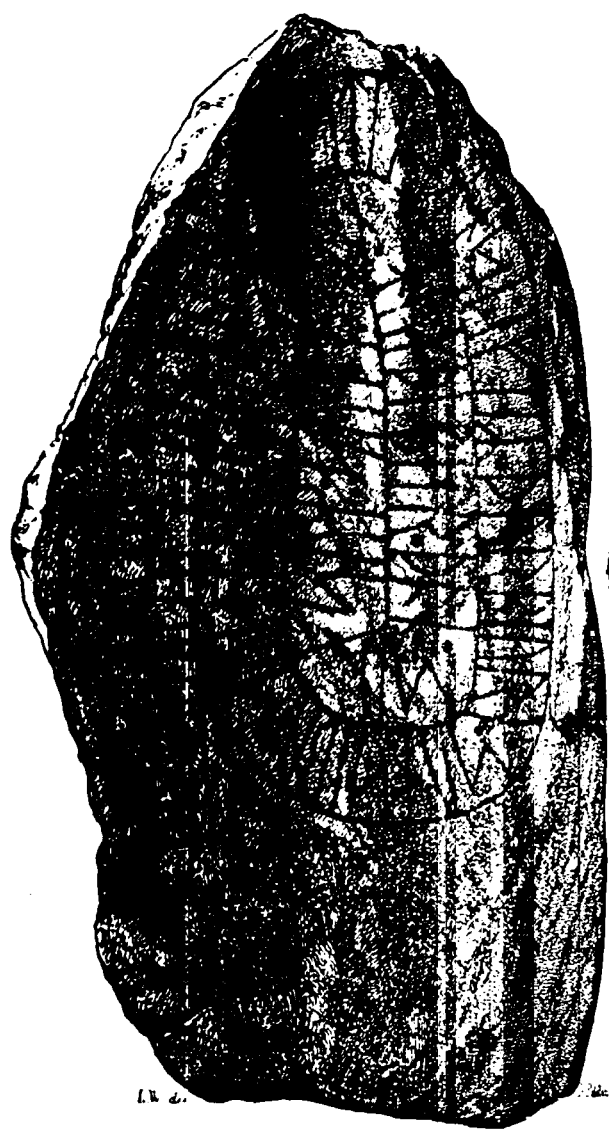
Wégótr réspi stén þannsi æftir Ásgí (eller Æsgí) sun
sinn. Guð hialpi hans sælu wæl.

„Vegøt rejste denne Sten efter sin Søn Esge. Gud hjælpe
hans Sjæl vel.“

Paa Bagsiden af Stenen er et Billede af en Rytter indristet.

Aalum-Stenen III $\frac{1}{30}$

Aalum-Stenen IV. $\frac{1}{24}$

Nr. 60. Aalum-Stenen IV (Viborg Amt). c. 1000—1025
Denne Sten opdagedes i Aalum Kirkedige 1902. Den blev ud-
taget og opstillet paa Kirkegaarden. Dens Indskrift, der vistnok
er hugget af samme Runerister som Aalum-Stenen III, lyder:

þurui : uikuts : kuna : lit : risa : stin : þanski : eftir : þur-
biurn : sun : sibbu : sustlik : sin : is : hun : hukpi : betr : þan-
suasum : suni :

I olddansk Sprogform:

Þórwé, Wégóts kona, lét résa stén þannsi æftir Þór-
biorn, sun Sibbu, systling sinn, es hón hugði bætr þan-
swásum syni.

„Tyré, Vegøts Kone, lod rejse denne Sten efter Torbjørn, sin stling („Fætter“), Sibbes Søn, som hun huede bedre end sin en Søn.“

Wimmer anser det for sikkert, at det sjældne Navn Vegøt paa Alrum-Stenen III og IV betegner samme Kvinde.

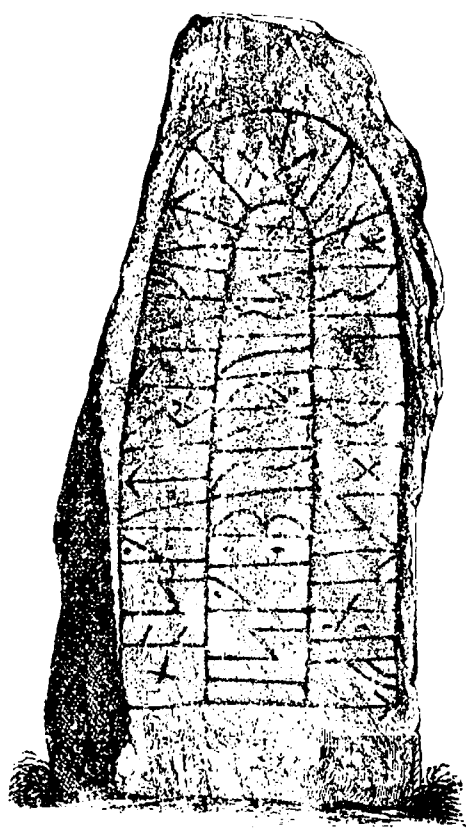
Nr. 61. Lille Rørbæk-Stenen (Aalborg Amt). c. 1000—1025. Denne Sten fandtes i 147 paa en Høj i Landsbyen Lille Rørbæk. Den blev rensat og flyttet til Præstehaven i det nærliggende Kongens Tisted. Stenens Indskrift lyder:

× ąsgutr × tuguta × sun × rispi × stin :
|| isgi : brupur : sin

I olddansk Sprogform:

Ąsgótr, Tungu-Odda(?) sun, rėspi
en æft Æsgí bróður sinn.

„Asgøt Tunge-Oddes Søn rejste Sten(en)
for sin Broder Esge.“

Lille Rørbæk-Stenen. $\frac{1}{24}$

Nr. 62. Vejlbj-Stenen (Aarhus Amt). c. 1000—1025. Denne Sten opdagedes i 17. Aarh. ved Pløjning af en Mark i Vejlbj. Den blev beskrevet af Worm i hans Additamenta til Monumenta Danica. Senere forsvandt Stenen helt, men genfandtes i 19. Aarh. imellem en Del store Sten, der blev optaget af Aarhus Havn. Nu er den opstillet i Runehallen i Aarhus Musæum. Dens Indskrift lyder:

þupkil : rispi : stn þansi : uftir :
tufa : mak : sin

I olddansk Sprogform:

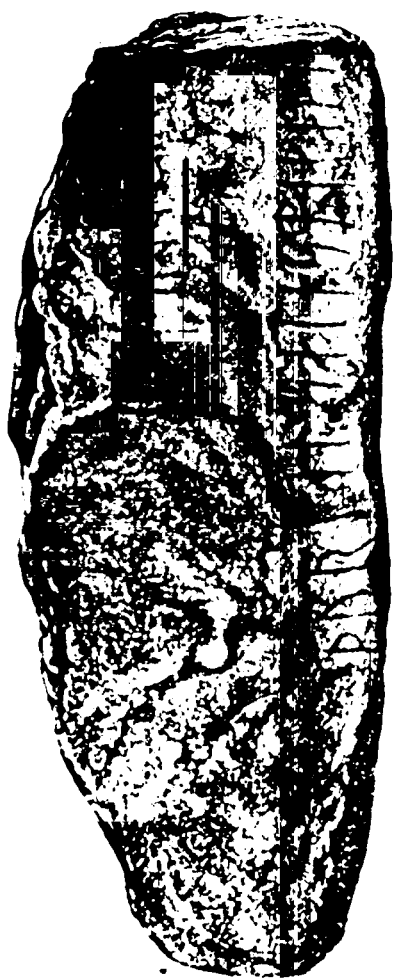
Þiúðkell rėspi stén þannsi øftir
Tófa mág sinn.

„Tykell rejste denne Sten efter Tove
sin Maag.“

Vejlbj-Stenen. $\frac{1}{24}$

Nr. 63. Flejsborg-Stenen (Aalborg Amt). c. 1040. Denne Sten blev opdaget 1851 i Flejsborg Kirkes Mur. Den blev

Flejsborg-Stenen. ^{1/24}

da udtaget og opstillet i Vaabehuset. Toppen af Stenen, der har indeholdt Navnet paa den, over hvem Stenen er rejst, mangler. Den bevarede Del af Indskriften lyder:

(·?) þurkal : sati : stin¹ : aft · [.....] || (·?)
sun : faður : sin :

I olddansk Sprogform:

Þórkæll (Þorkæll) satti stén æft
sun, faður sinn.

„Torkel satte Sten(en) efter sin Fader
Søn.“

¹ Som oftere er her hugget † for †.

Nr. 64. Oddum-Stenen (Ringkøbing Amt). c. 1060. Denne Runesten stod i Worms Tid ved Indgangen til Oddum Kirkegaard. Den er nu opstillet i den østlige Side af Kirkegaardsdiget. Dens Indskrift lyder:

þurulfs¹ · sati · stain · uftir · tu-
ka · tuka · sun || hin · usta · kup ·
hialbi · || hans ·

I olddansk Sprogform:

Þóruulf satti stén øftir Tóka
Tóka sun, hinn ózta². Guð hialpi
hans³.

„Torulv satte (denne) Sten efter
Toke Tokesøn den udmærkede. Gud
hjælpe ham.“

¹ þurulfs har bortkastet Nominativs -R og urigtigt tilføjet -s under Indflydelse af det følgende sati.

² Efter Formen kunde dette baade læses ósta „yngste“ og ózta „bedste“. Det sidste er dog det rimeligste, da man plejer at vedføje rosende Benævnelser til Navnet.

³ hialpa styrer i Oldsproget Dativ; naar her er brugt Genitiv, skyldes det muligvis, at det sidste s maa opfattes som Dobbelt-s, d. v. s. hans = hans s(alu).

Oddum-Stenen. ^{1/24}

Nr. 65. Hanning-Stenen (Ringkøbing Amt). c. 1100. Denne Sten findes i Kirkemuren i Hanning; at det var en Runesten, op-

gedes først i Midten af 19. Aarh. Den øverste Del af Stenen er indhugget. Indskriften, der begynder i Tværlinjen forneden, lyder:

þorkil : h||uati : tofa : su(n) [:?] || rspi : sten
ene × || eftir : gyðu : moþ[u]||r¹ : sina ×

I olddansk Sprogform:

Þórkill (Þorkill) hwati, Tófa sun, rəspi
én þenne eftir Gyðu móður sína.

„Torkel den raske, Toves Søn. rejste denne
sten efter sin Moder Gyde.“

Runeformer og Sprogformer viser, at denne
sten først kan stamme fra Tiden omkring 1100.

stungne Runer anvendes konsekvent: † fire

ge; ð én Gang; † for ældre † én Gang; m-

nen har den yngre Form ψ i Stedet for den

ældre φ; t-Runen har én Gang den yngre Form 1 ved Siden af

den ældre Form †; den ældre a-Runer bruges i Betydningen o;

þorkil og tofa har den Formen †, i moþ(u)r Formen †. I

eftir er †-Runen fortrængt af R. Torshammeren, der jo er an-

endt mellem to Kors, er derfor sikkert intet levende hedensk

Symbol, men skyldes Efterligning af gamle Indskrifter.

¹ Skønt Formen moþr for moþur svarende til andre Indskrifters bruþr
bruþur vel var mulig her, er det sandsynligere, at Linjen har endt med
den a Indskriften derved bliver mere symmetrisk.

Nr. 66. Brøndum-Stenen (Ribe Amt). Uvis Tid. Dette ejen-
dommeligt formede Runestens Brudstykke opdagedes i Slutn. af
19. Aarh. i Præstegaarden i Brøndum, hvor det havde tjent som

Dørtrin. Det blev optaget og se-
nere sendt til Nationalmusæet. Langs Stenens Kant er indhugget
to parallelt løbende Linjer med
Runer. Kun enkelte af disse kan
endnu læses; nemlig:

.... (h)ala (:?) ... uil:....

.... u: †¹r

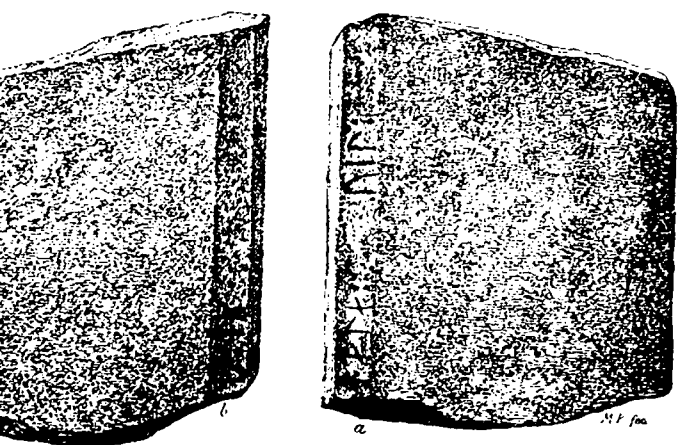
Betydningen af disse Runer er

ikke usikker, ligesom det er højst tvivlsomt, hvilken Bestemmelse
stenen egentlig har haft, og naar Indskriften er udført.

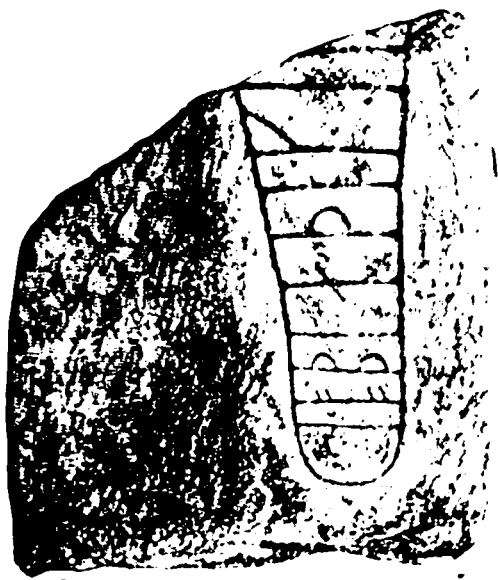
¹ Hvis Stenen er fra meget sen Tid, kan dette Tegn være stunget e;
sandsynligere er det dog, at det er et kristeligt Symbol.

Hanning-Stenen. 1/24

Brøndum-Stenen. 1/24

Eltang-Stenen. ¹/₁₈

Nr. 67. Eltang-Stenen (Vejle Amt). Uvis Tid. Dette Brudstykke fandtes 1866 ved en Bæk i Eltang. Det sendtes kort Tid efter til Nationalmusæet. De overordentlig velbevarede Runer udgør kun en Del af en Indskrift. Nogen Udfyldning af denne eller nogen Tolkning af de bevarede Runer har ikke været mulig. Runerne er:

if¹bia²piki³

¹ Den Runeform, *f* her har, kendes ellers ikke.

Umuligt er det ikke, at det er en Kvistrune, 2. Rune i 2. Æt, altsaa *u*.

² Hvis Indskriften er ung, maa her læses *æ*.

³ Muligvis har her staaet *u*.

Nr. 68. Elsø-Stenen (Tisted Amt). 12. eller 13. Aarh. Dette Brudstykke fandtes i 1869 paa Elsø Kirkegaard. Det er senere blevet indsendt til Nationalmusæet. Den bevarede Del af Indskriften lyder:

thru:ipt:

Nogen Tolkning eller Udfyldning heraf er det ikke lykkedes at give. Ogsaa Stenens Bestemmelse er uvis.

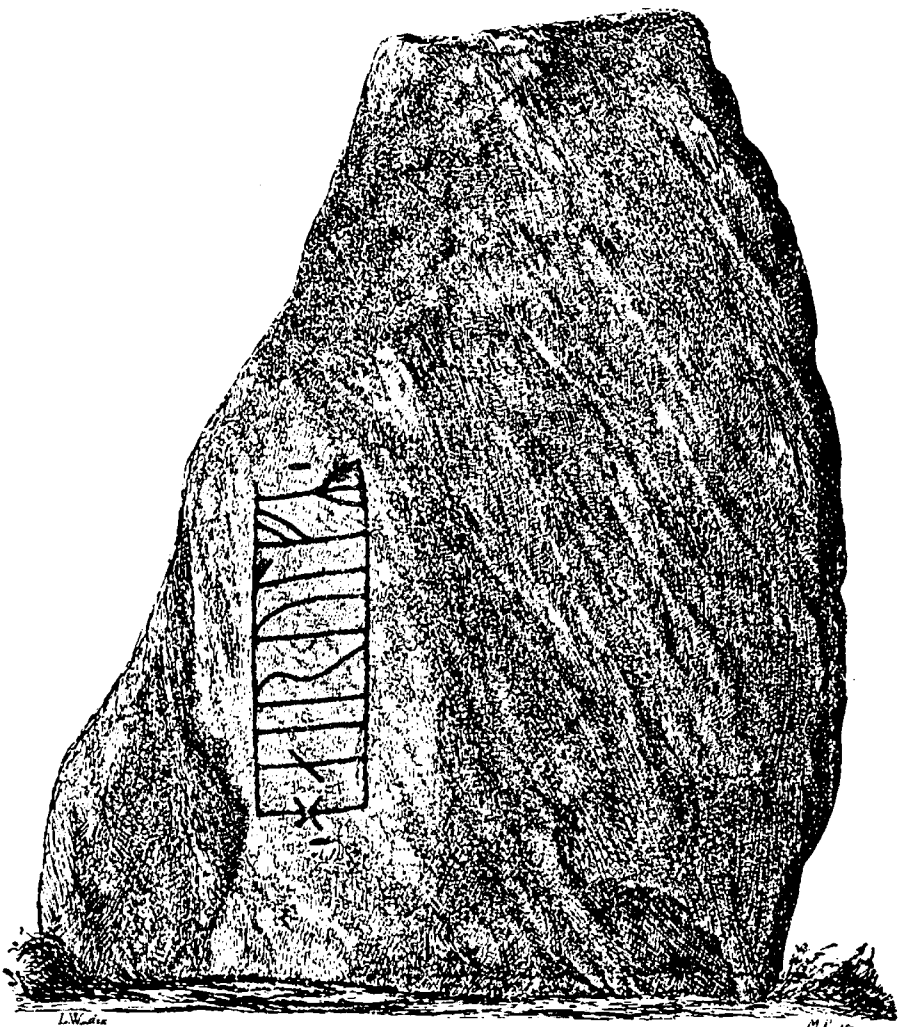

Elsø-Stenen

SØNDERJYLLAND

Nr. 69. Haverslund-Stenen (Aabenraa Amt). c. 900—950. Denne Runesten nævnes allerede 1592 i et paa Henrik Rantzaus arrangement af P. Lindeberg udgivet Værk. Worm giver en beskrivelse og Tolkning af Stenen i Monumenta Danica, og mange Historikere og Sprogvidenskendere har siden omtalt den. Haverslund-Stenen stod paa oprindelige Plads paa Haverslund Mark, indtil den 1854, da ingen Overlast skulde ske af den, blev flyttet til en nærliggende Plæne med Stenhegn. Under Krigen 1864 blev den af Prins Friedrich Carl bragt til Tyskland og opstillet i Parken ved hans Jagtslot i Wansee ved Berlin. Dens Indskrift lyder:

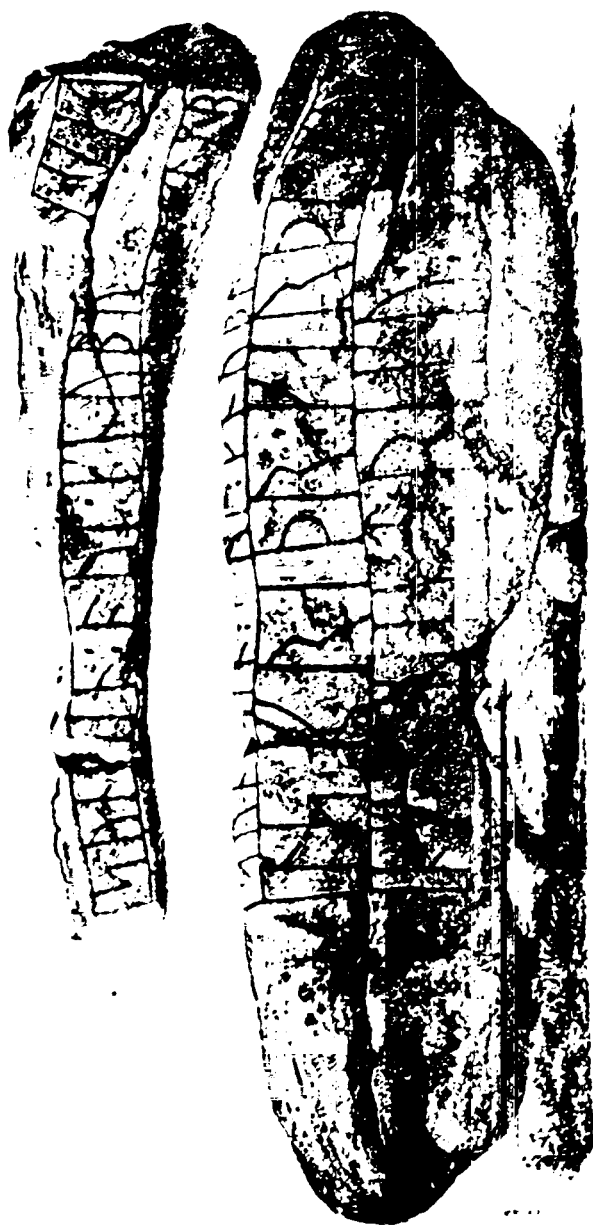

Haverslund-Stenen. $\frac{1}{24}$

hærulfr

I olddansk Sprogform: Hærulfr, „Hærulv“.

Nr. 70—71. Vedelspang-Stenene (Gottorp Amt). c. 950. En halvvejs syd for Slesvig ligger en lille By ved Navn Vedelspang. Her opdagedes i Slutningen af 18. Aarh. (1797) en stor Runesten. Den var kløvet, vistnok slidt af Tidens Tand; Spor af ældre Vold findes nemlig ikke. Stenen blev flyttet til Slotsparken i Louisenlund, hvor den, skønt den sikkert oprindeligt har

Vedelspang-Stenen I. $\frac{1}{30}$

stor Runesten. Den blev udgravet og ført til Oldsagsmusæet i Kiel. Dens Indskrift lyder:

(Forsiden) ui : asfriþr : karþi ||
kubl : þausi : tutir : upinka || rs
: aft : siktriuk : k

(Toppen) unuk

(Bagsiden) : sun : sin : || : auk :
knubu :

I olddansk Sprogform:

Wé-Ásfríðr gærði kumbl þausi, dóttir Óðinkárs, æft Sigtriugg konung, sun sinn áuk Gnúpu.

„Vi-Asfrid, Odinkars Datter, gjorde dette Mindesmærke efter Kong Sigtrygg, hendes og Gnupas Søn“.

De to Indskrifter fortæller altsaa, at Asfrid paa sin afdøde Ægtefælle Gnupas indviede Gravplads lod rejse Mindestene over

været rejst, anbragtes i liggende Stilling, som hosstaaende Afbildning viser. I 1902 førtes den til Oldsagsmusæet i Kiel. Dens Indskrift lyder:

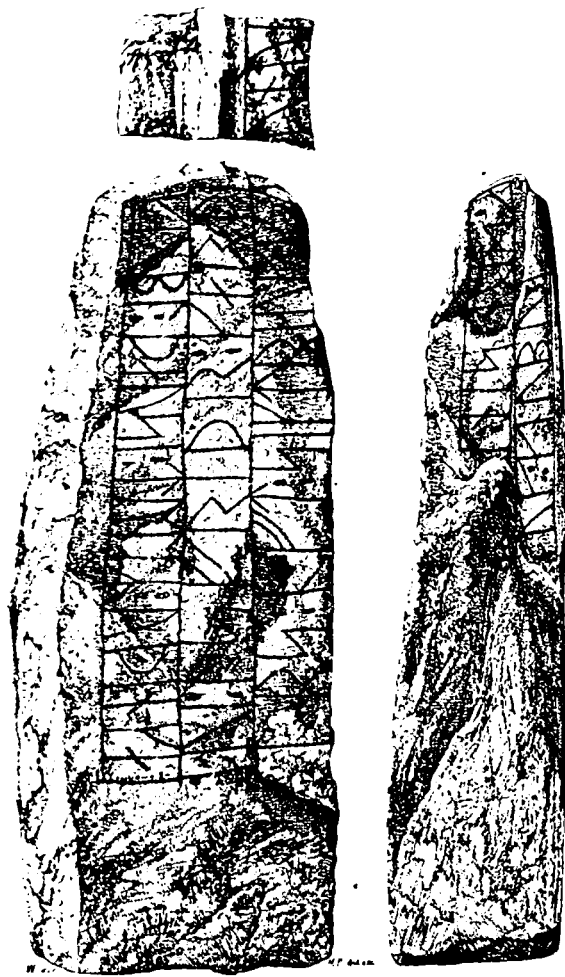
asfriþr : karþi : kumbl || þaun
aft : siktriku : || sun [:] (s)in : aui :
knubu

I olddansk Sprogform:

Ásfríðr gærði kumbl þaun æft Sigtriggw, sun sinn, á wé Gnúpu

„Asfrid gjorde dette Mindesmærke efter Sigtrygg, sin Søn, paa Gnupas V (o: viede Gravplads)“.

Da man i 1887 paa Grund af Bygearbejder i Gottorp Slot optog Fundamenterne til de gamle Bastioner, der siden 16. Aarh. havde omgivet Slottet, opdagedes i den sydøstlige Bastion en

Vedelspang-Stenen II. $\frac{1}{24}$

og Gnupas Søn, Kong Sigtrygg. At Indskrifterne er omtrent
 samtidige, derom kan der naturligvis ikke være Tvivl, men Rune-
 formerne er dog ingenlunde overensstemmende. Mens Runerne
 paa den anden Sten nøje svarer til Runerne paa andre danske
 Stene fra Midten af 10. Aarh., har Runerne paa den første Sten
 Former, der nærmere svarer til svenske Stens end til danskes.
 Saaledes har m-Runen Formen γ , a-Runen Formen \downarrow , n-Runen
 Formen \uparrow , alle Former, der ligesom Formerne af u-Runen, r-Runen
 og þ-Runen viser stor Lighed med de Runeformer, der findes
 paa den berømte Røksten i Østergötland og paa andre Stene her-
 der, men er fremmede for danske Stene fra 10. Aarh. Dertil kan
 bemærkes, at Pronominalformen þaun er vel kendt fra svenske Ind-
 skrifter, men ikke kendes fra danske, og at Formen Sigtriggw
 stemmer godt med Røkstens $g\ddot{a}rwr$ (karur) med bevaret *w*,
 men ikke med samtidige danske Sprogformer. Man maa da for-
 mæde, at Indskriften paa den første Vedelspang-Sten er hugget af
 en svensk Runemester, Indskriften paa den anden af en dansk.
 Denne Formodning bekræftes ved nærmere Undersøgelse af Ind-
 skrifternes Beretning.

I Olav Trygvesøns Saga fortælles det, at Kong Gorm drog
 med sin Hær til Jylland „imod den Konge, som dengang herskede
 derover; han hed Gnupa. De havde nogle Kampe sammen, men
 endte det, at Gorm fældede den Konge og bemægtigede
 hele hans Rige“. Her erfarer vi altsaa, at der i 10. Aarh. i
 Danmark herskede en Konge ved Navn Gnupa. Dette bekræftes af
 den tyske Saxerkrønike, hvori det fortælles, at den tyske Konge
 Henrik I 934 drog med en Hær mod Danerne, gjorde dem skat-
 tvangige og tvang deres Konge Chnuba til at lade sig døbe.
 Saxerkrøniken er nedskrevet i anden Halvdel af 10. Aarh., altsaa
 længe efter at Begivenhederne har fundet Sted. Et Aarhun-
 ded yngre er Adam af Bremens Beretning, som skyldes Med-
 delse fra Svend Estridssøn og saaledes er bygget paa Traditionen
 om danske Kongeslægt. Adam fortæller, at Svenskeren Olav
 bemægtigede sig det danske Rige, og hans Sønner Chnob og
 Chnub fik Riget efter hans Død; men et andet Sted fortæller han,
 at Sigerich (en let forklarlig Fejl for Sigtrich) fik det danske
 Rige efter den svenske Høvding Olav.

Medens man tidligere har stillet sig meget tvivlende og ufor-
 staaende overfor disse forskellige Beretninger, bringer Indskriften

paa Vedelspang-Stenene Sikkerhed og Klarhed i de historiske Forhold, som aabenbart har været saaledes:

I Gorm den gamles Tid drager en svensk Høvding ved Navn Olav paa Vikingefærd til det gamle Hedeby. Han sætter sig fast her og udvider sin Magt, der yderligere styrkes ved Sønnen Gnupas Giftermaal med Asfrid, Datter af en sønderjydske Høvding Odinkar; — at Vedelspang-Stenens Odinkar har været i Slægt med den berømte slesvigske Jarl, hvis Ætlinge var de to bekendte Biskopper af Navnet Odinkar „med Kongeblood i Aarerne“, som Adam skriver, synes overmaade sandsynligt. Olav efterfølges ved sin Død af Gnupa, der truer sine Naboer baade mod Syd og Nord. Da foretager Henrik I sit Tog mod „Dannerne“ 934. Gnupa overvindes og tvinges til at lade sig døbe. Derefter kommer det til Kampe med den danske Konge Gorm, som vil væрге Landets Sydgrænse. Gorm sejrer over Gnupa og fælder ham. Muligvis er Tyres Stordaad, Danevirkes Fornyelse, samtidig med dette Tog og snarest en Følge af de Begivenheder, der fremkaldte det. Ved Gorms Sejr er Svenskernes Herredømme blevet indskrænket til Egnen syd for Danevirke. Her rejser Kong Gnupas hustru Asfrid, ham efter gammel hedensk Sæd et prægtigt Vi, trods den paatvungne Daab.

Om Sigtryggs Skæbne faar man vistnok Beretning af Annalisten Flodoard fra Reims, der skrev mellem 948 og 966. Han fortæller, at den hedenske Kong Sigtrygg blev kaldt til Hjælp af Normannerne efter Hertug Vilhelms Død 942. I 943 blev han imidlertid efter forskellige Kampe overvundet af den vestfrankiske Konge Ludvig og faldt i Slaget. Fra Normandiet drog Levingerne af Sigtryggs Hær til Bretagne, hvor de hærgede grusomt. Derefter er de formodentlig vendt tilbage til Sønderjylland, hvor de har meldt Asfrid Sønnens Død. Hun har da paa Kong Gnupas Gravsted ladet rejse to Sten til hans Minde, som hun ladede en af sine svenske og en af sine danske Mænd udføre som Vidnesbyrd om Sønnens Tilknytning til den svenske og til den danske Høvdingeslægt. Asfrid har dog næppe formaaet at opretholde sin Magt længe. Naar det paa den større Jellingesten hedder at Harald „vandt sig hele Danmark“, sigtes der rimeligvis til, at han tilbageerobrede den Del af Sønderjylland, som længe havde været underkastet Svenskernes Herredømme.

Nr. 72—73. Hedeby- og Danevirke-Stenen (Gottorp Amt).
 95—96. Ikke langt fra det Sted, hvor den første Vedelspang-
 en blev fundet 1797, var Aaret i Forvejen en stor Runesten
 ndet, der havde ligget nedsunket i Marken. Stenen blev lige-
 m Vedelspang-Stenen flyttet til Louisenlund, hvor den stod, indtil
 en i 1902 førtes til Musæet i Kiel. Den i det hele meget tyde-
 ge Indskrift, hvormed baade Forside og Bagside er bedækket, lyder:

(Forside) × þurlf × risþi
 stin × þansi × || × himþigi
 suins × eftir × || erik × fi-
 ga × sin × ias × uarþ

(Bagside) : tauþr × þa ×
 ekiar || satu × um × haipa
 bu || (Samstavruner) × ian :
 an : uas : sturi : matr :
 egr × || (Slutning med alm.
 ner) harþa : kuþr ×

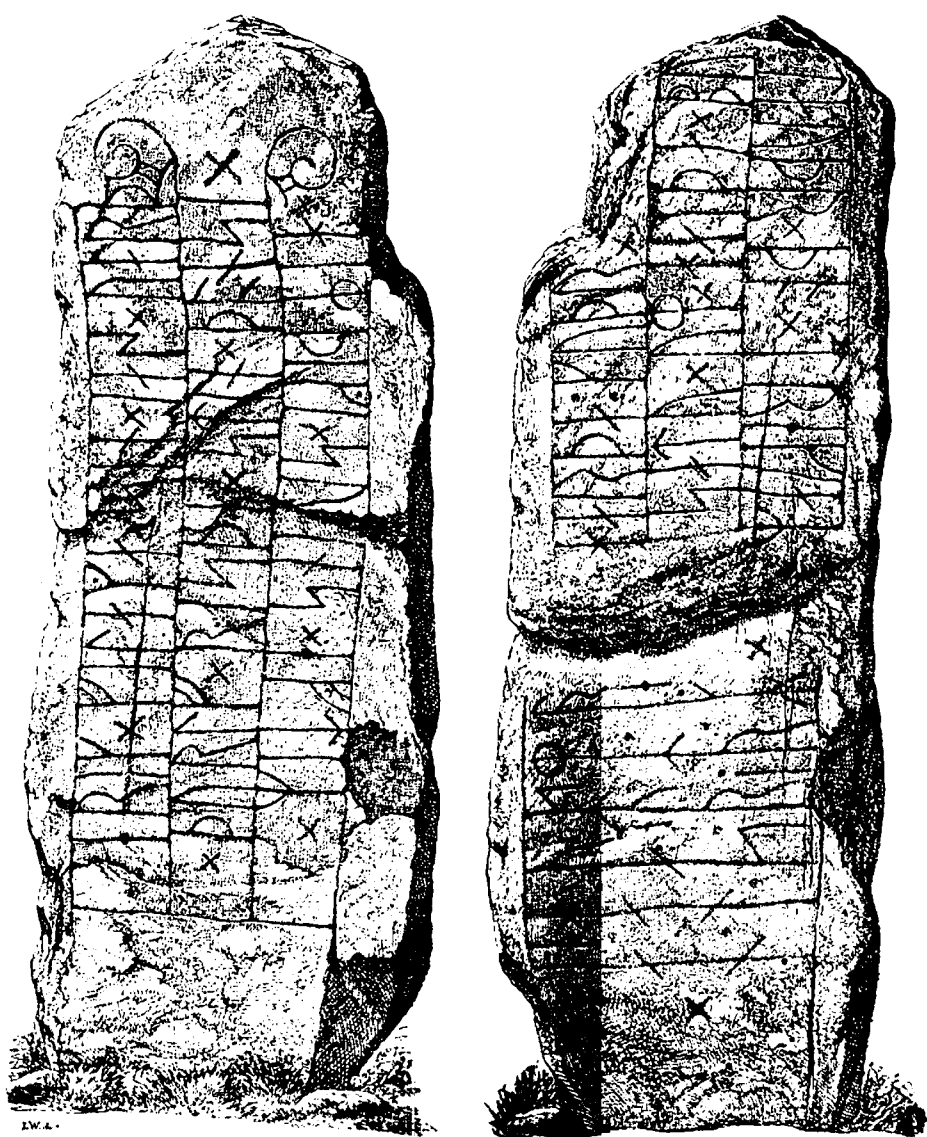
I olddansk Sprogform:
 Þórlf(r)¹ réspi stén
 nnsi, hémþegi Swéns,
 ftir Érik félaga sínn,
 warð dóðr, þá dræng-
 r sátu um Héðabý; en
 nn was stýrimandr,
 ængr harða góðr.

„Torlv, Svens Hird-

nd, rejste denne Sten efter Erik sin Fælle, som døde, da tapre
 end belejrede Hedeby; men han var Styremand (o: Skibsfører),
 saare gæv Mand“.

¹ Naar Nominativs-r her er udeladt, skyldes det vistnok Udtalevanskelighed
 Sammenstødet af de fire Konsonanter i þórlfr med det følgende r i réspi.

En Fjerdingvej sydvest for Slesvig ligger lige ved den gamle
 ndevej, der førte fra Slesvig til Rendsborg, tæt ved Levnin-
 ne af Danevirke, Højen Tvøberg eller Tvebjærg, et Navn,
 oprindelig har omfattet den endnu bevarede Høj og en anden
 e overfor liggende forlængst sløjfet Høj. Ved Foden af den
 ste Høj opdagedes i 1857 en stor Runesten. Den erhvervedes
 Staten og blev anbragt paa sin gamle Plads ved Foden af

Hedeby-Stenen. ¹/₃₀

Højen, men ved en Misforstaaelse i liggende Stilling. Nu er den, efter at Prof. Wimmer har gjort opmærksom paa dens urigtige Stilling, rejst i sin rette Stilling paa Højens Top, hvor den stod i Oldtiden. Indskriften paa Stenen lyder:

Danevirke-Stenen. 1/30

(Forsiden) : suin : kunukr :
sati : || stin : uftir : skarða
sin : himþiga : ias : uas : :
farin : uestr : ian : nu :

(Kanten) : uarþ : tauþr : at
: hipa : bu

I olddansk Sprogform:

Swénn konungr satt
stén øftir Skarða sin
hémþega, es was farin
westr, en nú warð dóðr at
Héðabý.

„Sven Konge satte (denne)
Sten efter Skarde sin Hirdmand
som var draget vestpaa
havde været paa Englandstogt,
men nu døde ved Hedeby“.

De Begivenheder, her omtales, har kastet Lys over historiske Forhold, som hidtil havde været hyllet i Mørke. Det var bekendt at Biskop Echehard i Hedeby i Slutningen af 10. Aarh. maatte flygte, fordi Egnen „hærgedes med barbarisk Vildskab“, og Byen lagdes øde. Wimmer paaviser nu, at de, der øvede Udaaden, var svenske Vikinger under Anførsel af deres Konge Erik Sejrsæl, som vilde tage Hævn for den Hjælp, de Danske havde ydet hans Brodersøn Styrbjørn (jfr. foran Nr. 19 og nedenf. Nr. 109—112). Konge Erik benyttede sig derfor af Sven Tveskægs Kampe i England til at drage paa Plyndringstogt til Sønderjylland. Sven nødtes da til at opgive sit Hærtog i Vest for at bekæmpe Erobrerne i sit eget Rige. Han vender tilbage til Danmark, drager med en Hær mod Hedeby, belejrer og tilbageerobrer Byen. Blandt de Helte, der faldt ved Hedeby, var hans Hirdmand Skarde, som havde været med ham paa Togtet vestpaa; over ham rejser Kongen selv Mindesten, mens Kongens Hirdmand Torulv rejser Sten over sin faldne Kampfælle Erik.

RUNESTENE PAA ØERNE

(UNDTAGEN BORNHOLM)

Nr. 74. Kallerup-Stenen (Københavns Amt, Sjælland). c. 800—825. Denne Sten opdagedes i 1827 paa en Mark i Kallerup i Nærheden af Resterne af nogle store Hønsætninger, som dog nu er helt forsvundet. I 1851 blev Stenen opstillet ved Roskilde Landevej. Dens Indskrift er:

hurnbura stain · suiþks

I olddansk Sprogform:

Hornbora stæinn Swidings.

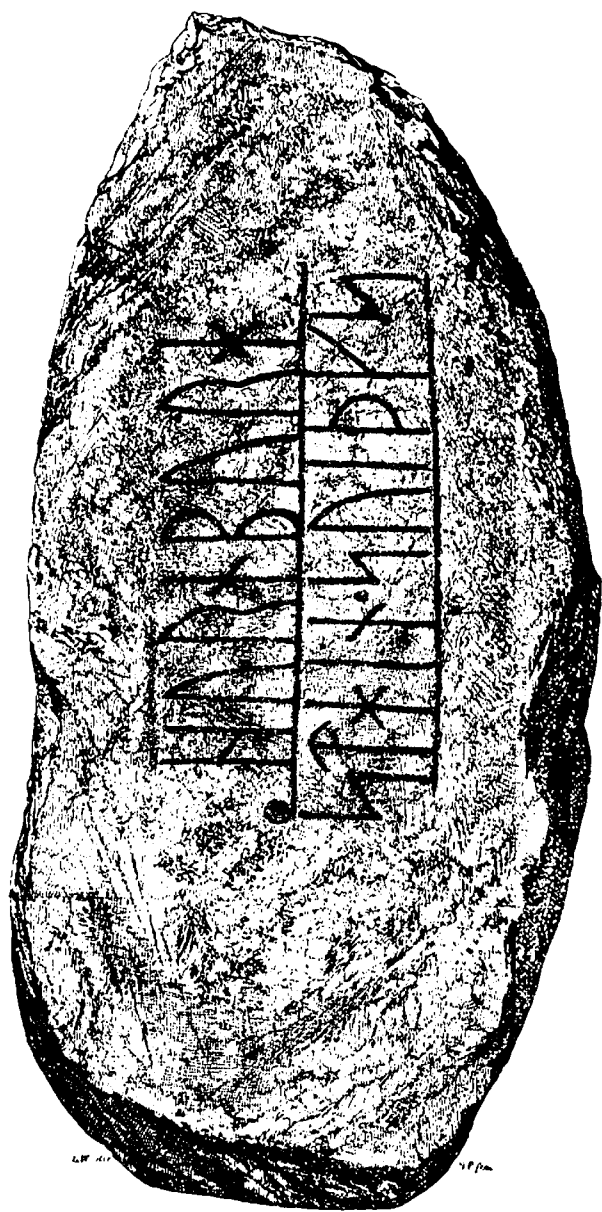
„Svides Ætling Hornbores Sten“.

Ved Runerne N og * i Betydningen og a og ved den Formel, der bruges i Indskriften, slutter Kallerup-Stenen sig til Indskrifterne med den længere Række.

Nr. 75. Snoldelev-Stenen (Københavns Amt, Sjælland). c. 800—825. Denne Sten opdagedes i Slutn. af 18. Aarh. en god Mil syd for det Sted, hvor Kallerup-Stenen senere fandtes. Forskel-

Omstændigheder ved Fundet tyder paa, at Stenen oprindelig været rejst inde i en Gravhøj. Snoldelev-Stenen førtes til København 1811. Den er nu opstillet i Nationalmusæets Runestue. Indskriften lyder:

kun i ualtstain i sunar i || ruhalts i þular i asalhau-
(m) [i?]

Kallerup-Stenen. 1/24

I olddansk Sprogform:

Gunnwalds stæinn, sunar Hróalds, þular¹ á Salháugum.

„Gunnvalds Sten, Søn af Roald, Taler paa Salhøje (i Salløv).“

Snoldelev-Stenen. $\frac{1}{24}$

Som Afbildningen viser, bruger Indskriften det til Kallerup-Stenens N svarende H i Betydningen *h*, mens *a* baade udtrykkes ved det ældre * og det yngre †. I den næsten afskallede m-Rune finder Wimmer Formen Ψ og slutter da heraf, at det ældre \mathfrak{M} samtidig er udviklet til de to yngre Former Ψ og Ψ .

¹ þular (Genitiv af þulr „Taler“, „Vismann“ her vist: Odinspræst) kan henføres saavel til Gunnwalds som til Hróalds. Det første synes rimeligst.

Figurerne paa Stenen har sandsynligvis været hedenske Symboler.

Nr. 76. Helnæs-Stenen (Odense Amt, Fyen). c. 800—825. I Aaret 1860 fandtes

paa en Mark paa den lille fynske Halvø Helnæs en Sten beskrevet med Runer. Ved Optagelsen kløvedes Stenen. Brudstykkerne førtes senere til København, hvor Stenen sammenføjedes og opstilledes i Nationalmuseets Runehal. Indskriften er ved Stenens Kløvning blevet ufuldstændig, idet et mindre Stykke af Stenen er bortkommet. Der mangler saaledes nogle faa Runer i Slutningen af 3dje Linje. Hele Indskriften har — med Wimmers Udfyldning af Lakunen — lydt:

rhuulfr sati stain nura || kupa
aft kupumut brupur || sunu sin
truknapu h[alir uti?] || auair
fapi

I olddansk Sprogform:

Hróulfr satti stæin, NORA

Helnæs-Stenen. $\frac{1}{24}$

(Óra?) goði, æft Goðumund bróður-sunu sinn. Druk-
aðu halir úti. Áwæirr fáði.

„Rolv Nore-Gode (d. e. Gode i Nore eller Norernes Gode) satte
en(en) efter Gudmund sin Brodersøn. De gæve Mænd (d. v. s.
han og hans Følge) druknede ude paa Havet. Ávér ristede Ru-
erne.“

Som Afbildningen viser bruges ogsaa i denne Indskrift \mathfrak{H} i
Betydningen *h*; *a* betegnes derimod altid ved \mathfrak{t} , men for *m* bruges
den gamle Rune \mathfrak{M} .

Nr. 77. Flemløse-Stenen (Odense Amt, Fyen). c. 800—825.

Denne Sten har haft en mærkelig Skæbne. I anden Halvdel af
17. Aarh. blev den af Hr. Thomas Nafnsen, Sogne-
prest for Flemmeløse Menighed, ført fra sin op-
delige Plads paa Toppen af en Høj, der laa i
Nærheden af Kirken, til Kirkegaarden. Her laa
den til Slutningen af 18. Aarh., da den daværende
Landskabsarkivar, Grev Trampe til Løgismose, lod den
nedhugge for at bruge Stykkerne til Kirkediget.
I Begyndelsen af 19. Aarh. atter vilde samle
den, var omtrent Halvdelen af den med Ind-
skriftens nederste Linje samt et Stykke af Top-
pen forsvundet. Det levnede Brudstykke førtes til
Kongens Lyngby, Frederik den Syvendes Sommerbolig „Frederiks-
have“. Senere flyttedes det sammen med Vold-
bælle- og Hagenskov-Stenen til Jægerspris, hvor
de tre Runesten nu findes ved den Høj, som er
indkastet over Grevinde Danners Grav. — Inden
for Stenen ødelagdes, var der imidlertid taget for-
færdige Tegninger af den, som endnu er bevaret.
Den ældste Gengivelse af Indskriften er fra 1606.
Den findes i et Haandskrift i Stockholm. Fra det

Flemløse-Stenen. $\frac{1}{24}$

17. Aarh.'s Midte er Worms Beskrivelse i Monumenta Danica; fra
18. Aarh.'s Slutning er en Afskrift af Indskriften i Peder Syvs
Runelinger, og fra det 18. Aarh. findes en i det hele meget om-
stændelig Tegning af Stenen af Sprogmanden Niels v. Haven. Ved
Hjælp af disse Gengivelser har Wimmer kunnet give en fuldstæn-
digg sikker Tolkning af hele Indskriften. Denne har lydt:

aft ruulf stǫtr || [st]ain sasi is uas nu | ra kuþi satu
su[nir aftir] || [auair faapi]¹.

I olddansk Sprogform:

Æft (H)róulf stændr stæinn sási, es was NORA (el. NÓRA) goði; sattu (sattu?) synir æftir. — Áwæirr fáaði (el. fáði).

„Efter Rolv, som var Nore-Gode, staar denne Sten. Sønerne satte den til hans Minde. Ávér ristede Runerne.“

Som Indskrifterne viser er baade Helnæs-Stenen og Flemløse-Stenen udført af samme Runemester. Smaa-Afvielser findes dog baade i Runeformerne og i Sprogformerne: Paa Helnæs-Stenen bruges kun *+*, paa Flemløse-Stenen baade *** og *+*; paa Helnæs-Stenen skrives *rhuulfr* (Nom.), paa Flemløse-Stenen *ruulf* (Acc.) begge Former viser, at *h* er bortfaldet foran *r*.

¹ Den sidste Linje har haft følgende Runeformer: *FN*IA Y+TPI*.

Nr. 78. Voldtofte-Stenen (Odense Amt, Fyen). c. 800—850. Af denne Sten er kun et Brudstykke bevaret. Det fandtes

Voldtofte-Stenen. ¹/₂₄

paa en Gaard i Voldtofte. Senere førtes den til „Frederiksgave“ ligesom Flemløse-Stenen og derfra sammen med denne til „Jægerspris“. Kun Indskriftens Slutning (?) er bevaret. Den lyder:

ruulfr sis.

Wimmer formoder, at sis er en Forkortning for s(at)i s(tain), saa at Indskriften i olddansk Sprogform maatte have lydt:

Róulfr satti stæin.

„Rolv satte Sten(en).“

Nr. 79. Nørre Næraa-Stenen (Odense Amt, Fyen). 850—875. Denne Sten opdaagedes i Slutningen af 17. Aarh. paa Næraa Kirkegaard. I 18. Aarh. indsattes den i Kirkediget, hvorfra den dog senere atter blev udtaget. Den er nu indmuret i Kirken. Stenens Form (som nu delvis er skjult) tyder

paa, at den — ligesom formodenlig Snoldelev-Stenen — har været rejst inde i en Gravhøj. Indskriften lyder:

þurmuþr¹ || niǫut : kubls.

I olddansk Sprogform:

Þórmundr niút kumbls²!

„Tormund nyd Højen! (ǫ: Hvil i Fred Gravhøjen).“

¹ At r (h) er bevaret efter Tandlyd viser, at Indskriften maa være ældre end 900. Efter denne Tid findes altid r (R) efter Tandlyd.

² At her bruges Enkelttal viser vistnok, at niubl betyder selve Gravhøjen; hvor Ordet betegner det Mindesmærket, hvad der i senere Indskrifter er det sædvanlige, bruges Flertal.

Nr. 80. Glavendrup-Stenen (Odense Amt, Fyen). 900—925. Denne store, velbevarede Runesten, der har den længste Indskrift af alle kendte danske Runemindesmærker, blev opdaget 1806 paa en Mark i Glavendrup, hvor den næsten var helt nedsunken i en mindre Høj. Stenen blev udgravet og senere opstillet paa Højen. Foruden selve Runestenen fandtes en fra Højen udgaaende Kreds af store Sten, som oprindeligt havde udgjort en „Skibssætning“. Hele det prægtige Mindesmærke blev i Slutningen af 19. Aarh. restaureret. Hosstaaende Tegning giver en Plan af Mindesmærket i dets oprindelige Form; *a* er Højen med Runestenen.

Indskriften stammer Højen fra Bronzealderen og er da ligesom mange andre Bronzealder-Høje benyttet som Del i et Mindesmærke i Jernalderen. Selve Graven har vistnok været i Skibssætningens Indte (paa Afbildningen betegnet ved et Kryds).

Glavendrup-Stenens Indskrift lyder:

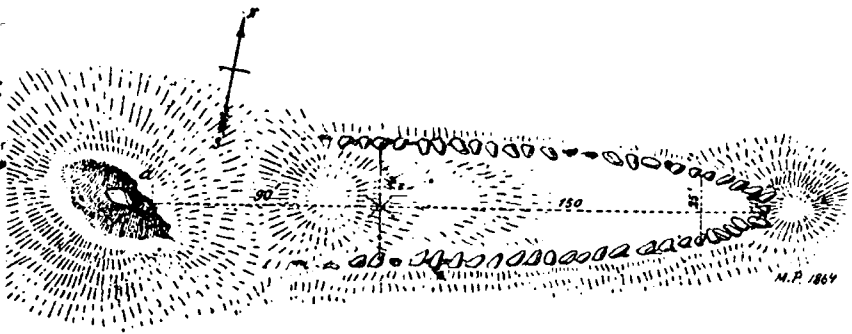
(Forside:) raknhiltrisa || ti | stain þansi | auft || ala | saulua
þa || uia haipuiarþan þiakn

(Bagside.) ala | sunir | karþu || kubl | þausi | aft faþur ||
a | auk | hans | kuna | auft || uar | sin | in | suti | raist |
n || ar | þasi | aft | trutin | sin || þur | uiki | þasi | runar

(Kanten) at | rita | sa | uarþi | is | stain þansi || ailti | ipa
| anan | traki

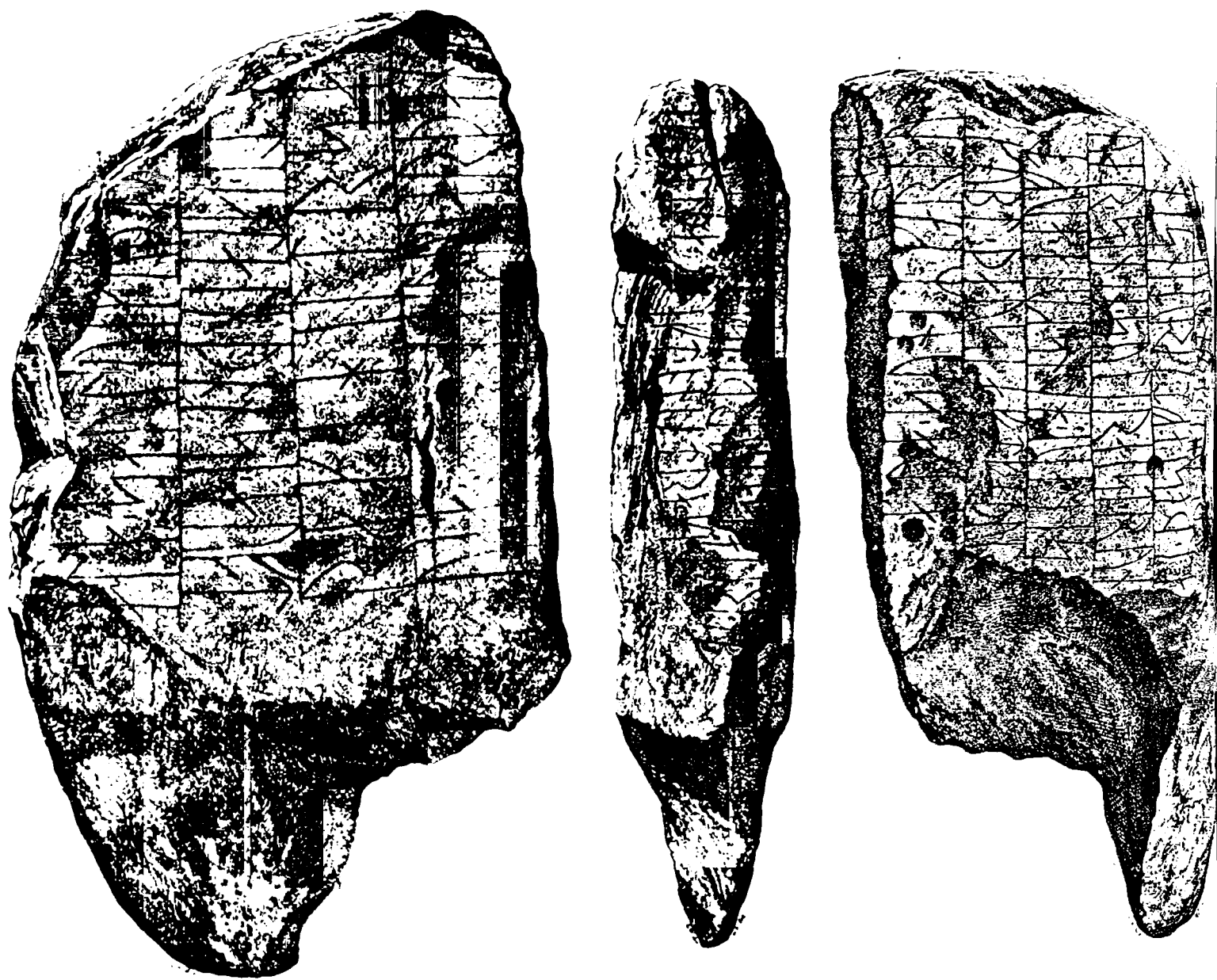
Nørre Næraa-Stenen. 1/24

I olddansk Sprogform:

Ragnhildr satti stæin þannsi öft Alla Sálwa goða,
wéa hæiðwerðan þegn. — Alla synir gærðu kumbl þáusi
öft faður (fáður?) sinn áuk hans kona öft wer sinn;
en Sóti ræist rúnar þássi (þássi?) öft dróttin sinn. —
Þórr wigi þássi (þássi?) rúnar! — At rétta sá werði,
es stæin þannsi ælti eða öft annan dragi.

„Ragnhild satte denne Sten efter Alle Saalve-Gode (o: Gode
i Saalve eller Saalvernes Gode), Viets (o: Helligdommens) hæder-

Forside.

Glavendrup-Stenen. $\frac{1}{36}$

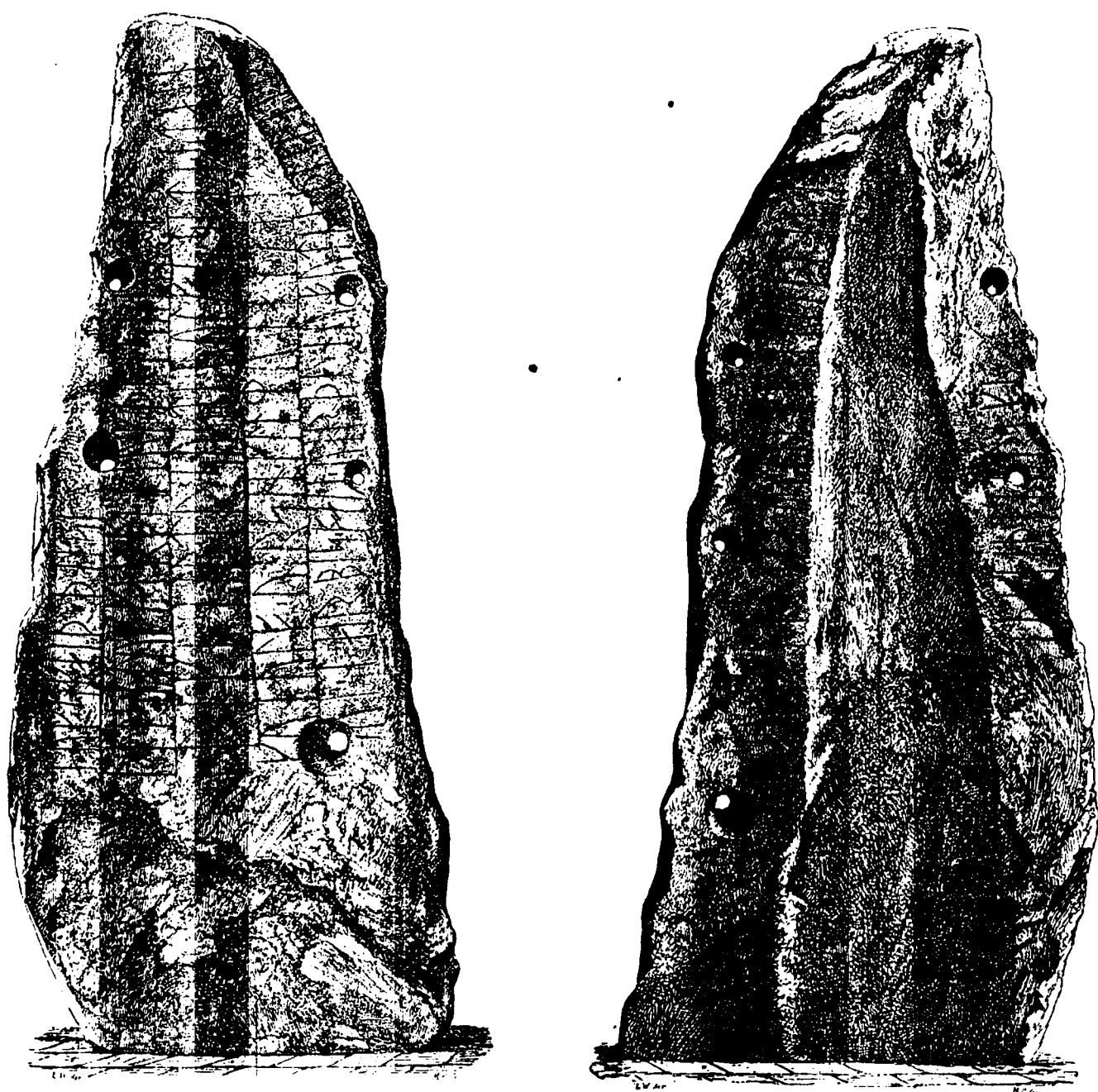
Bagside.

værdige Vogter. — Alles Sønner gjorde dette Mindesmærke efter
deres Fader og hans Hustru efter sin Ægtefælle; men Sote ristede
disse Runer efter sin Herre. — Tor vie disse Runer! — Den skal
visselig komme til at sone sin Brøde, som øver Vold mod denne
Sten eller drager den bort (for at rejse den) over en anden¹.

¹ At ældre Runestene blev benyttede paany, har man et sikkert Exempel
paa i den svenske Skåäng-Sten, som midt paa Forsiden bærer en Indskrift fra
6. Aarh., men udenom en Slangesnoning med Indskrift fra 11. Aarh.

Nr. 81. Tryggevælde-Stenen (Præstø Amt, Sjælland). 900-
925. Denne Sten omtales allerede i 16. Aarh. i Litteraturen. Ste-

stenen, der oprindelig stod paa en af de mange Høje i Nærheden af Tryggevælde, flyttedes c. 1550 til Tryggevælde Slot. Her saa den engelske Gesandt i København Daniel Rogers den; han fik en Afskrift af den fra Arrild Huitfeldt, og denne Afskrift offentliggjordes 1597 af den hollandske Lærde Bonaventura Vulcanius. Stenen har Stenen mange Gange været undersøgt og beskrevet, bl. a. i et selvstændigt Skrift af Ole Worm 1636. Det optoges forandret i Monumenta Danica. I Midten af 17. Aarh. flyttedes

Tryggevælde-Stenen. $\frac{1}{36}$

stenen til Vallø Slot, hvorfra den i Beg. af 19. Aarh. førtes til København. Den er nu opstillet i Nationalmusæets Runehal.

Indskriften, der begynder i Midterlinjen paa Forsiden, lyder:

(Forsiden) raknhiltr | sustir | ulfs | sati | stain | þansi |
 auk | karpi | hauk | þansi auft || auk | skaiþ | þaasi¹ || ku-
 ulf | uar sin | klamulan | man || (s)un | nairbis | fair |
 rþa | nu (i) futir | þai | batri

(Sidefladerne) sa | uarþi | at | rita | is | ailti stain þansi ||
 a | hipan (i?) traki

I olddansk Sprogform:

Ragnhildr, systir Ulfs, satti stæin þannsi áuk gærði háug þannsi áuk skæið þási öft Gunnulf, wer sinn, glámulan (cl. glámulan) mann, sun Nærþis.

Fáir werða nú
fóddir þæim bætri.

Sá werði at rétta, es ælti stæin þannsi eða heðan dragi.

„Ragnhild, Ulvs Søster, satte denne Sten og gjorde denne Høj og denne Skibssætning efter Gunnulv sin Ægtefælle, den veltalende Mand, Nærvis Søn. Faa vorder nu fødte bedre end han. — Han skal visselig komme til at sone sin Brøde, som øver Vold mod denne Sten eller drager den herfra.“

Den paafaldende Lighed i Udførelsen af de to Indskrifter i Forbindelse med Indskrifternes ensartede Formler gør det sandsynligt at samme Runerister har hugget dem, og at den Ragnhild, der nævnes paa Glavendrupstenen, er den samme som Tryggevældestenens Ragnhild. Dette sidste Mindesmærke maa hun da have rejst over sin anden Mand.

¹ Den mærkelige Ordstilling forklares ved, at Linjen auk skaip þ som Rammestregene viser, er tilføjet efter den øvrige Indskrift. Dette skyldes efter Wimmers Formodning, ikke Forglemmelse, men har sin Grund i, at Skibssætningen først blev planlagt og udført, efter at Runestenen var fuldført og opstillet.

Nr. 82. Rønninge-Stenen (Odense Amt, Fyen). 900—925. Denne Sten fandtes i Worms Tid i Landsbyen Rønninge, hvor den var flyttet fra en nærliggende Høj for at benyttes til Brænlægning. Senere forsvandt Stenen, men kom til at ligge atter for Dagen i Midten af 19. Aarh. Den er nu opstillet paa Rønninge Kirkegaard. Indskriften paa Stenen lyder:

Rønninge-Stenen. ¹/₂₄

suti | sati | stæin | þansi | aft | al
laif | brupur | sin | sun | askaus || rau
pum | skialta

I olddansk Sprogform:

Sóti satti stæin þannsi æft (öft)
Æilæif bróður sinn, sun Ásgåuz (Ásgåuz?) ráuðumskialda.

„Sote satte denne Sten efter sin Broder Élev, Søn af Asgøt med det røde Skjold (af den kamplystne).“

Den store Lighed i Runeformerne paa Rønninge-Stenen og lavendrup- og Tryggevælde-Stenen kunde tyde paa, at den Sote, der nævnes paa Rønninge-Stenen, er den samme som Glavenrup-Stenens Runemester. I hvert Fald er enene samtidige.

Nr. 83. Vordingborg-Stenen (Præstø Amt, Sjælland). c. 950. Denne Sten opgedes i Begyndelsen af 17. Aarh. som Grundsten i Toldboden i Vordingborg. Den skrives af Worm i Monumenta Danica. Midten af 17. Aarh. førtes den til København, hvor den nu er opstillet i Nationalmuseets Runehal. Indskriften, der har voldt ligere Forskere uoverstigelige Vanskeligheder og fremkaldt de mest fantastiske Tydninger, læser Prof. Wimmer saaledes:

æft aþisl fika rutr þau || karpi i
tupu ui.

I olddansk Sprogform:

Æft Aðisl (Aðisl?) fika Rútr þau gærði í Þiáðu wé.
„Efter Adisl (Adels) fige (o: den djærve) gjorde Rud dette Vi (Gravminde) i Ty“¹.

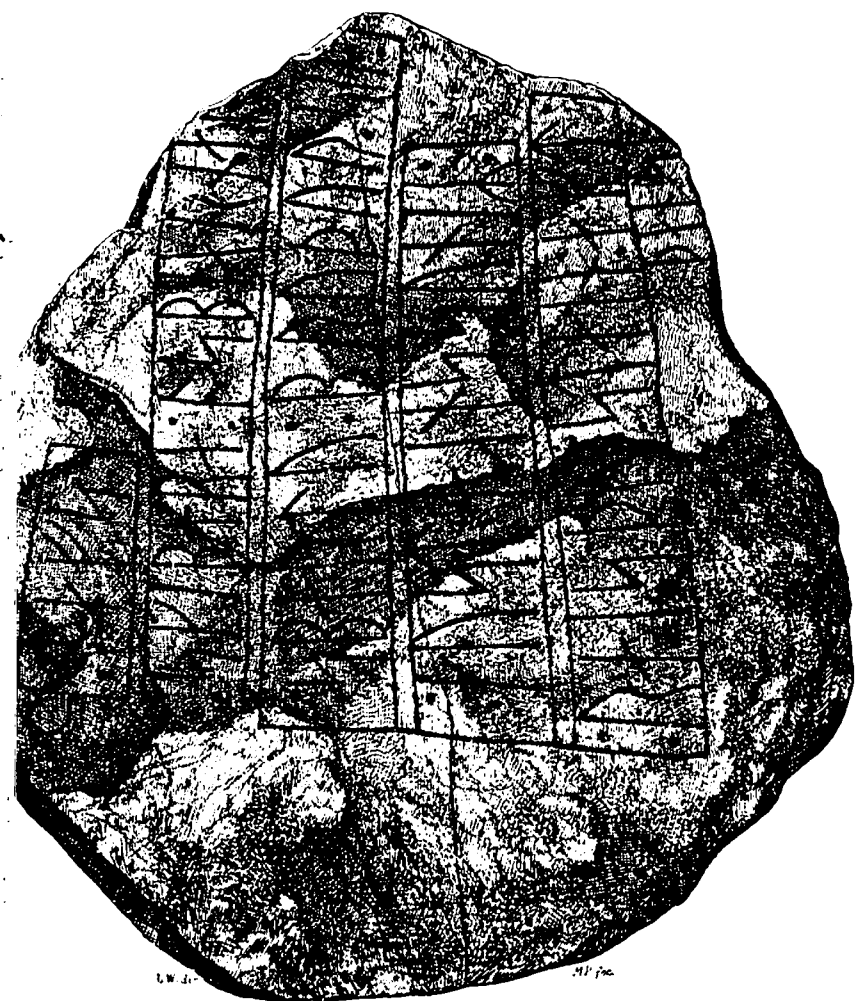
Det paa Stenen staaende Mærke H. P. er af ganske ung Dato.

¹ Dette Stednavn er endnu bevaret i det under Præstø Amt hørende Tybjærg Herred.

Nr. 84. Taagerup-Stenen (Maribo Amt, Laaland). c. 950. Denne Sten blev fundet paa en Mark i Taagerup 1868 og kort efter opmuret ved Kirkens Vaabenhus. Indskriften, der begynder i fjerde Linje fra venstre, lyder saaledes:

Vordingborg-Stenen. 1/24

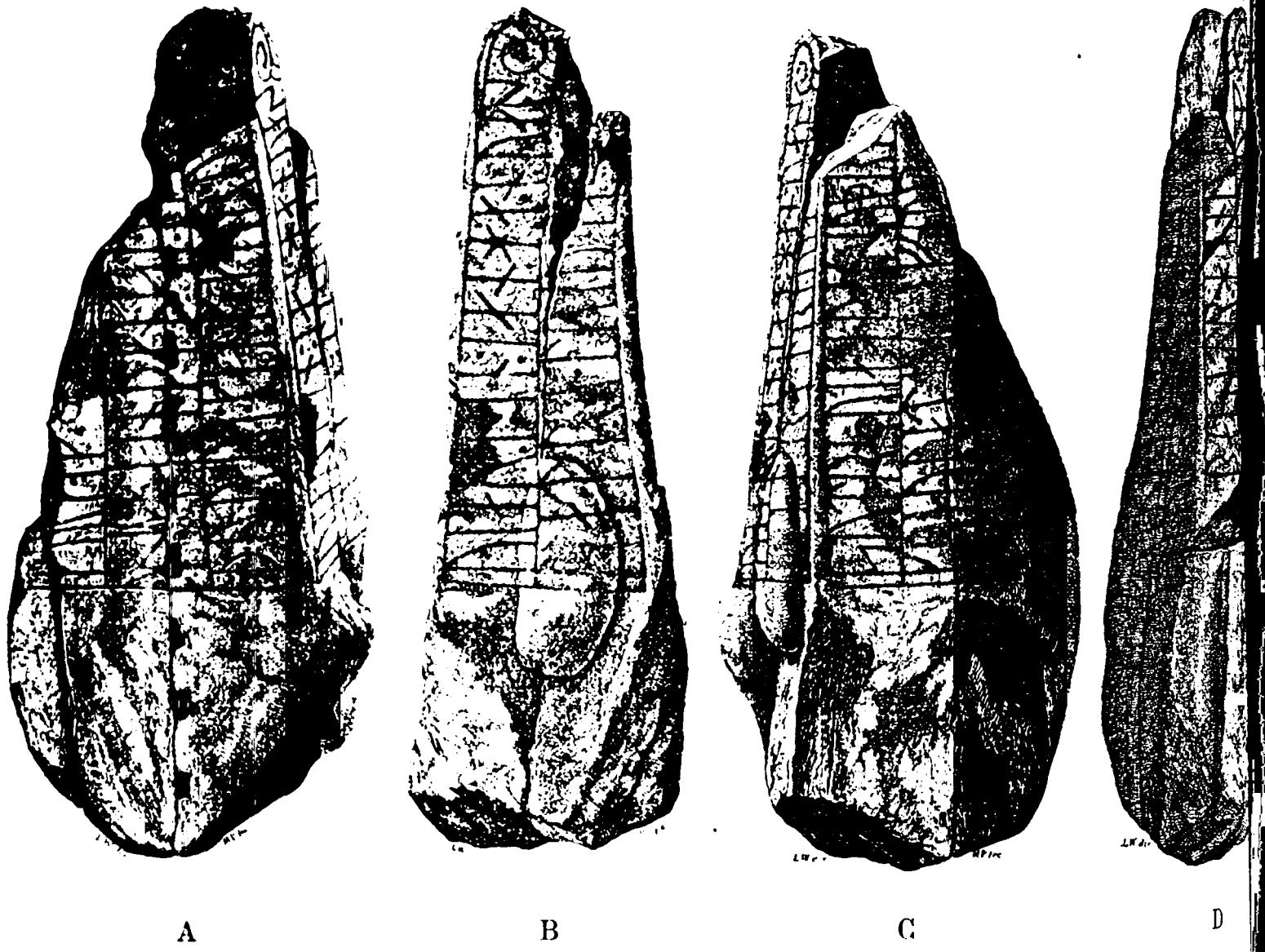
Taagerup-Stenen. 1/24

: austains : sunir : || : raispu : stain : pansi : aft :
 sbarlu : brupur : sin : || ☉ skibara : asbiarnar (:) || : nafs :
 I olddansk Sprogform:

Øystæins synir ræispu stæin þannsi æft Sparlu bró-
 ður sinn, skipara Ásbiarnar næfs.

„Østéns Sønner rejste denne Sten efter deres Broder Sparle
 Skipper (☉: Sømand) hos Asbjørn Næb (☉: Næse).“

Nr. 85. Sæddinge-Stenen (Maribo Amt, Laaland). 950—800
 Denne store Sten havde henligget paa en Mark i Sæddinge (si-
 kert dens oprindelige Plads), indtil den i Begyndelsen af 19. Aar-

Sæddinge-Stenen. $\frac{1}{30}$

blev nedgravet, fordi den hindrede Pløjningen; da Ploven im-
 lertid stadig stødte paa den, blev den atter gravet op og kløvet
 i en Del mindre Stykker, som man førte til den nærliggende
 Præstegaard. Her opdagede Worsaa, at Brudstykkerne var ristede
 med Runer. De opbevarede Stykker af Stenen blev da atter
 sammenføjet. Nu er Sæddinge-Stenen opstillet udenfor Maribo
 Musæum. Indskriften, som er fordelt paa alle Stenens fire Flader,
 lyder med Wimmers Udfyldning saaledes:

(A) þurui : kat : kauruan : || stain : pansi : [aft :] || uikik-

(B) uiar : sin : ian : han : uas || ilatra · triu(k)a[*str*]

(C) sutrsuia : auk : suþr[*lana*]¹ || kuaulat [:?] (umh)
aur | minuksam[*R*]

(D) baistr : han uas [·] || sutrsuia [·] [a]uk.

I olddansk Sprogform:

Þórwé gat gárwan stæin þannsi æft Wíking, wer sínn; hann was ílændra triuggastr² Sundrswía, áuk suðr na (?)³ kwam øyland⁴ um haf norr (?). Bæstr hann s Sundrswía áuk minnungsamr (?).

„Tyre lod gøre denne Sten efter Viking, sin Ægtefælle; men han var den trofasteste af de i Landet bosatte Sydsveer, og han kom sydpaa til Nordsiden af Laalikernes Øland over Havet. Den sidste var han af Sydsveerne og uforglemmelig (?)⁵.“

Ifølge Indskriften var Viking altsaa en svensk Mand, der havde bosat sig i Danmark og ægtet den danske Kvinde Tyre, og lod Stenen rejse efter ham.

¹ Denne Udfyldning er ingen Rekonstruktion. De fire Runer findes paa Tegning af Kornerup fra 1859. Dengang var Toppen af Stenen altsaa nu bevaret.

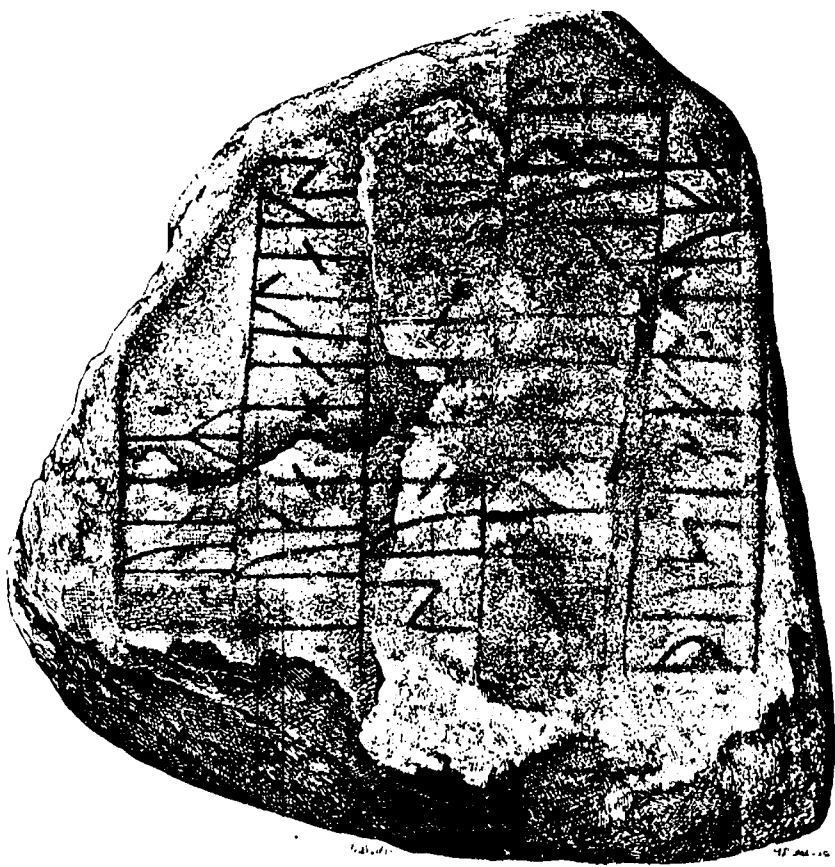
² triukastr kunde ogsaa gengives drjúgastr „den drøjeste“ o: den stærkeste, den djærveste.

³ Muligvis er dette Ord Gen. af et gammelt Navn paa Laalænderne (Nom. *nir*). En saadan Navneform kendes imidlertid ikke. Udelukket er det heller ikke, at her slet ikke har staaet *lana* (††††), men at Kornerup har læst Bistregen i første Rune, saa der burde læses *tana* (††††) „Danernes“.

⁴ Lignende Forkortelser som den her formodede har Støtte i andre Indskrifter.

⁵ Denne Ordstilling sandsynligvis er baade af Indholdet og af Ramstregernes Anbringelse.

Nr. 86. Bregninge-Stenen (Sjælland, Næstved Amt, Laaland). 950—1000. Denne Sten har Worm oversat og tolket i Monumenta Scandinavica. Gengivelsen viser, at Indskriften i Worms Tid var meget tydelig. Stenen stod oprindeligt ved Bregninge Kirke, indtil den var flyttet fra en oprindelig Høj, dens oprindelige Plads. Senere har man

Bregninge-Stenen. 1/30

faaet Brug for Stenen i Nysted, hvor den i 18. Aarh. fandtes af Abildgaard nede ved Skibsbroen. Indskriftsfladen vendte opad, men den var „meget forslidt, formedelst Skibsfolkene banke deres tørre Fisk paa den“. I 19. Aarh. førtes Bregninge-Stenen til København, hvor den nu er opstillet i Nationalmusæets Runehal.

Indskriften, der begynder med anden Linje fra højre, lyder:

: ȧsa : karpi : kubl : || : þusi : aft : tuka · || : sun : sin : auk : || [:] tuka : haklaks : || [:] sunar .

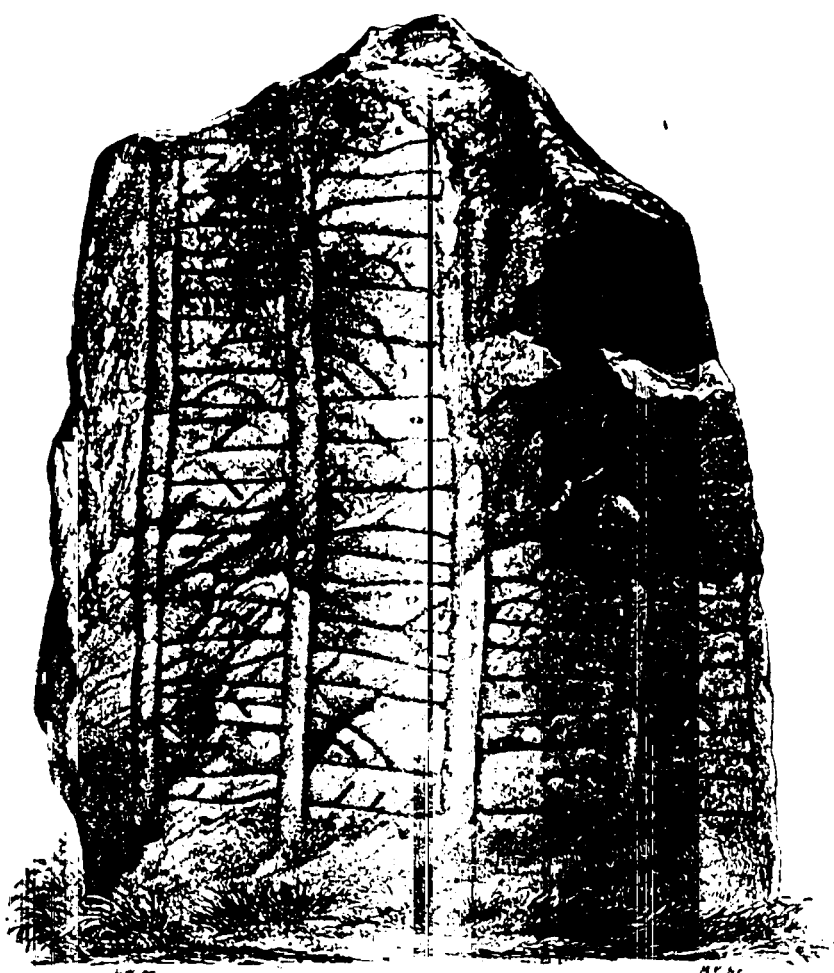
I olddansk Sprogform:

Ása gærði kubl þósi æft Tóka, sun sinn áuk Tóka Haklangs sunar.

„Aase gjorde dette Mindesmærke efter Toke, sin og Tokes Haklangsøns Søn.“

Da Tokes Moder, ikke hans Fader, rejser Stenen, maa hun være Enke. Formlen ligner ganske Formlen paa Vedelspang-Stenen.

Nr. 87. Skovlænge-Stenen (Maribo Amt, Laaland). 971-1000. Worm beskriver denne Sten i Monumenta Danica. I 1770 Tid laa Stenen paa en Vej til Skovlænge Præstegaard.

Skovlænge-Stenen. 1/24

I Begyndelsen af 18. Aarh. blev den taget op og flyttet til Skovlænge Præstegaard. Nu er den anbragt i Maribo for Nationalmusæet. Stenens Indskrift lyder:

: ȧstarþr : raspi : stin
þasi [:] || : ȧftir : iuta : faþur
: || : sin : harþa : : kupa
þiakn :

I olddansk Sprogform:

Ástráðr¹ réspi² stén þar
(þannsi)³ æftir Iúta faður
sinn, harða góðan þegn.

„Astråd rejste denne Sten efter sin Fader Jude, en meget brav Mand“.

¹ astarþr ved Omsætning for astrarþr, ligesom oftere burþur for þur o. lign.

² raspi vistnok forkortet Skrivemaade for raispi = réspi.

³ þasi mulig forkortet Skrivemaade for þannsi, snarere dog yngre Taleform.

Nr. 88. Sønder Kirkeby-Stenen (Maribo Amt, Falster). Slutn. 10. Aarh. Denne Sten opdagedes i Begyndelsen af 19. Aarh. i Røkmuren i Sønder Kirkeby. Faa Aar efter blev den udtaget og ført til København, hvor den nu er opbevaret i Nationalmusæet.

Den venstre Kant og den øverste Kant er afhugget; men Indskriften kan dog læses i sin Helhed. Den befinder sig i nederste Linje og lyder:

[:] aꝥsur : sati : stin : || þinsi : æft : aꝥskl : || brupur : sin : ianuarþ : tupr : a : ku :

(amstavrunerne) (þ)ur : uiki^[:]runar

I olddansk Sprogform:

Ázurr satti stén þennsi æft Áskl bróður sinn, en¹ rð dóðr á Go(tlandi?)². Þórr wigi rúnar!

„Asser satte denne Sten efter Askel, sin Broder, som døde i Go(tland). Tor vie Runerne!“

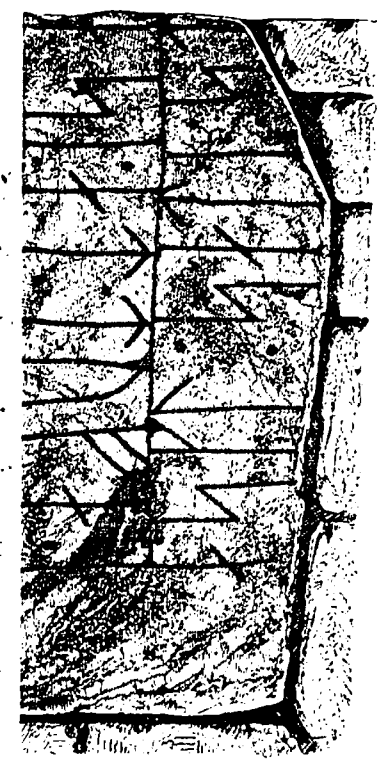
Billedfremstillingen foroven forestiller et Skib.

¹ ian skal muligvis læses ian an = ian han = en hann „men han“; da en *kan* bruges i Betydningen *es* „som“, er denne Tolkning rimelig.

² ku er sandsynligvis Navnet paa det Sted, hvor Askel døde. Et Sted med Dativ kuu til en Nom. kua (= Goa, Gøa el. lign.) kendes imidlertid ikke, hvorfor Wimmer formoder, at ku er forkortet for kutlati (Gotlandi).

Sønder Kirkeby-Stenen. 1/18

Sandby-Stenen. 1/24

Nr. 89. Sandby-Stenen I (Præstø Amt, Sjælland). ca. 1000. Worm omtaler dette anselige Brudstykke af en Runesten i Monumenta Danica. Det var dengang ligesom nu indsat i Muren i Sandby Kirke. Dets Indskrift lyder (med Wimmers Udfyldninger):

askl : sati : st[in] || [þ]asi : at : tufa : || [br]uþr : sin : har[þa] || [kupa :]

I olddansk Sprogform:

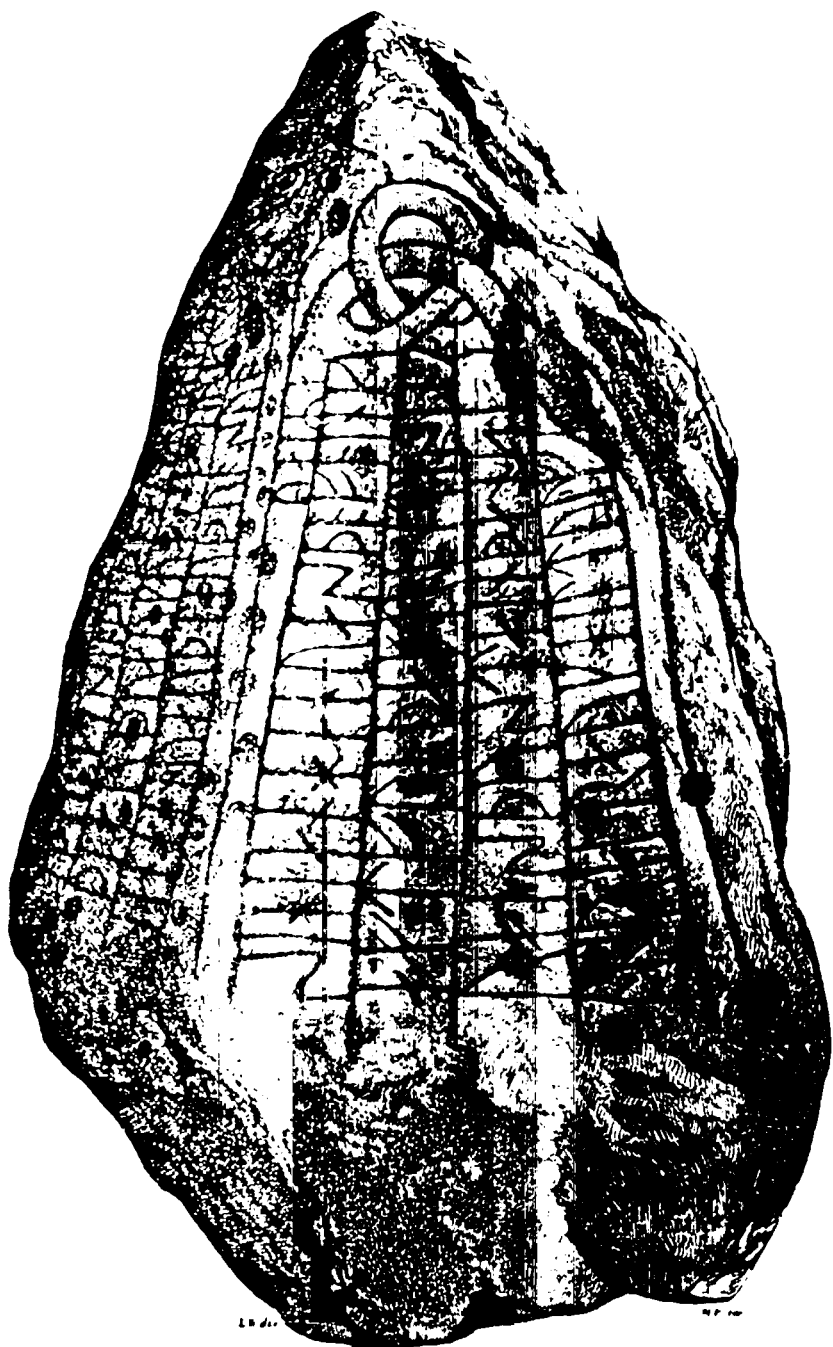
Áskl satti stén þasi at Tófa bróður sinn, harða góðan (dræng?)

„Askel satte denne Sten efter Tove sin Broder, en saare gæv Mand“.

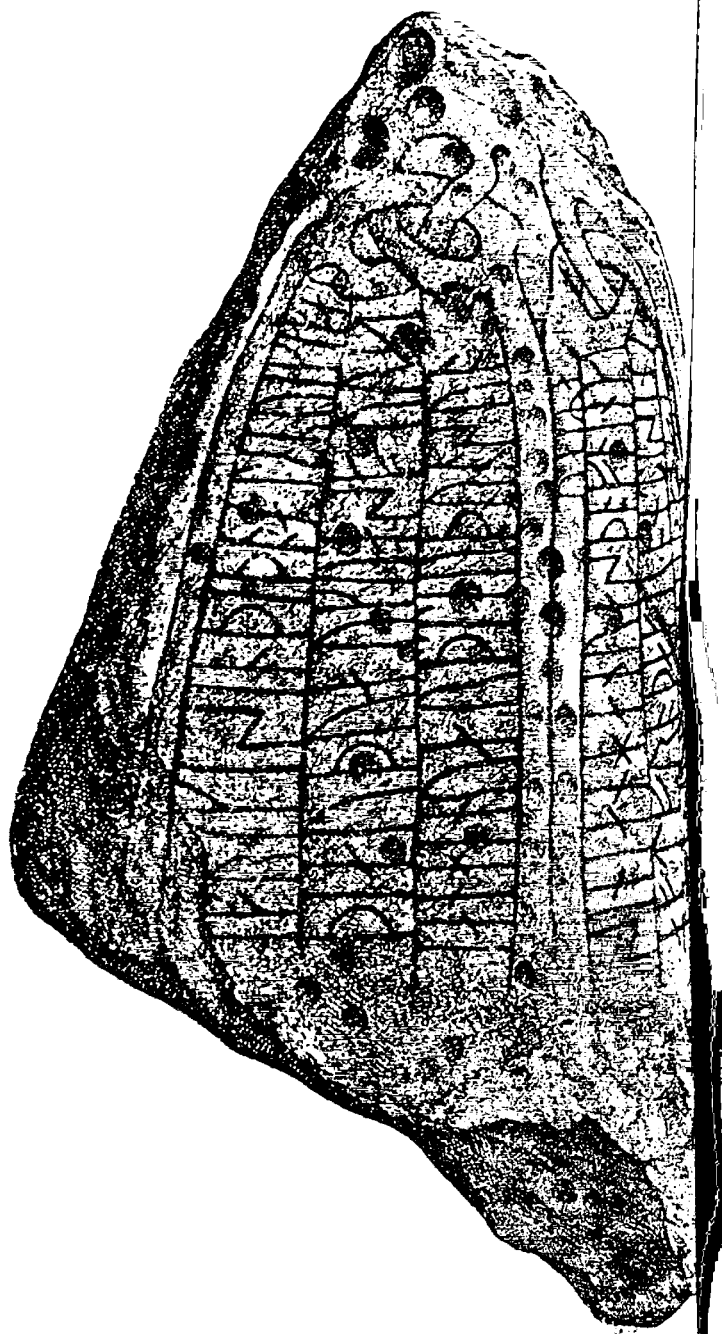
Nr. 90. Tirsted-Stenen (Maribo Amt, Laaland). 1025—1050
Denne vældige Sten omtales af Worm i Mon. Dan. Dengang stod
Stenen i Tirsted Kirkegaardsmur. Senere flyttedes den til Næstved,
og derfra førtes den i Begyndelsen af 19. Aarh. til København.
Den er nu opstillet i Nationalmusæets Runehal.

Indskriften lyder:

(A) asraþr auk hiltulfr || raisþu stain þansi || aft fraþa
franti sin || sin ian han uas þa faþink(i)¹ || uaira

A

B

Tirsted-Stenen. $\frac{1}{30}$

(B) ian han uarþ taupr a sua || þiaupu auk uas fursi
|| i frikis laþi þa alir uikikar

I olddansk Sprogform:

Asráðr áuk Hildulfr ræisþu stæin þannsi æft Fróð
frændi³ sinn (sinn)⁴; en hann was þa foringi⁵ wera;
hann warð dáuðr a Swíþiáðu áuk (was)⁵ fórsi Fréga
liði⁶, þa allir wíkingar . . .⁵.

„Asråd og Hildulv rejste denne Sten efter deres Frænde Fróð-
men han var dengang Mændenes Fører; men han døde i Ster-

omkom i Frégés Flok (o: Vikingskare), da alle Vikingerne omkom?)“.

Som Indskriften viser, er gamle og nye Sprogformer, ældre og yngre Brug af Runer blandet mellem hinanden. De gamle Enkeltlyd er bevaret i auk, raispu, stain, tauþr, ung er derimod Enkeltlyden i fri- (Fré-, Fró-) for ældre Frøy-, lige som bortfaldet af r i Genitiv frikis (ældre Frøygérs). En saadan sammenblanding af gammelt og nyt finder sin naturlige Forklaring deri, at Tirsted-Stenen er en Efterligning af ældre Indskrifter (fra 10. Aarh.). Dette tør nemlig med Sikkerhed sluttes af den fejle Brug af h-Runen i uaira (wera) og Brugen af h-Runen for a som i ældre Indskrifter (i asraþr, frañti, þa a) ved Siden af den først i 11. Aarh. opstaaede ny Brug af þ o (i fraþa = Fróða, fañki = fo[r]ingi) og den fuldstændig misforstaaede Brug af þ for i (i suþiaupu = Swíþiáðu laþi = liði).

¹ Kun en Undersøgelse af Indskriften som Helhed kan vise, om Rammen efter fañk (4. Linje fra højre paa A-Siden) og furs (2. Linje fra højre paa B-Siden) skal læses med i Texten som | (i). I begge Tilfælde bekræfter Wimmers Tolkning dette.

² Indskriftens fraþa kunde formelt opfattes som det paa en skaansk Sten forekommende Mandsnavn Fráði (nf. Nr. 124). Wimmer mener det dog sandstelligst, at vi paa Tirsted-Stenen har det almindelige Navn Fróði.

³ Indskriftens frañti er selvfølgelig Fejl for frañta (fránda). Fejlen kan sikkert forklares som Skødesløshed, ikke som en fra Udtalen stammende sammenblanding af Kasusformer.

⁴ Det skyldes ligeledes Skødesløshed, naar sin her er skrevet to Gange.

⁵ Indskriftens fañki for farinki (= foringi) maa ogsaa forklares som Fejl paa Omhu hos Runeristeren ligesom det fejlagtig indsatte uas i Midterlinjen paa B-Siden og Udeladelsen af Verbet i sidste Sætning.

⁶ laþi kunde læses láði „Land“, men Fregers Land maatte jo være Sverrig, som er nævnt en Gang før i samme Sætning. Rimeligere er det derimod at læse liði. „Fregers Flok“ giver ikke blot i og for sig fortræffelig Mening, men denne Tolkning støttes i høj Grad af Indskrifter paa samtidige danske Stene, hvor Freger og hans Skare omtales. Af disse Stene fremgaar nemlig at Freger var en Vikingehøvding fra Uppland, der i første Halvdel af 11. Aarh. var draget med sin Skare til Grækenland. Han vendte tilbage herfra og blev paa ny Hærtog. Tirsted-Stenen beretter nu, at Frode — efter Fregers Død — blev Skarens Fører, men at baade han og hans Følge døde paa et Tilfærd til Sverrig.

Nr. 91. Hagenskov-Stenen (Odense Amt, Fyen). 1025—1050. Denne Sten, som opdagedes i Begyndelsen af 19. Aarh., var blevet gravet fra en lille Høj og taget i Brug i et Stengærde; senere

Hagenskov-Stenen. ¹/₂₄

flyttedes den til Frederiksgave paa Frederik d. 7.'s Foranledning og derfra til Jægerspris. Indskriften, der findes paa Kanten, lyder:

þauriþ eller, hvis den næstsids-te Rune endnu bruges som Tegn for *a*, þauriaþ.

Nogen Tolkning heraf er det ikke lykkedes at give.

Nr. 92. Fjænneselev-Stenen (Sorø Amt, Sjælland). c. 1030. Denne mægtige Granitblok, der kun er beskrevet paa den ene smalle Kant, opdagedes i Diget om Fjænneselevlille Kirkegaard ca. 1830. Stenen blev udtaget og anbragt paa Kirkegaarden. Indskriften lyder:

+ : sasur : rispi : stin : an : karþi : bru :

I olddansk Sprogform:

Sazurr rísþi stén æn gærði bró.

„Sasser rejste Sten(en) og gjorde Bro(en).“

Stenen er altsaa rejst af Brobyggeren selv til

Minde om hans Daad. At bygge Bro for sin egen eller sine næste Frænders Sjælefrelse var almindeligt i den første kristne Tid; paa svenske Runestene omtales dette oftere. — Endnu kaldes Broen over Tule Aa ved Fjænneselev Sogneskel: Sasebroen.

Alsted-Stenen. ¹/₂₄

Nr. 93. Alsted-Stenen (Sorø Amt, Sjælland). ca. 1040—50. Denne meget velbevarede Runesten, der omtales af Worm i Monumenta Danica, var i 17. Aarh. anbragt i Vaabehuset, senere indmuredes den i Kirkens Skib. Indskriften lyder:

eskil : sati : sina : þesi : eftir
ystin : auk . ftir . brupur . sin : sun
: ystis : apal : miki

I olddansk Sprogform:

Eskill satti sténa þes(s)i æftir
Østén ok æftir bróður sinn, sun
Østéns, aðalmærki.

„Eskel satte disse Stene, et anseligt Mindesmærke, efter Østén efter sin Broder, Østéns Søn.“

Paa flere Steder har Runeristeren altsaa brugt Forkortelser: a for stina, ftir for eftir, ystis for ystins, miki for mirki.

Nr. 94. Taarnborg-Stenen (Sorø Amt, Sjælland). c. 1060—70.

Denne Sten opdagedes i 1874 i Strandkanten af Korsør Nor ud-

Lille Taarnborggaards Mark. Indskriften,

i Reglen overskylledes af Vandet, var over-

rentlig slidt. Taarnborg-Stenen blev ført til

København, hvor den nu er opstillet i Natio-

nmusæet. Dens Indskrift lyder:

miki¹ : brit : sial(f)r : gærþi (:?) st(afi)²

eft(r :)³ sin : bur(þr) || (fr)op(a) : sun :

forkun(s)⁴

I olddansk Sprogform:

Ingebret sialfr gærði stafi eftir sinn

bróður Fróða, sun Forkunns.

Ingebret, Forkunns Søn, gjorde selv Sta-

te (o: ristede Runerne) efter sin Broder Frode.“

Det er tvivlsomt, om her skal læses iki eller igi, altsaa om anden Runer er þ eller ꝥ.

¹ Muligvis staar her staka d. e. Stager o: i Jorden nedrammede Pæle, afgrænsede Hegn om Stenen.

² I Stedet for iftr kan her læses eftir, idet Ordets første Rune kan læses i eller þ.

³ Da Indskriften er saa overordentlig udslidt, gengives den her med Runer

Støtte for Afbildningen: |þ| (eller |þ|) : BRIT : ʏ|þ|ʏʏ : ꝥ ʀþ| : ʏ|þ|

ʏʏ (eller þʏʏ) : ʏ|þ : BNRþR || ꝥRþþ : ʏ|þ : ꝥþRʏþþ

Nr. 95. Sandby-Stenen II (Præstø Amt, Sjælland) c. 1075.

Denne Runestensbrudstykke sad i Worms Tid i Sandby Kirkes

mur. I 19. Aarh. blev det udtaget og ført til København,

hvor det nu er opstillet i Nationalmusæet. Skønt Toppen af

Stenen er afslaaet, er det lykkedes Wimmer at give en fuldstæn-

gørende Rekonstruktion af Indskriften. Denne har lydt:

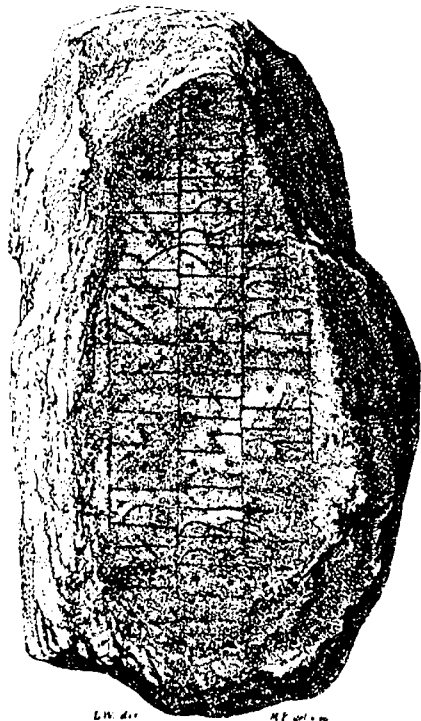
(Forside) sylfa : rest[i : sten : þensa :] i : sbalklusu :

þi : susur : faþur [: sin : uk : kar]þi : bru : þisi : ift

þrils : brþur : sin .

(Bagside) i mun . sa(n) [· e](l)if . uitrik . susi . er . uan .

[a]

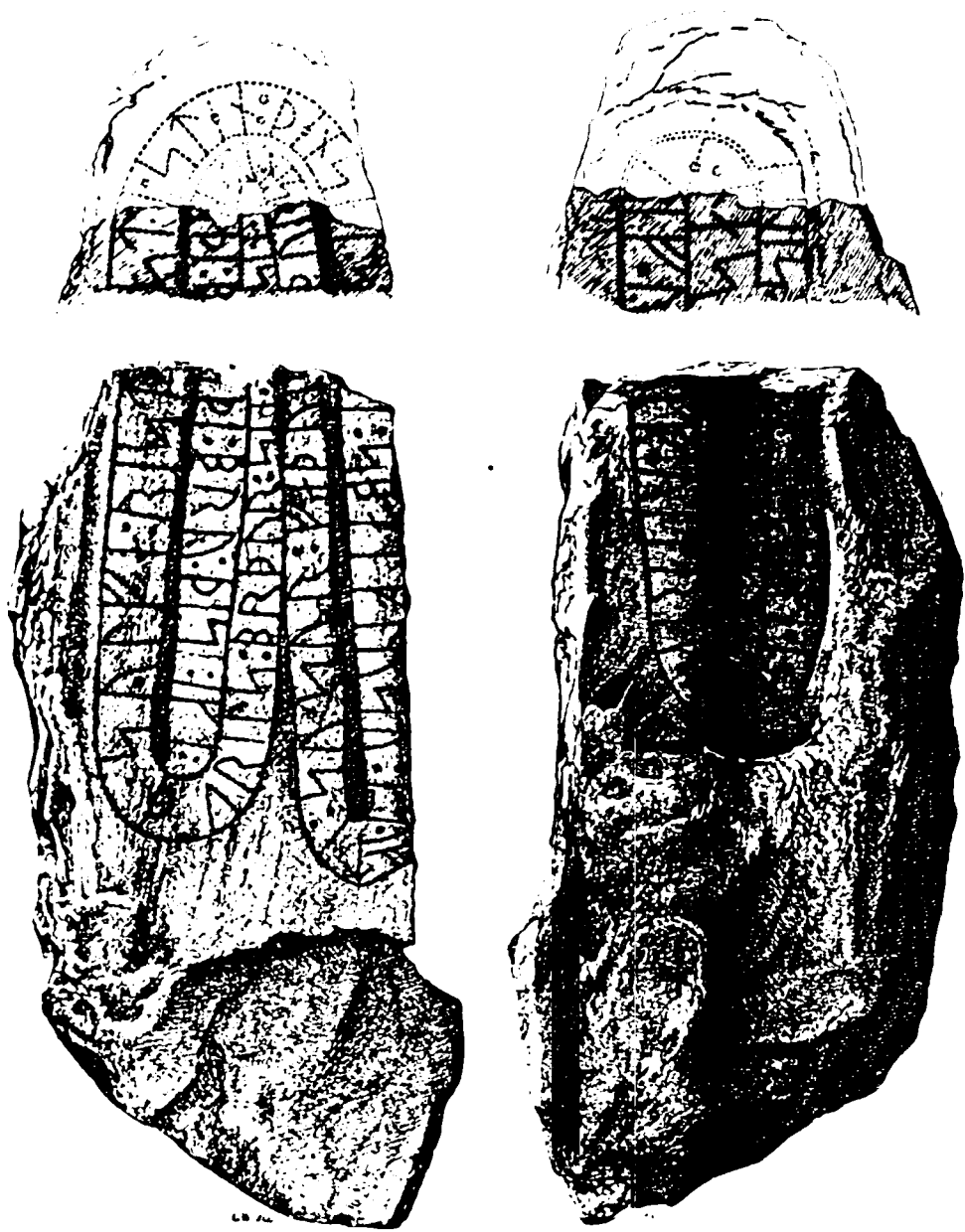

Taarnborg-Stenen. 1/24

I olddansk Sprogform:

Sølfa résti stén þenna í Spalklósu øfti Susur faður sinn ok gærði bró þessi øft Þorils bróður sinn. — É mun sann élíf witring súsi, er wann Sølfa.

„Sølve rejste denne Sten i Spalkløse efter sin Fader Suser og gjorde denne Bro¹ efter sin Broder Torils (Troels) — Altid vil dette uforgængelige Vidnesbyrd, som Sølve gjorde, være sandt².“

Forside.

Bagside.

Sandby-Stenen II. ^{1/30}

Foroven Toppen med Wimmers Rekonstruktion.

¹ Af Ordene „denne Bro“ tør man slutte, at Sølve rejste Runestenen „efter sin Fader“ paa det Sted, hvor hun byggede Broen „efter sin Broder“. Ligesom paa Sandby-Stenen hedder det undertiden paa svenske Runer, at Stenen er rejst efter sin Frænde og Broen bygget af en anden.

² D. v. s.: denne Indskrift som Sølve har ladet ristet i sin Minde om sine kære Frændes vil bevare deres Navne til de seneste Tider og være et værdigt Vidnesbyrd om dem.

Nr. 96. Tillise-Stenen (Maribo Amt, Laaland). 1070—1080. Dette store Mindesmærke omtales udførligt af Worm og af senere tidige Forskere. Stenen stod i Worms Tid i Tillise Kirkes Vestbenhus. Senere blev den flyttet ud paa Kirkegaarden, hvor den nu staar. Indskriften, der er fuldstændig tydelig, lyder:

(A) eskil : sulka : sun : lét : res[a] || sten : þenna : e
: sialfan || sik · e mun · stanta · með · sten || lifir · uitrin
· su · iar ; uan · eskil

(B) kristr · hialbi · siol · hans || aok · santa · migael

(C) toki · risti · runar · e(fti)r [· þ]oru || stiubmopur
sina · kunu · kopa

I olddansk Sprogform:

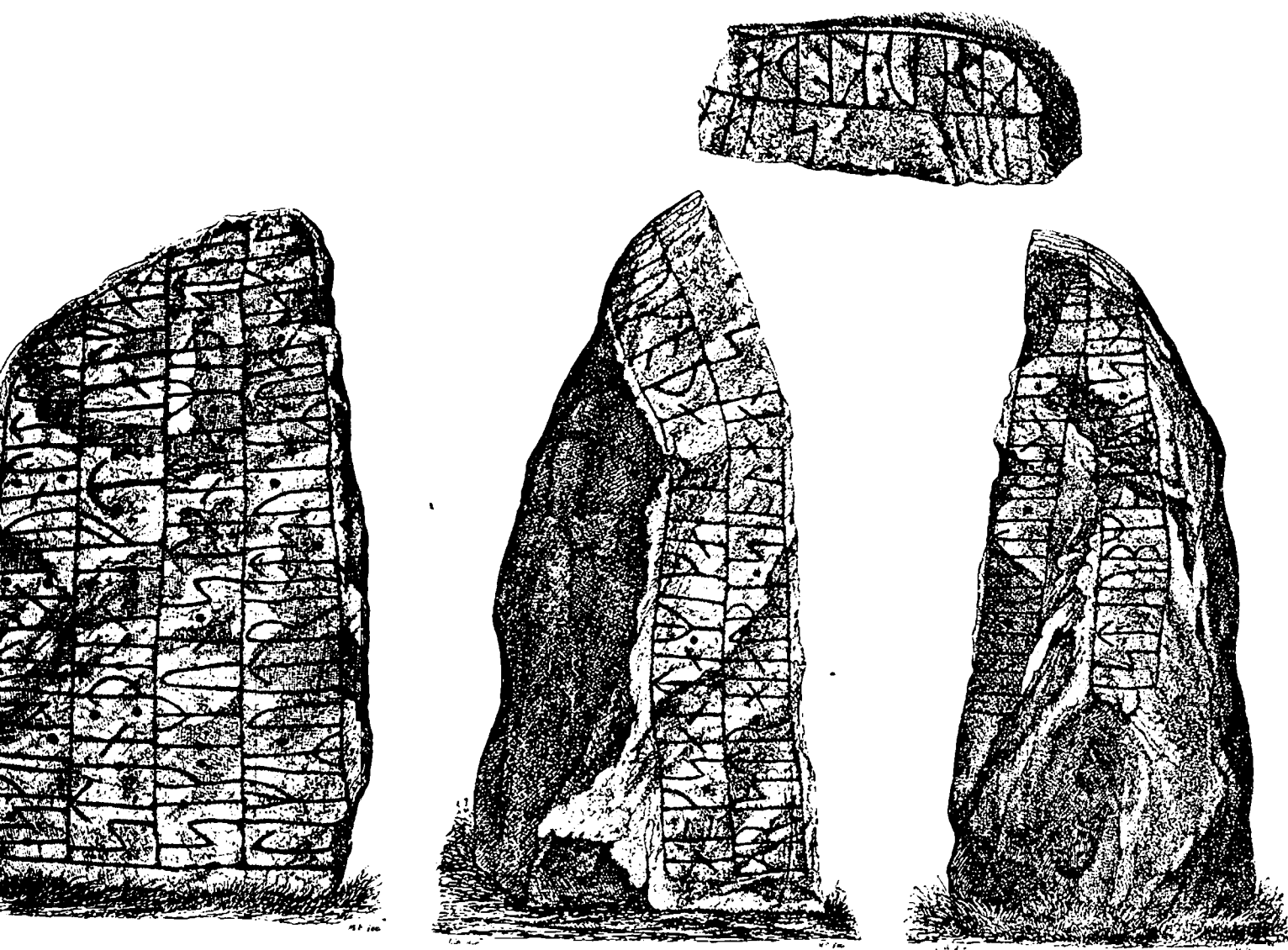
Eskill Sulka sun lét résa stén þenna eft sialfan sik

É mun standa,
með sténn lifir,
witring¹ sú²,
er wann Eskill.

Kristr hialpi siál hans ok santa Migaél.

Tóki risti rúnar eftir Þóru stiúpmóður sína, kunu
ða.

„Eskel Sulkessøn lod rejse denne Sten efter sig selv. — Ewig
stande, mens Stenen lever, hvad her i Runer Eskel risted

A

B

C

Tillise-Stenen. ¹/₂₄

: det Vidnesbyrd som Eskel udførte). Krist hjælpe hans Sjæl
den hellige Mikael!“

Toke ristede Runer(ne) efter Tore sin Stifmoder, en god
nde.“

Forholdet mellem disse to Indskrifter mener Wimmer er føl-
le: Eskel har været gift to Gange; sidste Gang med Tore,
har overlevet ham tillige med Eskels Søn af første Ægteskab
ke. Tillise-Stenen er rejst af Eskel, som til Minde om sig selv
ladet Indskriften paa Forsiden riste. Efter hans Død har hans
e (Tore) ladet tilføje den kristelige Formel paa B-Siden. Efter

Tores Død benyttede Toke C-Siden til at riste Indskriften til hendes Minde.

¹ ² Indskriftens uitrind (witrind) for uitrik (witring) som paa Sandby-Stenen, (ovf. Nr. 95) skyldes unøjagtig Lydopfattelse af Endelsen ing. Pron. af er Fejl for *súsi* (jfr. Nr. 95 ovf.).

Sørup-Stenen. $\frac{1}{30}$

Nr. 97. Sørup-Stenen (Svendborg Amt, Fyen); uvis Tid. Denne Sten opdagedes i Beg. af 18. Aarh.; den laa dengang ved Sørup Kirke. Senere glemtes den dog atter, men opdagedes paany i Begyndelsen af 19. Aarh. og førtes faa Aar efter til København, hvor den nu er opstillet i Nationalmusæet.

Nogen Tolkning af denne Indskrift er det ikke lykkedes at give. Runerne viser, at Stenen er meget u-

Med Runer gengiver Wimmer Indskriften saaledes:

(Forsiden) $\Psi\text{D} : \text{HRTIHIHT} : \text{NR}\text{-}\Psi\text{B}(*?)$

$\text{HTR}\text{D}\Psi\text{I} : \text{I}\text{T}\text{H}\text{I}*\text{HI} \times \text{NI}$

(Kanten) $\text{IH}\text{I}\Psi\text{N}\text{P}\text{R}\text{I}\text{T}\text{Y} \cdot \text{IH}\text{I}\text{H}\text{I} \cdot \text{NI}$

¹ Muligvis har herefter paa det afslaaede Stykke fulgt nogle faa Runer.

Nr. 98. Frerslev-Stenen (Frederiksborg Amt, Sjælland). c. 1300. Foruden de hidtil omtalte Runestene fra Øerne findes der — paa Nationalmusæet — et stort Brudstykke af en Runesten, der i 1876 blev fundet i et Stendige i Frerslev. Imidlertid viser baade Stenens Materiale, der ikke som alle øvrige bevarede Runestene fra Danmark (undt. Bornholm) er Granit, men den meget blødere Sandsten, og Stenens Indskrift, hvor ældgamle og helt unge Runiformer og Sprogformer er blandet sammen, at vi her har ikke en egentlig Mindesten, men en sen, ikke meget vellykket Efterligning af gamle Runestene. Wimmer mener, at Efterligningen tidligst er lavet i Slutningen af

Frerslev-Stenen. $\frac{1}{2}$

. Aarh., men den kan ogsaa være en Del yngre. Indskriften
 a Stenen lyder saaledes (naar den gamle P-Rune, som ellers
 ke findes paa danske Runestene, gengives ved *w*):

· ḷslaikir · raisti stāin · || · ikis afa i sinaw || · in ukr¹
 TR skwlks ar(fik)i · iwk aft ha^unurnr (p)isi.

Dermed har Runeristeren ment:

ḷslæikir ræisti stæin Ingis afa í Sinøy (?); en ungr
 TR, Skulks arfingi, iogg aft ha^unn (el. ha^unum) rúnar þessi.

„Aslak rejste (sin) Bedstefader Inge paa Sinø's Sten; men den
 ge Ætling, Skulks Arving, huggede disse Runer efter ham.“

¹ Den mærkelige Form, denne Rune har, skyldes vist, at Runeristeren
 st har hugget et Ω , som han derefter har bødet til et R.

RUNESTENE I SKAANE

Örja-Stenen. $\frac{1}{18}$

Nr. 99. Örja-Stenen. 800—850. Denne Sten fandtes ved Ombygningen af Örja Kirke 1867. Den blev kort efter ført til Lund, hvor den nu er opstillet i Universitetets historiske Musæum. Da Stenen er af Glimmergranit, er store Dele af Indskriften afskallet; den bevarede Del af den lyder:

stāt̄r̄ : af(t) firi āsu (s)u(n)[u]

I olddansk Sprogform:

.... stænder æft Frii, Åsu sunu.

„... staar efter Frie, Aases Søn.“

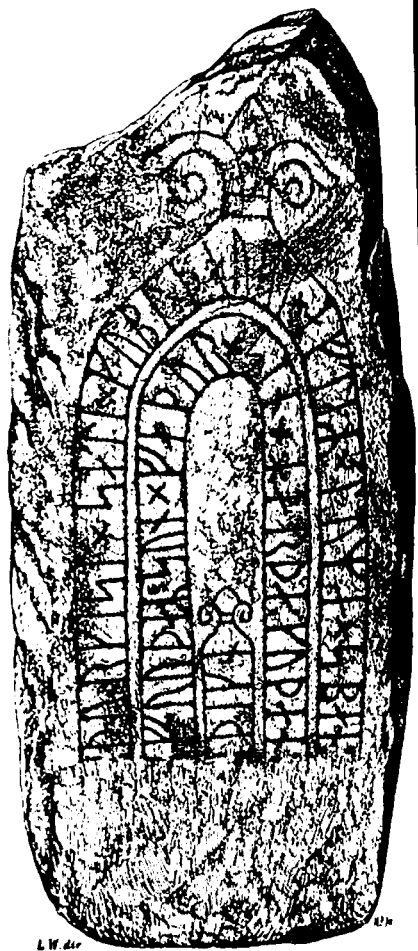
Rune- og Sprogformer (* = a; ʰ bevarer efter Tandlyd) viser, at Stenen er samtidig med de ældste Runestene fra de danske Øer.

Nr. 100. Baldringe-Stenen. c. 975. Denne Sten omtales i Slutningen af 17. Aarh. af en dansk Præst (Chr. Stistrup), der havde opdaget Stenen paa en Rejse i Skaane i Baldringe Kirkegaards Mur. Senere forsvandt Stenen, men kom atter for Dagen ved Kirkens Ombygning i Slutningen af 19. Aarh. Indskriften lyder:

: þurkisl × sati × kubl × þausi ×
aftir × tuma × sban : || : frupar | sun
× fapur × sin × harþa : kupan : || : þikn

I olddansk Sprogform:

Þórgísl satti kumbl þausi æftir
Toma spán, Frøðar sun, faður sinn,
harða góðan þegn.

Baldringe-Stenen. $\frac{1}{24}$

„Torgisl satte dette Mindesmærke efter sin Fader Tomme Spaamand (o: den vise), Frødsmand, en saare gæv Mand.“

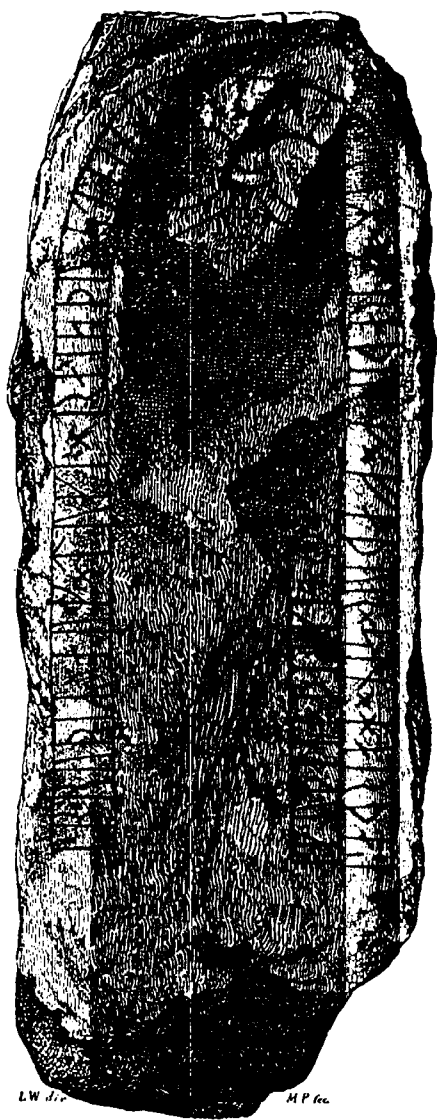
Nr. 101. Østra Herrestad-Stenen. c. 975.
Denne Sten opdagedes i Slutn. af 19. Aarh. ved Restaureringen af Østre Herrestad Kirke. Stenen blev udtaget og opstillet paa Kirkegaarden. Indskriften lyder:

Þessi brúpir × auk × tuki × raispu × stain × þannsi × aftir × fráðulf × faður × sinn × harpa: × kupa × þiakn ×

I olddansk Sprogform:

Bróðir áuk Tóki ræispu stæin þannsi eftir Fráðulf (Fráðulf?) faður sinn, þessa góðan þegn.

„Broder og Toke rejste denne Sten efter sin Fader Fradulv, en saare gæv Mand.“

Østra Herrestad-Stenen. 1/24

Krageholm-Stenen. 1/24

Nr. 102. Krageholm-Stenen. c. 980.
Denne Runesten blev fundet 1757 i en Lund ved Herregaarden Krageholm, hvor den nu er opstillet.

Dens Indskrift lyder:

× tuna × sati × stain × þansi × aftir × bram × bunta: sin × auk × askutr × sunr × hans × han × uar × bastr × bu- mana × auk × || × miltastr × matar ×

I olddansk Sprogform:

Tonna satti stæin (stén?) þannsi æftir Bram bónda sinn áuk Ásgótr (Ásgáutr?) sunr¹ hans. Hann var bæztr bómanna áuk mildastr matar.

„Tonne satte denne Sten efter Bram sin Ægtefælle og (o: i Forening med) Ásgót hans Søn. Han var den bedste blandt

de bedste mænd og gavmildst med Mad.“

sunr er det eneste Exempel paa, at en Sten fra 10. Aarh. har bevaret sin Tandyd.

Paa Krageholm findes endnu en Sten; den bærer ingen Indskrift, men en Afbildning af en gejstlig Person i Ornat. Dette Mindesmærke er vistnok betydelig yngre end Runestenen.

Villie-Stenen. $\frac{1}{24}$

Nr. 103. Villie-Stenen. c. 980.

Denne Sten laa paa en Mark i Villie Sogn, indtil den i Begyndelsen af 19. Aarh. blev rejst paa Marken tæt ved Slottet Rydsgaard. Nu er den opstillet i Slotsparken. Dens Indskrift lyder:

× kata × karþi × kuml × þaus
× iftir × suin × baluks || sun
bunta × sin × sar × uas × þiak
× furstr

I olddansk Sprogform:

Kata gærði kuml þausi
tir Swén Ballungs sun, bó
sinn. Sár was þegna fyr

„Kade gjorde dette Mindesmærke efter Sven Ballungs Søn sin Ægtefælle. Han var den først blandt fribaarne Mænd.“

Nr. 104—105. Hunnestad-Monumentet. c. 980. Hunnestad Monumentet er det mest storslaaede Runemindesmærke, vi har Kendskab til. Det stod i Worms Tid paa sin oprindelige Plads og var vistnok fuldstændig bevaret. Som Afbildningen i Monumenta Danica viser, bestod det dengang af otte Sten, hvoraf de fem endnu stod oprejste, mens de tre var faldne. De to Sten var beskrevet med Runer, paa de tre var Billedfremstillinger uden Runer, og paa de tre fandtes hverken Indskrifter eller Billeder. Af det prægtige Monument er nu kun tre Stene bevaret: de to Runesten og den ene Billedsten. De er opstillet i Marsvinsholms Slotspark.

Worms Afb. af Hunnestad-Monumentet.

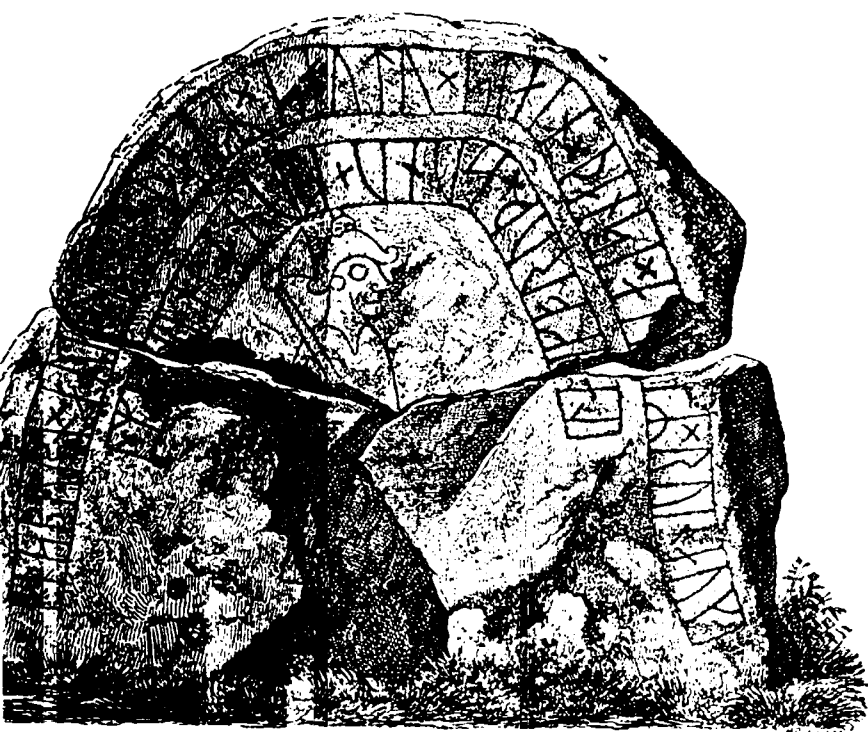
Skønt den ene Runesten er kløvet og adskillige Runer ødelagte, kan Indskriften dog fuldstændig rekonstrueres. Den lyder:

ąsburn × au(k) × tumi × þair × sautu × stain × þansi ×
ft](i)r × rui × auk || laikfrup × sunu × kuna × ha(n)[t](a)r ×

I olddansk Sprogform:

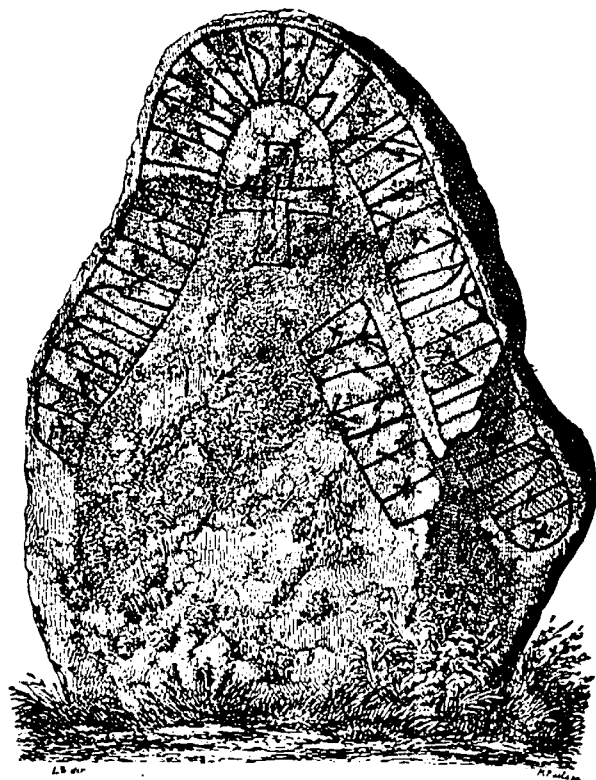
Ąsbiorn áuk Tomi þær sattu stæin þannsi æftir Rói
k Læikfrøð, sunu Gunna handar.

„Asbjørn og Tomme de satte denne Sten efter Roe og Leg-
d, Sønner af Gunne Haand.“

I.

Hunnestad-Stenene I—II. $\frac{1}{30}$

II.

Indskriften paa den anden Sten lyder:

× ąsburn × sati¹ × stain × þansi × aftir × tuma × sun ×
na × || hantar ×

I olddansk Sprogform:

Ąsbiorn satti stæin þannsi æftir Toma, sun Gunna
ndar.

„Asbjørn satte denne Sten efter Tomme, Søn af Gunne
und.“

Den første Sten er altsaa rejst af de to Brødre Asbjørn og
Tomme efter deres Brødre Roe og Legfrød; den anden Sten af
Asbjørn over Tomme. Billedet af Rytteren med Øxen over Skul-
deren mener Wimmer uden Tvivl fremstiller Brødrenes Fader
Gunnar Haand.

¹ Indskriften har s†ti for s†ti.

Nr. 106. Skårby-Stenen I. c. 980. Denne Sten laa i Worms Tid paa en af Marsvinsholms Marker, hvor den sikkert oprindelig har staaet. I Slutningen af 19. Aarh. førtes den vældige Sten, en af de største der kendes, til Slots-parken.

Indskriften lyder:

× kaulfr × auk × autir × þar ×
sautu × stain × þansi × aftir × tuma
× brupur × sin¹ × || þis × shab || þa-
(s)ti × ku

I olddansk Sprogform:

Ká-ulfr áuk Áutir þæir sátu
stæin þannsi æftir Toma bróður
sinn. Þess s(alu) h(i)a(l)p(i) bæz
gu(ð).

„Kåulv og Ote de satte denne Sten
efter deres Broder Tomme. Hans Sten
hjelpe den gode Gud!“

De mange Forkortelser (þar for þær,
s for salu, hab for hialbi, ku for
kup) skyldes sikkert Pladshensyn.

¹ Indskriften har sit for sit.

Skårby-Stenen I. ^{1/36}

Nr. 107. Bjersjö-Stenen I.
c. 980. Denne Sten findes i Bjer-
sjö Kirkegaardsmur, hvor den
allerede paa Worms Tid fand-
tes. Det øverste af Indskriften er
ødelagt, men kan rekonstrue-
res. Hele Indskriften har lydt:

× kari × sati × stain [× þan-
si ×] aftir × aulfun.

I olddansk Sprogform:

Kári satti stæin þannsi
æftir Áulfun¹.

„Kaare satte denne Sten
efter Ølvun.“

¹ Muligvis skal her læses Álfun „Alvun“, se Ordsamlingen.

Bjersjö-Stenen I. ^{1/24}

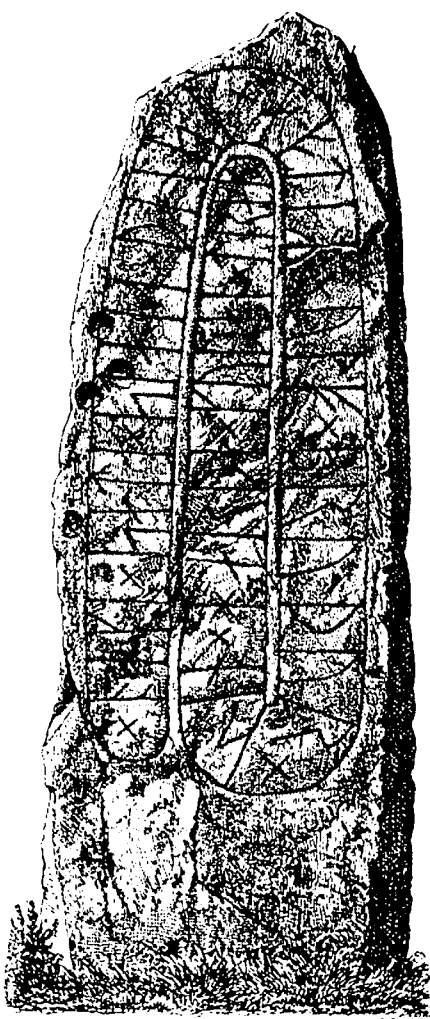
Nr. 108. Bjersjö-Stenen II. c. 980. Denne sten stod i Worms Tid i et Stengærde, hvor den efter Sagnet skulde være flyttet fra en nærliggende Høj; men den Mand, der saades havde krænket Fædrenes Mindesmærker, blev til Straf mistet sin Førlighed. Stenen er nu opstillet i Marsvinsholms Slotspark, ikke langt fra Hunnestads-Monumentet. Indskriften lyder:

× aaki × sati × stæin × þansi × aftir × ulf
brupur × sin × harþa × kupan × trak ×

I olddansk Sprogform:

Áki satti stæin þannsi æftir ulf bró-
pur sinn, harða góðan dræng.

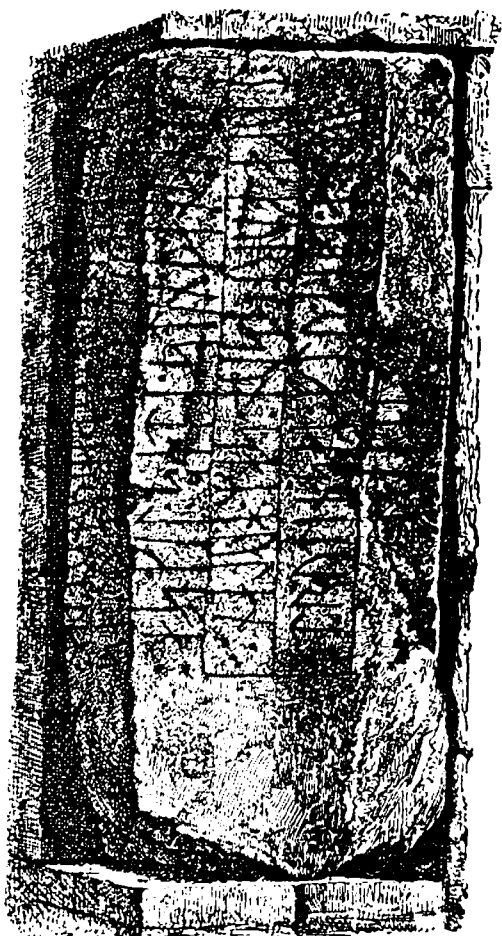
„Aage satte denne Sten efter sin Broder
Ulf, en saare gæv Mand.“

Bjersjö-Stenen II. $\frac{1}{30}$

Nr. 109—111. Hällestad-Stenene I—III. 980—85. Disse tre samtidige Stene har i Aarhundreder haft Plads i Muren i Hällestad Kirke, hvortil de vistnok er ført fra nærliggende Høje. De omtales første Gang i det store svenske Runeværk fra 18. Aarh., men kendes ikke af Worm.

Stenenes Indskrifter lyder:

Hällestad-Stenen I $\frac{1}{24}$

Hällestad-Stenen I.

(Forsiden) : askil : sati
: stin : þansi : ifti[R] || :
tuka : kurms : sun : sar
: hulan : | trutin : sar :
flu : aigi : at : ub : || : sa-
lum

(Kanten) satu : trikar
: iftir : sin : brup(r) ||
stin : a : biarki : stu-
þan : runum : þir :

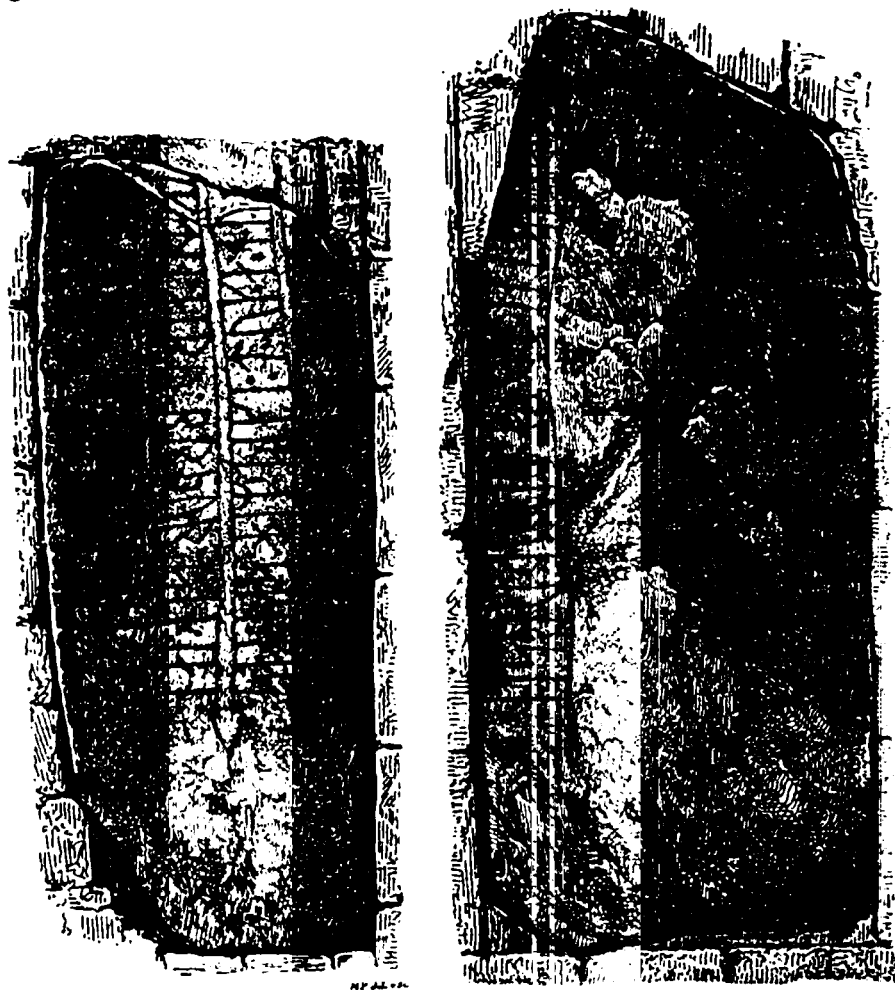
(Bagsiden) kurms : tu-
ka : kiku : nistir

I olddansk Sprogform:

Áskell satti stén þannsi æftir Tóka Gorms sun, sár hollan dróttin.

SÁR fló égi
at Uppsalum.
Sattu drængar
æftir sinn bróður
stén á biargi
stóðan rúnum.
ÞÉR Gorms Tóka
gingu næstir.

„Askel satte denne Sten efter Toke Gormsøn, sin hulde Herre. Han flygted ej ved Upsala. Helte satte efter deres Broder Sten(en) støt (o: som staar fast) med Runer paa Højen. Gorms Søn Tok gik de nærmest.

Hällestad-Stenene II—III. ¹/₂₄

Hällestad-Stenen II.

: askautr: ristpi¹: st
: þansi: || [:?] iftir: air
brþur: sin: ian: " : s
uas: him: þiki: tuka:
: || : skal: stata: stin:
biarki:

I olddansk Sprogform:

Ásgótr réspi sté
þannsi æftir Ærru bró
ður sinn; en sár wa
hémþegi Tóka.

Nú skal standa
sténn á biargi.

„Asgøt rejste denne Sten
efter Ærre sin Broder; men

han var Tokes Hirdmand. Nu skal Stenen staa paa Højen.“

¹ Vistnok Fejlristning for rispi.

Hällestad-Stenen III.

: asbiurn: him: þaki: tuka: sati: stin || : þasi: iftir: tuka
brur: sin:

I olddansk Sprogform:

Ásbiorn, hémþegi Tóka, satti stén þasi æftir Tóka
bróður sinn.

„Asbjørn, Tokes Hirdmand, satte denne Sten efter Toke sin
 eder.“

At de tre Hällestad-Stene er samtidige, viser med Sikkerhed
 deres Rune- og Sprogformer. (Mærk saaledes, at den meget sjældne
 Rune forekommer baade paa I og III, og jævnfør den rytmiske
 artede Slutning i I og II). Den Toke, der nævnes paa alle tre
 Stene, er da utvivlsomt samme Person. Stenene fortæller altsaa,
 at Høvdingen Toke Gormsøn faldt i Slaget ved Upsala. Til Minde
 for ham rejste hans hjemvendte Hirdmand og dennes Fæller Rune-
 stenen i Skaane. De to andre Stene er rejst til Minde om to af Tokes
 Hirdmænd, der ligesom deres Herre fandt Døden i Upsala-Slaget.
 Det samme Slag omtales paa endnu en skaansk Sten: Sjørup-Stenen.

Nr. 112. Sjørup-Stenen. 980—85. Denne Sten stod i Worms
 Kirke uskadt tæt ved Sjørup Kirke. Senere er den bleven sprængt
 i seks Stykker og brugt til Brobygning. De seks Stykker er det lykkedes Prof.
 Holmboe at finde de fem. Og ved Hjælp af de tidligere Gengivelser har han givet
 en fuldstændig Rekonstruktion af Indholdet. Denne har lydt:

[sa]ksi:sati:sti[n] [l]pasi:hufþir
 [s]biurn:sin:filaga·(t)u(k)a(s)¹ [l]
 [l]||sar:flu:aki:a(t)ub:sa(l)[u]m
 [l]ua:map:an:uabn:a(f)þi·

I olddansk Sprogform:

Saxi satti stén þasi øftir Ás-
 bjørn sinn féлага, Tóka sun.

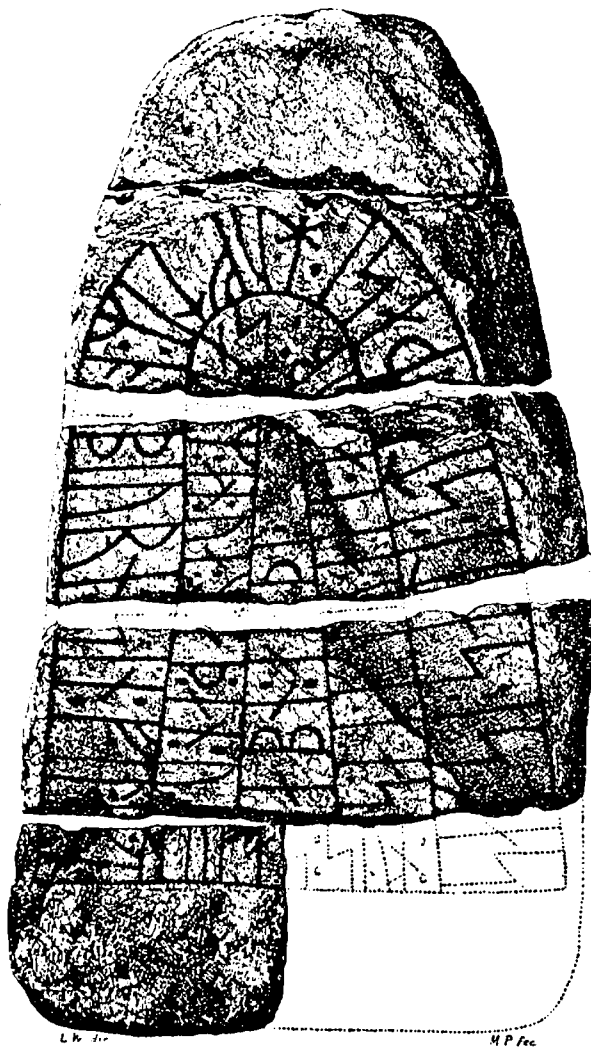
Sár fló égi
 at Uppsalum,
 en wá,

með hann wápn hafði.

„Saxe satte denne Sten efter Asbjørn sin Fælle, Tokes Søn.
 der flygted ej ved Upsala, men vog (v: kæmpede), mens han
 havde Vaaben.“

1 tuka for tuka skyldes Indflydelse fra det følgende s.

Den Kamp, her sigtes til, maa (som omtalt S. 66) være Slaget
 ved Fyrisvoldene, hvor Kong Erik af Sverrig tilføjede sin Broder-

Sjørup-Stenen. 1/24

søn Styrbjørn og dennes Forbundsfæller, Danerne, et saadant Nederlag, at han fik Tilnavnet Sejrsæl, og at Kampen kaldtes Fýriselta. Slaget, der blev vidt berømt i Norden, har fundet

Sted i Aarene mellem 980 og 985; fra dette Tidsrum maa da Hällestad-Stenene og Sjørup-Stenen — ligesom vistnok den tidligere omtalte Aarssten (foran Nr. 19) — være. Den Toke Gormsøn, der var de Danskes Fører, var efter al Sandsynlighed Kong Gorms Søn.

Torsjö-Stenen. ¹/₂₄

Nr. 113. Torsjö-Stenen. c. 985—1000. Denne Sten er fra en nærliggende Mark flyttet til Torsjö Slot. Stenen beskrives i Bautil, men kendtes allerede af Worm. Indskriften, der begynder venstre i det ydre Baand, lyder:

brupir:rispi:stin:painsi:
:isbiurn:br||upur:sin:sar:u
skibari:upr

I olddansk Sprogform:

Bróðir rēspi stén þænnsi æftir
Ísbiorn bróður sinn; sár var ski-
pari óðr.

„Broder rejste denne Sten efter sin Broder Isbjørn; han var en uforfærdet Sømand.“

Nr. 114. Nöbbelöf-Stenen (Ljunits Herred). c. 985—1000. Denne Sten omtales først i 19. Aarh. af Liljegren. Den stod dengang ligesom nu kløvet i to Stykker ved Indkørslen til Nöbbelöf Præstegaard. Dens tidligere Historie kendes ikke. Indskriften lyder:

tufi : rispi : stin : þainsi : iftir :
aupka : brupur : sin : harþa : kupan

I olddansk Sprogform:

Nöbbelöf-Stenen. ¹/₃₀

Tófi réspi stén þænnsi æftir Áuðga (el. Óðga) bróðurinn harða góðan.

„Tove rejste denne Sten efter Ødge, sin saare gæve Broder.“

Nr. 115. Gårdstånga-
stenen I. c. 985—1000.
Denne Sten, der nu findes paa Runestenshøjen i Lund, sad tidligere i Kirkegaardsmuren i Gårdstånga.

Indskriften, der paa mange Steder er stærkt nedtaget, lyder med Prof. Wimmers Udfyldninger saaledes:

(Forside) [:t]usti: auk
kunar : [risp](u) : stina : þasi : aiftir : kn[ua] || [: auk :] (as-
i)urn : filaka : sin[a]

(Bagside) : þir : trikar : uaru : ui[þa :] (un)isir : i · uikiku

I olddansk Sprogform:

Tósti áuk Gunnarr réspu sténa þási æftir Knóa áuk
Ásbiorn féлага sína. Þér drængar wáru
wiða únésir í wíkingu.

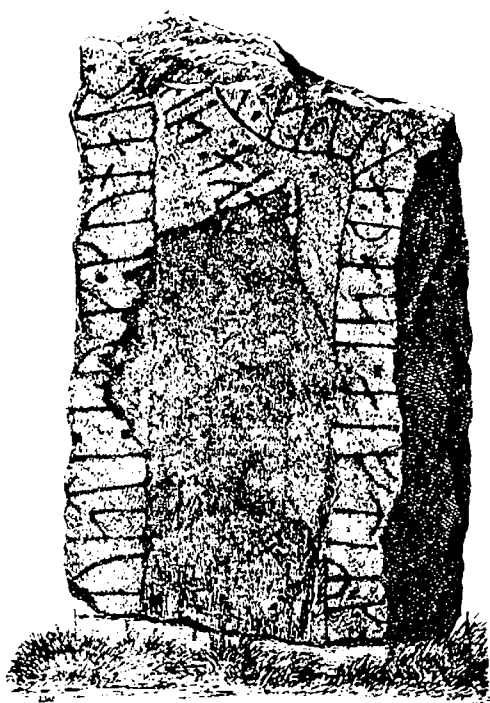
„Toste og Gunnar rejste disse Stene efter Kno og Asbjørn, deres Fæller. De Helte var vide berømte i Viking.“

Som Indskriften viser, har Mindesmærket oprindeligt bestaaet af flere Sten.

Nr. 116. Fuglie-Stenen I. c. 985—1000.
Denne Sten blev fremdraget af Prof. Wimmer paa hans runologiske Rejse i Skaane 1876. Runestenen laa sammen med en Del andre Sten, der alle havde haft Plads i et faa Aar i Forvejen nedbrudt Stengærde. Skønt Begyndelsen af Indskriften er meget utydelig, lykkedes det at give en fuldstændig Tolkning af hele Indskriften. Denne lyder:

Fuglie-Stenen. 1/24

Forside.

Bagside.

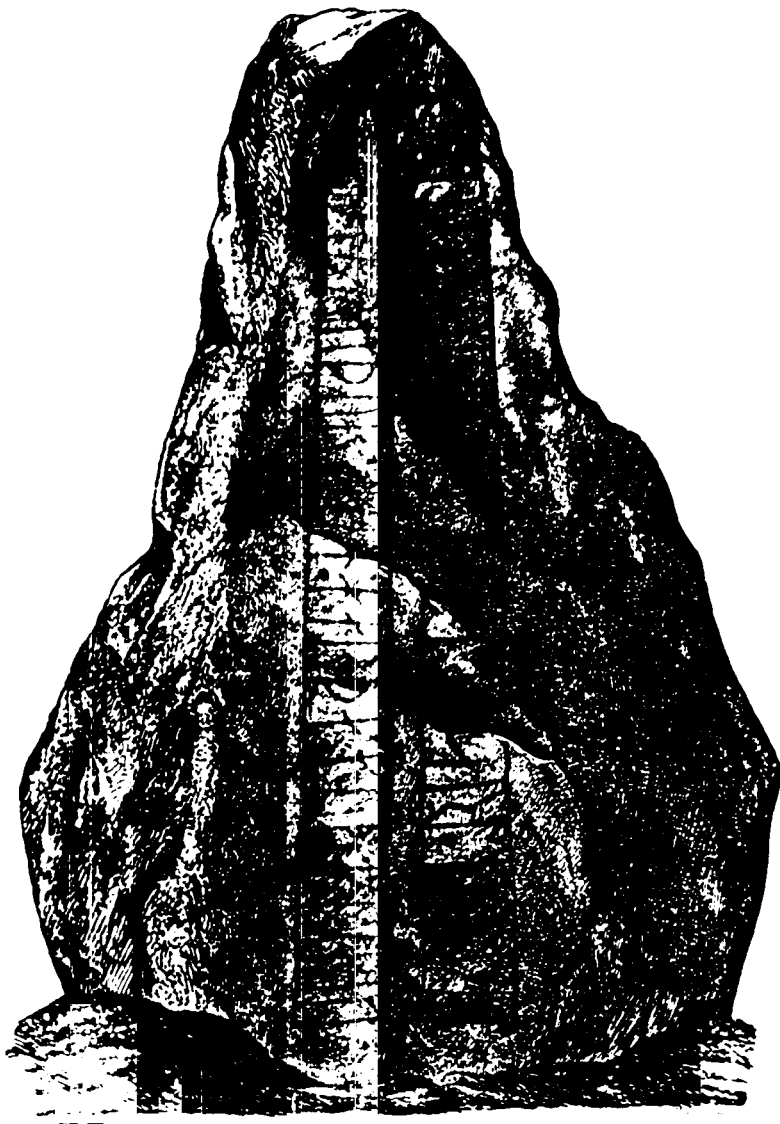
Gårdstånga-Stenen. 1/24

ati:rispi:stin:þasi:aft:þurstin:

I olddansk Sprogform:

Atti réspi stén þasi æft Þórstén.

„Atte rejste denne Sten efter Torsten.“

Dybäck-Stenen. ¹/₃₀

„Broder rejste denne Sten efter sin Broder Bose, en saare gæv Mand.“

Nr. 118. Glemminge-Stenen. c. 985—1000. Denne Sten, der sidder i Kirkegaardsmuren i Glemminge, opdagedes 1644 og beskrives af Worm i Additamenta ad Mon. Dan. Indskriften lyder:

× suini:sati:stin:þasi:iftir:tusta:
hin:skarba:faupur || sin:harpa:
:kupan:buta:uirpi:at:rata:huas:
ub || briuti

I olddansk Sprogform:

Swéni satti stén þasi æftir Tósta hinn skarpa, fáður sinn, harða góðan bonda. — Werði at rétta hwás upp briuti.

Nr. 117. Dybäck-Stenen. c. 985—1000. Denne Sten stod i Worms Tid ligesom nu i en Eng, der hører til Herregaarden Dybäck, og hvor den sikkert oprindelig er rejst.

Indskriften, af hvilken fantastiske Tolkninger tidligere har givet Anledning til Sagdannelse, lyder saaledes:

brupir:rispi:stin:þasi:
:aiftir:busa:brupur:sin:
harpa:kupan:trik

I olddansk Sprogform:

Bróðir réspi stén þæs(s) æftir Bósa bróður sinn, harða góðan dræng.

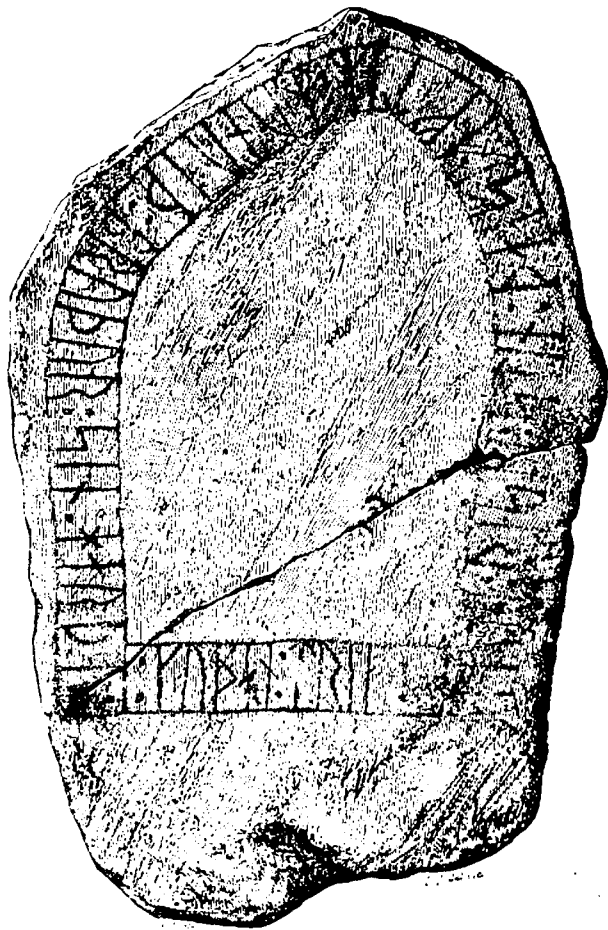
Glemminge-Stenen. ¹/₂₁

„Svenne satte denne Sten efter sin Fader Toste den hæftige (egl. den skarpe), en saare gæv Mand. Han skal visselig komme at sone sin Brøde (egl. genoprette), som forstyrrer det (o: Min-smærket).“

Den sidste Sætning var aabenbart gængs Formel. Jfr. Skærn-Stenen an Nr. 36.

Nr. 119. Örsjö-Stenen. c. 985—1000. En Afbildning af denne Sten findes i Bautil; da denne Tegning blev ført, var Indskriften uskadt; senere den imidlertid blevet stærkt medtaget, da Stenen har været anvendt som Dørtrin foran Køkkendøren paa „Lisagården“ i Örsjö Sogn. Nu ligger den i Gaardens Have.

Indskriften, der begynder forneden aandedet --- til højre — lyder:

Örsjö-Stenen. $\frac{1}{21}$

tumi : rispi : stin : þaisi : iftir :
hunuip : brupur : sin : harþa : || : ku-
þan : trik :

I olddansk Sprogform:

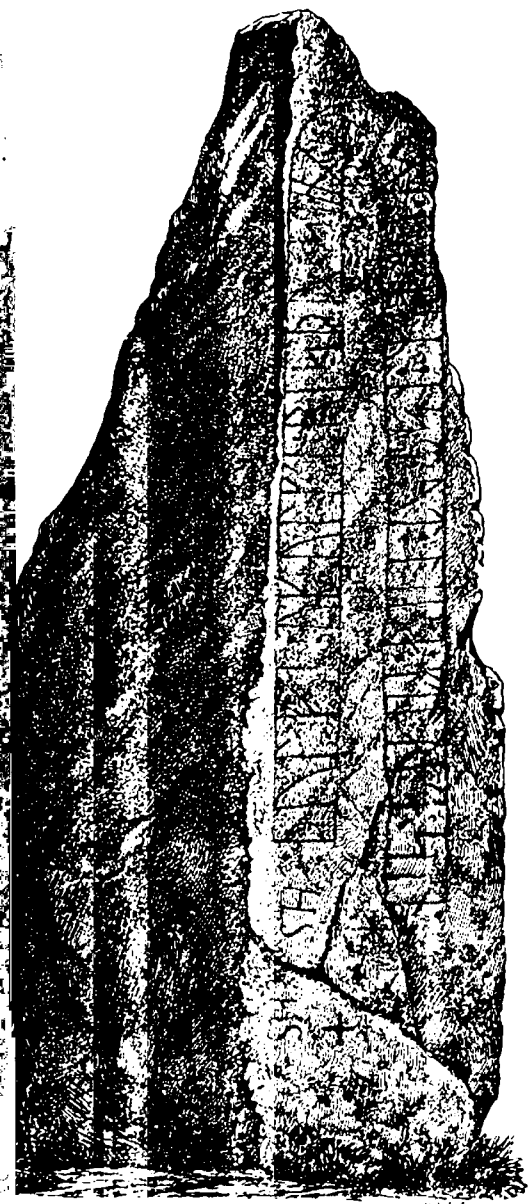
Tomi réspi stén þæs(s)i æftir
Húnwið bróður sinn, harða góðan
dræng.

„Tomme rejste denne Sten efter sin Broder Hunvid, en saare gæv Mand.“

Nr. 120. Gårdstånga-Stenen II. Slutn. af 10. Aarh. Denne Sten laa i Worms Tid i en Bondegaard i Gårdstånga; i 19. Aarh. førtes den til den nærliggende Herregaard Flyinge, i hvis Park den nu er opstillet.

Indskriften lyder:

: þulfr : uk : ulfr : rispu : stina
: þisi : uftir : asmut : liba : filaka :
sin :

Gårdstånga-Stenen II. $\frac{1}{30}$

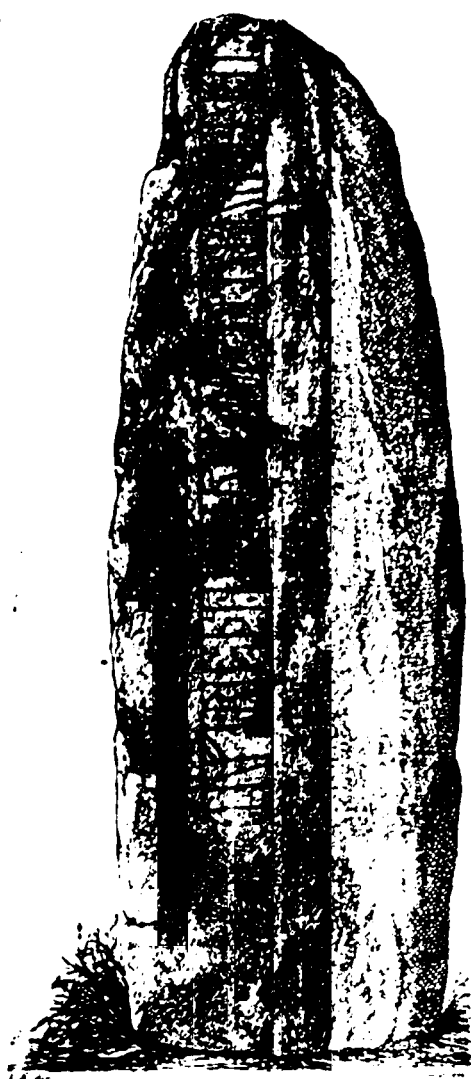
I olddansk Sprogform:

Þólfur ok Ulfr réstu sténa þes(s) i øftir Ásmund lippa (þ),
félaga sinn.

„Tolv og Ulv rejste disse Stene efter deres Fælle Asmund Lippe.“

Denne Indskrift viser ligesom Indskriften paa Gårdstånga-Stenen I, at Monumentet oprindelig har bestaaet af flere Stene.

Mærket H S, som findes to Gange paa Stenen, betyder Hans Larsson, Navnet paa Stenens tidligere Ejer.

Nöbbelöf-Stenen. 1/24

Nr. 121. Nöbbelöf-Stenen (Torna Herred). Slutn. af 10. Aarh. Af denne Sten findes der en Afbildning fra Midten af 18. Aarh., men først i 19. Aarh. gives det første Tolkningsforsøg. Stenen, der tidligere havde ligget paa en Mark i Nöbbelöf, blev i Slutningen af 19. Aarh. ført til Præstegaarden i Fjälie, men er nu opstillet paa Runestenshøjen i Lund. Indskriften lyder:

: tufi : rispi : stin : þisi : iftr : umun (þ) sin
: fila [ka :]

I olddansk Sprogform:

Tófi réspi stén þes(s) i æf-
tir Umon sinn félaga.

„Tove rejste denne Sten efter
sin Fælle Umon.“

Nr. 122. Tulstorp-Stenen. Slut-
ningen af 10. Aarh. Denne Sten
var i Worms Tid indsat i Tulstorp
Kirkemur. Da den gamle Kirke i
19. Aarh. blev nedrevet, indsattes
Stenen i Kirkegaardsmuren.

Indskriften lyder:

× klibir × auk × asa × || × rispu
× kuml × || þusi × uftir × ulf +

I olddansk Sprogform:

Kleppir (eller Glippir) auk
Ása réstu kuml þósi øftir Ulf.

Tulstorp-Stenen. 1/30

„Kleppe (eller Glippe) og Aase rejste dette Mindesmærke
ter Ulv.“

Billedfremstillingen forestiller et Drageskib, hvis For- og Bag-
avn løber ud i et Dyrehoved. Langs Rælingen ses 14 Skjolde.
ovenover Skibet ses et ulvelignende Dyr.

Nr. 123. Köpinge-Stenen. Slutn.
10. Aarh. Denne Sten fandtes i
orms Tid ved Kirkegaardsmuren i
öpinge. Nu er den indsat i den ny
rkegaardsmur.

Indskriften lyder:

: uristr: auk: nukr: auk: kru-
: rispu: stin: þansi: uft: aba:
laka: sin: trik: kupan:

I olddansk Sprogform:

Wréstr (?) áuk Nykr (?) áuk
rúsa (?) réspu stén þannsi øft
pa féлага sinn, dræng góðan.

„Vrest og Nøk og Kruse rejste
enne Sten efter deres Fælle Abe, en
ev Mand.“

Köpinge-Stenen. $\frac{1}{24}$

Bjersjöholm-Stenen. $\frac{1}{30}$

Nr. 124. Bjersjöholm-Stenen. Slutn. af 10.
Aarh. Denne Sten stod tidligere paa en Mark
paa Herregaarden Bjersjöholms Gaard, men er
nu opstillet i Slotsparken. Stenen omtales først
i 19. Aarh.

Indskriften, der begynder til venstre forneden
i Baandet, lyder:

frapi × rispi (×) stin × þansi × aftir × ulaf ×
mak × sin¹ × || × trik × harpa × kupan ×

I olddansk Ordform:

Fraði (el. Fráði) réspi stén þannsi æftir
Ólaf mág sinn, dræng harða góðan.

„Frade rejste denne Sten efter sin Maag Olav,
en saare gæv ung Mand.“

¹ Indskriften har si† for si†.

Skifarp-Stenen. ^{1/24}

Nr. 125. Skifarp-Stenen. Slutn. af 10. Aarh. Denne Sten opdagedes i Midten af 19. Aarh. ved Udflytning af Ringmuren om Skifarp Kirke. Den blev imidlertid kløvet og brugt som Byggeemne. 1864 blev de kløvede Stykker samlet, og Stenen førtes til Lund. Indskriften lyder:

: tumi : rispi : stin¹ : þansi : ifti(R) [ai]ra² : filaka [·] sin³

I olddansk Sprogform:

Tomi réspi stén þannsi æftir Æira (Éra) féлага sinn.

„Tomme rejste denne Sten efter sin Fælle Ere.“

¹ Indskriften har fejlagtigt sti† for sti†.

² Pladsen tillader ogsaa at læse hira eller nira. Wimmer anser dog aira for den sandsynligste Rekonstruktion.

³ Indskriften har si† for si†.

Nr 126. Valkärra-Stenen. Slutningen af 10. Aarh. Denne Runesten stod i Worms Tid paa en Mark i Valkärra. I nyere Tid er den flyttet til Lund, hvor den er opstillet paa Runestenshøjen.

Indskriften, der begynder forneden til højre, lyder:

· tufa : rispi : stina : þisi : uf-
tir : kamal : buta : sin : uk : asur :
|| : sun : hs :

I olddansk Sprogform:

Tófa réspi sténa þes(s)i øf-
tir Gamal bónda sinn ok Azurr
sun hans.

„Tove rejste disse Stene¹ efter sin Ægtefælle Gammel og (i Forening med) hans Søn Asser.“

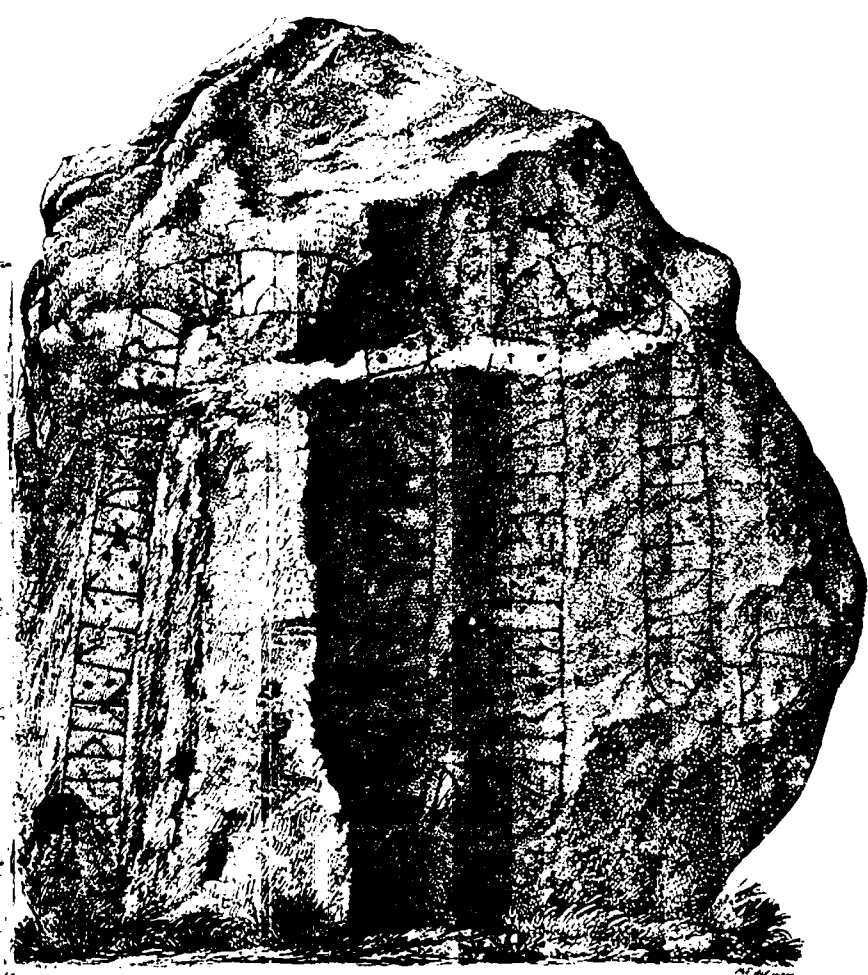
¹ Indskriften viser, at Monumentet har bestaaet af flere Stene. Jvf. Nr. 115 og 120.

Valkärra-Stenen. ^{1/30}

Nr. 127—128. Strö-Monumentet. c. 1000. Dette storarlæde Mindesmærke, der findes ved Landsbyen Strø, bestaar af en Høj, kaldet Tulshøj, hvorpaa der tidligere stod syv Stene, to med Indskrift og fem uden. Strø-Monumentet er mærkeligt i Runologiens Historie, idet det er det første gamle danske Runemindesmærke, Worm forsøgte at beskrive og tolke. Dette Forsøg findes i et selvstændigt lille Skrift om Tulshøj fra 1628. Hosstaaende Prospekt er taget herfra. — Monumentet er senere forfaldet, Stenene er væltede, og Højen sammensunken, og Indskriften paa den mindre Runesten, der har ligget med Forsiden opad udsat for Vejrligets Slid og Menneskers Overlast, er stærkt medtaget. Dog er det lykkedes at give en fuldstændig Tolkning saavel af denne som af den større Sten.

Worms Gengivelse af Strö-Monumentet. $\frac{1}{3}$

Strö-Stenen I. $\frac{1}{30}$

Indskriften paa den større Sten (Strö-Stenen I) lyder:

fapir:lit:hukua:runar:
þisi:uftir:asur:brupur:
sin:is:nur:uarþ:tupr:i:uikiku:

I olddansk Sprogform:

Faðir lét hoggwa rúnar þes(s)i øftir Asur bróður sinn, es norr warð dóðr í wíkingu.

„Fader lod hugge disse Runer efter sin Broder Asser, som døde nordpaa i Viking.“

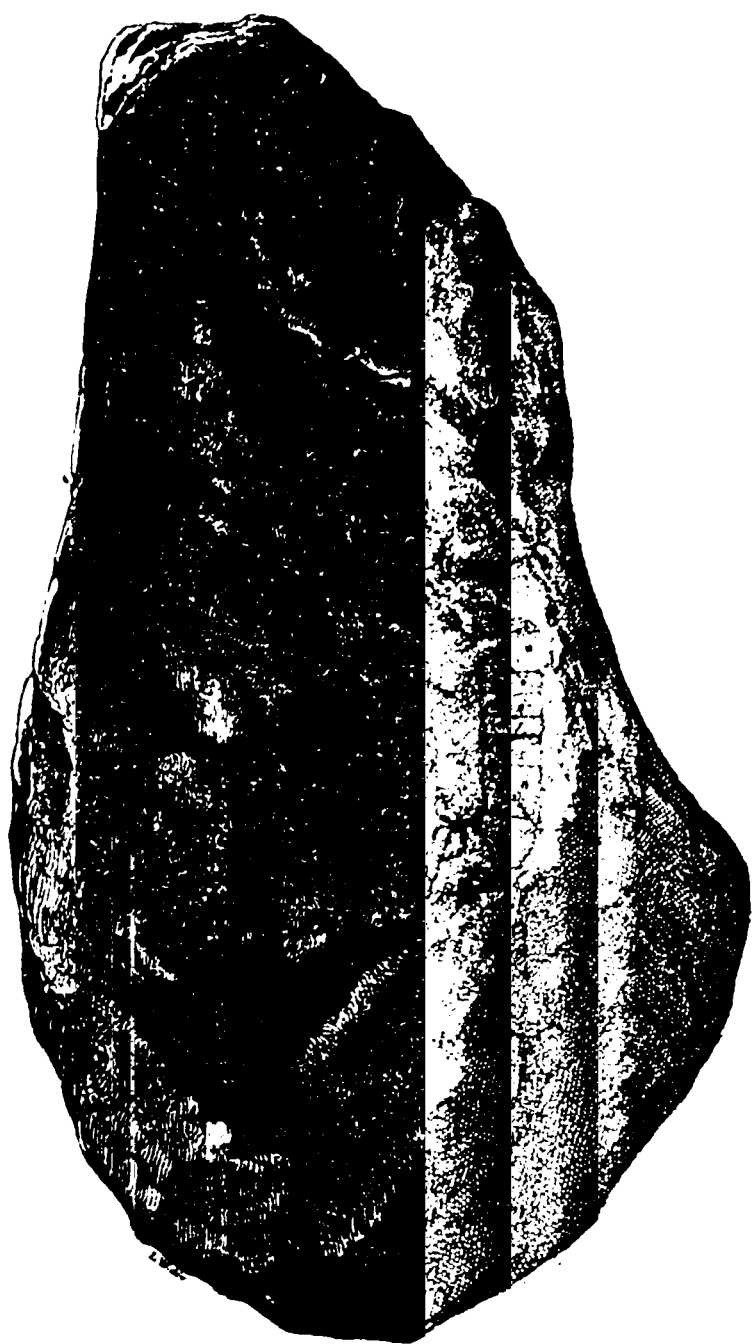
Indskriften paa den mindre Sten (Strö-Stenen II) lyder:

fapir:lit:hukua:stin:þani:uftir:biurn:is:skib:ati:uip:knuu:

I olddansk Sprogform:

Faðir lét hoggwa stén þanni øftir Biorn, es skip átti með Knóa.

„Fader lod hugge denne Sten efter Bjørn, som ejed Skib sammen med Kno.“

Strø-Stenen II. $\frac{1}{30}$

I olddansk Sprogform:

Nafni réspi stén pasi
æftir Tóka bróðursínn,
Hann varð westr dóðr.

„Navne rejste denne Sten
efter sin Broder Toke. Han
døde vestpaa (o: paa Eng-
landstog).“

¹ † er vistnok udeladt af
Hensyn til Symmetrien.

Nr. 130. Fosie-Stenen.
Begyndelsen af 11. Aarh. I
Worms Tid laa denne Sten
omfalden ved „Kroen“ i

Fosie; nu er den opstillet tæt ved Fosie Præstegaard.

Indskriften lyder:

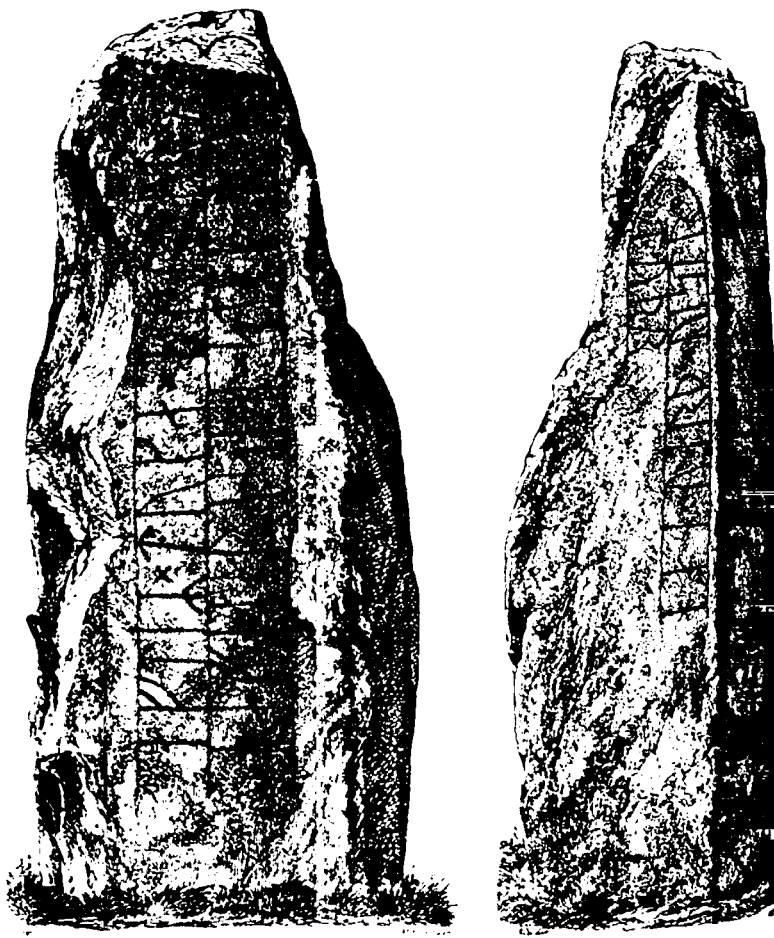
En mægtig Mand ved Navn
Fader har altsaa rejst det store
Mindesmærke efter sin Broder *As-
ser*, som døde paa Vikingefærd, og
efter sin Frænde eller Ven *Björn*.
Rimeligvis er begge døde fjænt
fra det Sted, hvor deres Minde-
stene rejstes, saadan som det ofte
er Tilfældet.

Nr. 129. Uppåkra-Stenen. c.
1000. Denne Sten omtales af Worm
sammen med Strø-Stenene i Mon.
Dan.; dengang stod Stenen lige-
som nu paa en Mark lidt vest for
Uppåkra.

Indskriften lyder:

(Forside) nafni × rispi × stin ×
pasi | aftir × tuka × bruhur × si¹

(Bagside) han × uarp × uistr
tupr

Forside.

Bagside.

Uppåkra-Stenen. $\frac{1}{24}$

asbiarn × rispi × stin × þani × aftir
uark : filaka : sin : trik : kupan

I olddansk Sprogform:

Asbiarn réspi stén þanni æftir
wærg, félaga sinn, dræng góðan.

„Asbjørn rejste denne Sten efter sin
elle Dværg, en gæv ung Mand.“

Nr. 131. Fuglie-Stenen II. Beg. af
19. Aarh. Denne Sten stod i Worms Tid
som nu paa en stor Høj; men medens
Indskriften dengang vistnok har været
meget tydelig, er den nu overordentlig
slidt, saa Stenen sikkert har lidt Over-
kast i de mellemliggende Aarhundreder.

Indskriften, der begynder forneden til
venstre, lyder:

au tr | rispi | stin | þansi || au ftir |
[kut |] brupur || sin | han | uarp | taupr || a | kutlati | kup |
albi | hans | silu

I olddansk Sprogform:

Øyndr¹ réspi stén þannsi øftir Øygót bróður sinn;
ann warð dáuðr á Gotlandi. Guð hialpi hans sælu.

„Ønd (Øjvind) rejste denne Sten efter
Øgót sin Broder; han døde paa Gotland.
Gud hjælpe hans Sjæl!“

Som Indskriften viser, hviler Øgót ikke
i Højen. Rimeligvis har vi her som ofte
ellers en Bronzealderhøj, der er benyttet i
meget senere Tid til sammen med en Rune-
sten at danne et anseligt Mindesmærke.

¹ Naturligvis kan au i austr, aukut og taupr
betegne Enkeltlyden ø, saavel som ø betegnes ved
au i auftir; Brugen af au her er derfor ikke Vid-
nesbyrd om Indskriftens høje Alder, men i i rispi
og stin er Tegn paa, at Indskriften er forholdsvis
ung. Derpaa tyder ogsaa den kristelige Slutningsformel.

Fuglie-Stenen II. ^{1/21}

Fosie-Stenen. ^{1/30}

Nr. 132. Gårdstånga-Stenen III. 1000—1025. Denne Sten,
som først omtales i Slutningen af 19. Aarh., er fra Gårdstånga

Gårdstånga-Stenen III. ¹/₂₄

Kirkegaardsmur flyttet til Lund, hvor den nu staar ved Runestenshøjen.

Indskriften lyder:

asur × sati × stina × þisi : iftir¹
tuba : †²

I olddansk Sprogform:

Azurr satti sténa þes(s)i æftir
Tobba.“

„Asser satte disse Stene³ efter
Tubbe.“

¹ At dette Ord staar paa Hovedet med „Venderuner“, skyldes vistnok Skødesløshed.

² Det enestaaende Tegn er maaske en forkortet „Tors Hammer“.

³ Jfr. Noten til Nr. 126 foran.

Nr. 133. Stora Harrie-Stenen. c. 1000—1025. Denne Sten, der nu er indmuret i Stora Harrie Kirke, opdagedes ved Kirkens Restauration for faa Aar siden.

Indskriften lyder:

birla : sati : || iftir : tuka || mak : sin

I olddansk Sprogform:

Birla (eller Berla) satti æftir Tóka
mág sinn.

„Birle (eller Berle) satte (Stenen) efter
Toke sin Maag.“

Stora Harrie-Stenen. ¹/₂₄

Nr. 134. Lundagård-Stenen. c. 1000—1025. Dette smukke og meget ejendommelige Runemindesmærke kom for Dagen, da A. Helgona Klosterets Bygninger paa Helgonabacken ved Lund blev ødelagt og sløjft efter den skaanske Krig. 1691 optoges Stenen med store Besvær. Den laa nu længe ved Klosterets Ruiner og er senere gaaet i tre Stykker. For at ikke yderligere Overlast skulde vedtages af at fares Stenen, blev den i Midten af 18. Aarh. flyttet til Lundagård og derfra i Midten af 19. Aarh. til Runestenshøjen i Lund. Forskellige ældre Tegninger findes af Stenen; ved Hjælp af disse kan en fuldstændig Rekonstruktion af Indskriften gives trods de store Afskalninger, der findes paa Stenens Forside.

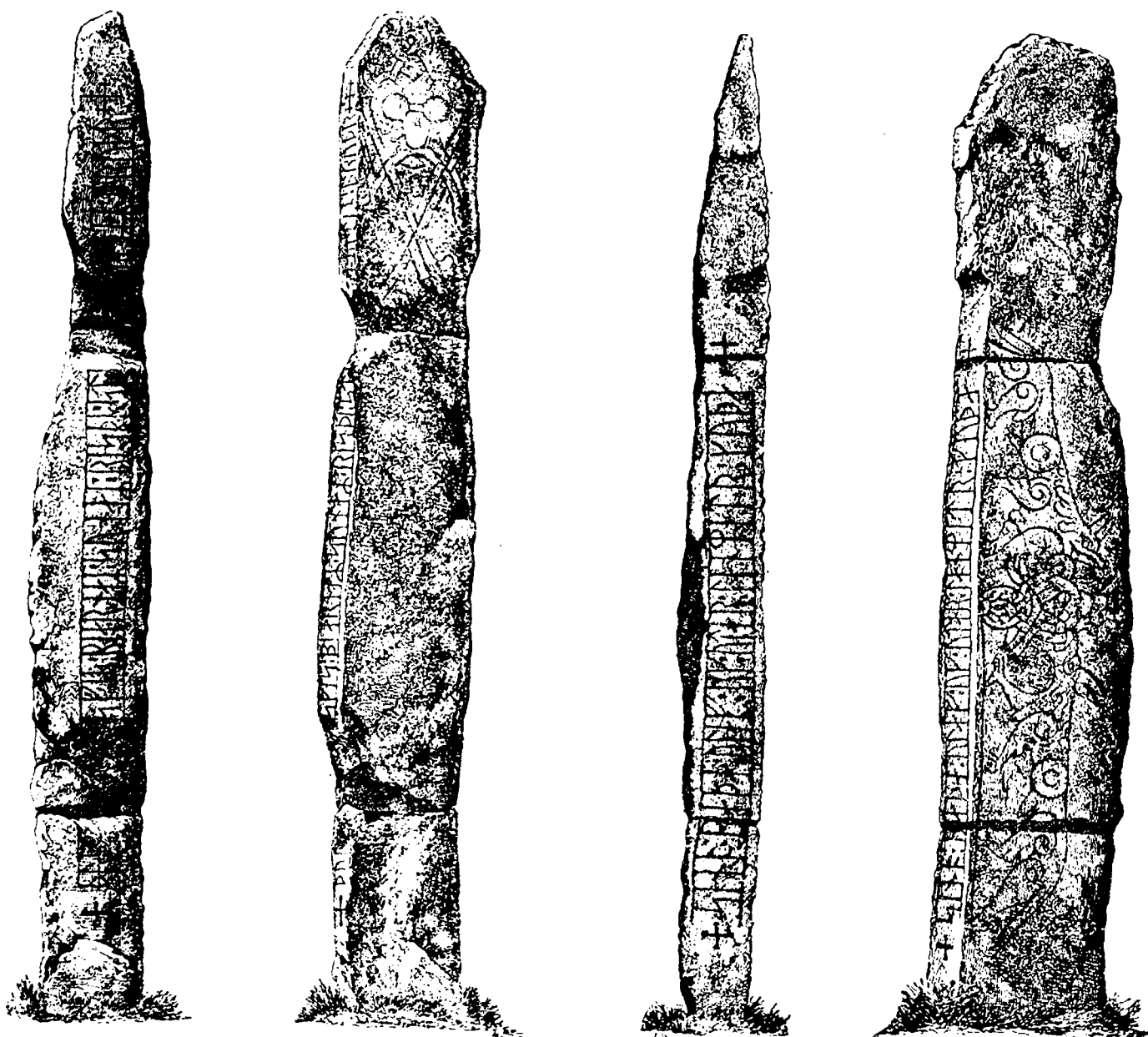
Indskriften lyder:

(A) † þu(r)[g¹isl :² sun : i]sgis : biarnar : sunar : risþi :
sti[na : þis]i³ (uf)tir : brupr †

(B) † sina : baða : ulaf : uk : utar : lanmitr : kuþa †

I olddansk Sprogform:

Þórgísl, sun Æsgis Biarnar sunar, rísþi sténa þes(s)i
ftir bróðr sína báða Óláf ok Óttar, lan(d)mændr góða.

A

C

B

D

Lundagård-Stenen. ¹/₄₈

„Torgisl, Søn af Esge Bjørnsøn³, rejste disse Stene⁴ efter sine
Brødre Olav og Ottar, dygtige Landmænd.“

Paa Billedfladerne er fremstillet et Menneskehoved (paa C)
anske overensstemmende med Fremstillingen paa de omtrent
umtidige jyske Stene (foran Nr. 34, 36, 41); paa D-Siden ses to
antasidyr med Snoninger og mellem dem samme Menneske-
oved.

¹ Muligvis er Runen ikke stungen, saa her skal læses *k*.

² Muligvis har her ligesom efter det første Ord paa B-Siden, staaet :

³ Jfr. Nr. 58.

⁴ Jtr. Noten til Nr. 126 foran.

Nr. 135. Jordberga-Stenen. c. 1000–1025. Denne Sten findes i Parken ved Jordberga og er første Gang læst og tolket af Prof. Wimmer.

Topflade.

Forside.

Bagside.

Jordberga-Stenen. $\frac{1}{24}$

Indskriften, der løber i et Baand over Stenen, er meget svag, men kan helt igennem læses. Den lyder:

(Forside) þurkil : kar

þi : þurþar : sun :

(Topflade) bru : þisi

(Bagside) aft : uraka

brupur : || sin

I olddansk Sprogform

Þórkell gærði, Þó

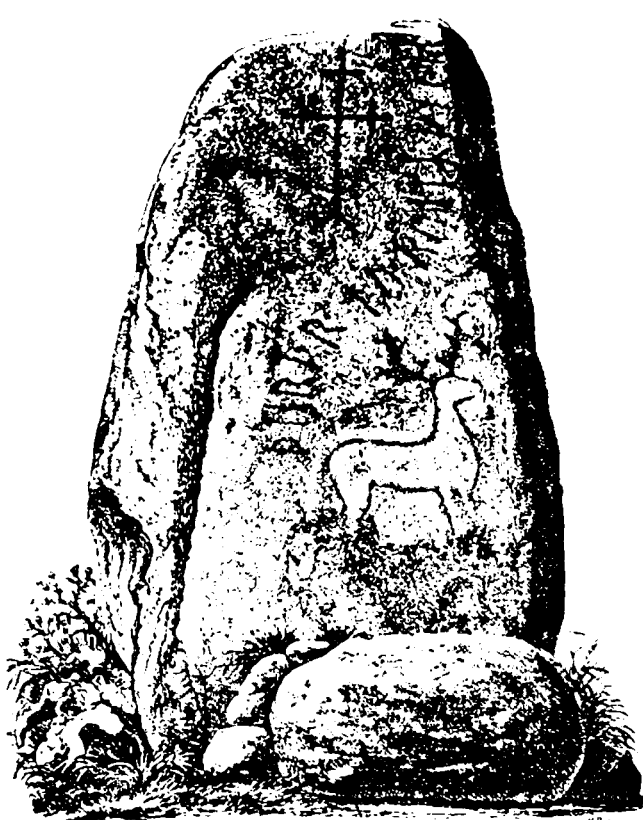
þar sun, bró þe(s)

æft Wraga bróðu

sínn.

„Torkel Tordssøn gjorde denne Bro efter sin Broder Vrage

Nr. 136. Hyby-Stenen. 1025–1050. Denne Sten fandtes Worms Tid i et Stengærde i Landsbyen Vismarløf i Hyby Sog

Forside.

Bagside.

Hyby-Stenen. $\frac{1}{24}$

Nu staar den udenfor Skolebygningen. Indskriften, der løber Forsiden over Kanten ned paa Bagsiden, og slutter med en va

ret Linje her, er overmaade utydelig, men kan dog læses i sin Helhed. Den lyder:

(Forside) þurþr · hu¹ · runar · þasi · au(k ·)

(Bagside) þurstin² || fulukui · a · huk |

I olddansk Sprogform:

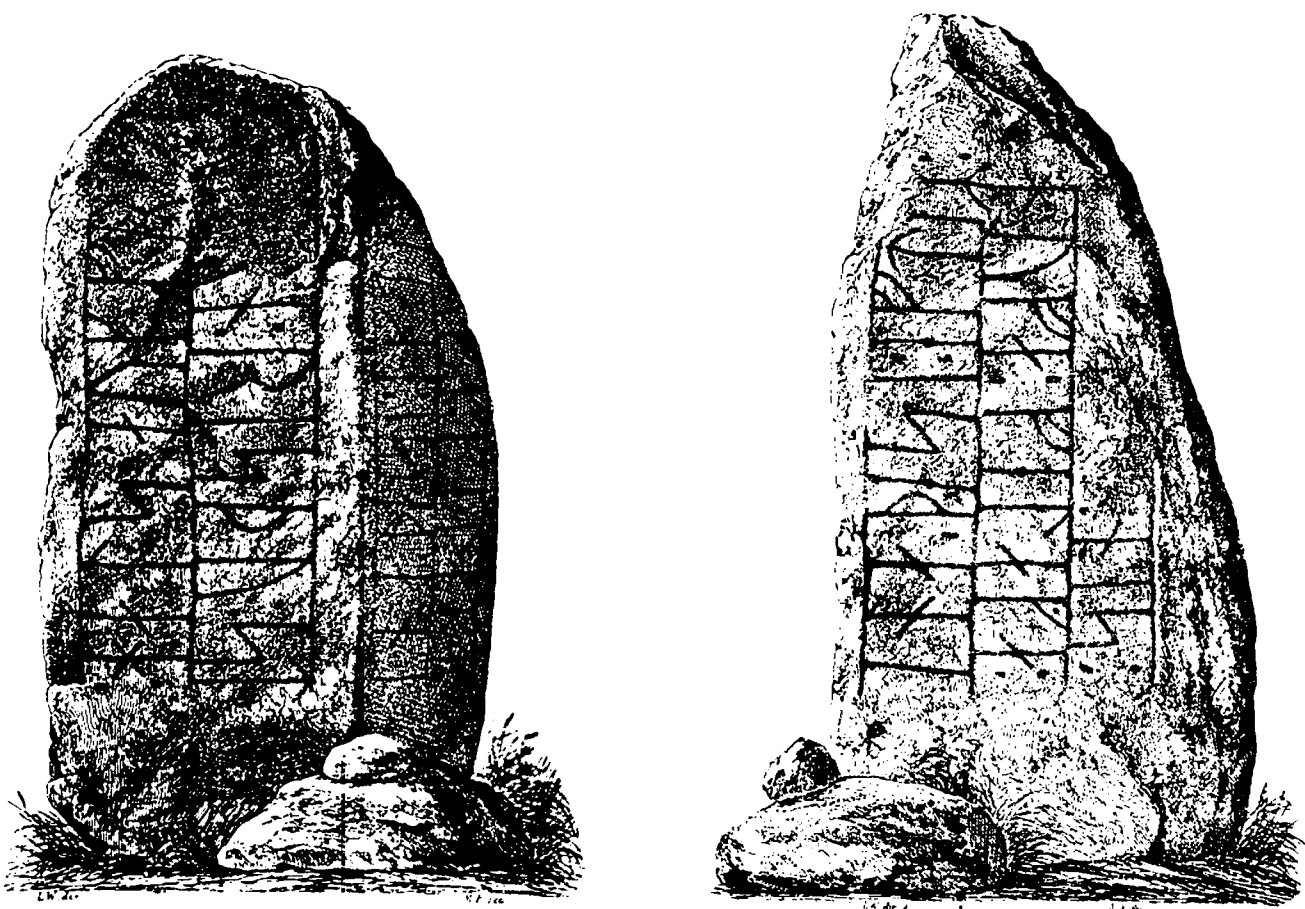
Þórðr hió rúnar þássi (þæssi?) áuk Þórsténn. Folkwé
u hóg.

„Tor huggede disse Runer og (o: i Forening med) Torsten.
Folkvi ejer (o: hviler i) Højen.“

¹ hu = hiu, ved forkortet Skrivemaade.

² Navnet paa Bagsiden synes ikke at være hugget af en saa øvet Runemester som de øvrige Runer. Muligvis har Torsten selv hugget dette. Her
taar ÞÐRÐTIT; hvad der paa Tegningen i næstsidste Rune synes at være Bi-
tave, er Afflisninger.

Nr. 137. **Ålstorp-Stenen.** 1025—1050. Denne Sten, der er
fbildet i Bautil, staar paa en Mark i den lille By Ålstorp.

A

Ålstorp-Stenen. 1/24

B

Indskriften, der findes paa to samstødende Sider, lyder:

(A) : hals : auk : freybiurn : rispu : st

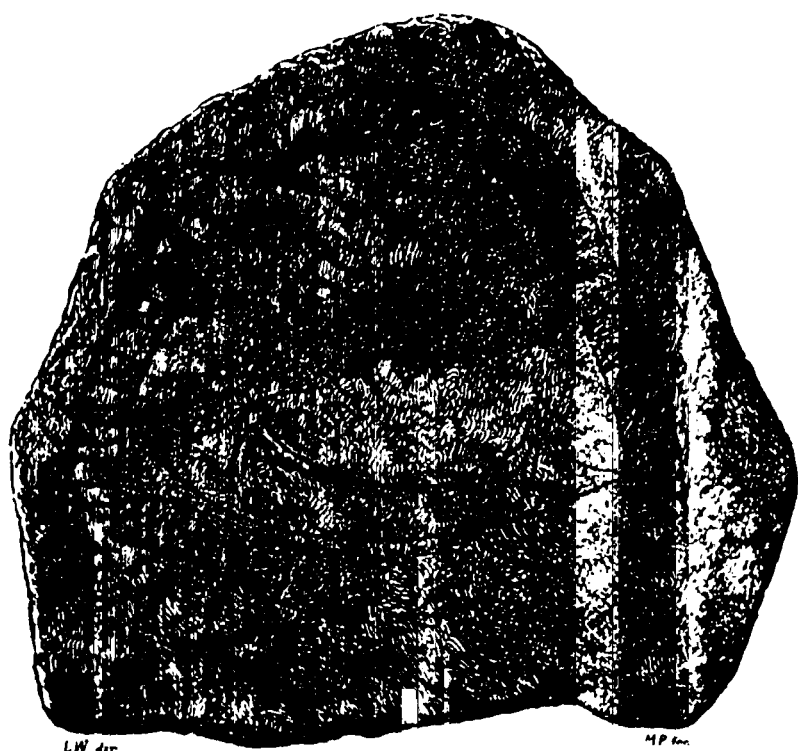
(B) ina : þesi : eftir : || hufa : felaga : || : sin :

I olddansk Sprogform:

Hals áuk Fræybiorn réspu sténa þes(s)i eftir Hófa
elaga sinn.

„Hals og Frøbjørn rejste disse Stene¹ efter deres Fælle Hove.“

¹ Jfr. Noten til Nr. 126 foran.

Holmby-Stenen. $\frac{1}{24}$

Nr. 138. Holmby-Stenen. 1025—50. Denne Sten, der første Gang omtales af Liljegren, fandtes indtil for faa Aar siden i Holmby Kirketaarn, anbragt saaledes, at omtrent Halvdelen af Indskriften var skjult. Den er nu udtaget og opstillet udenfor Kirken. Indskriften, der begynder til højre i Baandet, lyder:

: suin : rispi : stina : pesi
eftir : þurgir : faður : sin :

I olddansk Sprogform:

Swénn réspi sténa þes(s)i æftir Þórgér faður sinn.

„Sven rejste disse Stene efter sin Fader Torger.“

Som mange andre skaanske Mindesmærker har dette altsaa oprindelig bestaaet af flere Sten. — Billedet forestiller et Skib, hvis For- og Bagstav ender i et Dyrehoved.

Nr. 139. Vallaberga-Stenen. 1025—1050. Denne Sten, der er kløvet paa tværs, staar nu paa Runestenshøjen i Lund. I Midten af 19. Aarh. fandtes i et Stendige i Vallaberga den nederste Del af den, og mange Aar efter fandtes i et andet Stendige Runestenens Top.

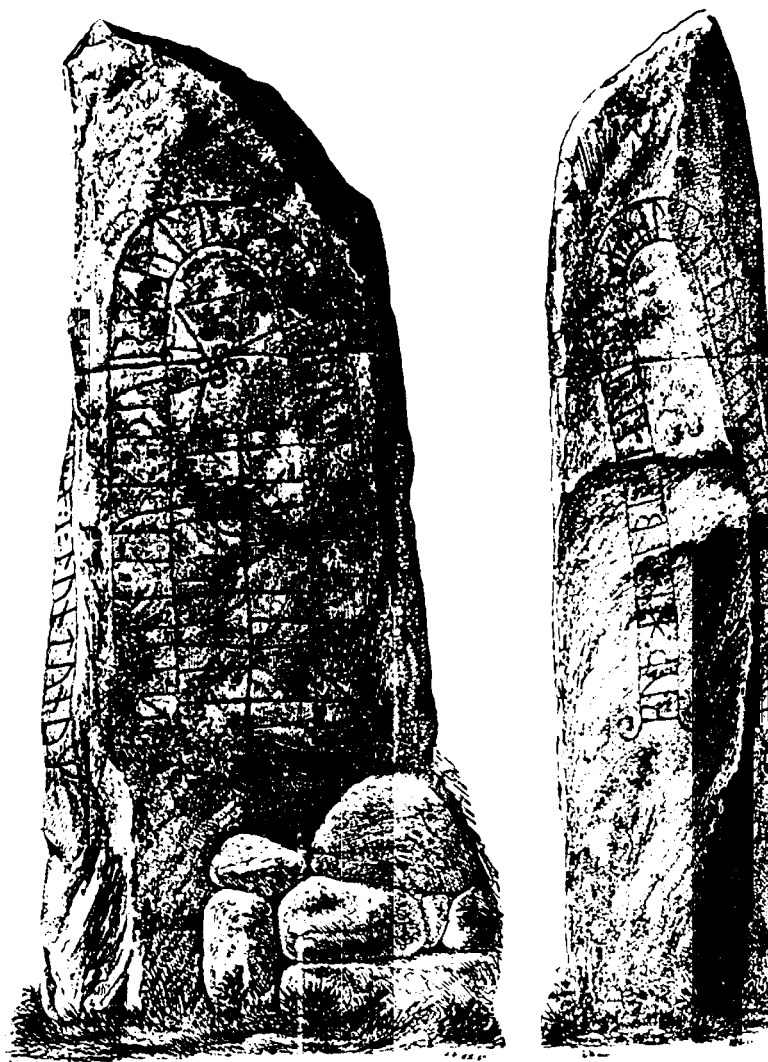
Indskriften, der er fordelt paa Stenens to Flader og den mellemliggende Kant, lyder:

(Forside) suin : auk : þurgutr : kiaurþu : kuml : þisi || eftir : mana || auk suina

(Bagside og Kant) kup : hialbi : siaul : þera : uel : ian : þer : likia : i : luntunum

I olddansk Sprogform:

Swénn áuk Þórgótr giárðu kuml þes(s)i ef-

Forside.

Bagside og Kant

Vallaberga-Stenen. $\frac{1}{30}$

ir Manna áuk Swéna. Guð hialpi siál þéna wel; en þér
iggja i Lundúnum.

„Sven og Torgøt gjorde dette Mindesmærke efter Manne og
venne. Gud hjælpe deres Sjæl vel; men de ligger (jordede) i London.“

Indskriften meddeler altsaa, hvad der er meget sjældent, det Sted,
vor den, til hvis Minde Stenen er rejst, ligger begravet. Samtidig
med Vallaberga-Stenen er en dansk Runeligsten fra London (nf.
r. 247); medens man i hin Tid i Danmark havde rejste Sten,
rugtes i England liggende Sten ligesom senere i Danmark.

Nr. 140. Simris-Stenen I. c. 1050. Denne Sten kendes ikke
Worm, men er afbildet i Bautil. Stenen sad tidligere i den
gamle Ringmur om Simris Kirke, men er nu indsat i den ny
kirkegaardsmur.

Indskriften, der ligesom de ejendom-
elige Ormeslyngninger i det hele er vel-
bevaret, lyder:

biarngair × lit [.] raisa · stain · pi-
a · eftir · rafn · broþur · sin · su(i)n ·
an(ulf)s · a · suiþiupu

Dette maa gengives:

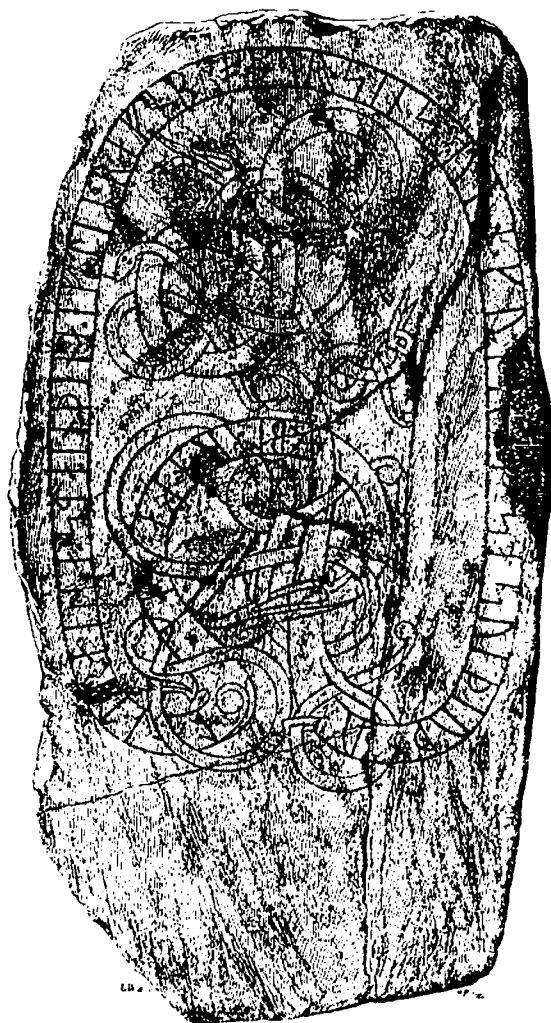
Biarngæirr lét ræisa stæin þen-
a eftir Rafn bróður sinn, swén
unnulfs á Swíþiúðu.

„Bjarngér lod rejse denne Sten efter
Broder Ravn, Svend hos Gunnulv i
Sverrig.“

Ormeslyngningerne paa Simris-Stenen
stemmer ganske med lignende Fremstil-
linger paa samtidige svenske Stene, hvor-

od saadanne ikke kendes fra danske. Dette i Forbindelse med
rog- og Runeformer, der nøje svarer til svenske Stenes fra
tiden af 11. Aarh., gør det (ligesom Indskriftens Udtalelse om,
Ravn har været Svend hos Gunnulv i Sverrig) sandsynligt,
Stenen er hugget af en svensk Runemester; men den er rejst
Skaane af en dansk Mand over hans Broder.

Nr. 141. Simris-Stenen II. c. 1050. Denne Sten er (meget
fuldt) afbildet i Bautil. Ligesom Simris-Stenen I sad den tidli-

Simris-Stenen I. $\frac{1}{30}$

gere i Simris Kirkes Ringmur, men er nu indsat i Kirkegaardsmuren. Indskriften er meget afslidt, hvad der skyldes Stenens Art (Sandsten). Det er dog lykkedes Prof. Wimmer at give en fuldstændig Tolkning af Indskriften. Den lyder:

Simris-Stenen II. $\frac{1}{30}$

sigrifr · let · risa · stin : þensa : a
tir : furkun : i¹fur : faður : osulfs · tri
[·] ker²s || hiabi : kuþ [·] ot [·] hans

I olddansk Sprogform:

Sigréfr lét résa stén þenna æf
Forkunn éfor, faður Á³sulfs, dræn
gærs. Hiappi guð á⁴nd hans.

„Sigrev lod rejse denne Sten efter F
kunn Fremstormeren, Fader til den djæ
Yngling Asulv⁵. Gud hjælpe hans Sjæ

Ormeslyngningerne er sikkert paavi
af svenske Runestene, men selve Indsk
ten er dansk; derved forklares det, at S
ris-Stenen II gennemgaaende har yn

Sprogformer og Runer end Simris-Stenen I, skønt Stenene i
Helhed viser Samtidighed.

¹ Afskalningerne paa Runens Midte gør det tvivlsomt, om her staar
eller †; det første er det sandsynligste.

² Denne Rune kunde læses ʀ eller ʁ i Stedet for R; men Meningen
drer snarest R.

³⁻⁴ †-Runen bruges i †sulfs ligesom i ældre Indskrifter for á eller me
Næselyd for á. I †t bruges Runen for ældre á eller yngre á; men at †, †
denne Tid ogsaa bruges for o, viser Simris-Stenen I, hvor bróður skrives br

⁵ Mens det er almindeligt, at den, til hvis Minde Stenen er rejst, h
ved, at man nævner hans (eller hendes) Fader, er det enestaaende, at
som her berømmer en Mand ved at nævne hans Søn.

RUNESTENE PAA BORNHOLM

Nr. 142. Kongevejs-Stenen. c. 1030—40. Denne Sten stod i Worms Tid ved „Kongevejen mod Nord“ i Klemensker Sogn. I Begyndelsen af 19. Aarh. er den bleven brugt som Byggeemne i et Stengærde. Ved den Lejlighed er Toppen blevet afkløvet. I 1876 fandtes Stenen i Gærdet; men Toppen var og blev forsvundet. Kongevejs-Stenen er nu opstillet paa den gamle Kirkegaard i Allinge.

Indskriften, der kan udfyldes med tilnærmelsesvis Sikkerhed, lyder:

:bruni: auk: þeir: brupr: let[u: reisa
: stein: þensa:] eftir: þurlak: foþur: sinn:
auk: eskir: brupur: sinn:

I olddansk Sprogform:

Brúni áuk þeir bróðr létu ræisa
stein þenna æftir Þórlák fáður sinn
áuk Æsgér (Æsgir?) bróður sinn.

Brune og hans Broder¹ lod rejse denne Sten efter deres Fader Torlak og deres Broder Esge.

¹ Formelt kan Udtrykket Brúni áuk þeir bróðr ogsaa betyde „Brune og hans Brødre“; men da Sammenhængen ikke udtrykkelig viser, at dette er ment, maa Udtrykket opfattes som Ental.

Kongevejs-Stenen. 1/24.

Nr. 143. Brogaards-Stenen. c. 1040—50. Denne den anseeligste af alle bevarede Runestene paa Bornholm opdagedes i Begyndelsen af 19. Aarh. Den laa dengang i en Bro paa Landevejen nær ved Hasle, hvortil den efter sigende var ført fra en nærliggende Høj. Senere tabtes den af Syne, men fandtes atter 1868 i Broen; Indskriften vendte opad, men var dækket af et tykt Gruslag. Stenen blev udtaget og opstillet ved Udkanten af en nærliggende Lund.

Indskriften, der er særdeles vel bevaret og smukt anbragt et slynget Baand, begynder forneden til venstre og lyder saaledes

Brogaards-Stenen. $\frac{1}{36}$

× suenkr × lit × raisa × stein × þena
eftir × tosta × faður × sin × auk × eftir
× alflak × broður × sin × auk × eftir
móðr × sína × || × auk × eftir × systur
sína ×

I olddansk Sprogform:

Swéningr¹ lét ræisa stæin (rejsen) þenna æftir Tósta faður sínn
áuk æftir Alflák bróður sínn áuk
æftir móður² sína áuk æftir systur³ sína.

„Svenning lod rejse denne Sten efter sin Fader Toste og efter sin Broder Alflak og efter sin Moder og efter sin Søster

¹⁻³ Indskriftens suenkr maa sikkert læses suenikr ligesom móðr maa læses móðir og systur maa læses systur. Disse Forklaringer er fremtvunget af Pladshensyn. Senere har man ovenover de tre Ord (vel for at lette Forstaaelsen) tilføjet et l, et ð og et h.

Nr. 144. Klemensker-Stenen I. c. 1050. I Slutningen af 19. Aarh. fandtes til forskellig Tid ved Klemens Kirken to Brudstykker af en Runesten, der aabenbart har haft en ganske lignende formet Indskrift som den anselige Brogaards-Sten (Nr. 143). I den bevarede Del af Indskriften staar:

× asur × auk × þai(r).....[s]in ×|| × ...

I olddansk Sprogform:

Azurr áuk þæir..... sínn.....

„Asser og hans [Broder]..... deres.....

Nr. 145. Vester Marie-Stenen I. c. 1050. Disse 7 Brudstykker fandtes til forskellig Tid (1883 og 1888) ved Bygningsarbejder ved Vester Marie Kirke. Wimmer udfylder Indskriften paa denne oprindelig meget anselige Sten, saaledes:

Klemensker-Stenen I.

suain [· auk ·] (a)uk.
 tul(a) · auk · uifriþr · þau ·
 [sustkin · lit](u) · ūka · un-
 [a]R · þ[isi · iftr · muþr · si]-
 na ×

I olddansk Sprogform:

Swæinn auk auk
 Tóla auk Wífríðr þau syst-
 kin létu hogga rúnar þessi
 æftir móður sína.

„Sven og og Tole og
 Vifred de Søskende lod hugge
 disse Runer efter deres Moder“.

Naturligvis er denne Ud-
 fyldning kun et Forsøg, der
 kan passe til de bevarede Ru-
 ner, Brudstykkernes Form osv.,
 men ogsaa en Udfyldning, der
 var noget forskellig herfra kun-
 de tænkes.

Vester Marie-Stenen I. $\frac{1}{24}$

Nr. 146. Kuregaards-Ste-
 nen. c. 1050. Denne Sten op-

dagedes i 1856 paa Kuregaarden ved Hasle.
 Den laa dengang som Dæksten over en
 Overkørsel, senere er den blevet opstillet
 paa Kirkegaarden i Klemensker.

Indskriften, der begynder forneden til-
 venstre, lyder:

suin : auk : ketil : reistu : stin : ef-
 tir : uilk || ir : faþur . sin

I olddansk Sprogform:

Swénn auk Ketill (Kætill) réstu
 stén æftir Wilgér faður sinn.

„Svend og Kæld rejste Sten(en) efter
 deres Fader Vilgér“.

Kuregaards-Stenen. $\frac{1}{30}$

Nr. 147. Klemensker - Stenen II.
 c. 1050. De tre af Brudstykkerne af denne

Runesten er fundet ved Nedbrydningen af den gamle Klemenskirke 1881, det fjerde Stykke fandtes nogle Aar senere.

Indskriften lyder, saavidt den kan rekonstrueres, saaledes:

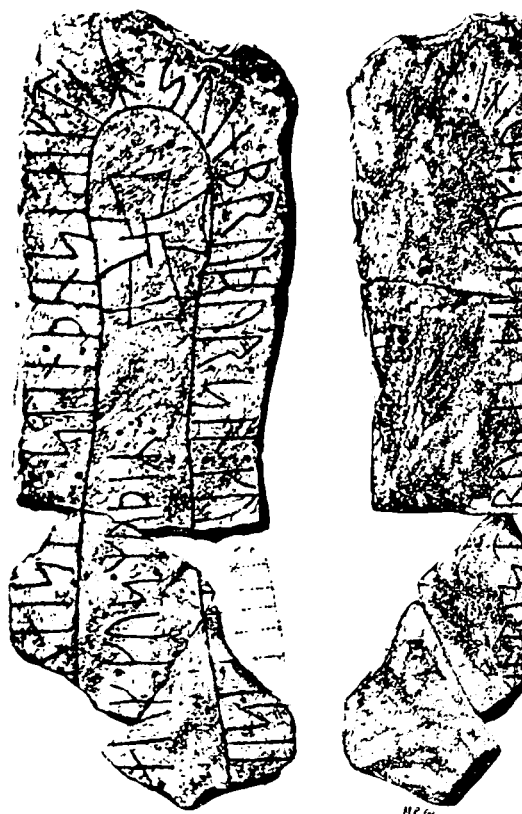
(Forside) [:.....:] rais(t)[i]:stin
: þ[i]nsi : aiftir : suin : brupur :
sin : ku[p : h](i)[al](b) i^[1]si (l) [u :
hans:] ||^[1] auk : kus : muþir :

(Bagside) [:...] (k)il : rist [i]runar
: þisi : auk : sueni :

I olddansk Sprogform:

.....ræisti (résti) stén þenn-
si æftir Swén bróður sinn. Guð
hialpi sælu hans áuk guz mó-
ðir. — ...kell rést rúnar þessi
áuk Swéni.

„..... rejste denne Sten efter sin
Broder Sven. Gud og Guds Moder
hjelpe hans Sjæl. — ...kel og Svenne ristede disse Runer“

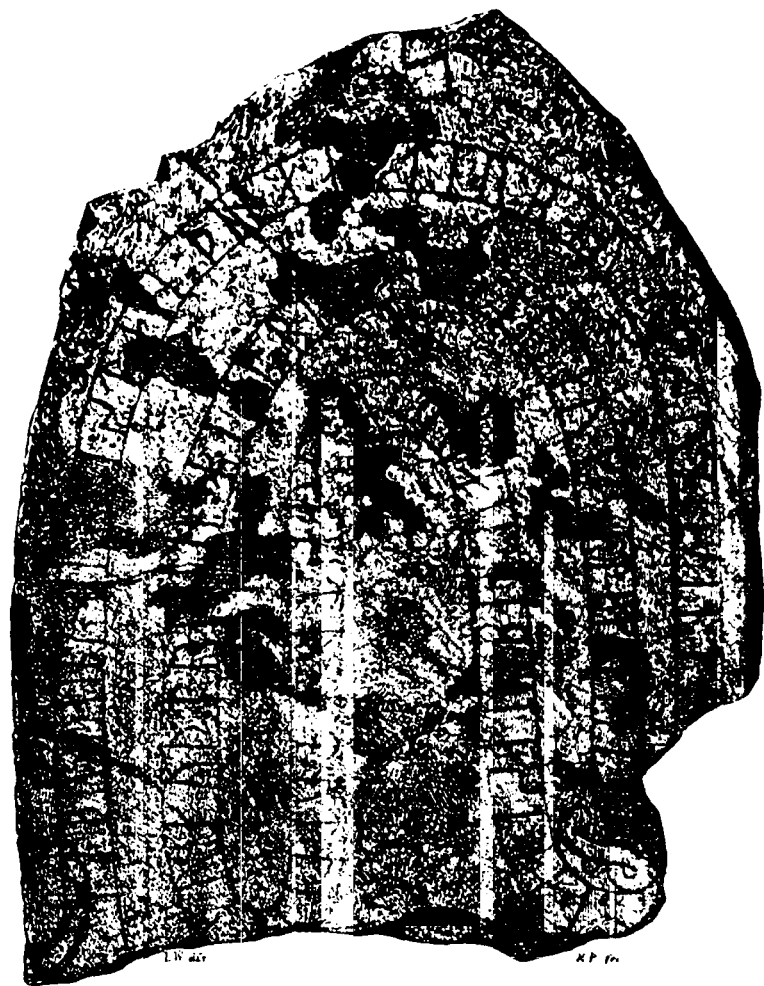
Forside.

Bagside.

Klemensker-Stenen II. ^{1/24}

Nr. 148. Klemensker-Stenen III. c. 1050. Dette lille Brudstykke fandtes 1879 ved Præstegaarden i Klemensker. De bevarede Runer er:

..(u)r : ha..

Ny Larsker-Stenen I. ^{1/30}

Nr. 149. Ny Larsker-Stenen
1050—1060. Denne Sten, som
Worms Tid stod udenfor Indg-
ngen til Ny Larsker Kirke, er
indmuret i Vaabenhuset.

Indskriften, der begynde
Baandet til venstre, lyder:

kobu : suain : raisti : st
: þina : a(f)tir : bausa : sun :
: tr(i)[k : kuþa]n^[1] þan : is :
bin : uarp : i : u(r)ostu : at
: la(nk)iu : kup : trutin : hi
bi : hans : ont : auk : sata :
kial

Klemens-
Stenen II

I olddansk Sprogform:

Kápu-Swæinn (-Swénn?) résti stén þenna æftir Bósa sun sinn, dræng góðan, þann es drépinn warð í orrostu at Útlængju. Guð dróttinn hialpi hans ánd áuk (ok?) santa Mikiáll!

„Kaabe-Sven¹ rejste denne Sten efter sin Søn Bose, den gæve Yngling, som blev dræbt i Søslaget ved Udlænge². Gud Herren og Sankt Mikael hjælpe hans Sjæl!“

¹ Kaabe-Sven var efter Wimmers Formodning en Søn af den bekendte Jomsviking Sigurd Kaabe.

² Slaget ved Udlænge, den lille Ø ved den sydøstlige Spids af Bleking lige overfor Bornholm, kendes ikke fra andre Kilder.

Nr. 150. Marevad-Stenen. c. 1060. Denne Sten fandtes i 1851 i en Bro i Marevad Sogn. Den blev udtaget og opstillet paa Marevad Kirkegaard.

Indskriften paa den velbevarede Runesten lyder:

× aulakr × let × reisa × stein × þana ×
eftir × sasur × fopur sin × bonta × kupan ×
kup × hialbi × siol × hans × auk × sata × mihel ×

I olddansk Sprogform:

Øylákr (Áu(ð)lákr?) lét ræisa stæin (résa stén) þanna æftir Sazur fáður sinn, bónda góðan. Guð hialpi siál hans áuk santa Migél!

„Ølak lod rejse denne Sten efter sin Fader Sasser, en gæv Mand. Gud og Sankt Mikkel hjælpe hans Sjæl!“

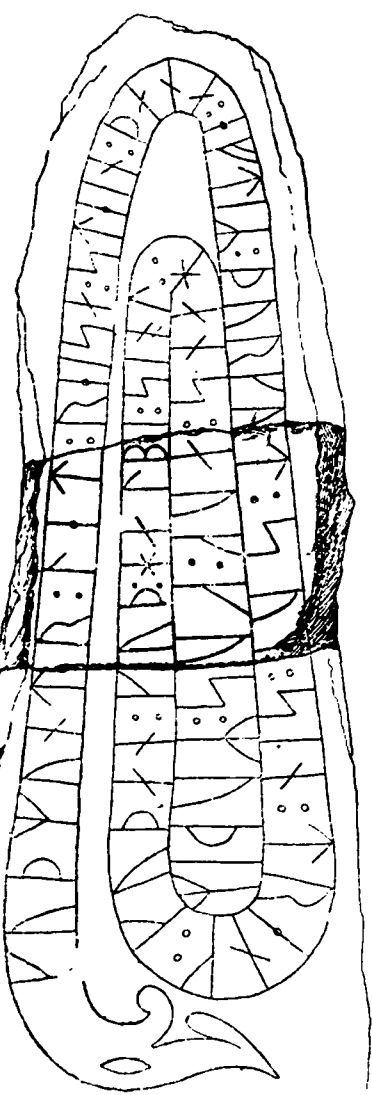
Nr. 151. Rødsker-Stenen. c. 1060. Dette Brudstykke fandtes indmuret i Kirken i Rødsker 1877. Den blev udtaget og opstillet paa Kirkegaarden.

Den bevarede Del af Indskriften lyder:

...r:let.....t:su(n).....up:halb...auk
:ku...

Marevad-Stenen. 1/30

Rødsker-Stenen i Wimmers Rekonstruktion.

1/24

Et Udfyldningsforsøg er givet af Prof. Wimmer. Det lyder:
 [× kupaunt]r : let [: reisa : stein : þana : eftir : þurku]
 su(n) [: sin : trenk : kupa : k]up : halb[i : siol : hans :] au
 ku[s : muþir]

Vester Marie-Stenen II. $\frac{1}{30}$

I olddansk Sprogform:

Guðmundr lét résa stén þanna æft
 Þórgót sun sinn, dræng góðan. G
 hialpi siál hans áuk guz móðir!

„Gudmund lod denne Sten rejse efter
 Søn Torgót, en gæv Yngling. Gud og Gu
 Moder hjælpe hans Sjæl“.

Nr. 152. Vester Marie-Stenen II. c. 10

Denne store Runesten blev fundet 1851 paa
 Gaard i Vester Marie. Den blev flyttet til k
 kens Vaabenhus og senere opstillet paa Kir
 gaarden.

Stenens Indskrift, der begynder forneden
 højre, lyder:

þurstin × uk × suin × raistu × abtir × a
 uin × faður sin × uk abtir × þurlak b
 þur sin × kup hialbi × ont × þaira × uk l
 muþir

I olddansk Sprogform:

Þórsténn ok Swénn réstu æptir A
 win faður sinn ok æptir Þórlák bróður sinn. Gud hia
 ánd þera ok guz móðir!

„Torsten og Sven rejste (Stenen) efter
 deres Fader Al(v)vin og efter deres Broder
 Torlak. Gud og Guds Moder hjælpe de-
 res Sjæl!“

Nr. 153. Vester Marie-Stenen III.
 c. 1060. Denne Sten fremdroges 1875 i
 Vester Marie Sogn, hvor den laa som Over-
 gang over et Vandløb. Den blev taget op
 og fik Plads paa Byens Kirkegaard. Ind-
 skriften paa den bevarede (nederste) Del
 af Stenen lyder med Udfyldning:

Vester Marie-Stenen III.

kilinr : reisti [: stein : þensa : eftir : :
br]uþur : sin : kup : hiabi : ont : has : [auk :
kus : muþir ?]

I olddansk Sprogform;

Gillingr résti stén þenssa¹ æftir
bróður sinn. Guð hiappi ánd hans [auk
guz móðir ?]

„Gilling rejste denne Sten efter ... sin Bro-
der. Gud og Guds Moder hjælpe hans Sjæl!“

¹ Naturligvis kunde ogsaa andre Former af Prono-
menet i Akk. masc. have staaet her. Man kunde ogsaa
tænke sig Objektet helt udeladt. I saa Fald vilde det
manglende Sving i Baandet øverst paa Stenen sikkert blive
saa lille, at der ikke i Slutningen af Indskriften kunde
være Plads til Ordene auk : kus : muþir.

Nr. 154. Grødby-Stenen. c. 1060. Denne Sten
laa i Worms Tid som Bro over Grødby Aa i Aaker
Sogn. Senere er den blevet flyttet til Aakirkeby,
hvor den er opstillet i Kirkens Vaabenhús. Stenens
Top var allerede i 17. Aarh. afbrudt, derved er
Navnet tabt paa den ene af dem, hvem Mindes-
mærket er rejst over. Indskriften lyder iøvrigt:

þurfastr : auk : þurils : auk : bufi : þir : satu : kuml : þusi
: aftir : f¹ : auk : buruþr² : kup : habi : ota :
þisa : auk : kus : muþr : sartr : rist : ret

I olddansk Sprogform:

Þórfastr áuk Þóriis áuk Bófi þér sattu
kuml þósi æftir f áuk Bróður. Guð hiap-
pi anda þessa áuk guz móðir.³ Swartr⁴ réstrét.

„Torfast og Troels og Bove de satte dette Min-
desmærke efter v og Broder. Gud og Guds Moder
hjælpe disses Sjæl! Svart ristede Indskriften“.

¹ Efter Pladsen vilde f. Ex. Navnet fastulf passe.

² h er her urigtig brugt for r.

³⁻⁴ Forkortelserne skyldes Pladshensyn.

Nr. 155. Bodilsker-Stenen I. c. 1060. Denne Sten
fandtes i 1883 ved Foden af Muren i Bodilsker Kirketaarn.

Indskriften lyder:

[...]i¹ [· auk ·] a(li) · (li)tu · ha[k]a · stain · ef-
tir · þurfast · brupuþur || sin || auk · kupki

Grødby-Stenen. 1/30

Bodilsker-Stenen I
1/30

I olddansk Sprogform:

...i áuk Alli létu hágga stén æftir Þórfast bróður sinn. Hágg Guðki.

„...e og Alle lod Sten(en) hugge efter deres Broder Torfast. Gudke huggede (Runerne)“.

¹ Efter Pladsen kunde f. Ex. Navnet Tóki passe.

Nr. 156. Tjørneby-Stenen. c. 1060. Disse to samhørende Runestens-Brudstykker fandtes 1893 ved Opbrydningen af Brolægningen i en Kostald i Tjørneby. Indskriften ligner meget Bodilskerstenens. Den kan næsten med Sikkerhed udfyldes saaledes:

[s]uein · lit · hak[a · stain · eftir ·] bru¹ · si[n]

I olddansk Sprogform:

Swénn lét hágga stén æftir....bróður sinn.

„Sven lod hugge Sten(en) efter ... sin Broder.

¹ Forkortelsen skyldes Pladshensyn.

Nr. 157. Brohuse-Stenen. c. 1070. Denne store Sten fandtes 1866, kløvet i to Stykker, i den saakaldte Brohusebro, der fører over Gyldensaaen. Nogle Aar efter Fundet blev Stenen udtaget og opstillet paa en fredet Plads ved Vejen.

Indskriften lyder:

bufi · aukalit · stain · at · þukil ·

I olddansk Sprogform:

Bófi hágga lét stæin (stén) at Þiú(ð)kel.

„Bove lod hugge Sten(en) efter Tykel“.

Nr. 158. Bodilsker-Stenen II. c. 1070. Denne Sten fandtes ligesom Bodilsker-Stenen I i Kirke-
taarnsmuren i Bodilsker 1883. Den blev udtaget

og opstillet paa Kirkegaarden.

Dens Indskrift lyder:

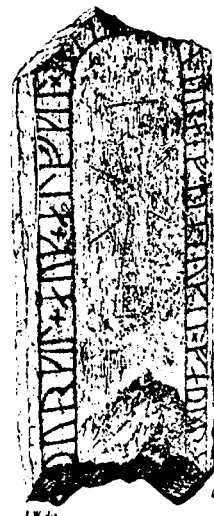
[×] þurkil × auk × alfkil × r(i¹)s[tu × st] (i¹)n × þina · eftir × eykil × faþur × s[in]

Tjørneby-Stenen.
1/24

Brohuse Stenen. 1/30

Bodilsker-Stenen II.
1/24

I olddansk Sprogform:

Þórkell áuk Alfkell réstu stén þenna æftir Øykel far sinn.

„Torkel og Alvkil rejste denne Sten efter deres Fader Økel“.

¹ Muligvis har her staaet † ikke l.

Nr. 159. Øster Larsker-Stenen. c. 1070.

erede i Worms Tid stod denne Sten ligesom udenfor Øster Lars Kirkes Vaabenhus. Indskriften, der er stærkt forkortet, lyder:

þupkil : rit : þtin¹ : auti : buþu : þku :
m : hui : sna

Af dette giver Prof. Wimmer følgende Tolkingsforsøg:

Þiúðkell résti stén øtti Bróður Þórnu (Þórgóts?) sun. Hwíld siál náí!

„Tykel rejste Sten(en) efter Broder Torgunson (Torgøts Søn). Hvile naa hans Sjæl! Fred være med hans Sjæl“.

⁴ þtin for stin skyldes vistnok unøjagtig Lydopelse.

Øster Larsker-Stenen.
^{1/24}

Nr. 160. Rø-Stenen. c. 1070. Denne Sten,

i Worms Tid var i ganske samme Tilstand som nu, stod dengang i Rø Kirkes Vaabenhus. Nu staaer den paa Kirkegaarden. Den bevarede Del af Indskriften lyder:

...[?]fþu : sin : uk : muþ : sina

I olddansk Sprogform:

..... faður sinn ok móður sína.

„[N. N. rejste Stenen efter N. N.] sin Fader og (efter) sin Moder“.

At kun Faderens Navn er nævnet, ikke Moderens, er overensstemmende med Brogaards-Stenen (foran Nr. 143).

Rø-Stenen. ^{1/24}

Nr. 161. Bjælke-Stenen. c. 1080. Dette

Brudstykke fandtes i Midten af 19. Aarh. i en usgrav ved de saakaldte Bjælkestenshuse ved Aakirkeby. Stenen v opstillet ved Vejen.

Bjælke-Stenen. ¹/₄₂

Den meget afslidte Indskrift lyder:
 þursti [n.....si]n [.] kopa(n) · (t)rik
 I olddansk Sprogform:
 Þórsténn.....sinn, góðandræng.
 „Torsten [rejste denne Sten efter N.
 N. sin Broder (eller Søn)], en gæv ung
 Mand“.

Nr. 162. Øster Marie-Stenen I. c. 1080—1100. Denne Sten opdagedes 1877 ved Planeringsarbejde paa Øster Marie Kirkegaard. Stenen blev senere opstillet ved Vaabenhuset og har nu sammen med de øvrige Runestene fra Øster Marie faaet Plads i Ruinen af den gamle Kirkes Kor. Indskriften lyder gengivet med Runer:

ANDI · ANDY · ANDI ANDY ANDY · RIKTIN ITI ITIR (·) YNDINIR RNDNR² IHI³.
 YNDI ANDY · ITIRI YNDIR[TI] Y[ND]IR

Dette omskriver Wimmer saaledes:

aupi · auk · sein auk aupkir · ristú stin
 eftir · kunulf (b)rupur sin (h)in kupa auk
 eftir kunil[ti] m[up]ur

I olddansk Sprogform:

Áuði áuk Swénn áuk ÁuðgérR (-gir?) rís-
 tu stén æftir Gunnulf, bróður sinn hinn
 góða, áuk æftir Gunnildi móður.

„Øde og Sven og Ødger (Ødger) rejste Sten(en)
 efter deres Broder Gunnulv den gode og efter
 Moderen Gunnild“.

¹ Runeristeren har her først skrevet · N, men saa opdaget, at han havde glemt k foran u og rettet Fejlen til Y · N

²⁻³ RNDNR staar for BRNDNR, og det følgende IHI³ staar for IHI, sin (h)in.

Nr. 163. Gyldensaa-Stenen. c. 1080—1100. Denne store Sten laa i Worms Tid med Indskriften nedad over en Bæk til Gyldensaa. Den blev omkastet af en Vandflod, men atter brugt til Bro. Først i Midten af 19. Aarh. blev den ført til Svaneke, hvor den nu er opstillet i Kirkens Vaabenhus.

Øster Marie-Stenen I.
¹/₂₄

Indskriften lyder:

búfi · lit · rísa · aftir · aukil · faður · sin · kaup au[k] ·
 istr · ialbi · sialu

I olddansk Sprogform:

Bófi lét résa æftir Øykel faður sinn.
 Auð áuk Krístr hialpi síalu (síálu?).

„Bove lod (Stenen) rejse efter Økel sin Fader.
 Auð og Kristus hjælpe Sjælen!“

Nr. 164. Langede-Stenen. c. 1080—1100.
 Denne Sten er sammesteds med to smaa Brudstykker, af hvilke det stør-
 ste er indmuret i Bodilskers Vaabenhús, mens
 det mindre atter er forsvundet, fandtes i 1867
 og i 1881 i en Stendynge i Langede By og i
 Stengærde sammesteds.

De bevarede Runestave rekonstruerer Wim-
 mer forsøgsvis:

xxxxx l̥ · R̥i [h̥t̥i · h̥t̥i̥t̥
 · þ̥i̥t̥t̥ · þ̥t̥i̥l̥ · t̥n̥ (?)] r̥t̥ ·
 B̥[r̥n̥þ̥n̥r̥ · h̥i̥t̥]

I olddansk Sprogform:

... éRR résti stén Gyldensaa-Stenen. ^{1/36}

... æftir Tóka bróður sinn.

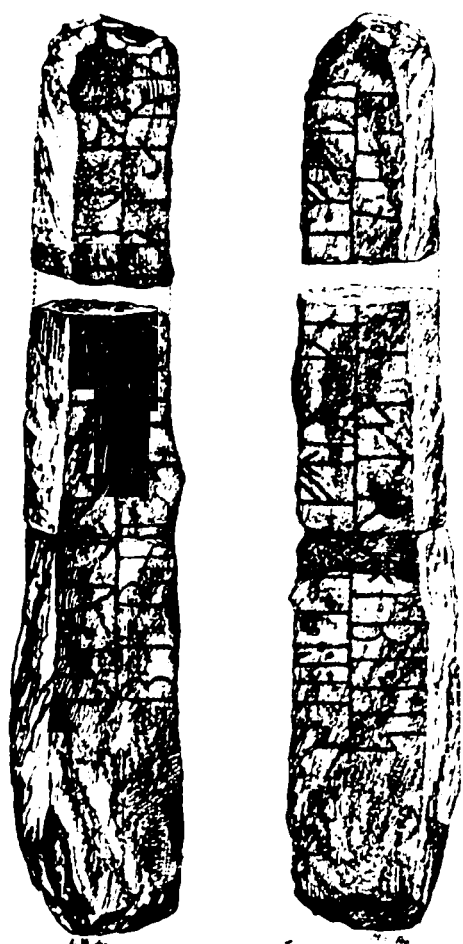
„... er rejste denne Sten efter sin Broder Toke“.

Nr. 165. Øster Marie-Stenen II. c. 1080. Denne Sten, der be-
 står af tre Brudstykker, fandtes til forskellig Tid i Muren i Øster
 Marie Kirketaarn. I Indberetningen til Worm 1624 gives Meddelelse
 om en Sten, der var indmuret i Taarnet, men Gengivelsen var saa
 forvirret, at Worm ikke medtog den i Mon. Dan. I 1869 gen-
 fandtes Stenen og blev et Par Aar efter udtaget. Den viste sig
 at bestaa af to Stykker (de to øverste Stykker). En Snes Aar
 efter fandtes den tredje og nederste Del af Stenen. Hele Stenen
 er nu opstillet sammen med de øvrige Runestene fra Øster Marie
 den gamle Kirkeruin.

Indskriften, som er fordelt paa Stenens to smalleste Sider,
 lyder:

MP 10

A ^{1/24} B
Øster Marie-Stenen II.

(A) barni · auk · (s)ibi · auk [·] [t]ofi.
þei(r) · reistu · st

(B) siol¹ · ein [·] (e)ftir · ke[t]il · faðu_r
sin · (k)ristr [·] hlbi · hns

I olddansk Sprogform:

Biarni² áuk Sibbi (Sebbi) áuk Tófi
þæir ræistu stæin (þér réstu stén) æf-
tir Ketil (Kætil) faður sinn. Kristr hialpi
hans siál.

„Bjarne og Sibbe og Tove de rejste Sten(en)
efter deres Fader Kæld. Krist hjælpe hans Sjæl!“

¹ siol er af Pladshensyn tilføjet her; men skal
naturligvis læses tilsidst.

² Skrivemaaden barni for biarni med þ=|þ har
mange Paralleler.

Nr. 166. Øster Marie-Stenen III. c. 1100. Ogsaa denne
Sten fik Worm Indberetning om 1624, men optog den ikke i sit
Runeværk. Stenen laa dengang som Tærskel foran Indgangen til
Kirken, og her blev den liggende i halvtredje Aarhundreder ud-
sat for stadigt Slid af Fodtrin. Heldigvis var dog en stor Del af
Stenen skjult under Muren, og skønt nogle af Runerne omtrent
var afslidte, var det derfor alligevel mu-
ligt, da Stenen blev udtaget, at rekon-
struere Indskriften. Denne lyder saaledes:

(b)arni · auk · tofi · ok · askutr ·
letu · resa · sten · eftir · siba · (bru)-
pu_r · sin · krist · (h)il¹ · ialbi

I olddansk Sprogform:

Biarni ok Tófi ok Ásgótr létu
résa stén æftir Sibba (Sebba) bró-
ður sinn. Krist helgi hialpi!

„Bjarne og Tove og Asgøt lod rejse
Sten(en) efter deres Broder Sibbe. Den
hellige Krist hjælpe!“

Der er ingen Tvivl om, at denne og
den foran omtalte Sten (Nr. 165) er sam-
hørige. Det maa være de samme Per-

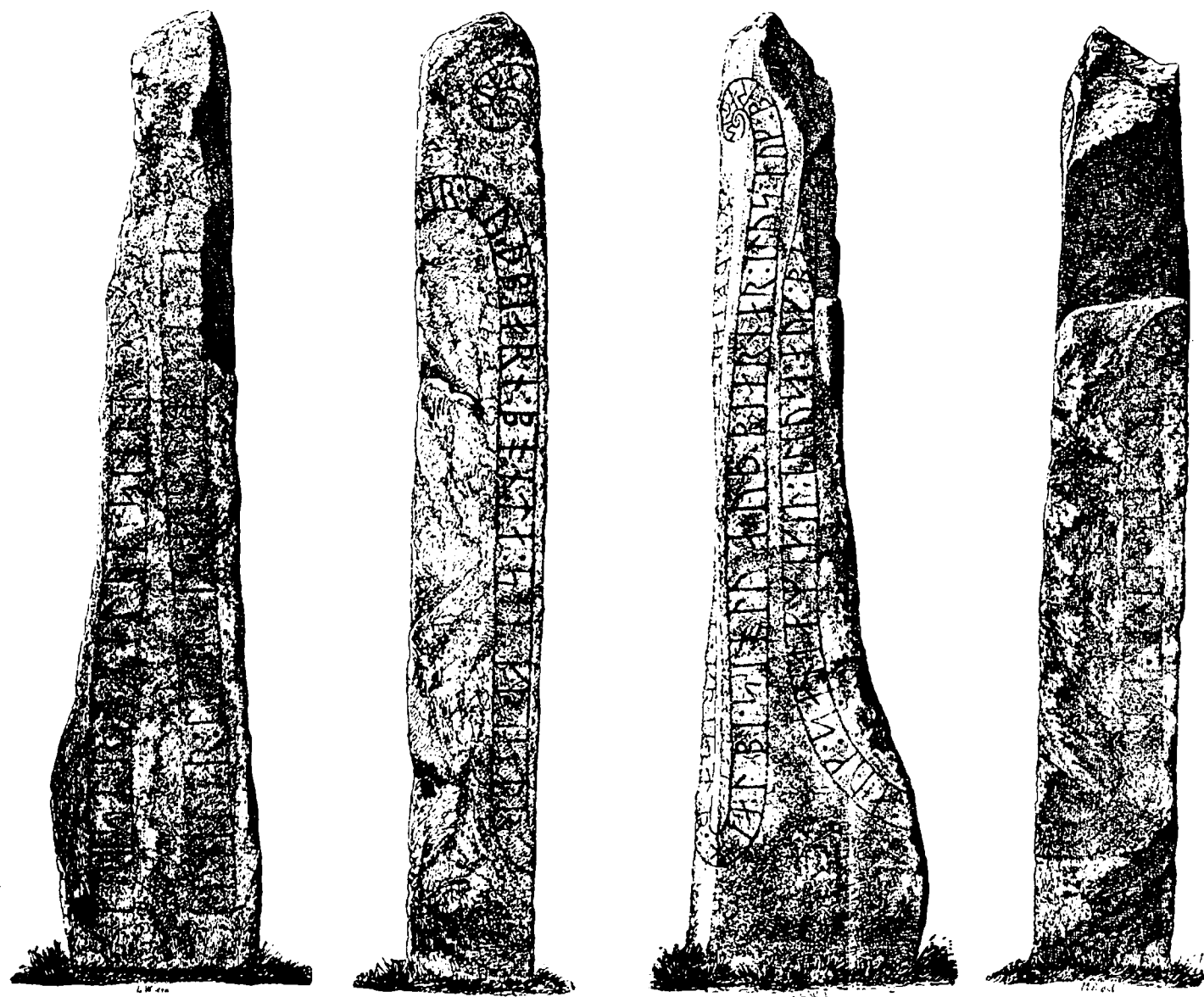
Øster Marie-Stenen III. ^{1/24}

ner, som omtales paa de to Stene. Den første Sten er rejst af Brødre Bjarne, Sibbe og Tove efter deres Fader; den anden af Bjarne, Tove og en yngre Broder Asgøt efter Broderen Sibbe. Saaledes viser selve Indholdet, at den første Sten er ældre end den sidstnevnte, hvilket ganske bekræftes af Sprog- og Runeformer.

Paa Stenens Bagside findes et ejendommeligt korsformet Ornament.

¹ Forkortet Skrivemaade for helgi.

Nr. 167. **Lundhøj-Stenen.** c. 1100. Denne smukke anseelige Sten laa i Worms Tid som Bro over en Bæk i Klemensker Sogn, indtil den sagdes at være flyttet fra den nærliggende „Lundhøj“.

A

B

C

D

Lundhøj-Stenen. $\frac{1}{36}$

9. Aarh. førtes Stenen til Klemensker Kirkegaard, hvor den nu oprejst.

Paa Stenen findes to Indskrifter, en længere og en kortere. Den første, Hovedindskriften, begynder tilhøjre nederst paa den ene Side, drejer foroven om paa B, fortsættes opad C's venstre Kant og afsluttes i den lille Krølle paa B. Den anden Indskrift begynder lige overfor den første paa A, drejer derpaa foroven til-

venstre over paa D, hvor den løber langs højre Kant og fornedet gaar over paa C; her fortsættes den langs højre Kant, vender saa tilbage til D, hvor den afsluttes i en Krølle.

Hovedindskriften lyder:

(kun)iltr : lit : raisa : stin [: þinsa :] eftir : auþbiarn :
bonta : sin : kristr : hialbi : siolu : auþbiarnar : i lus : auk :
bratis

I olddansk Sprogform:

Gunnildr lét résa stén þenna æftir Áuðbiarn bónda
sinn. Kristr hialpi siálu Áuðbiarnar í liús áuk paradís!

„Gunnild lod denne Sten rejse efter sin Ægtefælle Ødbjørn.
Krist hjælpe Ødbjørns Sjæl til Lys og Paradis!“

Den anden Indskrift lyder:

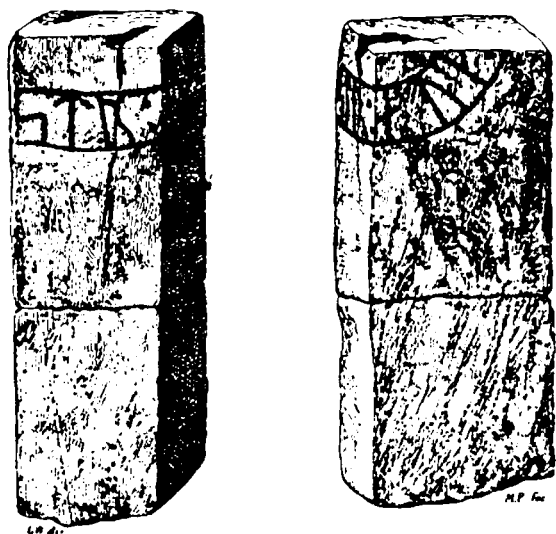
kristr : hialbi : siolu : (auþ)biarnar : auk : ku[niltar] :
auk : santa : mikel : i lius : auk : baratis

I olddansk Sprogform:

Kristr hialpi siálu Áuðbiarnar áuk Gunnildar áuk
santa Mikél í liús áuk paradís!

„Krist og Sankt Mikkel hjælpe Ødbjørns og Gunnilds Sjæl til
Lys og Paradis!“

Man maa formode, at Sammenhængen mellem disse to Indskrifter er den, at den anden Indskrift er ristet efter Gunnilds Død af en nær Slægtning.

Klemensker-Stenen IV. ^{1/24}

Nr. 168. Klemensker-Stenen IV.
c. 1100. Dette lille Brudstykke fandtes
1888. Det synes at vise, at hele Indskriften
har været anbragt paa lignende Maade
som Indskriften paa Lundhøj-Stenen.

De bevarede Runer er:

str : auk [!]

Nr. 169. Ny Larsker-Stenen II.
c. 1100. Denne Sten stod allerede i Worms
Tid i Kirkens Vaabenhus, hvor den nu er indmuret ligesom Ny
Larsker-Stenen I (foran Nr. 149).

Indskriften, der begynder fornedet til venstre, lyder:

sasur · lit · resa · sten · eftir · aluarþ · faþur · sin · truk-

api · han · uti · meþ · ala · skibara · elki¹ · kristr · hab || siolu
as || sten · þesi · stái eftir

I olddansk Sprogform:

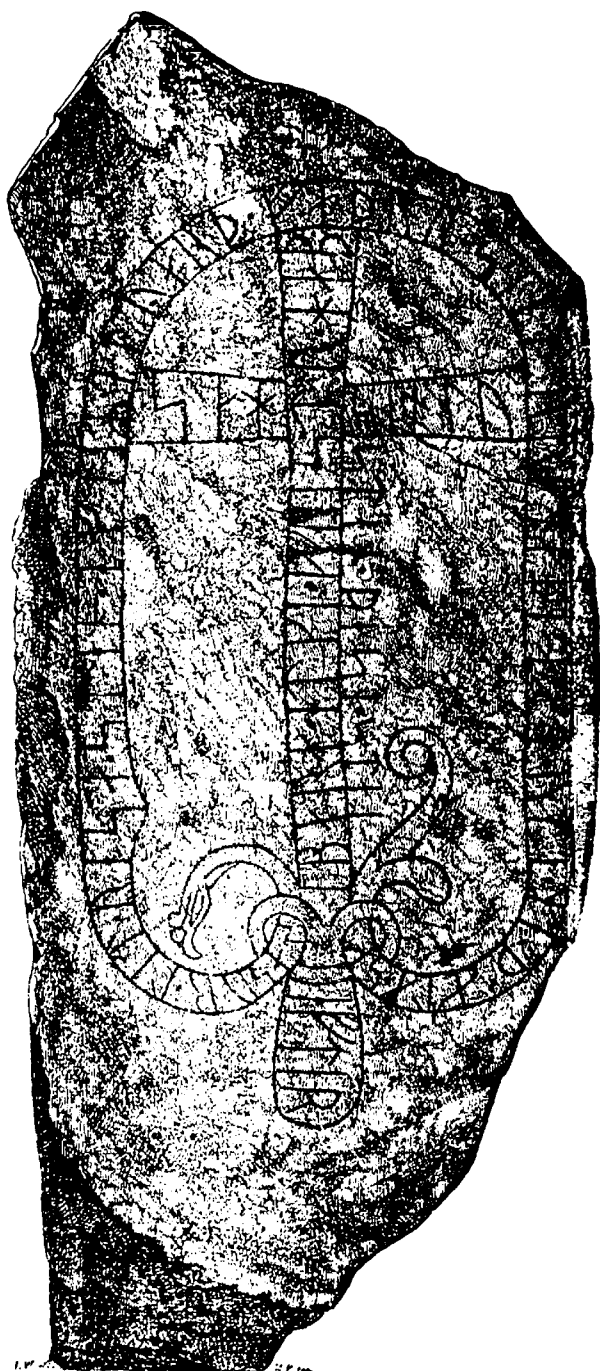
Sazurr lét résa stén æftir Hallwarð faður sinn; druk-
aði hann úti með alla skipara (el. Alla skipara)². Helgi
kristr hialpi (hiappi)³ siálu hans.
Énn þessi stái æftir!

„Sasser lod Sten(en) rejse efter sin
der Halvard; han druknede ude paa
vet med hele sit Mandskab (el. sam-
en med Skibets Fører Alle). Den hel-
e Krist hjælpe hans Sjæl! Denne Sten
al staa efter (o: til hans Minde)“.

¹ Indskriften har e↑ki for e↓ki. Fejlen
ldes vist, at Runeristeren først har hugget
or ↑, og derpaa søgt at bøde herpaa ved at
e 1 til ↑.

² Ordet skipari bruges i Olddansk om en
Mandskabet i Forhold til Føreren. Hvis
te har været Ordets eneste Betydning, maa
a skipara forstaas som „hele Mandskabet“.
Ordet derimod allerede i Oldsproget desuden
t dets nuværende Betydning „Skibsfører“,
d der af forskellige Grunde er sandsynligt,
Ordene forstaas: Alla skipara, d. e. „Skibs-
eren Alle“.

³ Formelt kunde Indskriftens hab opfattes
a Imperativ hialp (hiapp); dette vilde dog
de mod de almindelig brugte Formler; hab
derfor snarere Forkortelse for habi.

Ny Larsker-Stenen II. 1/30

Nr. 170. Vester Marie-Stenen IV. c. 1110. Denne Sten
dtes i Begyndelsen af 19. Aarh. paa en Gaard i Vester Marie.
l Aarhundredets Midte blev den ført til Kirken, hvor den nu
opstillet paa Kirkegaarden sammen med de øvrige i Vester
rie fundne Runesten; Stenen er ikke fuldstændig; Indskriften
er, at den maa have været mindst en Meter længere. Hele
skriften, som er begyndt i det ydre Baand til højre forneden,
Wimmer forsøgsvis rekonstrueret saaledes:

[b]ufi : auk : þur¹] i r : bru (þr) : [þ] air : raistu · kumbl · þitsi
f) [tir · þurfast¹ | faþur · sin · a] uk · aftir · as[k]il · brupur
n · gup · hi[albi · ont · þaira]

I olddansk Sprogform:

Bófi áuk Þórir bróðr þæir ræistu (þér réstu) kumbl
þetsi æftir Þórfast faður sinn áuk æftir Askel bróður
sinn. Guð hialpi ánd þæira (þéra).

„Brødrene Bove og Tore rejste dette Mindesmærke efter deres
Fader Torfast og efter deres Broder Askel. Gud hjælpe deres
Sjæl!“

¹ Naturligvis kunde andre Navne af omtrent samme Længde indsættes.

Vester Marie-Stenen IV. $\frac{1}{24}$

Vester Marie-Stenen V. $\frac{1}{30}$

Nr. 171. Vester Marie-Stenen V. Denne Sten fandtes i 1888 i en Gaardsplads i Vester Marie. Den blev optaget og fik Plads paa Kirkegaarden sammen med de øvrige Stene fra Vester Marie, men dens Indskrift er saa afslidt, at ikke et eneste Ord kan læses. Stenen har vistnok været omtrent dobbelt saa høj som den bevarede Del.

Nr. 172. Møllegaardsstenen. c. 1120. Denne Sten laa i Worms Tid som Bro over en Aa ved Møllegaarden i Aaker Sogn. Senere flyttedes den til Præstegaarden, og nu er den opstillet i Kirkens Vaabenhushus i Aakirkeby.

Den overmaade afslidte Indskrift, der begynder forneden til venstre, læser Wimmer:

kupmunt : auk : frubiorn : res-
u : stein : eftir : isbiorn : faður :
in || kup : hialbi : siolu : hans :

I olddansk Sprogform:

Guðmund auk Fróbiorn réstu
tén æftir Ísbiorn faður sinn.
Guð hialpi siálu hans!

„Gudmund og Frøbjørn rejste Stenen) efter deres Fader Isbjørn. Gud hjælpe hans Sjæl“.

Nr. 173. Nyker-Stenen. c. 1150.

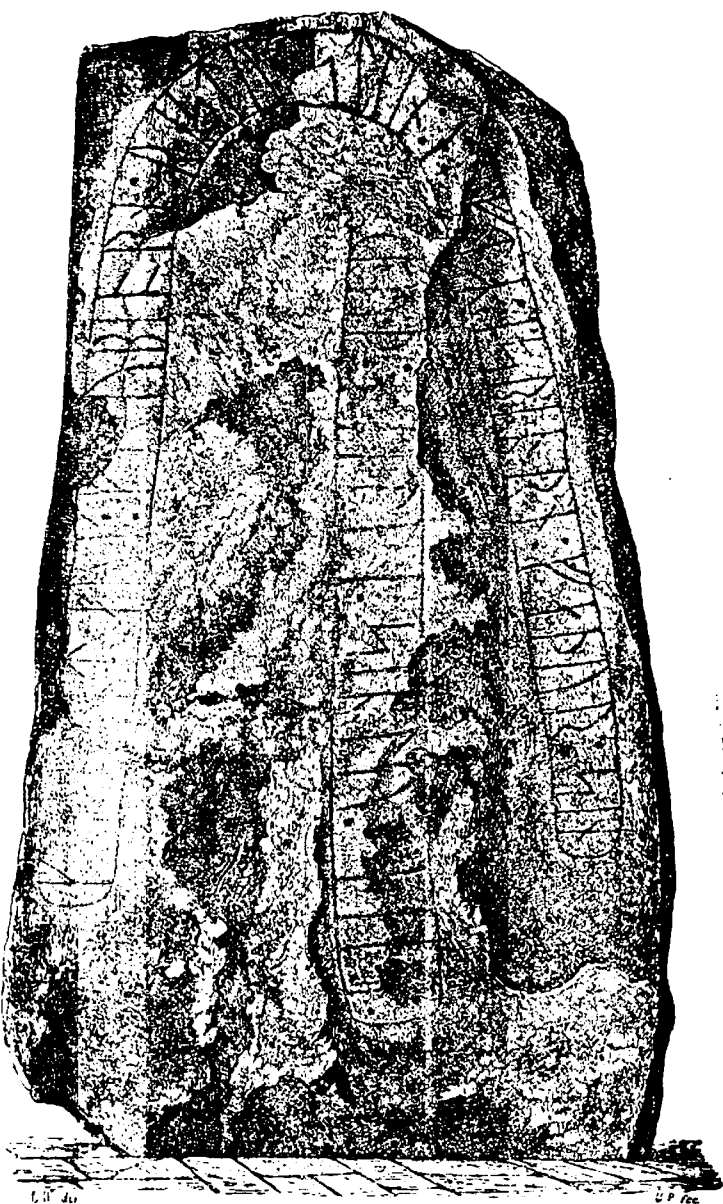
Denne Sten bestaar af to Stykker, der begge har været indmuret i Nyker Kirke. Det ene opdagedes 1859, et andet 1865. Begge Brudstykker opstilledes i Kirkens Vaabehus, men ingen bemærkede,

at de hørte til samme Sten. Samtidig med det andet Brudstykkets Opstilling lovedes endda en Belønning til den, der skaffede det manglende af denne Sten. Selvfølgelig forgæves. Thi det manglende Stykke stod jo ved Siden af i Vaabehuset. At dette var Tilfældet, at de to Brudstykker udgjorde én hel Sten, opdagedes først af Prof. Wimmer, der saaledes blev den første, der kunde give en Tolkning af Stenen. Indskriften paa denne har i sin Helhed lydt:

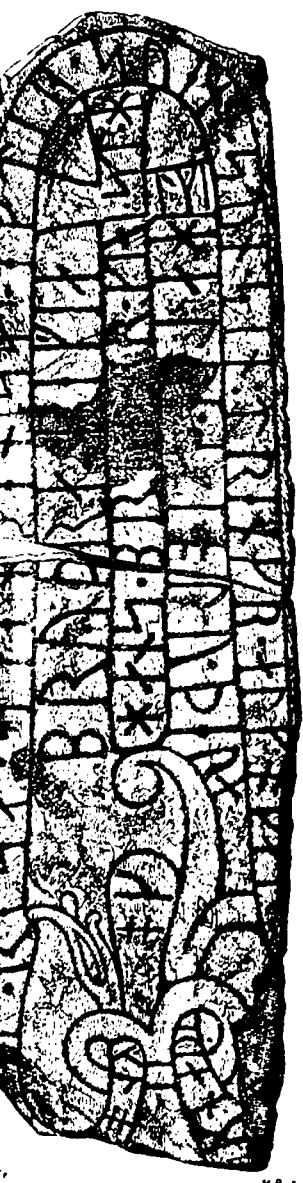
glo[mr · le]t · resa · sten [·] þensa · eftir ·
suen · sun · sin : trenkr · alk'opa(r) [· napir ·
a]rnapi | ok || hans · brupur · krist · h || elgi ||
halbi · siolu · þera || brypra · begia

I olddansk Sprogform:

Glómr lét résa stén þenna æftir Swén
sun sinn, drængr algóðar náðir árnaði²,
ok hans bróður. Krist helgi hialpi siálu
þera bróðra bæggja.

Møllegaardsstenen. 1/30

Nyker-Stenen. 1/24

„Glom lod denne Sten rejse efter sin Søn Sven — den unge Helt vandt fuldgod Naade (o: Fred) — og (efter) hans Broder. Den hellige Krist hjælpe begge de to Brødres Sjæl!“

¹ Muligvis har Runen været punkteret, saa her skal læses *g*.

² Den norske Runolog Magnus Olsen mener, at denne (af Wimmer rekonstruerede) Sætning maa forstaas saaledes, at Sven „vandt sig Sjælefred“ ved at falde i et Korstog, muligvis de Danskes Korstog mod Venderne 1147. Wimmer slutter sig til denne Hypotese.

Nr. 174. Vester Marie-Stenen VI. c. 1150. Denne Sten fandtes i Grunden af den gamle Kirke 1884. Den er nu opstillet paa Kirkegaarden sammen med de øvrige Runesten fra Vester Marie. Dens Indskrift lyder:

Vester Marie-Stenen VI. $\frac{1}{30}$

: asualdi : risti : stein : þinsa : iftr : alfar :
brupur : sin : drinr : kopr || : trebinu : syni : auk
: skogi : suek : saklausan :

I olddansk Sprogform:

Aswaldi résti stén þennsa æftir Alfar bróður sinn, drængr góðr¹. Træbénu² syni³ auk (ok) Skógi swék⁴ sakláusan (saklósan).

„Asvalde rejste denne Sten efter sin Broder Alfer, en gæv ung Mand. Træbene-Sønnerne og Skove sveg den sagesløse“.

¹ Udtrykket maa forklares som en forkortet Sætning = hann var drængr góðr; jfr. Nr. 251. Saadanne Konstruktioner kendes ogsaa fra den oldnordiske Litteratur.

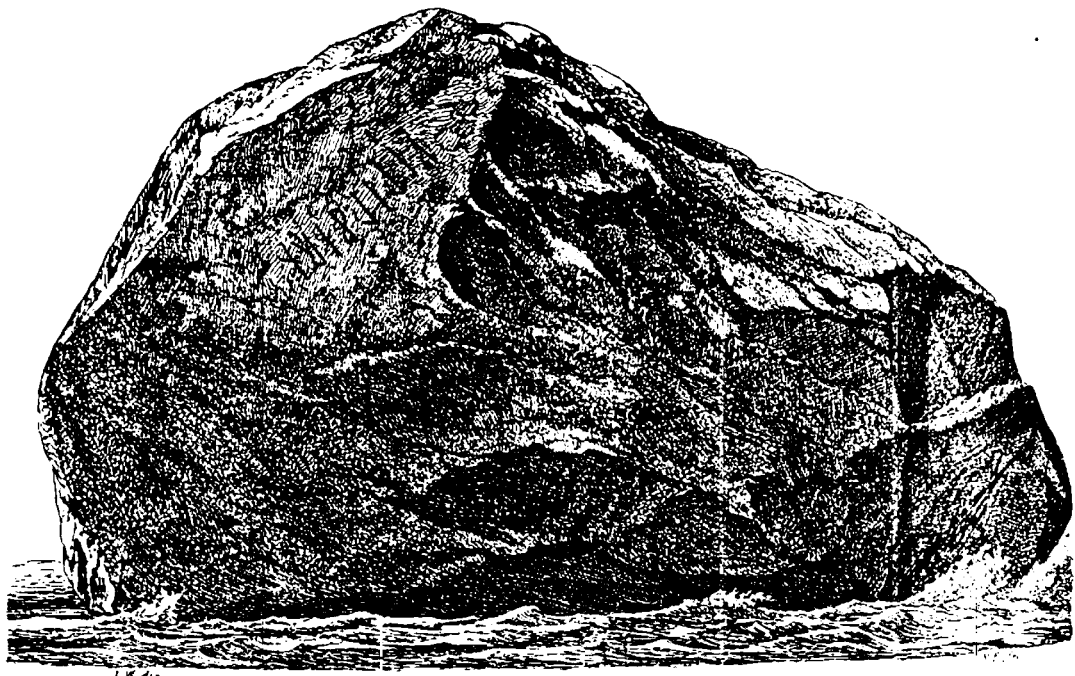
² Træbéna er et endnu brugeligt Gaardsnavn; „Træbenes Sønner“ betyder altsaa Sønnerne fra Træbene-Gaard.

³⁻⁴ syni Nom. Plur. for synir og swék Præs. Sg. for swéku Præs. Plur. viser, at de grammatiske Former er be-

gyndt at udviskes.

Nr. 175.

Brunsgaards-Stenen. c. 1150. Denne Sten opdagedes 1880 i Stranden ved Brunsgaard. Indskriften, hvis Runer staar paa Hovedet, og som

Brunsgaard-Stenen. $\frac{1}{24}$

mod al Sæd begynder foroven, tyder paa, at Stenen er styrtet ned fra Brinken, da denne blev bortslirket af Havet. Paa Stenen staar:

ketilb¹arn

I olddansk Sprogform:

Kætilbiarn, „Kældbjørn“

Muligvis er den rejst til Minde om en Mand, der er omkommet udfør Brinken.

¹ Denne b-form (P) kendes ikke fra andre Indskrifter.

Nr. 176. Bodilsker-Stenen III. c. 1150—1200. Dette lille Brudstykke fandtes i 1872 i et Stengærde i Bodilsker. Stenen skænkede det til Nationalmusæet. Runernes Læsning viser, at den Sten, det hører til, har været meget anselig. De bevarede Runer er:

tnr

Deres Form viser, at Stenen er meget ung, ligesom Samstillingen af dem kunde tyde paa en Indskrift med Forkortelser.

Bodilsker-Stenen III. ¹/₁₈

Nr. 177. Klemensker-Stenen V. c. 1200. Dette Brudstykke — det øvre højre Hjørne — af en Runesten fandtes i 1881 ved Nedrivningen af Klemenskirkes Klokketaarn. Den bevarede Del af Indskriften lyder:

× arkibiskubs : ma(k)¹ra : k̄his :

I olddansk Sprogform:

.....ærkibiskups magra. K(rist) h(elgi) i(alpi) s(iál)....

„.....Ærkebiskops den magres (?). Den helige Krist hjælpe (hans) Sjæl!“

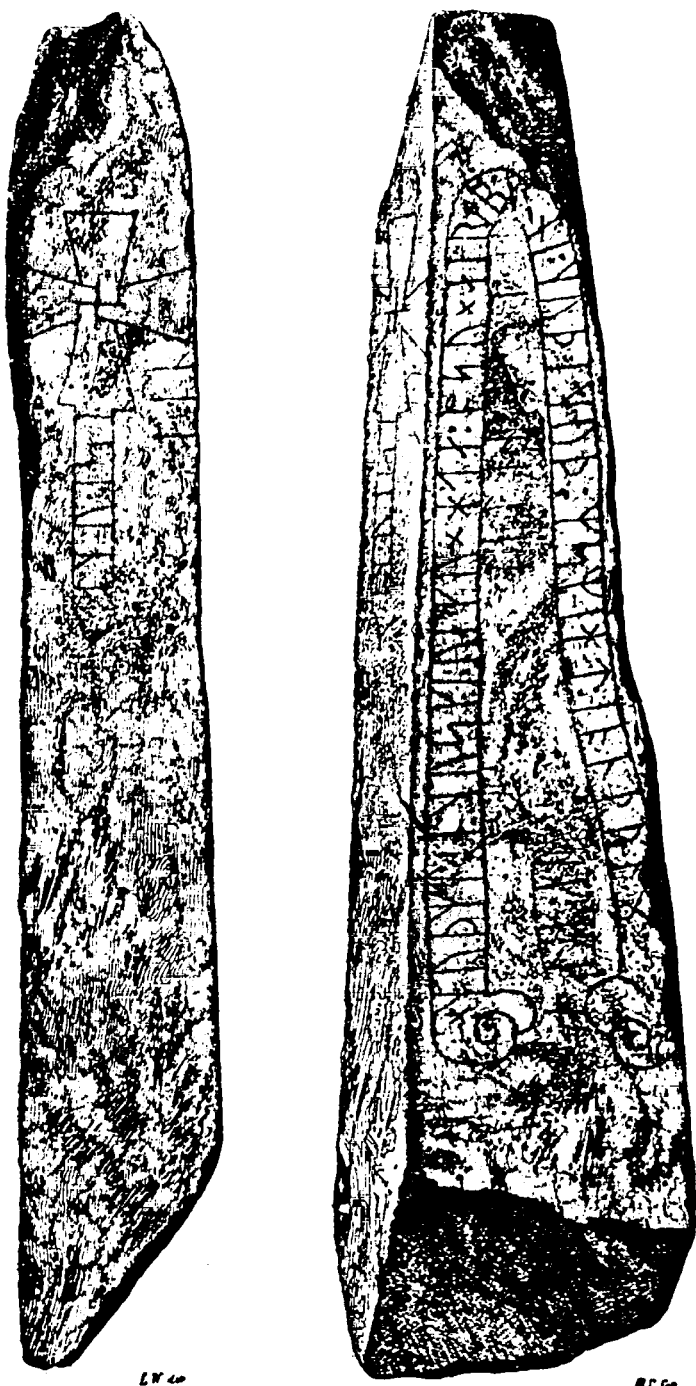
¹ Denne Rune kan ogsaa læses Ƴ (g) eller ǰ; i sidste Fald faar vi Ordet maira, oldda. mæira „mere, større“, der kan høre til et Ord i den tabte Del af Indskriften. Denne Læsning er maaske den sandsynligste, idet den Ærkebiskop, der omtales paa Stenen, efter dennes Alder maa

være Absalon eller Anders Sunesøn, og ingen af disse vides at have haft Tilnavnet „den magre“.

Nr. 178. Øster Marie-Stenen IV. c. 1200—1210. Denne lille Runesten fandtes i 1890 i Muren af den gamle Øster Marie Kirke.

Klemensker-Stenen V. ¹/₂₄

Øster Marie-Stenen IV. 1/24

har et Sidestykke i Asfærg-Stenen (foran Nr. 51).

Som Afbildningen viser, findes foruden Indskriften forskellige meget svagere indridsede Runetegn. Paa Forsiden staar forneden nogle Runer, af hvilke de to første er \mathcal{A} og \mathcal{X} ; disse er de Runetegn, som sammen med ϕ føjedes til de 16 Tegn i den gamle Runerække for sammen med dem at udtrykke de i Kalenderen brugte 19 „Gyldental“ (jævnf. Baarse-Fonten nf. Nr. 203). Herefter følger et \mathcal{A} og et \mathcal{D} ; og oppe paa Stenens Forside findes en Del nu næsten afslidte Tegn. Paa Stenens Bagside læser man under Korset: kuis, maaske Forkortelse for ku(β) i(albi) s(iol) „Gud hjælpe Sjæl(en)“. Til højre for Korset staar de tre Runer ain, hvis Betydning er ganske usikker.

Nr. 179. Øster Marie-Stenen V. Foruden de i det foregaaende nævnte Runestene findes der i Øster Marie en femte Sten.

Indskriften paa Forsiden lyder (naar \mathcal{Y} gengives ved k ligesom \mathcal{V}) saaledes:

\times ku β mt : \mathcal{t} kuski : uaku \times h1a :
osu \times airnbrni : ku β i : ku β : msmi-
hal : ion β β n \times

I Indskriften findes baade Omstillinger og Forkortelser. Naar disse opløses, og naar det fremhævede \mathcal{t} opfattes som Fejl for \mathcal{t} , og det fremhævede 1 som Fejl for Γ , maa Indskriften tolkes:

ku β mut auk saksi auk hal
osu arnbirni ku β i ku β me β san-
ta mi hal ialbi ont β ini

I olddansk Sprogform:

Guðmund áuk (ok) Saxi hág-
gu hall Ásu Arnbirni. Góði gud
með santa Migál hialpi ánd β inni!

„Gudmund og Saxe huggede Aases
Sten for Arnbjørn. Den gode Gud
med Sankt Mikael hjælpe Din Sjæl!“

Den direkte Tiltale til den Døde

Øster Marie-Stenen V. 1/24

Det er dog yderst tvivlsomt, om det Tegn, \mathfrak{f} , der staar paa denne, skal opfattes som en Binderune (eþe); efter Wimmers Mening er det snarere et Kristimonogram ligesom Tegnet \mathfrak{p} paa Runestensbrudstykket fra Baarse (nf. Nr. 196).

Nr. 180. Øster Marie-Stenen VI. c. 1400.

Øster Marie fandtes i 1882 en lille Sten med Runer. Den sendtes strax til Nationalmusæet i København.

Indskriften er en Fremstilling af Runealfabetet i temmelig nøje Overensstemmelse med Brugen paa de yngre bornholmske Stene.

Tegnene er:

a b þ e f | g h i k l | m n o r r | s t u |

Som det vil ses, er Runerne anbragt i den latinske Alfabetorden, hvad der tyder paa, at stenen er meget ung.

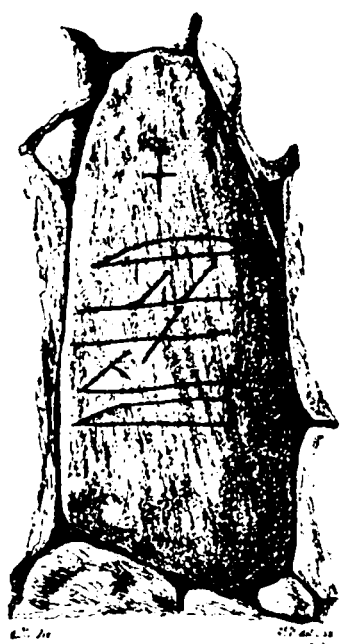

Øster Marie-Stenen VI. $\frac{1}{3}$

RUNELIGSTENE

Nr. 181. Egeslevmagle-Stenen (Sorø Amt, Sjælland). c. 1140. I 1871 fremdroges denne Sten, der dengang sad i Kirkegaadsmuren i Egeslevmagle. Den blev senere udtaget og indmuret i Kirkens Vaabenhus. Dens Indskrift lyder:

ulnop

olddansk: Ulnóð

At Stenen oprindelig har været rejst paa eller ved Ulnods Grav, anser Wimmer for utvivlsomt.

Nr. 182. Vejerslev-Stenen (Viborg Amt, Jylland). c. 1160—1200. Denne Sten har i hvert Fald været kendt fra Midten af 18. Aarh., idet den 1769 blev tegnet af Abildgaard. Den fandtes dengang ligesom nu i Kirkegaardsdiget i Vejerslev.

Egeslevmagle-Stenen.
1/18

Dens Indskrift lyder:

iuar · hio · runa · þesa · yfær · skalmi · broþær · sin ·

I jydsk Sprogform: Íwarr hió rúna þessa yfær Skalmi bróðær sinn.

„Ivar huggede disse Runer over sin Broder Skalme“.

Wimmer mener, at Stenens Form bestemt tyder paa, at den har ligget (i skraa Stilling) paa Graven som de almindelige Ligstene.

I Indskriften giver den jydsk Dialekt sig tilkende i Verbalformen hió, der holdt sig længe i Jylland, og i de middeldanske Sprogformer: rúna þessa og yfær for ældre rúnar þássi og yfir, Former, der i 12. Aarh. vistnok kun havde vundet Udbredelse i Vestdansk.

Vejerslev-Stenen. 1/24

Nr. 183. Galtrup-Stenen (Tisted Amt, Jylland). c. 1180. Denne Sten omtales første Gang i Danske Atlas 1769; den fandtes dengang ligesom nu i Galtrup Kirketaarns Mur.

Dens Indskrift lyder:

hær likr :: isulfr : þorkils : sun ::

I samtidig Sprogform:

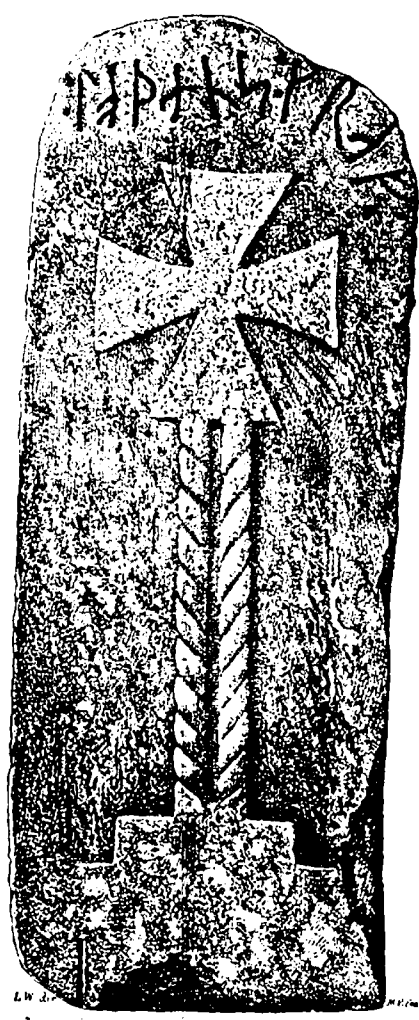
Hær liggr Ísulfr Þorkils sun.

„Her ligger Isulv Torkelssøn“.

Paa Stenen findes et ejendommeligt Kors foroven og et Dyre-ornament forneden. Galtrup-Stenen er den ældste Runesten med ægte Gravstensform.

Galtrup-Stenen. $\frac{1}{24}$

Vester Velling-Stenen. $\frac{1}{24}$

Suldrup-Stenen II. $\frac{1}{24}$

Nr. 184. Vester Velling-Stenen (Viborg Amt, Jylland). c. 1180—1200. Denne Sten omtales først i Midten af 19. Aarh. (af R. H. Kruse i „Nørrejyllands Mærkværdigheder“ II); den fandtes da ligesom nu indmuret i Vester-Velling Kirketaarn.

Indskriften paa Stenen lyder:

: loþæns : graf :

d. e. Loðæns graf, „Lodens Grav“.

Nr. 185. Suldrup-Stenen II (Aalborg Amt, Jylland). Slutn. af 12. Aarh. Stenen, der først omtales i Slutn. af 19. Aarh., men længe har været kendt, laa tidligere som Tærskel foran Suldrup Kirkedør. I 1895 blev den udtaget og opstillet i Vaabehuset.

Om Indskriften skal læses fra neden opad eller omvendt, om den er en forkortet dansk eller latinsk Sætning eller kun indeholder den dødes Navn er yderst tvivlsomt.

Sal-Stenen I. ¹/₂₄

Wimmer gengiver den k:lik: eller :kit:k

Nr. 186. Sal-Stenen I (Viborg Amt, Jylland). c. 1210. Denne Sten, som første Gang omtales 1839, findes indmuret i Kapellets udvendige Mur i Sal. Stenen bærer Indskriften:

ingærþ

Ældre Dansk: Ingærð, „Inger“.

Nr. 187. Bjolderup-Stenen (Aabenraa Amt, Sønderjylland). c. 1225. Denne Sten havde længe ligget som Tærskel foran Bjolderup Kirke, da den i 1717 blev udtaget og indsat i Kirkediget. Den blev senere atter udtaget og skænkedes 1841 til Oldsagsmuseet i Kiel.

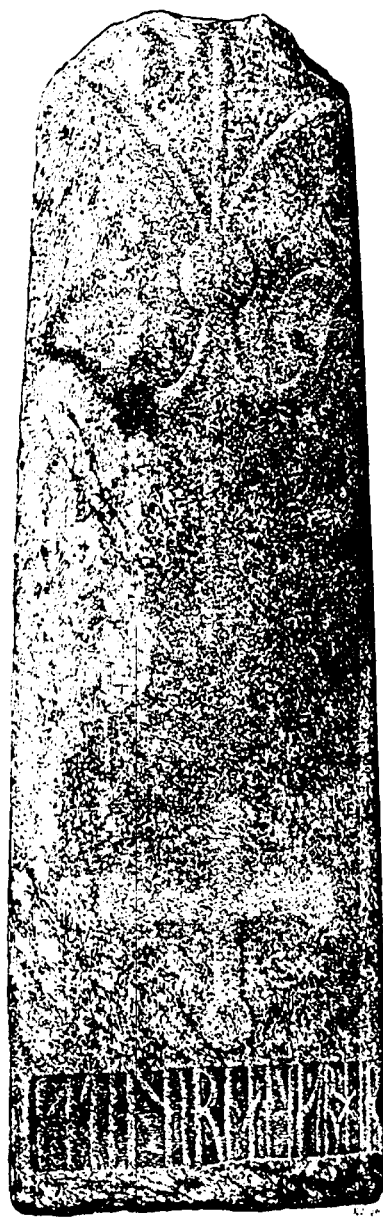
Stenen bærer Indskriften:

Ketil urnæ ligir hir
„Kæld Urne ligger her“.

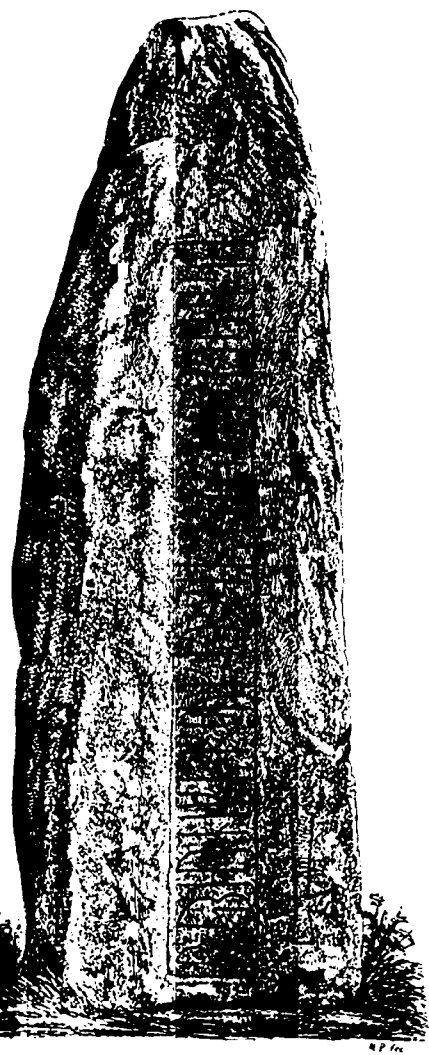
Nr. 188. Føvling-Stenen (Ribe Amt, Jylland). 13. Aarh. Denne Ligsten, der oprindelig har været rejst paa Graven, kendtes allerede paa Worms Tid. Den laa dengang paa Føvling Kirkegaard. I Midten af 19. Aarh. blev den taget op og senere opstillet i Kirkens Vaabehus.

Den i det hele velbevarede Indskrift læser Wimmer saaledes:

p:asbiarn(:?)ik:langsum:kubap:
in:kristo:rekuiaescæns:

Bjolderup-Stenen. ¹/₂₄

Føvling-Stenen. 1/30

Betydningen af det første *p* er tvivlsom. Snarest betegner det den Dødes Stilling: presbyter, præpositus el. lign. Den øvrige Indskrift, der danner et regelmæssigt Hexameter, maa paa Latin gengives:

Asbiarn hic Langsum cubat in Christo requiescens.

„Her ligger Asbjørn Langsom¹, hvilende i Kristus“.

¹ Se Ordsamlingen S. 243.

Nr. 189. Gæssingholm-Stenen (Randers Amt, Jylland). c. 1250. Denne smukke Ligsten fandtes i Worms Tid udenfor Kapeldøren paa Herresædet Gæssingholm (senere Løvenholm) tillige med to andre nu forsvundne Ligstene. Alle tre Stene sagdes at være ført hertil fra den nærliggende Kirke-

ard. Gæssingholm Runesten skænkedes i 1821 til Kommissionen for Oldsagers Opbevaring, den førtes til København, og har nu opsat paa Nationalmusæet. Stenen har siden Worms Tid lidt stor Skade, idet den nederste Del af Indskriften paa højre Side er afslaaet. Ved Hjælp af ældre Aftegninger lader hele Indskriften sig dog rekonstruere. Den har lydt:

(venstre Side) þuæþ : gæþi : þyni :
 æuf : yfæ : þyriæ : æbi : sun : lākhæ

(højre Side) [.] wis : [.] beþi[y]m[ar]i [.]
 aþisyll [.] niklaos [.] gæti

Idet Wimmer antager, at Runeristeren paa et Par enkelte Punkter har læst sin Indskrift fejlt, gengiver han Indskriften således:

þuræð¹ gærði² þænni³ hwælf⁴
 æ þyriæ Æbbisun lāghæ. Wis bæ-
 æ⁵, Mari, náði. Sáll⁶ Niklaos
 ti!

Gæssingholm-Stenen. 1/24

„Tured gjorde dette Hvælv over Tyre Ebbesøn Lave. Marie vis evigt begge Naade! Salig Nikolaus skærme (dem)“.

Paa Indskriftens Hovedende staar med en Blanding af latinske Bogstaver og Runer: Horderus, d. v. s. „Horder (gjorde Mindesmærket)“.

Paa Stenens Forside er fremstillet den hellige Nikolaus og der under Gudslammet.

¹⁻² *r* er her ved en unøjagtig Lydopfattelse udeladt; jfr.: *kaþu* for *karþu* og *kaþi* for *karþi* paa Bække- og Læborg-Stenen foran Nr. 6 og 7.

^{3, 5, 6} Rimeligvis er Indskriftens *h* (*y*) en fejlagtig Gengivelse af Forskriftens *h* (*æ*).

⁴ I *oæuf* er *o* sikkert — ligesom oftere i Runeindskrifter — Tegn for *u* (el. *hw*); Indskriftens *u* (*u*) maa opfattes som Fejl for *l* (*l*). Ved „Hvælv“ be tegnes Ligstenen som et Laag over Graven.

Tisted-Stenen. $\frac{1}{24}$

Nr. 190. Tisted-Stenen (Tisted Amt, Jylland). c. 1250. Denne velbevarede Runesten, der er indsat i Tisted Kirkes Taarnmur, opdagede i Midten af 19. Aarh.

Stenen bærer følgende Indskrift:

+ þorh : amdiss : son : huiler : hæræ :

„Tor Amdissøn hviler her“.

Skrivemaaden *þorh* for ældre *þorð*(R), *son* for ældre *sun* samt de med Lovhaandningsskrifterne overensstemmende Former *huiler* og *hæræ* viser, at Indskriften ikke kan være ældre end fra Midten af 13. Aarh.

Nr. 191. Hillerslev-Stenen (Tisted Amt, Jylland). c. 1250. Denne, den smukkeste udførte af alle bevarede Runeligestene, blev allerede beskrevet af Worm i *Monumenta Danica*. Stenen saadengang ligesom nu i Hillerslev Kirkes udvendige Taarnmur, en halv Sned Alen over Jorden. Før Worms Tid skal Stenen have ligget i Kirkegulvet, nedenfor Kirkedøren. — Paa Stenen er foroven afbildet et Kors, derunder er med latinske Bogstaver indhugget Navnet *Thorchil*. Paa Midten af Stenen findes et Skjold med to Roser, den ældste hidtil kendte Fremstilling af et Vaabenskjold.

skjold paa et nordisk Mindesmærke; hvis Slægts-skjold dette er, er uvist. Under Skjoldet læses Kvindenavnet Mergret med regelmæssige latinske Uncialer. Derunder findes et Kors med Bladornamenter.

Paa Stenens Kant spores endnu en Runeindskrift. Denne, der har begyndt oppe til højre, udfylder Wimmer forsøgsvis saaledes:

+ [and þe]ræ [huile]s [-i-] kup- mario:
[s](un)

„Deres Sjæl hvile i Gud, Marias Søn!“

Baade Vaabenskjoldet og selve Stenens kostbare Udførelse vidner om, at vi her har en Mindesten over en fornem Ridder (Torkil) og hans Frue (Merete).

Nr. 192. Hästveda-Stenen (Skaane). c. 1250.

Denne Sten fandtes i 1877 i Præstegaarden i Hästveda. Den opbevares nu paa Oldsagsmusæet

Lund. Stenens Form tyder paa, at den oprindelig har været

ejst paa Graven.

Indskriften, der begynder for nedentil venstre, lyder:

in manus tuas domine komændo

piritum tuum : asa :

tuum er af Runeristeren (uden stort

Held) rettet til meum, idet tu maa over-

pringes, og um er blevet meum, saa hele

ndskriften maa gengives:

In manus tuas, domine, commendo

piritum meum! Ása.

„I dine Hænder, Herre, befaler jeg min

sjæl! Aase“.

Indskriften indeholder altsaa et latinsk Skriftsted (Luc. 23.46),

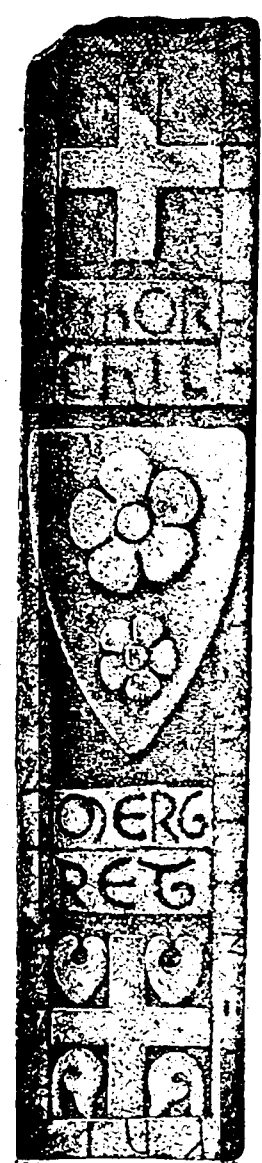
der er lagt i den Dødes Mund, og desuden Navnet paa den Af-

døde i dansk Form.

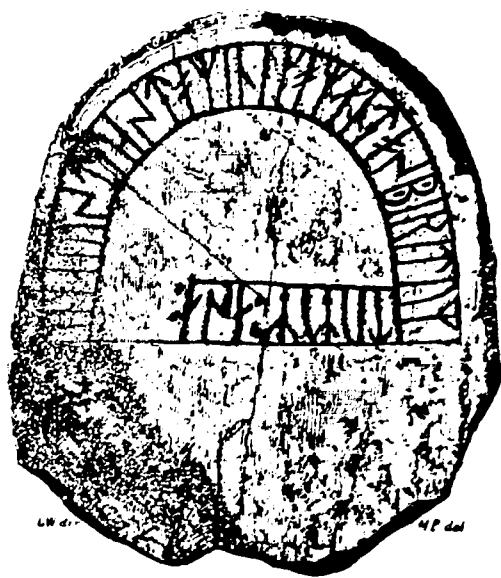
Nr. 193. Bregninge-Stenen (Svendborg Amt, Taasinge). c.

250—75. Denne kisteformede Ligsten beskrives første Gang i

Begyndelsen af 18. Aarh. af Rektor Bircherod i Odense. Stenen

Hillerslev-Stenen. 1/24

Hästveda-Stenen. 1/18

laa dengang paa Bregninge Kirkegaard. Ved Midten af 18. Aarh. forsvandt den, og først 1875 fandt man den atter som Grundsten i det Juelske Gravkapel. Stenen blev udtaget og henlagt i Bregninge Kirke. — Paa Stenens Overflade er indhugget en Kristusfigur, paa hver af Sidefladerne en Række Rundbuer, paa Hovedenden findes et Kors og to frithuggede Menneskehoveder, paa Fodenden et Bladornament.

Bregninge-Stenens
Overflade. $\frac{1}{18}$

Indskriften, der begynder til højre ved Hovedenden, lyder:

+ s^uen : sa || zærsuæn : ligær hæ unde :
helge || diakææn : ristæ mek : mæstær :
bo : gw^orþæ (eller gy^orþæ) mk : :

„Sven Sassersøn ligger her under. Helge Degn ristede mig. Mester Bo gjorde mig“.

Wimmer opfatter -suæn for -sun og diakææn for diakæn som slæbende Dialektformer; ligesom hæ og unde med bortkastet *r* røber Dialekten.

Nr. 194. Hvidbjærg-Stenen (Viborg Amt, Jylland). c. 1250—75. Denne Sten havde længe siddet i Kirkegaardsdiget i Hvidbjærg, da det i Midten af 19. Aarh. opdagedes, at den bar Runer. Den blev udtaget og henlagt foran Kirkens Vaabenhus.

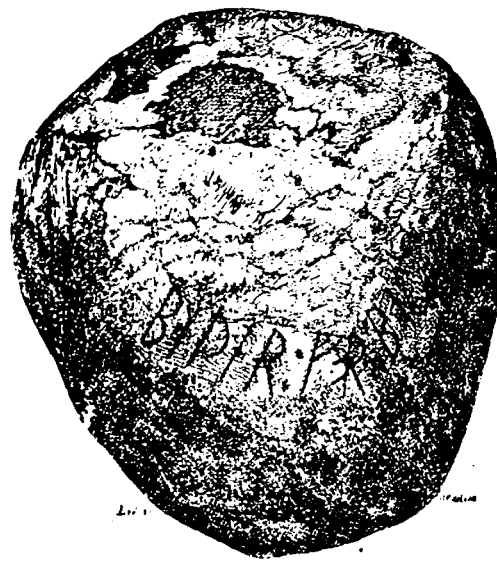
Stenen bærer følgende Indskrift:

biper : for (:?) bo || bo

Ældre Dansk: Biðer for Bó! — Bó.

„Beder for Bo! — Bo (hviler her)“.

Hvidbjærg-Stenen er en utildannet Rullesten, der er benyttet som Gravsten.

Hvidbjærg-Stenen. $\frac{1}{24}$

Nr. 195. Sal-Stenen II (Viborg Amt, Jylland). c. 1275—1300. Denne Sten havde længe ligget som Tærskel i Sal Kirke, hvor ved Indskriften er blevet overordenlig afslidt. 1836 blev den udtaget og hensat i Kirken. Senere førtes den til Aarhus Musæum. De ophævede Ornamenter paa Stenens Overflade fremstiller et stort Kors og de fire Evangelisters Symboler: foroven Ørnen og

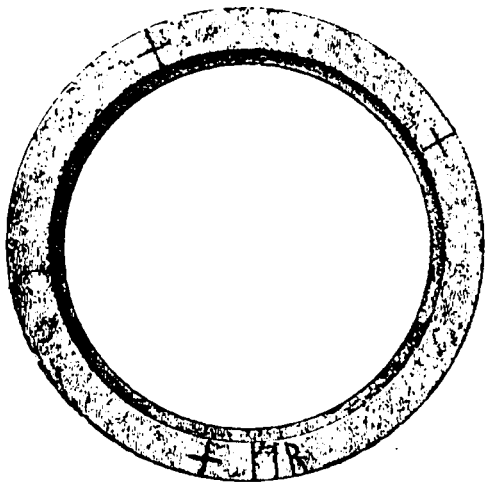
MINDESMÆRKER KNYTTEDE TIL KIRKER

Samtidig med Runeligstenene er en Del Runemindesmærker af forskellig Art, som paa en eller anden Maade er knyttet til Kirker. Hertil hører Døbefonter, Røgelsekar, Klokker, Relikviagemmer o. lign. samt en Del ved Kirkerne anbragte Stene, hvorpaa er indhugget Navnet paa Kirkens Skytshelgen eller Navnet paa dens Bygherre eller Bygmester. Nogle Stene har været indsat til Pryd eller Belæring. For nogle faa Mindesmærkers Vedkommende er deres Bestemmelse uvis.

I det følgende omtales først egentlige kirkelige Genstande med Runer, dernæst Stene knyttede til Kirker.

I. DØBEFONTER

I 11 Landsbykirker i de gamle danske Provinser findes Døbefonter med Runeindskrifter. Disse Fonter er sikkert alle udførte omtrent samtidig med Kirkernes Opførelse i anden Halvdel af 12. og første Halvdel af 13. Aarh.

Døbefonten i Skyum. $\frac{1}{24}$

Nr. 197. Døbefonten i Skyum (Tisted Amt, Jylland). c. 1150. Paa den særdeles velbevarede Font opdagedes i 1877 en kort Runeindskrift paa Kanten. Her staar:

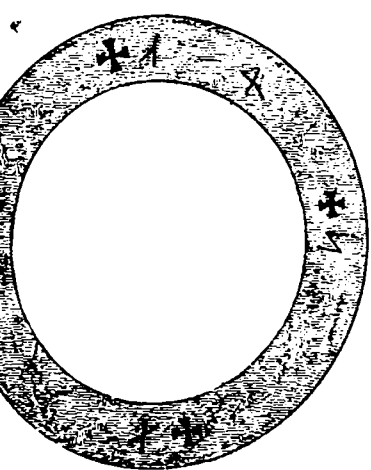
4 kir

Ældre Dansk: Gér.

Gér, olddansk GæiRR, er sikkert Navnet paa den Mester, der har udført Fonten.

Nr. 198. Døbefonten i Brøndum (Ribe Amt, Jylland). c. 1150. Den smukke Font bærer paa sin Kant følgende Indskrift — læst fra højre til venstre:

† a † s † æ † r

Døbefonten i Brøndum. 1/24

Ogsaa her har vi vistnok Navnet paa Fontens Mester: Assær, olddansk Azurr, „Asser“.

Nr. 199. Døbefonten i Hanbjærg (Ringkøbing Amt, Jylland). c. 1175—1200. Paa denne Døbefont, der første Gang omtales i

uses „Nørrejyllands Mærkværdigheder“, staar med ophævet Skrift paa Skaalens Side Mesterens Navn:

isli

Ældre Dansk Ísli, vistnok en forkortet Form af olddansk Ísli þr eller Ísláugr.

Døbefonten i Hanbjærg. 1/24

Nr. 200. Døbefonten i Egense (Svendborg Amt, Fyen). c. 1175—1200. I 1903 opdagedes det, at Døbefonten i Egense Kirke oprindeligt om Søjlen bar en Runeindskrift. Denne lyder:

Indskrift paa Egense Døbefont. 1/24

a¹stret : ikkþei : filius
Ástréð Eggþei filius.

„Astred Egdessøn (gjorde Døbefonten)“.

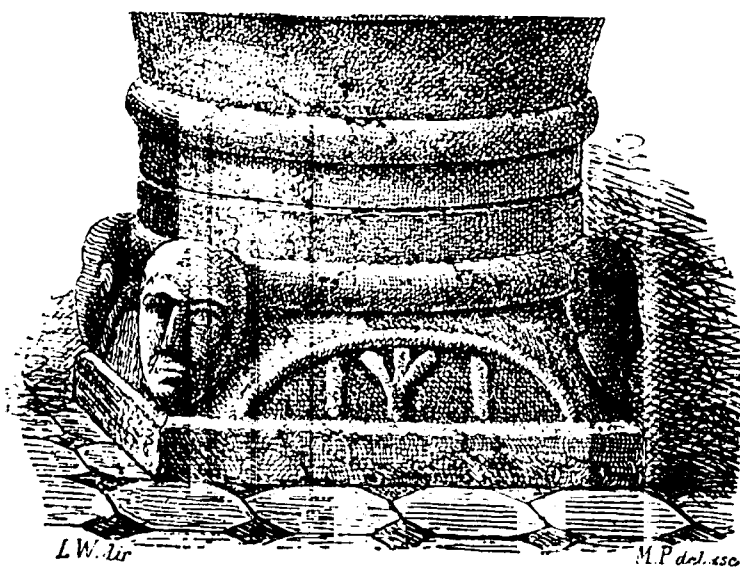
¹ Indskriften har 1 for 4.

Nr. 201. Døbefonten i Hoptrup (Haderslev Amt, Sønderjylland). c. 1175—1200. At denne Font bar Runer opdagedes først i 1900. Paa Foden staar med ophævet Skrift Navnet paa Fontens Mester:

imi

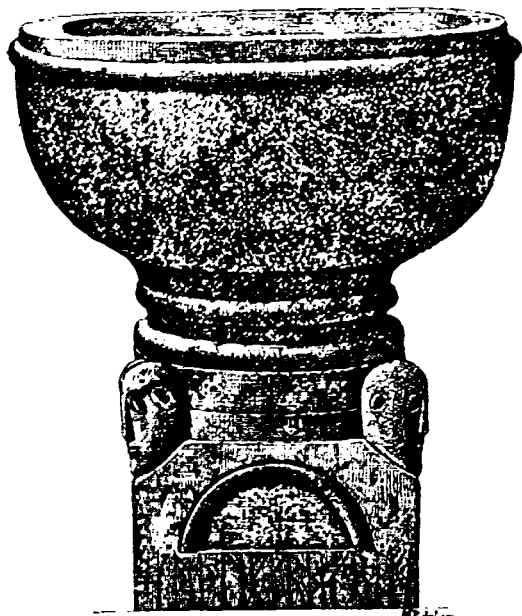
Ældre Dansk: Imi el. Immi
„Imme“.

Navnet, der nu er tabt som
sonnavn, er bevaret i Navnet
den i Nærheden af Hoptrup
Endrupskov (af
Endrup, ældre Immæthorp).

Døbefonten i Hoptrup. 1/24

Nr. 202. Døbefonten i Selde (Viborg Amt, Jylland). c. 1200
I Midten af 19. Aarh. opdagedes det, at denne smukke Døbefont
paa Foden bar en Indskrift. Læsningen af denne volder ingen
Tvivl, men Tolkningen er paa Grund af de mange flertydige
Binderuner meget usikker.

Døbefonten i Selde. $\frac{1}{24}$

Wimmer giver følgende Tolkninger:

I. guþlif · grēni finr · er wil i fonte
Ældre Dansk: Guðlif-grēni finn
er will, í fonte.

„De forskellige Egenskaber ved Gud
Livet finder den som vil (o: enhver troende
i Fonten“.

II. guþlif · g rēni fin · er la i fonte
Ældre Dansk: Guðlif g(ærði) · Rēni
finn, er lá í fonte.

„Gudliv gjorde (Fonten). Find Rens-
heden (o: Renselsen for Synd), som laa i Fonten (o: i Daab-
vandet)“.

Naturligvis kan disse Tolkninger kombineres paa forskell-
Maade, f. Ex.:

„Gudliv (gjorde Fonten). Daabens Virkning (grēni) finder de
som vil, i Fonten“.

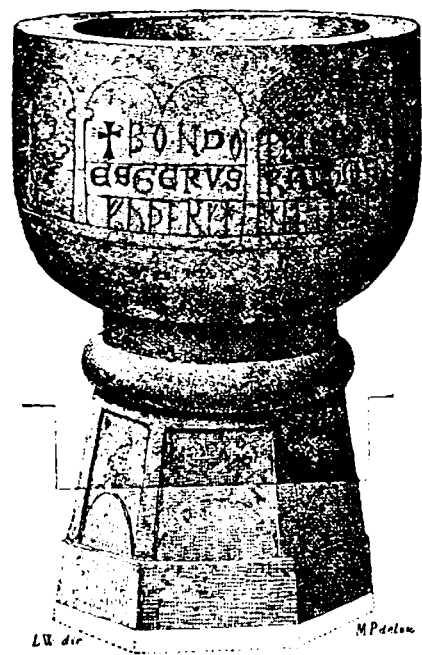
Nr. 203. Døbefonten i Baarse
(Præstø Amt, Sjælland). c. 1200—
1225. I Midten af 19. Aarh. blev
det bekendt, at en gammel Granit-
font i Baarse Kirke bar en mærke-
lig Indskrift med latinske Bogstaver
og Runer.

Indskriften med latinske Bog-
staver lyder:

✠ Bondo Friso me fecit · ||
Esgervs røth me fecit fieri.

„Bonde Friser gjorde mig. Esge Rød lod mig gøre“.

Indskriften med Runer er Runealfabetet i den gamle Ræk-
følge, med Tilføjelse af de tre nye Tegn, som sammen med

Døbefonten i Baarse. $\frac{1}{24}$

16 gamle udgjorde de i Kalenderen brugelige 19 Gyldental. Tegnene maa gengives:

f u þ o r k h n¹ i a s t b l m y † * ϕ

¹ Ved en Fejl har Runeristeren begyndt paa † for þ, derved er den mærkelige Form k fremkommet.

Nr. 204—Nr. 208. Døbefonterne i Söder Viddinge, Örtofta, Sallerup, Hör og Lilla Harrie (Skaane). c. 1225—50. I Skaane findes fem Døbefonter med Runeindskrift. Den ene af disse Døbe-

fonter — Sallerup-Fonten — beskrevet allerede af Worm, mens det først i 19. og 20. Aarh. er blevet bekendt, at der fandtes Indskrifter paa de fire andre. Alle bærer samme Indskrift. Den lyder:

† Marten : mik : giarþe¹ †
 Ældre Dansk: Marténn mik giarðe.
 „Martin gjorde mig“.

Som Indskriften viser, er alle fire Fonter udført af Mester Martin. Ogsaa den billedlige Udsmykning af Fonterne er meget ensartet. Ornamentet paa Skaalene er i det væsentlige ganske ens. Paa Fonterne i Sallerup, Hör og Lilla Harrie har ogsaa Foden

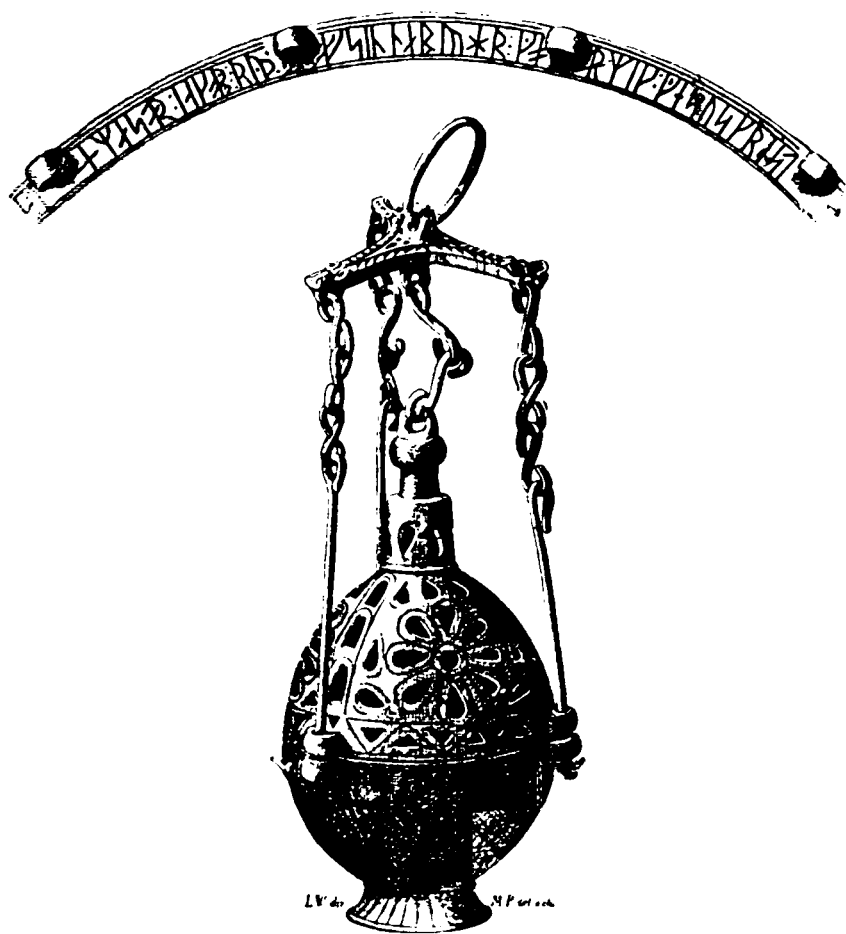
omtrent samme Udseende — uden billedlige Fremstillinger —, mens Foden paa Fonterne i Viddinge og Örtofta er prydet med de velkendte fantastiske Dyr- og Menneskefigurer, som hosstaaende Afbildning viser.

¹ Paa Døbefonten i Lilla Harrie staar giarþi med þ, ikke †

II. RØGELSEKAR.

Ti Røgelsekar med Runeindskrifter — alle af Metal og af omtrent samme Form — er bevarede. De ni af disse findes nu paa Nationalmusæet, det tiende er i privat Eje. Sandsynligvis er alle ti Kar udgaaet fra Mester Jacob Røds Værksted paa Fyen, men Indskrifterne er graverede af forskellige Runeristere. Alle Kar er udførte i Slutn. af 13. Aarh.

Nr. 209. Røgelsekarret fra Hesselager (Svendborg Amt, Fyen; nu i Nationalmusæet). c. 1275—1300. Indskriften paa Hesselager Røgelsekar, der første Gang blev beskrevet i 1809, lyder:

Røgelsekarret fra Hesselager. $\frac{1}{6}$

+ mæstær : iakop : ryþ
af sinnæburhr¹ : gøræ² .
mik : gesus krist

Ældre Dansk: Mæstær
Jakóp Róð af Swinæburg
gørðæ mik . Jesus Krist!

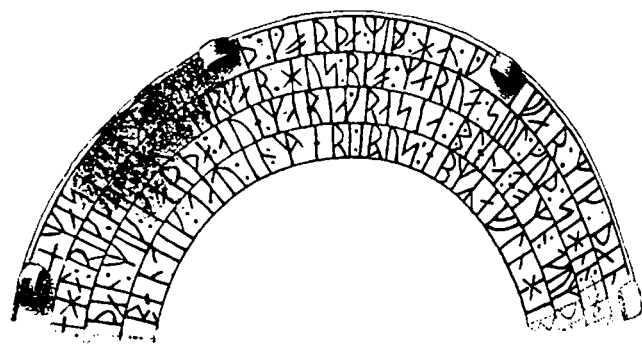
„Mester Jacob Rød fra
Svendborg gjorde mig. Jesus
Krist!“

¹ sinnæ- skyldes vistnok Fejl-
læsning af Forskriftens suinæ-
-burhr skyldes aabenbart en Tyde-
liggørelse af den ejendommelige Bin-
derune ūr.

² gøræ gengiver vistnok Tale-
sprogets Lydform med Bortfald af ð;

dog kan Ordet ogsaa læses gørðæ, idet R opfattes som Binderune for Rþ.

Nr. 210. Røgelsekarret fra Ulbølle (Svendborg Amt, Fyen; nu i Nationalmusæet). c. 1275—1300. Dette Røgelsekar, som omtales i Danske Atlas (1774), blev i Beg. af 19. Aarh. nærmere beskrevet af Abrahamson. Allerede dengang havde Karret lidt Overlast, idet det var blevet restaureret paa en meget plump Maade, hvorved Runerne paa et Par Steder ikke blot var utydeliggjorte, men ganske forvanskede. Indskriften lyder:

Indskriften omkring Røgelsekarret
fra Ulbølle. $\frac{1}{6}$

+ mæstæ[r] [i] ia[kop : r]øþ : gørþæ : mik : han : gifær :
mik : þæn || + hæl : rik . k[rist : fy]r . kær : hus : rkø :
mærutæ : siul : gup : sihnn : || þæn : mik : kørþæ : aue :
mariagrasia : plena : domn : tkum || bentik : tatu : in :
mleri : ibus : ebmyæflnhi

Som Afbildningen viser, har Runeristeren været temmelig

skødesløs. I første Linje har han først skrevet þ for ʃ i mik, og i fjerde Linje har han først skrevet R for B i -ibus. Han har endvidere glemt Punktet i ʃ i kørþæ (for gørþæ) i tredje Linje og vist ogsaa i 1 i bentik (for bendik) i fjerde Linje. Desuden har han i anden Linje skrevet sihnþ for sihnþ. De latinske Ord har han adskilt paa en Maade, der viser hans fuldstændige Ukundighed i Latin. Det kan derfor ikke undre, at han har skrevet hus:rkø for hus:frø i anden Linje. Naar disse Fejl rettes, og Forkortelserne opløses, maa Indskriften (med Udeladelse af de sidste ti Runer) gengives:

Mæstær Jakóp Róð gørðæ mik. Hann gifær mik þænn næl(gæ) rik(æ) Krist fyr kær(æ) húsfró Mærutæ siól. Guð signæ þænn mik gørðæ! Ave Maria, gratia plena: Dominus tecum; benedicta tu in mulieribus!“

„Mester Jacob Rød gjorde mig. Han giver mig til den helige, mægtige Krist (til Frelse) for (sin) kære Hustru Meretes Sjæl. Gud signe den, som gjorde mig! Hil Maria, fuld af Naade: Herren være med dig; velsignet være du blandt Kvinder“.

Betydningen af de sidste ti Runer er ganske uklar.

Nr. 211. Røgelsekarret fra Heden (Svendborg Amt, Fyen).

. 1275—1300. Dette Kar beskrives udførligt i et Haandskrift fra

8. Aarh. (N. v. Havens

Optegnelser om fynske

antiquiteter). I Begyn-

nelsen af 19. Aarh. er-

vervede Nationalmusæet

karret. Indskriften paa

dette lyder (idet de tre første Runer paa Afbildningen maa læ-

ses sidst):

+ mæstær røþ + kras dabor toto die : sik(u)[e] : ago :

otidie

Det er:

Mæstær Róð.

Cras dabor¹ toto die,

sicque ago quotidie.

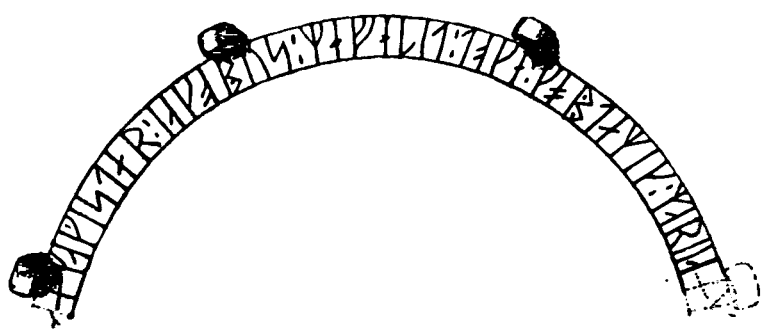
„Mester Rød (gjorde Karret). „Imorgen skal jeg gives den hele Dag,

og saaledes skal jeg virke hver evige Dag“.

Karret siger altsaa, at det paa Indvielsesdagen skal skænkes til Kirkens Tjeneste hele Dagen og fra da af bestandig virke paa denne Maade.

¹ Muligvis er Indskriftens dabor „jeg skal gives“ af Runeristeren rettet fra dapor „jeg lever højt, faar fin Mad, nyder Festmaaltid“, et sjældent Verbum, som han ikke har forstaaet. Meningen vilde da være: „I Morgen skal jeg fortære den kostelige Røgelse hele Dagen igennem, og saaledes skal det være blive hver Dag derefter“.

Nr. 212. Røgelsekarret fra Ollerup (Svendborg Amt, Fyens Stift, c. 1275—1300). Dette Kar, som over et Aarhundrede har været i Nationalmusæet, hører vistnok oprindeligt hjemme i Ollerup Kirke.

Røgelsekarret fra Ollerup. $\frac{1}{6}$

Indskriften paa Karret lyder:

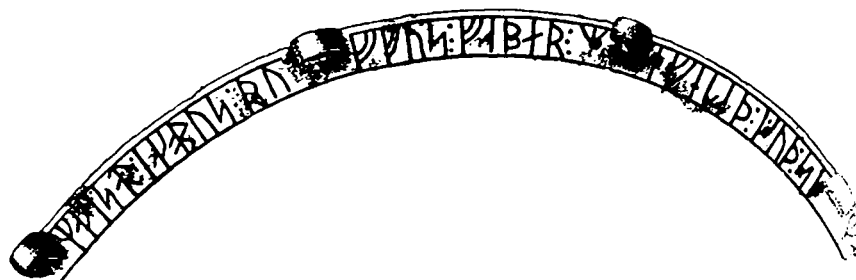
+ magistær:iakobus:me fecit:toke:køptæ mik:mariia

„Mester Jacob gjorde mig. Toke købte mig. Maria!“

Toke har altsaa købt Karret af Mester Jacob Rød og skænket det til Kirken. Mariapaakaldelsen tilslut svarer ganske til Kristuspaakaldelsen paa Hesselagerkarret (foran Nr. 209).

Nr. 213. Røgelsekarret fra Faaborg (Svendborg Amt, Fyens Stift, c. 1275—1300). Dette Røgelsekar nævnes første Gang i Danske Atlas.

Det fandtes dengang i Faaborg. I Beg. af 19. Aarh. skænkedes det til Nationalmusæet. Indskriften lyder:

Røgelsekarret fra Faaborg. $\frac{1}{6}$

magistær:iakobus:ruffus:fabær·m(e)fecip:gup:
„(Kobber)smed Mester Jacob Rød gjorde mig. Gud signe (ham)“

Nr. 214. Røgelsekarret fra Lunde (Svendborg Amt, Fyens Stift, c. 1275—1300). Dette Kar er kendt fra et Højskolehæfte, hvis Indskrift gengives i Bircherods ovenomtalte Skrift fra 1701, skænkedes i Begyndelsen af 19. Aarh. til Nationalmusæet. Indskriften lyder:

Røgelsekarret fra Lunde. $\frac{1}{6}$

Indskriften lyder:

Indskriften lyder:

: magis : tær : iakobus : ruffus : fabær : me fecit :
 „(Kobber)smed Mester Jacob Rød gjorde mig“.

Nr. 215. Røgelsekarret fra Bøstrup (Svendborg Amt, Lange-
 land). c.1275–1300. Dette
 Kar omtales og beskrives i
 et Brev fra Beg. af 18. Aarh.
 I Midten af 19. Aarh. skæn-
 kedes Karret til National-
 musæet. Dets Indskrift ly-

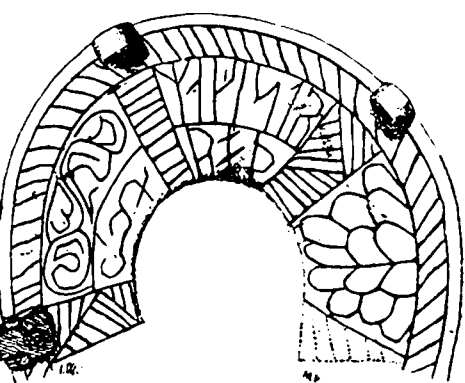

Røgelsekarret fra Bøstrup. $\frac{1}{6}$

der: () magistær : ia[k](o)bus : ruffus : me fecit : x
 „Mester Jacob Rød gjorde mig. Kristus!“¹

¹Kristuspaakaldelsen som paa Nr. 209 foran.

Nr. 216. Røgelsekarret fra Hundstrup (Svendborg Amt,
 Fyen). c. 1275—1300. Dette Kar, som om-
 tales i v. Havens Haandskrift fra 18. Aarh.,
 blev i 19. Aarh. ført fra Hundstrup Kirke
 til Orebygaard paa Laaland. Karrets Ind-
 skrift er:

Røgelsekarret
 fra Hundstrup. $\frac{1}{6}$

magistær røþ
 „Mester Rød“.

Nr. 217. Røgelsekarret fra Stenstrup (Svendborg Amt, Fyen).
 c. 1275–1300. Dette Kar
 beskrives af Bircherod i
 hans Afhandling 1701.
 Ved Hjælp af denne Be-
 skrivelse kan den beva-
 rede Del af Indskriften paa det stærkt medtagne Røgelsekar, der
 nu findes i Nationalmusæet, rekonstrueres:

Røgelsekarret fra Stenstrup. $\frac{1}{6}$

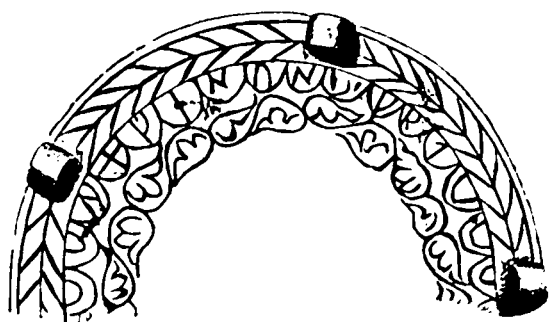
[] mik : iækop — rolyt [: goræ eller gøæ]

Ældre Fynsk: Mik Jækop rølyt¹ goræ (gøæ)².

„Jacob Rødfarvet gjorde mig“.

^{1,2} rølyt for røðlyt = olddansk råuðlitr er ligesom gøæ for gøðæ
 Dialektformer.

Nr. 218. Røgelsekarret fra Kullerup (Svendborg Amt, Fyen).
 c. 1275—1300. Dette Kar, der fandtes i Kullerup Kirke indtil 1902,

Røgeløsekarret fra Kullerup. $\frac{1}{6}$

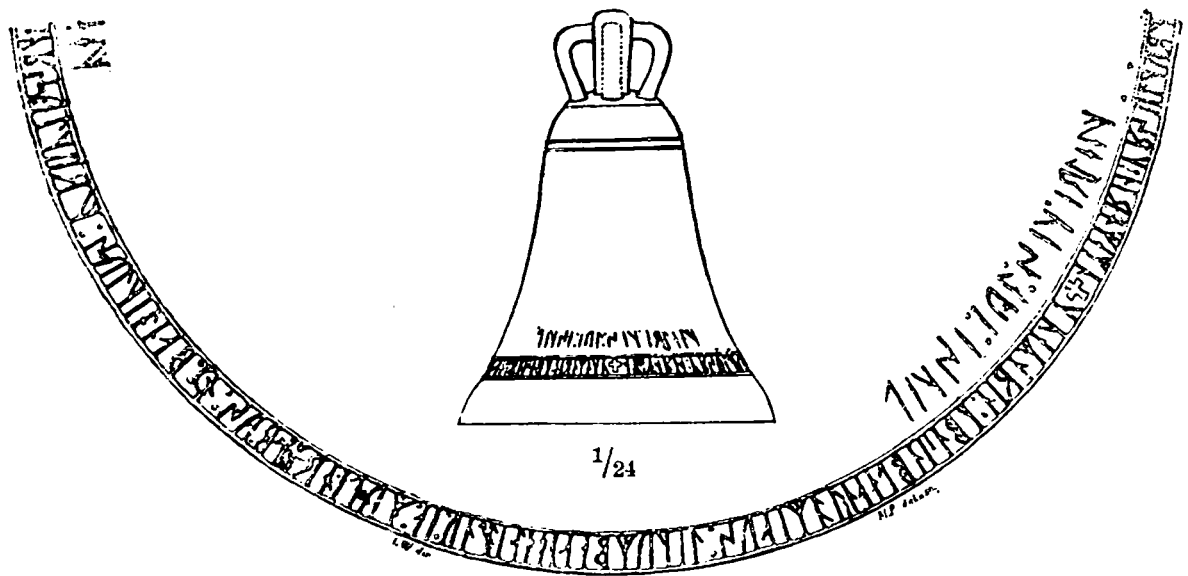
da det indsendtes til Nationalmusæet, bærer i Modsætning til de tidligere omtalte Kar, ikke Mester Jacobs Navn, men Karrets store Lighed med Karret fra Hundstrup, tyder bestemt paa, at de to Kar er udgaaet fra samme Værksted.

Karrets Indskrift lyder:

gesus krt, „Jesus Krist!“

III. ANDRE KIRKELIGE GENSTANDE.

Nr. 219. Kirkeklokken fra Hæstrup (Hjørring Amt, Jylland) c. 1275—1300. At Kirkeklokken i Hæstrup bar en Indskrift, opdagedes først i Aar 1900. Det er den eneste bevarede danske Klokke med Runeindskrift; men fra Skaane kendes Indskriften paa

Kirkeklokken fra Hæstrup. $\frac{1}{12}$

en Klokke, som er forsvundet i 19. Aarh. — Hæstrup-Klokke opbevares nu paa Nationalmusæet. Indskriften, der baade viser Skødesløshed, idet fejle Runer flere Gange er anvendte, og Ukyndighed i Latin, lyder saadan:

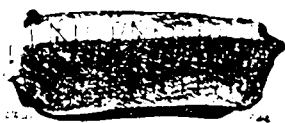
† ake maria : kpazia plena : tominus : tikum benee
edikt̄au : in : mulier : ibus : æþ : bnediktus : fruktus | fen
trikis : tui : iskil || afe maria : kr

Det er: Ave Maria gratia plena: Dominus tecum! benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui. Eskill. Ave Maria! Kr(istus)!

„Hil Maria, fuld af Naade! Herren være med dig! Velsignet være du blandt Kvinder, og velsignet være dit Moderlivs Frugtskud. Eskill (gjorde Klokken). Hil Maria! Kristus!“

Nr. 220. Relikviagemme fra Stokkemark Kirke (Maribo Amt, Laaland). c. 1300. I Nationalmusæet opbevares en Relikviæske af Bly, der fandtes 1835 i Stokkemark Kirke i Alterets Murværk. Æsken bærer Indskriften:

æpiskopus, gisiko
„Biskop Gisiko“.

Relikviagemme
fra Stokkemark
Kirke. $\frac{1}{3}$

Æsken er altsaa skænket til Stokkemark Kirke af Biskop Gisiko, sikkert den bekendte Odensebiskop af dette Navn († omtr. 1304), da han som Bisp over Fyen og Laaland-Falster maa have indviet Alteret.

Nr. 221. Kirkekiste fra Pjedsted (Vejle Amt, Jylland). c. 1250. I Resens haandskrevne Atlas Danicus omtales og beskrives første Gang denne Egetræs Kiste. Den fandtes dengang endnu i Pjedsted Kirke, men blev i 19. Aarh. ført til Nationalmusæet. Paa Laagets indvendige Side staar med tydelige Runer:

gunn'i smip garp² mæk³
„Gunne Smed gjorde mig“.

¹ Indskriftens h er Udtryk for Dobbeltkonsonanten.

²⁻³ Saavel garp for gorpæ som mæk for mik viser den jyske Mundart.

Nr. 222. Jærneslag fra Lønborg Kirke (Ringkøbing Amt, Jylland). 13. Aarh. Denne meterlange Stang, der har været Beslag paa Kirkedøren i Lønborg, findes nu i Nationalmusæet. Af den stærkt medtagne Indskrift kan følgende læses:

læhkit... furæmæs(tæ)..... ahintyr ||

.....h.....tiærnik ||

hær:iskol¹:uæra (eller uera) sanlatæ mæn

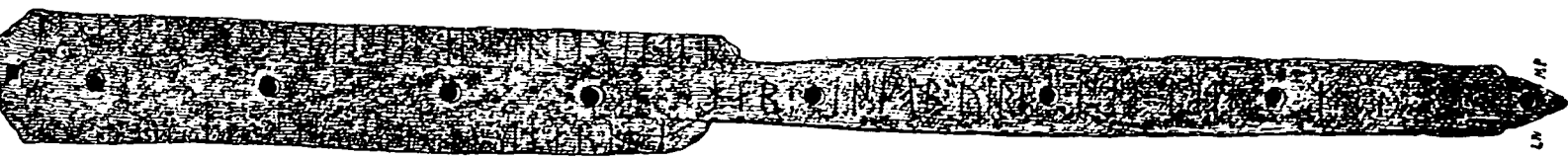
Paa Grund af de store Lakuner er Tolkning af de to første Linjer umulig. Betydningen af den sidste Linje er:

„Her skal I være sanddru Mennesker“.

¹ Vi træffer her en gammel jydsk Dialektform for skulæ.

Kirkekiste
fra Pjedsted. $\frac{1}{24}$

Jærneslag paa Lønborg Kirke. $\frac{1}{8}$

Malet Glasrude fra Give Kirke. $\frac{1}{3}$

Nr. 223. Malet Glasrude fra Give Kirke (Vejle Amt, Jylland). c. 1300. Et Brudstykke af en malet Glasrude med et Indskriftsbaand fandtes 1904 i Give Kirke. Det opbevares paa Nationalmusæet. De bevarede Runer er:
furði(k)

Betydningen heraf er ganske uvis.

IV. RUNESTENE KNYTTEDE TIL KIRKER

Nr. 224. Lund-Stenen (Skaane). c. 1050. Denne Sten opdagedes i et Stengærde i Lund Aar 1800. En Snes Aar efter skænkedes den til Bispegaarden i København, hvor den nu henligger.

Indskriften lyder:

tuki:let:kirkju:kirua:auk:

I olddansk Sprogform:

Tóki lét kirkju gærwa áuk (ok).....

„Toke lod Kirken bygge og.....“

Som Indskriften og selve Stenen viser, er omtrent Halvdelen af Indskriften ødelagt. Den bortslaaede Del kan udfyldes: „rejste denne Sten til Minde herom“ el. lign. Man tør paa Grund af Stenens Alder formode, at den Kirke, Toke har bygget, har været en af de gamle Trækirker i eller i Nærheden af Lund.

Lund-Stenen. $\frac{1}{24}$

Åsum-Stenen. $\frac{1}{30}$

Nr. 225. Åsum-Stenen (Skaane). c. 1210. Allerede Aar 1600 offentliggjorde Arrild Huitfeldt en Meddelelse om denne Sten og i Midten af 17. Aarh. gav Worm en udførlig Skildring af den i Monumenta Danica. Dengang og længe efter havde Stenen Plads i Kirkegaardsmuren i Åsum. Senere er den bleven opstillet ved Vaabenhuset.

Indskriften, der begynder forneden i Baanden og løber det til højre, lyder:

+ krist : mario : sun : hiapi : pem : æ

:kirku : þes(i) (ge)rþo : absalon : ærki : biskup : ok : æs-
biorn muli :

„Kristus Marias Søn hjælpe dem, som byggede denne Kirke,
Ærkebiskop Absalon og Æsbjørn Mule“.

Da Stenen efter al Sandsynlighed er rejst efter Absalons og
Æsbjørn Mules Død, og da Absalon døde 1201 og Æsbjørn Mule
en halv Snes Aar efter, sætter Wimmer Stenens Alder til c. 1210.

Nr. 226. Øster Brønderslev-Stenen (Hjørring Amt, Jylland).
c. 1210—20. Denne Sten var i Worms Tid indsat i Muren i
Øster Brønderslev Kirke, saaledes at kun den ene Side af Stenen
var synlig. Det sagdes, at Stenen tid-
ligere sammen med en allerede den-
gang forsvundet Sten skulde have dannet
Piller ved Kirkens Indgang. I Midten af
17. Aarh. blev Stenen sendt til Køben-
havn, hvor den i 19. Aarh. fik Plads i
Nationalmusæet. Den fuldstændig beva-
rede Indskrift lyder:

(A) kirkia : er : kriste : kænnt : mān-
om

(B) suen : sūn : germūntar × til :
mīsgunta || r

Ældre Dansk:

Kirkja er Kriste kænnd
mannom til misgundar¹

Swénn sun Gérmundar.

„Kirken er opkaldt efter Kristus til
Miskundhed for Menneskene. Sven Germundsøn (byggede Kirken)².

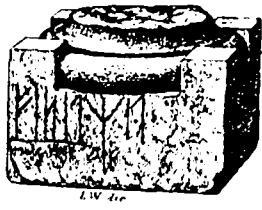
¹ misgundar for miskundar skyldes muligvis Lydovergang af sk > sg.

² Navnet betegner sandsynligvis Kirkens Bygherre, ikke dens Bygmester.

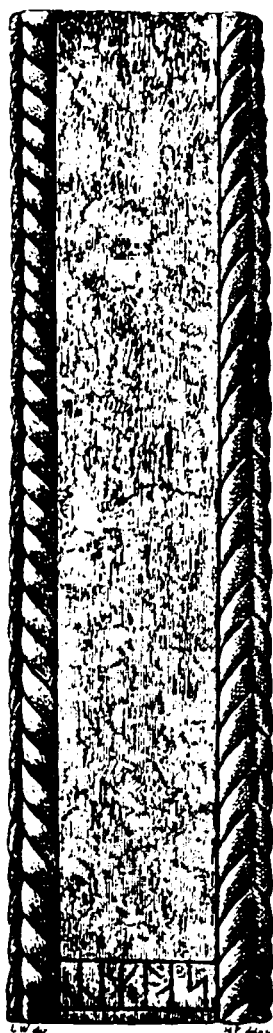

B 1/24 A
Øster Brønderslev-Stenen

Nr. 227. Søjlefod fra Børglum Kirke (Hjørring Amt, Jyl-
land). c. 1180. Denne Granitsøjlefod
fandtes 1881 blandt de Stene, der tid-
ligere var ført bort fra den nedbrudte
Del af Børglum Klosterkirke. Stenen
har nu Plads paa Nationalmusæet.

Søjlefod fra Børglum Kirke. 1/24

Dens Indskrift lyder:

mes · ter · tūfi · me fecit · mit ·
„Mester Tove byggede mig“.

Betydningen af de tre sidste Runer er uvis.

Nr. 228. Vesløs-Stenen (Tisted Amt, Jylland). c. 1225. Denne smukke Sten fandtes paa Vesløs Kirkegaard 1881. Den har rimeligvis været Porttalsten i den gamle Vesløs Kirke.

Indskriften lyder:

niklas
„Nicolaus“.

Hermed betegnes sandsynligvis Navnet paa Kirkens Skytshelgen.

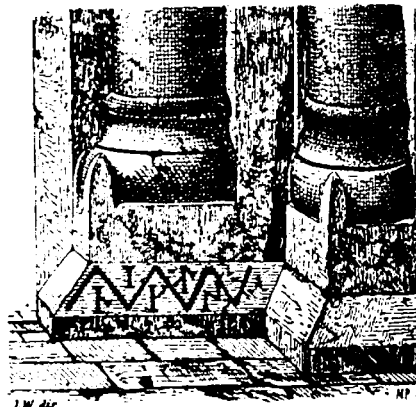
Vesløs-Stenen. ¹/₂₄

Nr. 229. Søjlefod i Funder Kirke (Viborg Amt, Jylland). c. 1260. I 1873 opdagedes det, at der paa en Søjlefod i Funder Kirke fandtes en Runeindskrift.

Denne lyder:

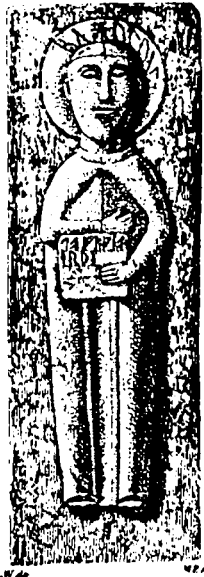
niklas
„Nicolaus“.

Ogsaa her har vi sandsynligvis Navnet paa Kirkens Skytshelgen.

Søjlefod i Funder Kirke. ¹/₁₇

Nr. 230. Helgenfigur i Povlsker (Bornholm). c. 1300. Povlskirken findes paa Korbuens Slutsten udhugget en Helgenfigur med saalydende Indskrift:

pa A¹ulus
tofi:gio || erpi

„Paulus. Tove gjorde (den).“

At Paulus er Kirkens Skytshelgen og Tove den Bygmester, synes utvivlsomt.

¹Dette er sikkert et Slags Korstegn.

Nr. 231. Kragelund-Stenen (Viborg Amt, Jylland). c. 1225 — 50. At der over Døren i Kragelunds Kirke

Helgenfigur
i Povlskirken. ¹/₁₈

ved Silkeborg fandtes en Ru-
neindskrift, omtales første
Gang i Resens Atlas Danicus.
Senere blev Indskriften over-
kalket og kom først atter for
Dagen ved Kirkens Restau-
ration 1878.

Den fuldstændig tydelige
Indskrift lyder:

æsi + baþ ÷ uahn + rist

Ældre Jydsk:

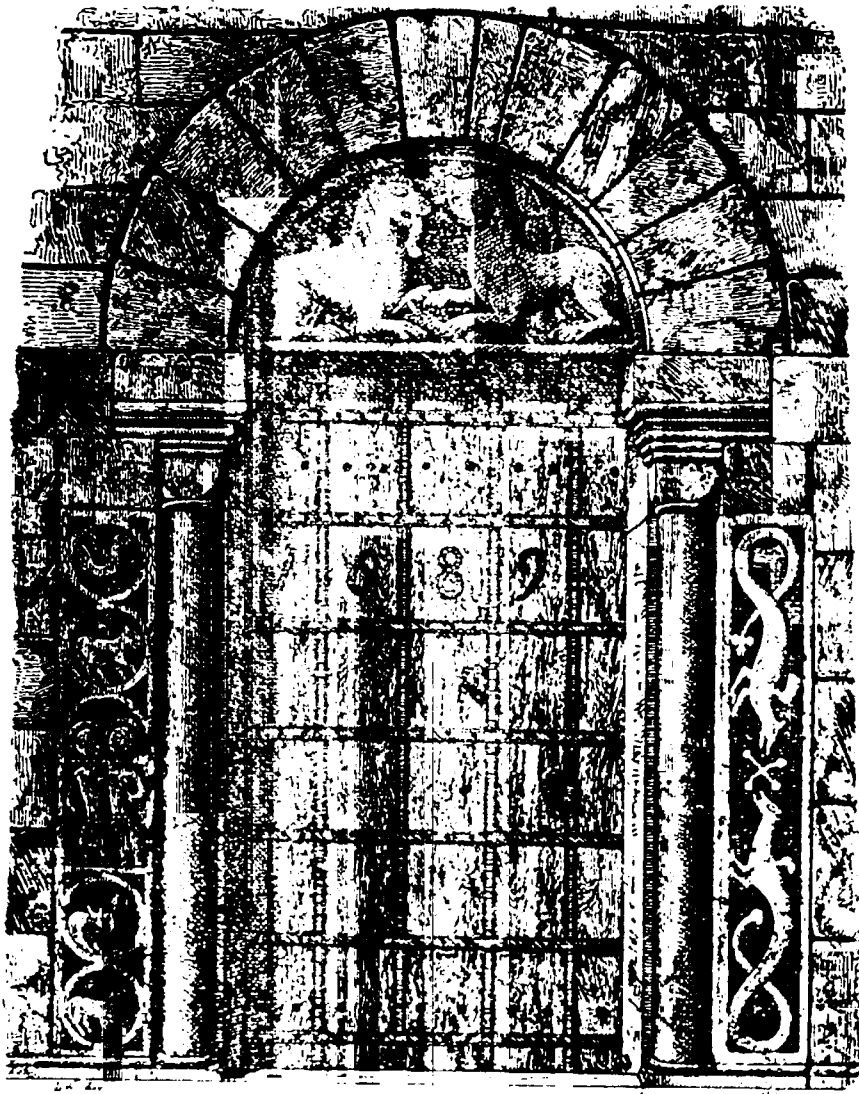
Æsi bað. Wagn rist'.

„Æse bød. Vagn ristede“.

o: Æse ledede Foretagendet.
Vagn fæstnede Mindet derom
ved at riste Runerne.

Kragelund-Stenen. 1/21

Kragelund Kirkes Portal. 1/48

Nr. 232. Sædding-Stenen
(Ringkøbing Amt, Jylland).
c. 1250. Denne Sten blev

allerede beskrevet af Joh. Meier i 17. Aarh. i
hans haandskrevne Liber Mon. Dan. Lige-
som nu sad Stenen dengang i Sædding Kir-
kes udvendige Mur. Paa Stenfladen findes
udhugget et Mandshoved og indristet nogle
faa Runer; disse er:

hār || m

Betydningen heraf er vistnok Har(ald) m(æstær).

Ved hār betegnes altsaa Stenhuggerens eller Bygmesterens Navn.

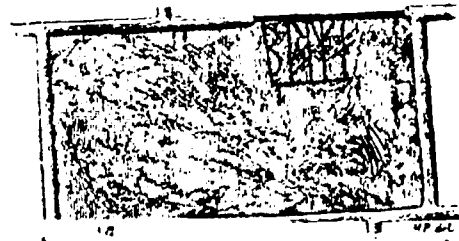
Sædding-Stenen. 1/24

Nr. 233. Aal-Stenen (Ribe Amt, Jylland).
c. 1250. I den udvendige Mur i Aal Kirke op-
dagedes 1885 en Sten med følgende Indskrift:

blomæ

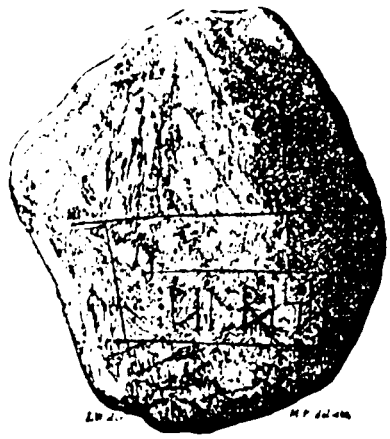
„Blomme“.

Ogsaa her finder vi sandsynligvis Navnet paa Stenhuggeren
eller Kirkens Bygmester.

Aal-Stenen. 1/24

Nr. 234. Pjedsted-Stenen (Vejle Amt, Jylland). c. 1300
Denne Sten er beskrevet i Resens Atlas. Indtil Midten af 19
Aarh. sad den i Pjedsted Kirketaarns Mur. Derfra flyttedes den
til Vaabenhuset, men for at sikre den lille uan-
selige Rullestens Bevaring, oversendtes den til
Nationalmusæet.

Pjedsted-Stenen.

Paa Stenen staar:

: lai : ristæ :

„Laj¹ ristede (Runerne).“

Wimmer formoder, at en lignende Sten, der
har baaret en Indskrift med Bygherrens Navn,
oprindelig har siddet ved Siden af denne, saa
hele Indskriften kan have svaret til Indskriften paa Kragelund
Stenen (ovf. Nr. 231).

¹ Navnets Form er ganske usikker.

Mens de foregaaende Stene er nøje knyttet til Kirkens Historie,
idet de nævner Kirkens Skytshelgen, Bygherre eller Bygmester,
staar de følgende Stene i et løsere Forhold til den Kirke, hvor
de fandtes — eller findes.

Nr. 235. Ørsted-Stenen (Odense Amt, Fyen). c. 1160. I Trap
Danmark (III, 547, 1899) staar der, at i Muren i Ørsted Kirke
Vaabenhus findes „en Runesten, paa hvilken er udhugget St. Jø-
rgen med Dragen“. Allerede i
1897 viste imidlertid Dr. Jørgen
Olrik, at Billedet fremstillede Sam-
sons Kamp med Løven. Ikke blot
kendes ganske lignende Fremstil-
linger af Samson ridende paa Lø-
ven fra middelalderlig Kunst uden-
for Danmark, men selve Indskriften
beretter med klare Ord, at her ikke er Tale om St. Jørgens Kam-
Indskriften lyder nemlig:

Ørsted-Stenen. 1/18

æskil i karpi skar samson han tarab tiur
I ældre dansk Sprogform:

Æskill í Garði skar Samsón; hann drap diúr.

„Eskil paa „Gaarden“ udhuggede Samson, han (o: som) dræbte
Dyret“. Stedet „Gaard“, hvor Eskil boede, er ubekendt.

Nr. 236. Søborg-Stenen I (Frederiksborg Amt, Sjælland). c. 1300. Denne Sten fandtes i Midten af 19. Aarh. i Søborg Kirke, i hvis Vaabenhuis den nu er opstillet.

Indskriften lyder:

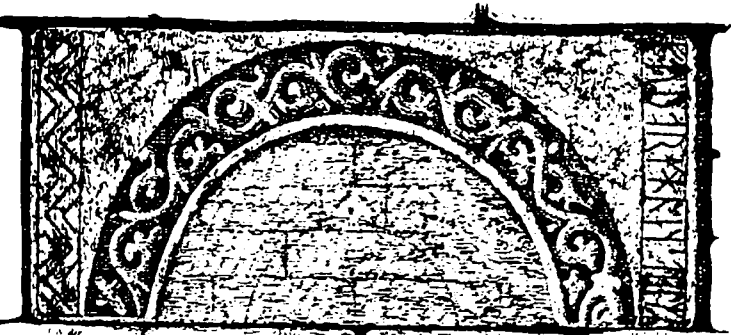
aue maria
„Ave Maria!“

Fra svenske Runestene kendes en ganske lignende Indskrift. Stenens Opgave har sikkert været at formane Kirkegængerne til at bede deres Ave Marie.

Søborg-Stenen I. $\frac{1}{24}$

Nr. 237. Mønsted-Stenen I (Viborg Amt, Jylland). c. 1200—1220. I den udvendige Taarnmur i Mønsted Kirke opdagedes i 1875 en smuk orneret Sten med det yngre Runealfabet. Dette maa gengives:

Mønsted-Stenen I. $\frac{1}{34}$

f u p o r k n i a¹ s t b l m y

¹ Formen γ for λ skyldes maaske Runeristerens Ukyndighed.

Nr. 238. Mønsted-Stenen II (Viborg Amt, Jylland). c. 1200—1220. I 1886 opdagedes endnu en Alfabet-Sten i Mønsted Kirke. Indskriften paa den er udfliset baade i Linjens Begyndelse og Slutning. Det maa formodes, at den inden Forvitringen har lydt:

[m] y f u p o r k h n i a¹ s t² b [l]

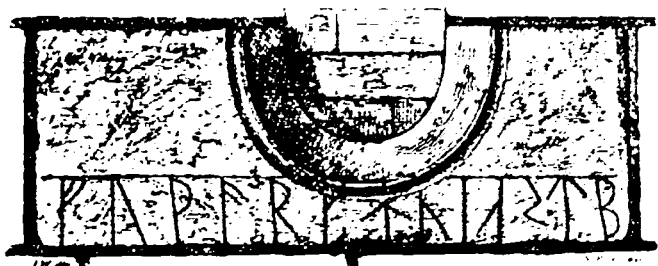

Mønsted-Stenen II. $\frac{1}{14}$

Denne mærkelige Rækkefølge forklares ved, at Runeristeren har forregnet sig med Pladsen og derfor foran f har maattet tilføje de manglende Runer m og y .

¹⁻² Formen \uparrow for λ skyldes maaske ligesom \uparrow for \uparrow Ukyndighed eller Skødesløshed. Jfr. dog Indledningen S. 22.

Nr. 239. Aastrup-Stenen I (Ribe Amt, Jylland). c. 1200—1220. I 1861 opdagedes paa den udvendige Mur af Aastrup Kirke

Aastrup-Stenen I. $\frac{1}{24}$

en Alfabet-Sten. Paa Stenen, der er vendt paa Hovedet og delvis ødelagt af Vindusbuen underneden, staar:

f u þ o r k h n i a s' t b

Ligesom paa Mønsted-Stenen II har Runeristeren ikke faaet Plads til det hele Fupork.

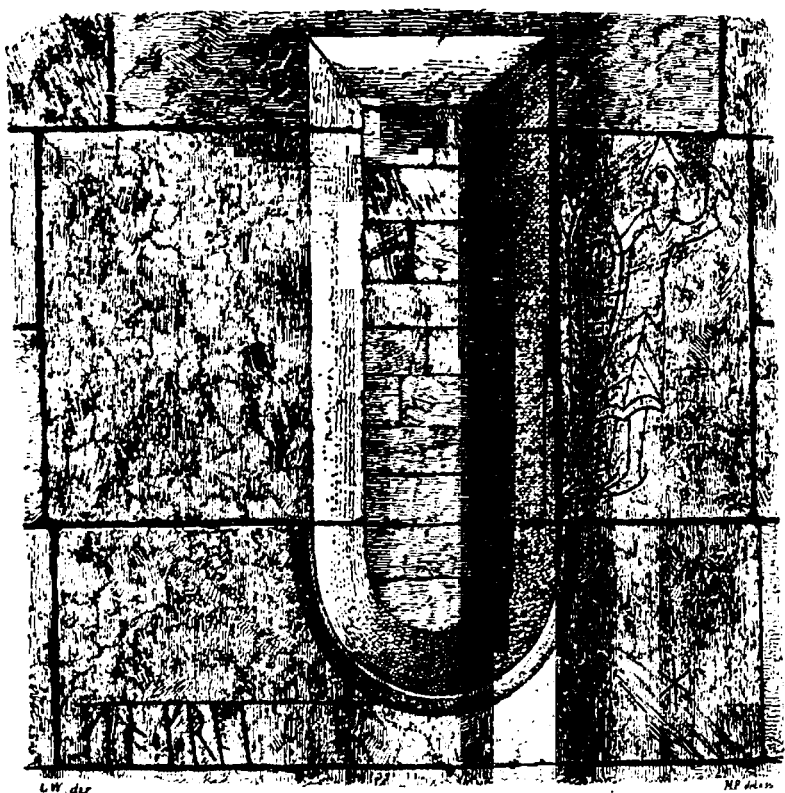
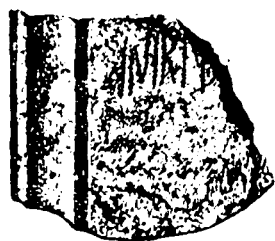
¹ s-Runen, der paa de omtrent samtidige Alfabet-Stene fra Mønsted har Formen ᛚ , har her en fordrejet Form af N.

Nr. 240. Aastrup-Stenen II (Ribe Amt, Jylland). c. 1200—1220. Over et andet Vindu i Aastrup Kirke opdagedes omtrent samtidig med den ovennævnte Runesten to gamle Stene, den ene med en billedlig Fremstilling, den anden med Runer. At Stenene oprindeligt har hørt sammen, er sandsynligt.

Indskriften paa Runestenen lyder:

f i n · k r i i || h

Betydningen heraf er uvis; muligvis er det første Ord Bygmesterens Navn: Finn.

Aastrup-Stenene II. $\frac{1}{24}$ Vitskøl-Stenen. $\frac{1}{24}$

Nr. 241. Vitskøl-Stenen (Aalborg Amt, Jylland) 13. Aarh. Ved Udgravningerne af Vitskøl Klosters berømte Kirke fandtes i 1895 en Sten med følgende Indskrift

a s i r l (p)

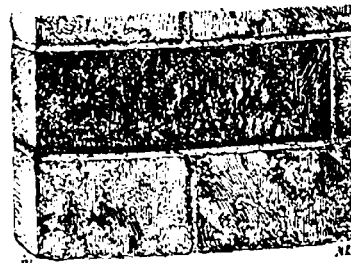
Betydningen heraf er uvis.

Nr. 242. Søborg-Stenen II (Frederiksborg Amt, Sjælland) c. 1250—75. I Søborg Kirkes Ydermur sidder en Teglsten med følgende Indskrift:

þ æ n : f · y r s æ

„Den f(agre?) Yrsa“.

Wimmer mener, at Indskriften indeholder Navnet paa Runeristerens Elskede.

Søborg-Stenen II. $\frac{1}{4}$

Nr. 243. Ledøje-Stenen (Københavns Amt, Sjælland). c. 1250—75. Indskriften paa denne Sten, der nu findes i Nationalmusæet, lyder:
 al [:] (a)¹naet : ri
 Betydningen heraf er uvis.

Ledøje-Stenen. 1/12

¹ Her kan ogsaa have staaet 1 (t).

Nykøbing-Stenen. 1/12

Nr. 244. Nykøbing-Stenen (Holbæk Amt, Sjælland). c. 1300. Ogsaa denne Sten findes nu i Nationalmusæet. Den gaadefulde Indskrift lyder:
 iuuuuhhhihi

DANSKE RUNEMINDESMÆRKER UDEN FOR DANMÅRK

To Runemindesmærker rejste af Danske i fremmede Lande kendes. Det ene er den berømte Karlevi-Sten paa Øland, og andet Ligstenen fra St. Pauls Kirkegaard i London. At der til de Danskes mange Vikingefærd ikke er bevaret flere Runestene tyder paa, at det ikke har været Sæd, at rejse Mindesmærker over den Døde uden for Landet. Vi kender jo ogsaa Mindesmærker i Danmark rejst for Mænd, der er faldet vesterpaa — paa Englandstogt.

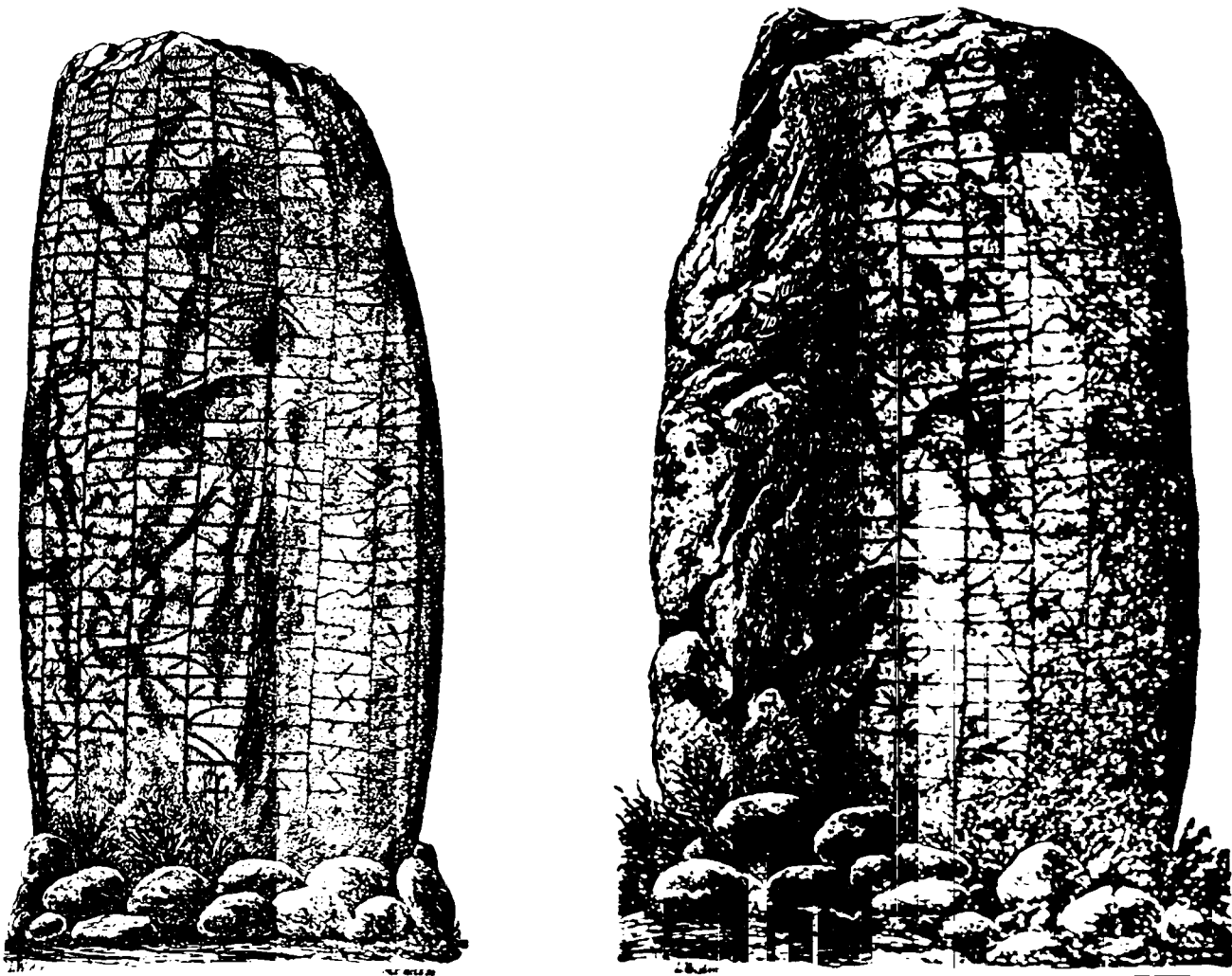
Nr. 245. Karlevi-Stenen (Øland, Sverrig). c. 1000. Den Sten blev allerede undersøgt og beskrevet i 1634 af den svenske Forsker I. H. Rhezelius. Dengang stod Stenen paa sin oprindelige Plads paa en Eng nær ved Havet mellem to af Rulleslættens omgivne Gravhøje. Nu er Stenen flyttet til en lille af Jordens Sten opkastet Høj tæt ved dens gamle Plads. Af den Gengivelse af Indskriften, der er bevaret i Rhezelius' Dagbog, ses det, at Stenen paa hin Tid var beskadiget paa nøjagtig samme Sted som nu. Hans Gengivelse kan derfor saa lidt som de senere senere hjælpe til at give en sikker Rekonstruktion af Indskriften. Denne bestaar af to Dele; den ene, hvis Slutning er forsvunden, indeholder en almindelig Prosasætning, affattet af en dansk Mand, den anden indeholder en regelmæssig Strofe i Dróttkvætt, diktet af en norsk Skjald.

Hovedindskriften, der begynder ved Korset længst til højre, lyder med Wimmers Udfyldning:

+ sta(in · sasi · is) · satr · aiftir · siba · || [· hin ·] (fr)u
sun · fultars · in hans · || · lipi · sati · at · u · taus [·] aip[
mini ·]

I olddansk Sprogform:

Stæinn sási es sattr æftir Sibba hinn fróða, sun Fuldars; en hans liði satti at øy (el. Øy) dāuzhæiðarminni.

Karlevi-Stenen. ¹/₂₄

„Denne Sten er sat efter Sibbe den vise, Fuldars Søn; men hans Følgesvend satte ved Øen¹ (ø: paa Øens Kyst) den Dødes Hædersminde“.

¹ „Ø“ kan baade være Fællesnavnet Ø og Egennavnet „Øland“.

Herefter følger Strofen, der begynder ved Korset til venstre. Den lyder:

+ :fulkin :likr :hins :fulkþu :flaistr ·||· uisi :þat ·maistar ·taipir :tulka :|| :þrupar :traukr :i :þaimsi ·huki ·munat :raip :uiþur :rapa :ruk :starkr | ·i ·tanmarku :untils¹ :iarmun ·|| ·kruntar :urkrantari :lant

¹ Wimmer opfatter dette Ord som u[ǰ]ntils, idet W. mener, at Runeristen ved Skødesløshed har overset þ i sin Forskrift.

I Datidens Sprogform:

Folginn liggr hinns fylgðu
— flæstr wissi þat — mæstar
dæðir dolga þrúðar
dráugr í þæimsi háugi.

Munat ræið-Wiðurr ráða
 rógstarkr í Danmarku
 Wandils iarmungrundar
 ørgrandari landi.

„Skjult ligger Kampens Træ i denne Høj, ham som fulgte det vidste de fleste — den største Daad. Ej vil en mere lydekampstærk Vogn-Gud paa Søkongens vide Mark komme til raade over Land i Danmark“.

o: Skjult ligger Helten i denne Høj, han som øved de største Bedrifter — det vidste alle —. Ej vil gævere kampstærk Sø-H raade over Land i Danmark.

De her brugte „Kendinger“ er: 1. dolga Þrúðar dráugr Kampenes Truds Træ = Kampenes Valkyrjes Træ = Hilds Træ „Kampens Træ“ d. e. Krigeren, Helten. 2. ræið-Wiðurr Wandils iarmungrundar = Vandils vide Marks Vogn-Vidur = Søkongens vide Marks Vogn-Gud = Havvognens Gud = Skibs-Gud = Søhelt.

Mens Runeformerne baade i Prosa-Indskriften og Strofen stemmer overens med de samtidige danske Mindesmærkers, viser Ordsvalg og Versform i Strofen, at denne skyldes en Nordmands Sibbes Følge. Et fuldkommen sikkert Vidnesbyrd herom er Brugen af R for ʀ, som aldrig træffes i danske Indskrifter fra den Tid. Ogsaa Brugen af -at „ikke“ i munat er u-dansk. Omvendt maa en Skriftform som huki = håugi skyldes dansk Indflydelse ligesom starkr for oldnorsk stærkr. Wimmer forklarer det saaledes: I den danske Høvding Sibbe Fuldarsøns Vikingskald har der været baade Danske og Nordmænd, disse har i det hele som rimeligt er, paavirket hinandens Sprog. Dette viser sig i Karlevi-Stenens Indskrift, der skyldes Samarbejde mellem en dansk Runerister og en norsk Skjald. Prosaindskriften er affattet paa Dansk, men det danske æftir er fortrængt af det norske æftir; Strofen er affattet paa Norsk, men det danske stærkr har erstattet det norske stærkr, og den danske Enkeltlyd er vist Fejl fra den danske Runerister indsat i huki (hōgi), skønt Rindfordrer håugi.

Foruden Runeindskriften har Karlevi-Stenen Levninger af et kort Indskrift med latinske Majuskler. Den bevarede Del lyder

.....'NINONIT ||EH +

Muligvis har vi i det første Ord et keltisk Navn i latinsk Ejeform; dette kunde i saa Fald vidne om, at der i Sibbe Fuldarsøns Følge ogsaa havde været Keltere, hvis da denne Indskrift er samtidig med den nordiske Indskrift.

Nr. 246. London-Stenen (St. Pauls Kirkegaard, London, nu i Guildhall Library). c. 1030. Denne Sten opdagedes i 1852, da

London-Stenen. $\frac{1}{18}$

den gamle St. Pauls Kirkegaard blev udgravet til Byggeplads. Stenen fandtes c. 7 Meter under Jorden; ved dens nordre Side var der gravet en langagtig Fordybning som indesluttede et Menneskeskelet. Stenen var opstillet skraat ved Hovedenden af Graven.

Mens Forsiden af Stenen er helt opfyldt af et Dyreornament i Relief, findes paa Stenens Kant en kort Runeindskrift. Denne lyder:

:(fi)na:let:lekia:st||in:pensi:aúk:tuki:

I olddansk Sprogform:

Finna lét læggia stén þennsi áuk (ok?) Tóki.

„Finna og Toke lod denne Sten lægge“.

At Navnet paa den, til hvis Minde Stenen er lagt, ikke meddeles maa formentlig forklares ved, at den bevarede Sten ikke har baaret Hovedindskriften, men at denne fandtes paa en Runesten, der laa over Graven, og som maa være gaaet tabt.

Mens Sproget og Runeformerne er danske, viser Ornamenteeringen angelsaxisk Paavirkning.

FREMMEDE RUNEMINDESMÆRKER I DANMARK

Nr. 247. **Gunderup-Stenen II** (Aalborg Amt, Jylland). 950—1000. Denne Sten var i Worms Tid indmuret i en Kornlad der hørte til Gunderup Kirke. Senere henlagdes den ved Kirkediget; nu er den rejst paa Kirkegaarden.

Indskriften lyder:

austain : sati : stain : þanski : abt
· asulb · faður · sin ·

I Datidens Sprogform:

Øystæinn satti stæin þanski
æpt Ásulb faður sinn.

„Østén satte denne Sten efter sin Fader Asulv“.

Runetegnet \dagger for s i Forbindelse med \dagger og \dagger for a og n og Brugen af b for f i $asulb$ viser en fuldstændig Overensstemmelse med svenske Runemindesmærker fra Østergötland. Ogsaa Formen abt viser bort fra Danmark. Wimmer anser det derfor for sandsynligt, at Runeristeren har været svensk; muligvis er hele Stenen ført hertil fra Sverrig.

Gunderup-Stenen II. $\frac{1}{2}$

Nr. 248. **Lavrbjærg-Stenen** (Randers Amt, Jylland). 10. Aarh. Denne Sten laa i Peder Syvs Tid paa Lavrbjærg Kirkegaard, senere indsattes den i Diget. Efter forskellig Omflytning er den nu opstillet i Kirkens Vaabenhus.

Indskriften lyder:

(A) r u l n a u s a n s t a i n

(B) u i l i

Nogen Tolkning af denne stærkt forkortede Indskrift er det ikke lykkedes at give; men Wimmer mener, at dens hele Form og især *a*-Runen (*ʀ*) viser, at Runeristeren ikke har været dansk. Jævnfør dog *a*-Runen i Asmindrup-Indskriften Nr. 263 og paa Mønsted-Stenen Nr. 238.

Nr. 249. Hobro-Stenen (Randers

Amt, Jylland). 1000—1050. Denne Sten fandtes i Worms Tid paa Byens Kirke-

gaard, senere opstilledes den paa en lille Høj ved Byens ny Kirke, men nu er Højen sløjfet, og Stenen har faaet Plads i Vaabehuset.

Den særdeles velbevarede Indskrift lyder:

: þurir : rispi : stin : þaasi : aufti : karl : hin : kuþaa :
fþlaka : sin : harþa : kuþaan : trþk :

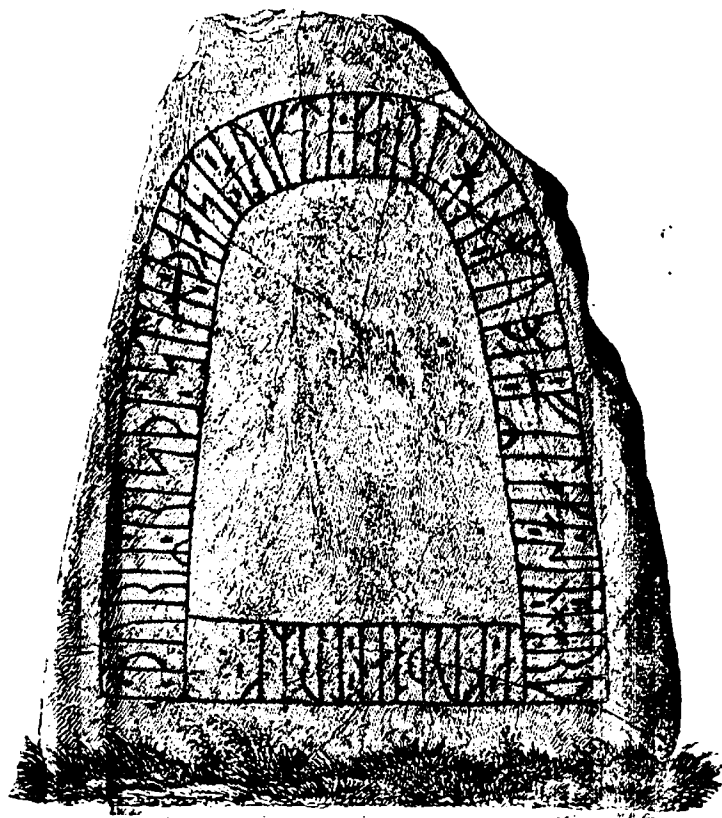
I Datidens Sprogform:

Þórir réspi stén þasi øfti Karl hinn góða, félaga (félaga) sinn, harða góðan dræng.

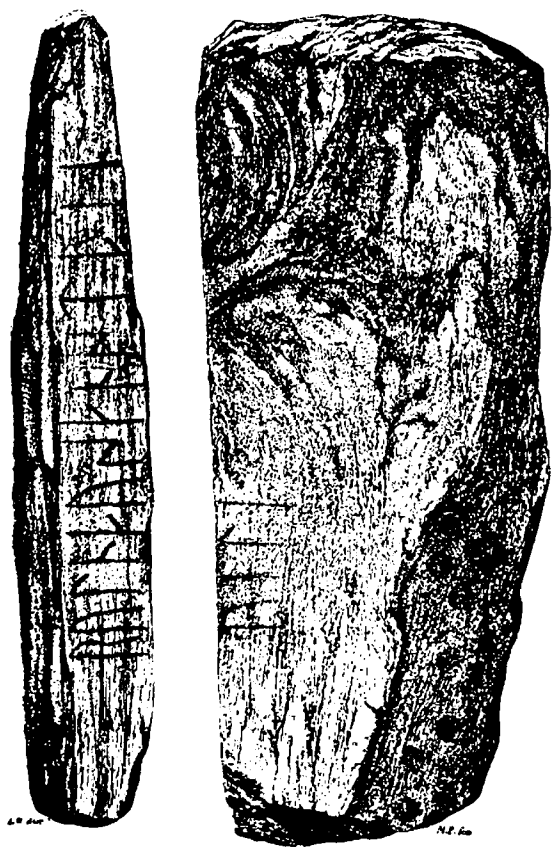
„Tore rejste denne Sten efter Karl den gode, sin Fælle, en saare gæv Mand“.

Denne Indskrift adskiller sig fra danske Indskrifter ved Brugen af *þ* for *e*, *æ* (jfr. dog *ʀ* *ʀ*, *lét*, foran Nr. 15 og *ʀ* *ʀ* *ʀ*, Klakkæ, ndf. Nr. 257) og ved Brugen af *þ* for *þ*; mens Brugen af *þ* er ejendommelig for Hobro-Stenen, stemmer Brugen af *þ* for *æ* med mange Indskrifter fra Vestergötland, og at Stenen virkelig er tæt knyttet hertil, bevises med Sikkerhed af en Indskrift paa en Runesten fra Ås Sogn i Vestergötland, der lyder:

þuri : rispi : stn : þansi : efti : karl : sin : fþlaka : hrþa :
kuþan : trþk :

Hobro-Stenen. 1/24

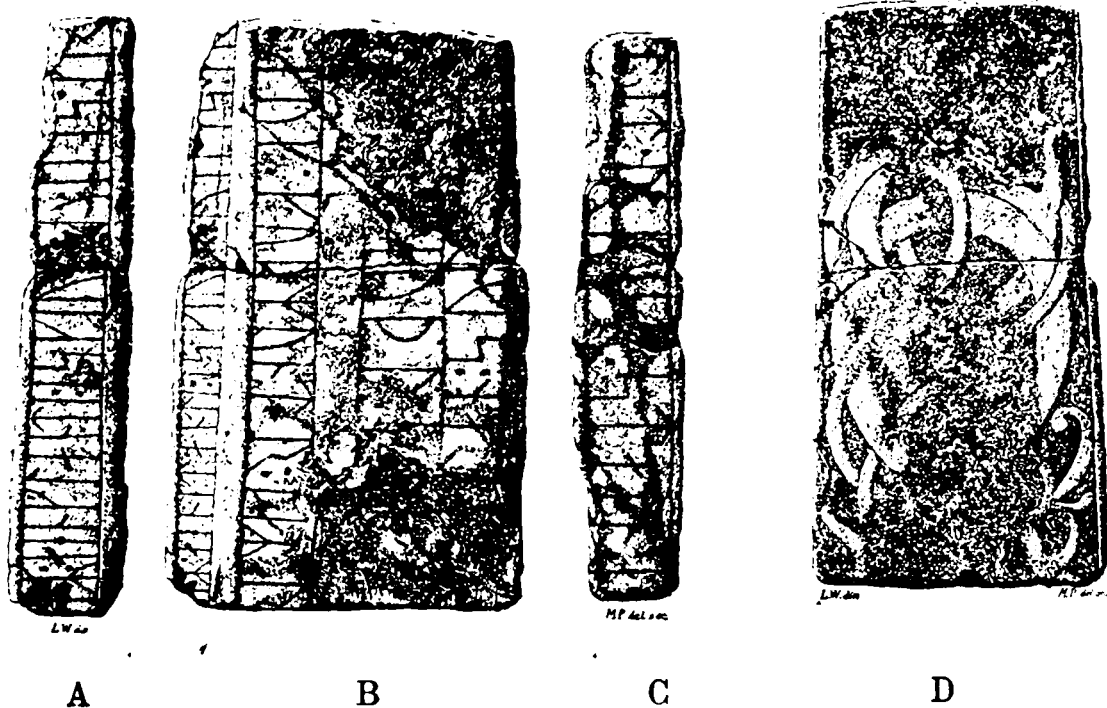

A B
Lavrbjærg-Stenen. 1/24

„Tore rejste denne Sten efter Karl sin Fælle, en saare gæ Mand“.

Der kan ingen Tvivl være om, at Vestgøten Tore har rejst den sidste Sten i sit Hjemland til Minde om sin tapre Fælle; men den første har han ladet rejse i dennes Hjemland. Rimeligvis har han ladet en dansk Runemester hugge Indskriften paa Hobro Stenen efter Forskrift; dette forklarer de forskellige Afvigelse mellem den danske Sten og den svenske.

Nr. 250. Slesvig-Stenen (Gottorp Amt, Sønderjylland). c. 1066. Ved Restaureringsarbejder i Slesvig Domkirke fandtes i 1897 indmuret i Sidetaarnet en Kalksten, der paa den opadvendte smalle Side bar Runer. Stenen blev med stort Besvær udtaget; de viste sig da, at Indskriften strakte sig over de tre Sider, men

Slesvig-Stenen. $\frac{1}{18}$

Stenens fjerde Side var prydet med et Ornament. Indskriften var paa flere Sider stærkt medtaget, desuden har et større Stykke af Stenen været afslaaet baade ved Toppen og ved Foden, inde Stenen blev brugt som Byggeemne.

Et fuldstændigt Rekonstruktionsforsøg er givet af Prof. Wimmer. Ifølge dette har Indskriften, der begynder foroven paa Stenens højre Side (C), fortsættes paa den brede Forflade (B), der efter gaar over paa Stenens venstre Side (A) og slutter med de helt udviskede Runer ovenover Ornamentet paa Bagfladen (D), sin Helhed lydt:

(C) [××××:] lit [;] r(a)i(s)[a]:stain:e[ft]

(B) [(i)R:half](t)an:sul[ka:sun:felaga]||[sin:er:uarþ
t](a)upr:(i)[urustu]||[suai]n:auk:kupmuntr:par:r[istu]

(A) [run](a)R:a englanti:i skiu [:h]uilis:kr[istr]

(D) [hialbi:ont:hans]

I Datidens Sprogform:

.... lét ræisa stæin æftir Halfdan Sulka sun, féлага sínn, er warð dáuðr í orrostu.

Swæinn áuk Guðmundr þæir ristur rúnar. Á Eng-landi í Skíu hwílis. Kristur hialpi ánd hans!

„.... lod Sten(en) rejse efter sin Fælle Halfdan Sulkes Søn, som døde i Slaget. Sven og Gudmund ristede Runerne. I Eng-land i Skia hviler han. Krist hjælp hans Sjæl!“

Skia er vist det nuværende Skidby i Grevskabet York. Byen ligger tæt ved det Sted, hvor Slaget ved Stanford Bro 1066 fandt Sted. Da Rune- og Sprogformer viser, at Stenens Indskrift maa være ristet i anden Halvdel af 11. Aarh., at den altsaa er samtidig med det nævnte Slag, maa den Formodning, som først fremsattes af den tyske Sprogforsker Konrad Maurer, at Halfdan Sulke er faldet i dette Slag, anses for meget sandsynlig.

Sprog- og Runeformer tyder ligesom den billedlige Fremstilling paa, at Sven og Gudmund, som ristede Runerne, har været Svenske, hjemmehørende i Mälaregnene.

TILLÆG

NYFUNDNE RUNEINDSKRIFTER

Nr. 251. Hurup-Stenen (Tisted Amt, Nørrejylland). 975
1025. Denne Sten fandtes i Kirkegaardsdiget i Hurup i 19
Stenen blev kort efter Fundet opstillet udenfor Kirken ved Side
af Vaabehuset. Skønt det øver-
ste Stykke af det oprindelige Min-
desmærke er tabt, kan Indskriften
dog rekonstrueres med stor Sand-
synlighed. Den maa have lydt:

: þurmu þr: ri[s þi: ku] || (m) l
× þi si || iftir [:.....] || [:bru]-
þur: sin || ku þr: (t) [rikr]

I olddansk Sprogform:

Þórmóðr réspi kuml þæsi
æftir bróður sinn,
góðr dræng¹.

„Tormod rejste dette Mindes-
mærke efter sin Broder,
(han var) en gæv ung Mand.“

Indskriften er ejendommelig ved, at Begyndelsen staar
Sidefladen, Fortsættelsen i regelmæssige Baand paa Forflad
en lignende Ordning kendes kun fra den tabte *Flarup*-Sten,
fandtes i Thy i Nærheden af Hurup i Midten af 18. Aarh.,
atter er forsvundet i 19. Aarh.

¹ Udtrykket, der er en elliptisk Sætning for *hann var góðr dræ*
kendes fra danske Runeindskrifter kun paa den unge bornholmske Sten, V
Marie-Stenen VI, foran Nr. 174.

Hurup-Stenen. 1/24

Nr. 252. Randers-Stenen II (Randers Amt, Nørrejylland). 1000—1025. Denne Sten fandtes i en gammel Gade, Vestergrave, i Randers i 1910. Stenen skænkedes til Randers Musæum, hvor den nu er opstillet. Indskriften, der begynder forneden til højre og løber regelmæssigt bu-strofedon, lyder:

tuki [ɔ] (res) [pi] || [s]ten : þansi : aft || þur-
stin (ɔ) sin || [b] (r) u þur : auk¹ || aga² [ɔ] sin :
fa þ[ur]

I olddansk Sprogform:

Tóki réspi stén þannsi æft Þórstén
sinn bróður auk³ (Agga) sinn faður.

„Toke rejste denne Sten efter Torsten sin
Broder og (efter) Agge sin Fader.“

¹ Indskriften har þuk for tuk.

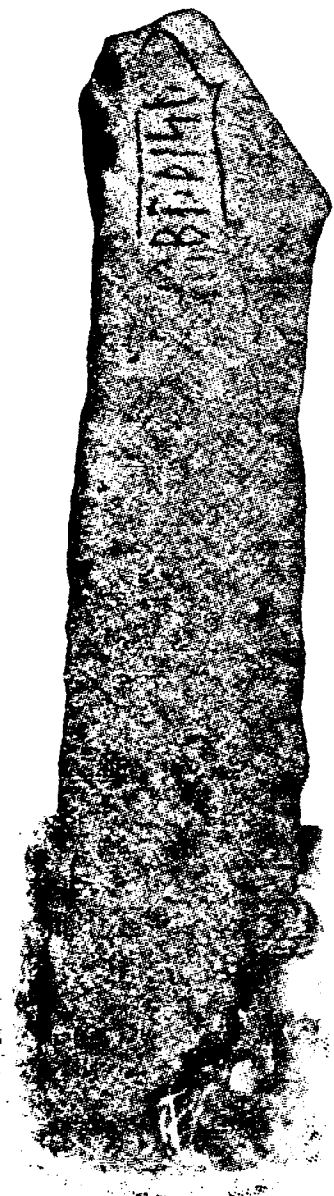
² Læsningen er meget tvivlsom. Her kan ogsaa staa iga, d. e. Inga, Acc. af Ingi „Inge“.

³ Har utvivlsomt været udtalt med Enkeltlyd (ok).

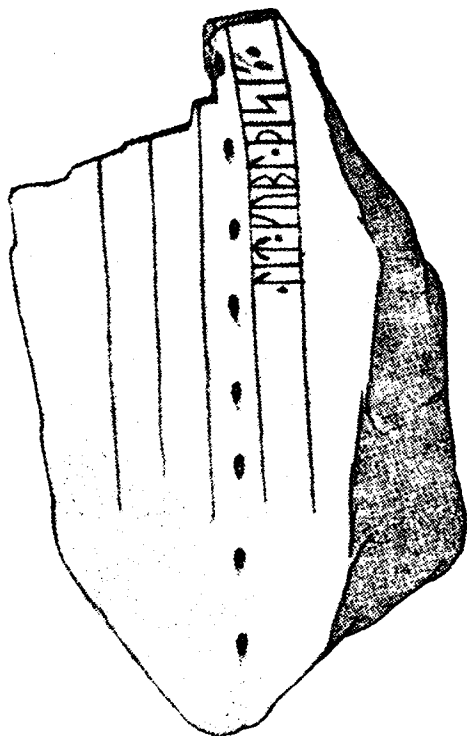

Randers-Stenen. $\frac{1}{24}$

Nr. 253. Sønder Vilstrup-Stenen (Vejle Amt, Nørrejylland). c. 1000. Dette store Runestensbrudstykke fandtes ved en Bondegaard i S. Vilstrup i 1910. Indskriften er næsten ganske ødelagt, men de bevarede Runer, deres Plads paa Stenen og Brudstykkets Størrelse er dog tilstrækkeligt til at

S. Vilstrup-Stenen. $\frac{1}{24}$

Landerup-Stenen
efter Abildgaard. 1772. $\frac{1}{3}$

Landerup-Stenen
i Mon. Dan. 1643. c. $\frac{1}{3}$

vise, at S. Vilstrup-Stenen er højre Side af en berømt tabt Runesten, *Landerup*-Stenen, der omtales af Worm i Mon. Dan. og

senere er tegnet af Søren Abildgaard, men som omkr. Aar 1800 forsvandt. Indskriften paa S. Vilstrup-Stenen lyder:

..... [k] (u) bl i p i s i

Ved Hjælp af Tegninger af Landerup-Stenen kan vi se, at dette er sidste Ord i første Runebaand. Af Indskriftens fire Runebaand kan følgende med Sandsynlighed rekonstrueres:

..... lit i k u b l i p i s i [k] u r u a i h a r a l t [s i . . .] r m [s]

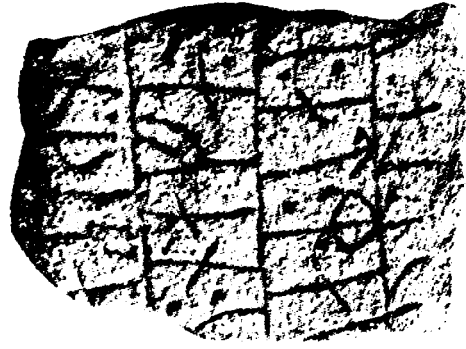
I olddansk Sprogform:

..... lét k u m b l þ á s i g ø r w a , H a r a l d s [G o ?] r m [s]

„..... Harald [Go]rms[søns Søn???] lod dette Mindesmærke gøre [efter]“

Om Landerup-Stenen er rejst af en Slægtning af Harald Gormsøn, som Ole Worm og efter ham alle senere Forskere antager, er naturligvis yderst usikkert.

Nr. 254. Aasø-Stenen (Præstø Amt, Sjælland). 950—1000. Dette Runestens-Brudstykke, der har dannet Midterpartiet af en stor Runesten, fandtes i en Stenhøj paa en Gaard i Landsbyen Aasø i 1910. Det havde tidligere siddet i den nærliggende Glumsø Kirke. Brudstykket erhvervedes af Nationalmusæet, i hvis Runehal det nu er opstillet. Den bevarede Del af Indskriften, der begynder forneden til højre, lyder:

Aasø-Fragmentet. ¹/₂₄

.. u b (eller r) l i (el. a) : k || n : a t : m a || u : n a f a : (h) || n : þ i k n ¹

Dette kan udfyldes:

[k n] u (b) l (i) (eller [s t] u (r) l (a)) : k [a r þ i || s t a i] n : a t : m a × × || × u : n a f a : h [a r þ a | k u þ a] n : þ i k n

I olddansk Sprogform:

G n ý p l i (el. S t u r l a) g æ r ð i s t æ i n ² a t M a × × × u N æ f a h a r ð a g ó ð a n þ e g n .

„Gnyble (el. Sturle) gjorde Sten(en) efter Ma...e Næve, en saare gæv Mand.“

¹ Indskriften har † for þ.

² Udtrykket gørwa stæin er sjældent; det findes i danske Indskrifter kun paa Sæddinge-Stenen foran Nr. 85.

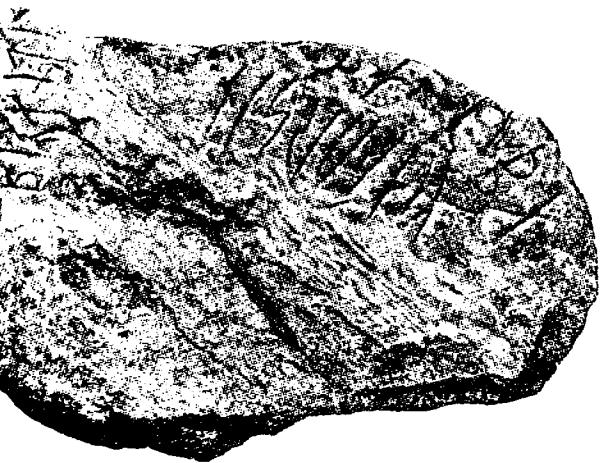
Nr. 255. Håstad-Stenen (Skaane). Beg. af 11. Aarh. Denne Sten fandtes i Håstad Kirkes Mur i 1907. Den er et Fragment af en i Midten af 18. Aarh. omtalt Runesten. Ogsaa dengang var

stenen indsat i Kirkemuren. Ved Hjælp af Tegninger af den tabte
sten har Ebbe Tuneld rekonstrueret Indskriften saaledes:

brant(i¹) [:² karþi : kubl : þusi : uftir : k](u)ba : faður sin
[auk : iki³ : filaki : iku](b)a :

I olddansk Sprogform:

Brandi gærði kumbl þósi øftir

Håstad-Fragmentet. 1/24

Håstad-Stenen efter Tegninger fra 18. Aarh.

ubba faður sinn auk Ingi félagi Ing-Gubba⁴.

„Brande gjorde dette Mindesmærke efter Gubbe sin Fader
ammen med Inge, Ing-Gubbes Fælle.“

¹ Her har muligvis staaet R, saa hele Navnet har været Brandr.

² Tegningen har kun eet Punkt, men den bevarede Del af Indskriften
viser, at Skilletegnet har bestaaet af to Punkter.

³ Tegningerne har |P|, men dette ukendte Navn er formentlig Fejl for |P|
der |P|.

⁴ Ing-Gubbe d. e. „Inges Ven Gubbe“; lignende Navneforbindelser kendes
ogsaa fra Vestnordisk. Saaledes kaldes i Eyrbyggja-Sagaen en Mand ved Navn
Holf undertiden Þór-Hrólf, fordi han var en ivrig Tor-Dyrker.

Nr. 256. Skårby-Stenen II (Skaane).

Opstillet af 10. Aarh. Denne Sten, som er af-
kommet i det store svenske Runeværk, (Bautil
Nr. 1161) fra 18. Aarh., har siddet upaa-
stillet i Skårby Kirkegaardsmur, indtil Ebbe
Tuneld i 1907 paany fremdrog den.

Indskriften lyder:

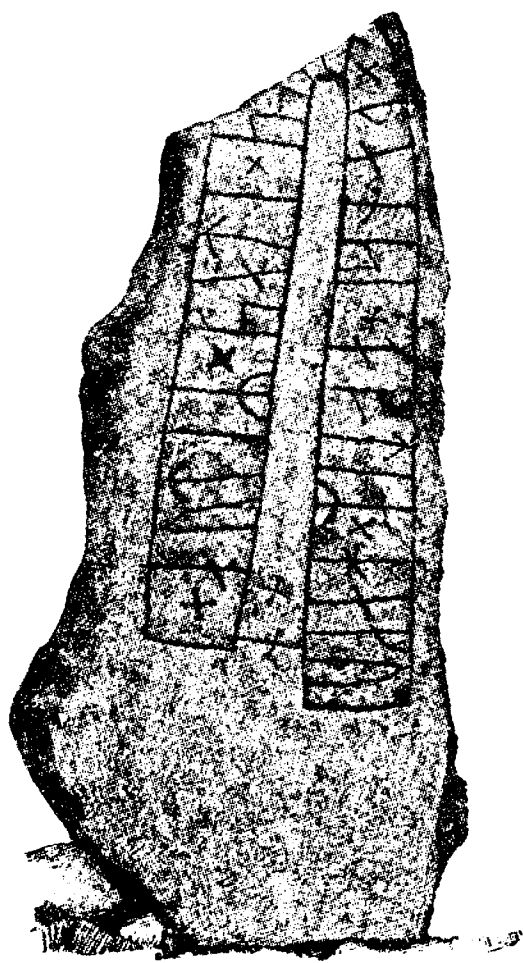
× autir × sati × s(tain) × þansi × aftir
Hakun ×

I olddansk Sprogform:

Autir satti stæin þanssi æftir Hákun
(Hákon).

„Ote satte denne Sten efter Hakon.“

Den Ote, der har rejst denne Sten, er
 sandsynligvis samme Person, som har rejst
 Skårby-Stenen I (foran Nr. 106).

Skårby-Stenen II. 1/24

Nr. 257. Dagstorp-Stenen (Skaane). Beg. af 11. Aarh. Denne Sten blev fundet i Dagstorp i 1910. Den er nu opstillet paa Kulturhistorisk Musæum i Lund. Dens Indskrift lyder:

× sikmtr × sati × stin × þansi ×
iftir × klakl × faður × sin ×

I olddansk Sprogform:

Sigmundr satti stén þanssi
æftir Klakkæ(?) faður sinn.

„Sigmund satte denne Sten efter
Klække, sin Fader.“

Dagstorp-Stenen. ¹/₂₄

Nr. 258. Bodilsker-Stenen IV (Bornholm). c. 1075 — 1100. Denne

Indskriften paa
Bodilsker-Stenen IV. ¹/₂₄

store fuldstændig be-
varede Runesten fand-
tes i Bodils Kirke i
1911. Den kløvedes ved Optagelsen, idet man
da Indskriftsiden vende nedad, ikke vidste, at
det var en Runesten. Senere er den istandsat
og opstillet ved Kirken.

Indskriften, der begynder forneden i Baanden
og løber opad til venstre, lyder:

asbiarn · lit · rita · stæin · aftir · butirþu
kunu · sina · kup · litin · ant · i

Baade Ordforraadet (rita = rétta „rejse“
litin = lítin, 3. Pers. Konj. af líta „se i Naad-
til“, „skærme“) og Bøjningsformer (litin) vise
med Sikkerhed, at Stenen er svensk, hvilket yder-
ligere bekræftes ved Runeformerne: regelmæssig
Brug af ʀ og ʁ for a og n.

I oldsvensk Sprogform maa den gengives:

Ásbiarn lét rétta stæin æftir Bótirðu
konu sína. Guð lítin and é!

„Asbjørn lod Stenen rejse efter Botirde si-
Hustru. Gud skærme (hendes) Sjæl i Evighed.“

¹ Navnet *Bótirða* kendes kun herfra. Det er samme
sat af de kendte nordiske Navneled *Bót-* og *-ríða*. *Bó-
ríða* er ved en alm. kendt Lydudvikling blevet *Bótirða*.

Nr. 259. **Søndbjerg-Sokkelsten** (Tisted Amt, Nørrejyland).
1200—1225. Denne særdeles velbevarede Sokkelsten fandtes i
Taarnmuren i Søndbjerg Kirke 1909. Den er nu indsat paa sin
oprindelige Plads i Taarnets sydvestre Hjørne. Indskriften lyder:

ibi \overline{o} kulus || : iakop : uulæ : skialm
: gurþæ : ubi \overline{a} ra

Hovedindskriften maa gengives:

Iakóp wulæ, Skialm gurðæ.

„Jakob voldte, Skjalm gjorde.“

Søndbjerg Sokkel-Sten. $\frac{1}{10}$

D. v. s. Jacob er Taarnets Bygherre, Skjalm \overline{r} dets
Bygmester.

Denne Indskrift er indrammet af en latinsk [Sentens:

ibi oculus, ubi ara.

„Her er Øjet, hvor Alteret (er).“

D. v. s. Her er Guds Bevaagenhed, hvor Bedestedet er.

Nr. 260—62. **Tornby-Kalkristninger** (Hjørring
Amt, Nørrejyland). 1250—1350. Disse Runeindskrifter
er ridset med Kniv i Kalken i Kormuren i Tornby Kirke.
De opdagedes i 1908 under gotiske Kalkmalerier, som
aftoges for at undersøge den oprindelige romanske Væg-
dekoration.

Den store Indskrift, der er indridset med smaa tyde-
lige Runer, men er ødelagt paa et større Stykke, lyder:

þorstæin bræi(þi¹) ræist runar þessar a pikiz
agum m mikit gaman af ioanom
m morginin þær

Baade Lyd- og Bøjningsformer: Bevaring af Tvelyd,
formen pikiz uden Nasal, ræist (for risti), þessar
for þási el. þæssæ) viser med Sikkerhed, at Ind-
skriften er norsk, hvilket yderligere bestyrkes af Rune-
formerne þ = s, ʰ = z.

Tornby-Kalkristning I. $\frac{1}{5}$

I middelnorsk Sprogform har Indskriften lydt:

Þorstæin Bræiði ræist rúnar þessar á pikiz dagum
m.....mikit gaman af Jóannom² um morginin þær

„Torsten Brede ristede disse Runer i Pinsen, [han havde
megen Gammen af Johanne om Morgenens der.“

¹ Her kan have staaet *þr*, saa Tilnavnet muligvis har haft den ubestemt
Form bræiðr.

² Formen Jóannom for Jóannæ skyldes Runeristerens Ukyndighed i Lat
nen. Indholdet synes at tale imod, at han skulde have ment Mandsnavnet Jo
hannes (Dat. Jóanni).

Foruden denne Indskrift findes paa den med alle Slags Fi
gurer og Tegn overridsede Væg følgende Runeindskrifter:

Tornby-Kalk-
ristning II. 1/5

þorstæ

aabenbart Begyndelsen til Torstens Navn,
maaske ridset efter af en anden, maaske
af ham selv.

þam

Tornby-Kalk-
ristning III.

Læsningen er ikke sikker, og Betydningen ganske uklar; mulig
vis har der slet ingen Mening været med dette Kradseri.

Nr. 263—66. Asmindrup-Kalkristninger (Holbæk Amt, Sjæl
land). c. 1300. Runeindskrifterne paa Korvæggen i Asmindrup
Kirke opdagedes i 1909 ligesom Runeindskrifterne i Tornby Kirke
ved Afdækning af Kalkmalerier. Der fandtes fire Hold Indskrifter
to længere og to ganske korte.

De to første lyder:

I. toki · ristæ(þæ) [·] (m)ik · pa · ulsmisu · dag.¹

d. e. Tóki ristæðæ mik pá Ulsmisudag.

„Toke ristede mig (d. v. s. Indskriften) paa St. Olafs Messedag.

¹ *a*-Runen i *dag* kendes — foruden fra norske Indskrifter — fra Mønster
Stenen og Lavrbjærg-Stenen (Nr. 238 og 248).

Asmindrup-Kalkristning I. 1/15

Asmindrup-Kalkristning II. $\frac{1}{5}$

II. toki · tok̄(i¹) · silf : at lani · af rægnildu

d. e. Tóki tók silf at láni af Rægnildu.

„Toke tog Sølv til Laans af Ragnhild.“

¹ Denne Runestreg skyldes Fejlristing ved Indflydelse fra det foregaaende Ord.

Denne sidste Indskrift har vel en af Tokes Kammerater ristet i Væggen for at smæde ham.

Den nederste Linje i denne Indskrift synes kun at være Skriveøvelser bestaaende af en Blanding af tilfældig valgte latinske Bogstaver (M, N, O o. fl.) og Runer (Υ, Ψ, 1 o. fl.).

Asmindrup-Indskriften III lyder:

atal

Dette er vist Navnet
Atal.

Asmindrup-Indskriften
IV lyder:

aræhgs

Asmindrup Kalk-
ristning IV. $\frac{1}{5}$ Asmindrup-Kalkristning III. $\frac{1}{5}$

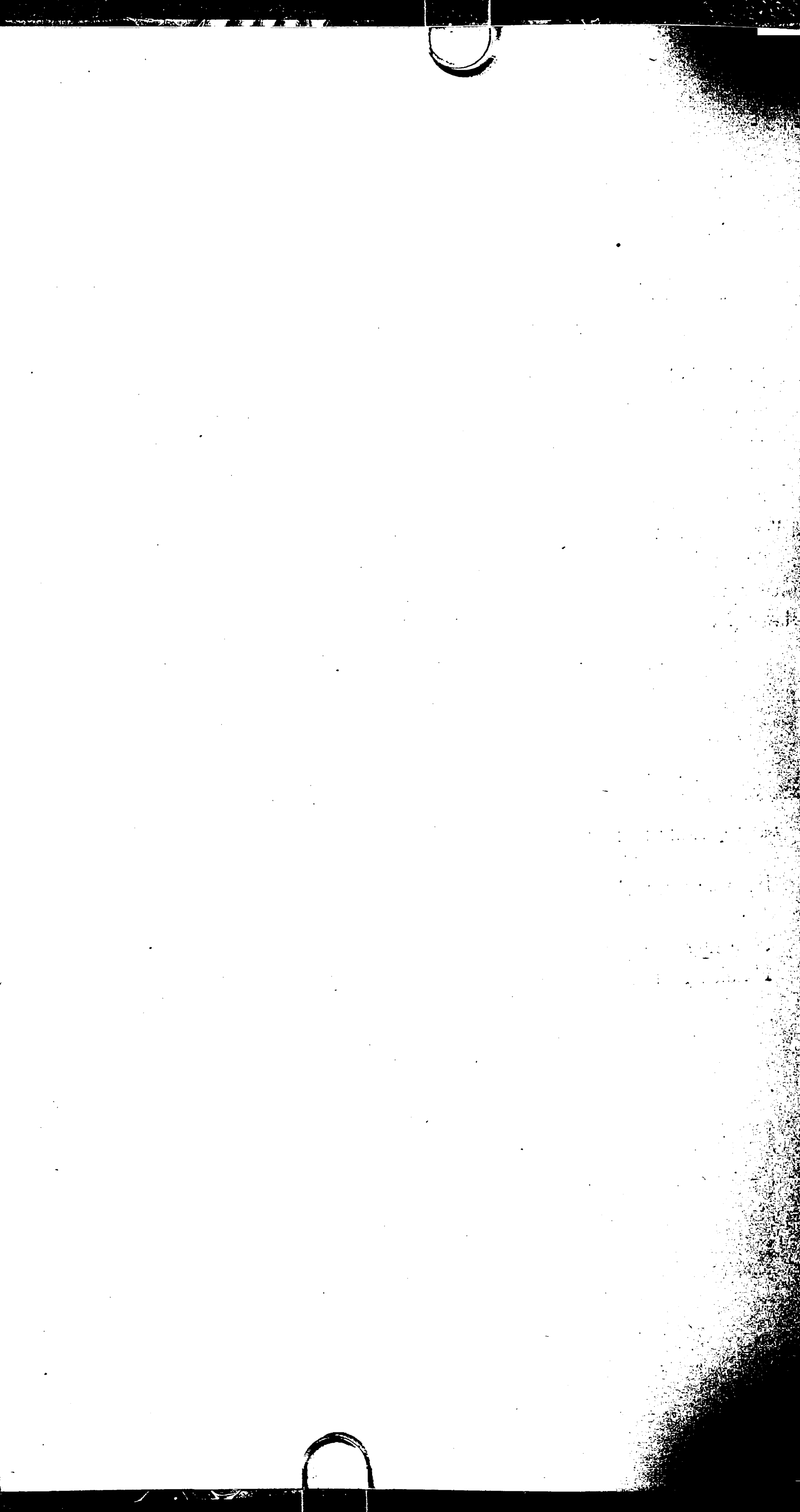
Dette er muligvis en forkortet Form for:

Aræ h(ågg), G(uð) s(ignæ).

„Are huggede (Runerne). Gud signe (ham).“

Paralleller til saadanne Indskrifter kendes fra Kirker i Norge.

ORDSAMLING

VEJLEDNING TIL BRUG AF ORDSAMLINGEN

Ordsamlingen er fuldstændig. Hvor samme Form af et Ord findes flere Gange i een Indskrift, er dette dog kun bemærket, hvor det skønnes at have særlig Interesse, f. Ex. som Vidnesbyrd om, at en Skrivefejl ikke kan foreligge el. lign. Opslagsordene er ordnet efter Ordens olddanske Sprogform, som gengives med Løbeskrift (kursiv), mens Indskriftformen gengives med almindelig spærret Skrift.

Citattallene henviser til Indskrifternes Nummer i nærv. Udgave.

Er et Ord i en Indskrift ikke fuldstændig bevaret, sættes enten den læderede Del af Ordet eller Henvisningstallet i Parentes. Ligesom i Texten bruges () ved delvis, [] ved fuldstændig Rekonstruktion. Ogsaa ved Henvisning til den sene Efterligning paa Frerslev-Stenen, Nr. 98, hvis Læsning og Tolkning er meget tvivlsom, er hele Citatet eller Henvisningstallet sat i [].

Ved andre tvivlsomme Læsninger eller Tolkninger er der sat ? efter Ordet eller Henvisningstallet.

I. DET ALMINDELIGE ORDFORRAAD

á, á Præp. (a 70, 75, 88, 90, 109, 110, 131; a 14?, 41, 140, 250). 1) med Dat. „paa, i“: 75, 140; 41, 88, 90, 131; 70, 109, 110, 250, 260; 2) med Acc. „efter, til Minde om“ 14.

að almærki Neutr. Pl.(?) (Acc. þal: miki 93), prægtigt Mindesmærke.

af Præp. (af 209, 260, 264), 1) med Dat. „fra“ (om Hjemstedet).

2) med Dat. „af“ (om Personer).

afi Masc. [Gen. afa? 98], Bedstefader.

ágóði Masc. (Nom. a kupa 50), Lykke, Held, godt Arbejdsudbytte.

al- forstærkende Forstavelse med Adj.: *algóðr* (Fem. Pl. Acc. þalkopar 173), fuldgod.

allr Adj. (Masc. Pl. Nom. alir 10, Acc. ala? 169; Fem. Sg. acc. ala 5), al, hel.

andi, andi Masc. (Dat. ota 54), Aand, Sjæl.

annarr Pron. (Masc. Sg. Acc. nann 80), en anden.

arfingi Masc. [Nom. ar- (fik)i 98], Arving.

árna (að) (Præt. Sg. 3. P. [a]rnap 173), opnaa, vinde Guds Naade ved Bøn og gode Gerninger.

at Præp. (at 20 o. s. v.), 1) med Dat. „ved“ (om Stedet): 28, 73, 109, 112, 149, 245 Prosa. 2) med Acc. „efter“, til Minde om: 9 (?), 20, 22, 36, 89, 157, 254; sml. *æft, æftir*, der er det almindelige Ord i denne Betydning. 3) foran Infin. 80, 81, 118; sml. *werða*. 4) i Forbindelsen *at láni* 264.

-at, nægtende Verbalsuffix (mun at 245 Verset), ikke.

báði Pron., Neutr. *báði*, Gen. *bæggja* (Masc. Acc. bapa 134, Gen. begia 173, Neutr. Nom. bapi 2, Acc. med Betydning af Dat. bepi 189), bægge, to: *bróðr sína báða* 134 = *bróðr sína twá* 50.

biarg Neutr. (Dat. biarki 109, 110) „Bjærg“ 3: Høj, Bakke.

biðja (bað) (Præs. Impert. Pl.

2. P. biper 194; Præt. Sg. 3. P. bap 5, 231), 1) „bede“, byde (med Inf.), lade noget gøre 5, 231. 2) *b. fyrir e-m*, bede for en, 194.

birta (rt) (Præs. Inf. *birta* 43), gøre klar, „oplyse“, o: vidne højt.

bómañnr, bómannr Masc. (Pl. Gen. *bumana* 102), Gaardmand, Jordejer; sml. *landmañnr*.

bóndi Masc. (Acc. *buta* 46, 118, 126, *bunta* 102, 103, *bonta* 510, 167), 1) „Bonde“ o: bosat Mand (= *bómañnr*) 118, 150. 2) Husbonde, Ægtefælle, 46, 102, 103, 126, 167.

bót Fem. (Acc. *tanmarkar*: *but* 4), „Bod“, Redning, Frelse.

bró Fem. (Acc. *bru* 92, 95, 135), Bro. Brobygning og Vej-anlæg hørte til de Kærlighedsgerninger, som man i den ældste kristne Tid lod udføre til Frelse for sin egen eller nære Slægtninges Sjæl.

bróðir Masc., Acc. og Gen. *bróður*, Plur. Nom. og Acc. *bróðr*, Gen. *bróðra* (Nom. *brupir* 9, 10, Acc. *brupur* 9, 24, 25, (29), 41, 49, 55, 61, 82, 84, 88, 93, 106, 108, 111, 113, 114, 117, 119, 127, 129, 131, 135, 142, 147, 152, (153), 155, 166, 173, 174, (251), (252), *burpur* 35, *burupur* 56, *brpur* 95, 110, *brupr* 51, 89, 109, *burpr*

94, *brupur* 170, *bru* eller *bu* 156, *rupur* 162, *bropur* 140, 143, *broþær* 182, Gen. *brupu* 76; Pl. Nom. *brupr* 142, 170, Acc. *brupr* 18, 50, 134, Gen. *brypra* 173), 1) Broder ifølge kædeligt Slægtskab. Denne Betydning har Ordet overalt undtagen i den under 2) nævnte Indskrift. Ligesom det regelmæssig hedder *bróður sinn*, meget sjælden *sinn bróður*, følger ogsaa Gen. af Broderens Navn efter „Broder“: 1) 41. Derimod bruges den omvendte Ordstilling i Reglen ved *sunr* og *dóttir*. 2) Kampbroder, Kampfælle 109 (i Verset).

bryti Masc., Gen. *brytja* (Nom. *bruti* 13, 50, Gen. *brutia* 13), „Bryde“, Forvalter paa en Kongegaard.

bræiðr Adj. (Nom. Masc. bestemt Form *bræi(pi)* 260), bred. Hæder som Tilnavn.

bærja (barði) (Medium, Præs. Pl. 3. P. *barpusk* 34), slaa; *baerjask*, slaas, kæmpe med hinanden.

bætr Adv. (*betr* 60), bedre, højere Grad til *wæl*.

bætri, bæztr Adj. (Masc. Nom. *batri* 81; Masc. Sg. Nom. *baistr* 3, 85, *bastr* 102; Masc. Sg. Nom. i bestemt Form *bastr* 106), bedre, bedst, højere og højeste Grad til *góðr*.

dáð Fem., Nom. Plur. *dáðir*, *dáðir* (Nom. Pl. *taipir* 245 Verset), „Daad“, Heltegering.

dagr, *dagr* Masc. (Dat. *dag* for ældre *dagi* 263, Pl. Dat. *dagum* 260), Dag.

diákn, *diákæn* Masc. (Nom. *diakææn* 193), „Degn“ (som Tilnavn).

diúr, *diúr* Neutr. (Acc. *tiur* 235), Dyr.

dolg Neutr., Gen. Pl. *dolga* (Gen. Pl. *tulka* 245 Verset) Kamp, Strid.

dóttir Fem. (Nom. *tutir* 15, 36, 71), Datter. I Forbindelse med Faderens Navn kan „Datter“ staa foran dette: 71, men i Almindelighed staa det efter dette: 15, 36.

draga (*dró*) (Præs. Conj. Sg. 3. P. *traki* 80, 81) drage, trække, slæbe.

drepa (*drap*, *drepinn*) (Præt. Sg. 3. P. *tarab* 235; Perf. Part. Masc. Sg. Nom. *tribin* 149), dræbe.

dróttinfastr Adj. (Masc. Sg. Acc. i bestemt Form *turutin*: *fasta* 36), trofast mod sin Herre (sml. *hollr*).

dróttinn Masc. (Nom. *trutin* 149, Acc. *trutin* 19, 80, 109), „Drot“, Herre; om Høvdingen: 19, 109, om Husets Herre: 80, om Gud Herren: 149.

dróttning Fem. (Acc. *trutnik* 7, *trunik* 22), Herskerinde, Frue. I Betydning „Dronning“ forekommer Ordet ikke i danske Runeindskrifter.

drukna (*ad*) (Præt. Sg. 3. P. *truknapi* 169, Pl. 3. P. *truknapu* 76), drukne.

drængr Masc., Gen. *drængs*, Plur. Nom. *drængjar*, *drængar*, Gen. *drængja* (Nom. *trikr* (251), *tregr* 72, *trenkr* 173, *drinr* 174, Acc. *trik* 24, 42, (43), 117, 119, 123, 124, 130, (149), 161, *trak* 108, *trak* 249, Gen. *triks* 141; Pl. Nom. *trekiar* 72, *trikar* 109, 115, Gen. (næppe Acc.) *trekia* 41), brav, dygtig, tapper ung Mand; Nutidssproget mangler et tilsvarende Ord. „Dreng“ bruges i Reglen i Forbindelsen (*harda*) *góðr drængr*, „en (saare) gæv Yngling“; Forbindelsen *drængr gærr* „en dygtig Yngling“ findes paa den svenske Simris-Sten (141); uden Adj. findes Ordet i Betydning „gudfrygtig Yngling“: 173, og i Betydning „Helt“: 72, 109; sml. 115.

dráugr, *dráugr* Masc. (Nom. Sg. *traukr* 245 Verset) 1) Dødning, den Døde i Graven; 2) Træ, Træstamme, kun i Skjaldesproget. Ordet maa vistnok her have den sidste Betydning, saa *dolga Þrúðar dráugr* = Kampenes Truds Træ =

Kampvalkyrjens Træ = Krigeren. I den oldnordiske Poesi omskrives almindeligt „Krigeren“ med Ord, der i Betydning svarer til „Kampens Træ“.

dýrr Adj. (Masc. Sg. Acc. i bestemt Form *tura* 36), „dyrebar“, fortrinlig, ypperlig (sml. *hæidwerðr*).

dāudi Masc. (Nom. [t]aupi 10), Døden.

dāuðr, *dóðr* Adj. (Masc. Sg. Nom. *taupr* 47, 72, 73, 90, 131, (250), *tupr* 28, 34, 35, 88, 127, 129, Acc. *tupan* 27, Gen. *taus-* 245 Prosa), død, den døde; *ward dóðr* = „faldt, omkom“ (sml. *farask*).

døyja (*dó*) (Præt. Sg. 3. P. *tu* 42), dø, om den naturlige Død, (sml. *ward dóðr* „omkom“).

é, *æ* Adv. se *æi*.

eða Conj. (*ipa* 80, 81), eller.

éforr Adj. se *æiforr*.

ek Personl. Pron., Acc. *mik*, *mek* (Acc. *mik* 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 212, 217, 263, *mek* 193, *mk* 193, *mæk* 221), jeg, mig.

en (*æn*) Conjunk. (*in* 80, [98], 245 Prosa, *ian* (41), 46, 72, 85, 90, 110, 139, *ian* 73, *an* 92, 112), 1) men 112; ogsaa paa de øvrige Steder undtagen i Nr. 92 kan det oversættes ved „men“, at det dog her betegner nogen

uden absolut Modsætning. 2) og 92.

en rel. Pron. = *es*, *eR* (*ian* 88 som, sml. Fritzners Ordb. I. 32—28; muligvis skal dog *ian* tolkes *ian an* = *en hann*, „med han“.

es, *eR*, *ær* rel. Pron. (*is* 33, 36, 38, 57, 60, 77, 80, 81, 127, 128, 149, *ias* 5, (28), 47, 72, 73, *iaR* 34, 96, *eR* 95, *er* 202, *ær* 225), som. — Med foregaaende *sá*, *hwá*, *hinn* kan det sammen smelte til *sás*, *hwás*, *hinns* (se under *der sá*, *hwá*, *hinn*).

fá (*fája?*), Præt. *fáði* (*fáað*) (Præt. Sg. 3. P. *fapi* 76 (99), *fapi* 77), „male“, riste Runer. Sm. Hávamál V. 142 og 157. At Utrykket brugtes om Runeristning menes at hidrøre fra, at Runer „maledes“ paa Stenen, inden de huggedes.

fáðir Masc., Acc. og Gen. *fáður*, sjælden *fáður* (Acc. *fap* 5, 16, 26, 39, 52, 53, 63, 80, 81, 95, 100, 101, 138, 141, 143, 144, 152, 158, 163, 165, 169, 172, 245 (252), 255, 257, *fpu* 160, *fap* 118, *fopur* 142, 150, Gen. *fap* 17), Fader. Hvor „Fader“ forbindes med Gen. af Sønnens Navn staar Gen. sidst: 141 (sml. *bróðir*

fáR Adj., Pl. *fáir*, (Masc.

Nom. fair 81), ringe i Antal, faa.

fara (*fór, farinn*) (Medium Præt. Sg. 3. P. furs 90; Perf. Partc. Masc. Sg. Nom. farin 73), „fare“, drage. Medium *faras(k)*, omkomme (sml. *werða dáuðr*).

fé Neutr., Gen. *féar* (Gen. *fiar* 2) „Fæ“, Gods, Ejendom.

fela (*fal, folginn*) (Perf. Partc. Masc. Nom. Sg. fulkin 245 Verset), „fjæle“, skjule.

félagi félagi Masc. (Nom. *filaki* (255), Acc. *filaka* 23, 42, 120, (121), 123, 125, 130, *filaga* 72, *filaga* 112, *felaka* 34, *felaga* 137, *flaka* 249; Plur. Acc. *filaka* 115) „Fælle“, Stalbroder (Krigs)kammerat.

fíkr Adj. (Masc. Sg. Acc. i bestemt Form *fika* for ældre *fikia* 83), hæftig, ivrig, viljestærk; her som Tilnavn.

finna (*fann*) (Præs. Sg. 3. P. *finr?* 202), finde.

flæiri Adj. Comp. *flæstr* Superl. (Nom. Masc. *flaistr* 245 Verset), flere, flest.

flója (*flýja*), Præt. *fló* (Præt. Sg. 3. P. *flu* 109, 112), fly, flygte.

font Masc. (Dat. *font* 202), Font, Døbefont.

for Præp. se *fyr*.

foringi Masc. (Nom. *faing(i)* 90), Anfører.

fóstri Masc. (Acc. *fustra* 23), Fosterfader, Fostersøn. I den sidste Betydning bruges det sikkert paa det anførte Sted.

fróðr Adj. (Masc. Sg. Acc. i bestemt Form (*fr*) *upa* 245 Prosa), vis, klog, her som Tilnavn (sml. *horskr*).

frælsi Neutr. (Acc. *frialsi* 57; *ia* her som oftere = *æ*, ikke *já*; det vestnordiske *frjálsi* er en yngre Form, dannet ved Indflydelse fra Adj. *frjáls*), „Frelse“, Frihed, Stilling som fri Mand (i Modsætning til Trældom); *gefa e-m f.* frigøre en fra Trældom.

frændi Masc. (Acc. *frinta* 48, *franti* 90), Frænde, Slægtning; sml. *mágr* og *náungr*.

fylgja (*fulgði*) (Præt. Pl. 3. P. *fulkpu* 245 Verset), følge.

fyr, fyrir, for Præp. ([*fy*] *r* 210, *for* 194), for, til Gavn for.

fyrstr Adj. (Masc. Sg. Nom. *fyrstr* 3, 103), først, den første, ypperste.

fóða (*dd*) (Perf. Partc. Masc. Pl. Nom. *futir* 81), føde til Verden.

gaman Neutr. (Acc. *gaman* 260), Gammen, Lyst.

ganga, Præt. *gekk*, Pl. *gingu* (Præt. Pl. 3. P. *kiku* 109), gaa.

gefa (*gaf*) (Præs. Sg. 3. P. *gifær* 210; Præt. Sg. 3. P. *kaf* 57), give.

geta (gat) (Præt. Sg. 3. P. kat 85, kt 12) faa udført, lade udføre, sml. *láta*.

glamull Adj. (Masc. Sg. Acc. *klamulan* 81), veltalende. Dette Adj. kendes ellers ikke; det er beslægtet med nydansk *Glam* og *glamme*.

goði Masc. (Nom. *kupi* 76, 77, Acc. *kupa* 80), „Gode“. Goden var i Danmark en gejstlig Embedsmand. Goden Alle kaldes *wéa þegn*, Helligdommenes Vogter, 80. Sml. *pulk*.

góðr Adj. (Comp. og Superl. *bætri*, *bæztr*; se dette). (Masc. Sg. Nom. *kupr* 72, 251, *koppr* 174, Acc. *kupan* 2, 20, 24, 42, (43), 46, 53, 54, 55, 56, 87, 100, 101, 108, 114, 117, 118, 119, 123, 124, 130, (149), 150, *kupan* 52, *kupān* 249, *kopān* 161, Pl. Acc. *kupa* 134, Fem. Sg. Nom. *kup* 51, Acc. *kopa* 96; bestemt Form Masc. Sg. Nom. *kupi* (*kup*) 178, Acc. *kupa* 162, *kupā* 249, Gen. *kupa* 15), „god“, gæv, dygtig, tapper.

griútkumbl Neutr. Plur. (Acc. *kriukub* d. e. *kriutkubl* 12), „Stenmærke“, Mindesmærke af Sten, vistnok en med Stene omsat Høj.

gráf, graf Fem. (Nom. *graf* 184), Grav.

græin, grén Fem. (Pl. Acc.

greni? 202) = oldn. *grein*, Gren Afdeling; Forklaring. Det kan på det anførte Sted betegne: 1) de forskellige Egenskaber ved alle Ytringsformer af noget; 2) de Virkninger, der knyttes til noget (nemlig til Daaben).

gud Masc., Gen. *guz* (Nom. *ku* 58, 59, 64, 131, 139, 141, 142, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 161, 172, 178, 258, *ku* 106, *gup* 172, 210, 213, Dat. (?) *kup* 191, Gen. *kus* 147, (151), 152, 154), *Gu* (kun om den kristne Gud); på de fleste Steder vistnok brugt om Kristus, jfr. *gud áuk guz móðir* f. Ex. 147, 152, 154; kun 16 hedder det *gud áuk Kristr*.

gudlíf? Neutr. (*guplif* 202) Liv i Gud. Muligvis dog Navn *Gudlíf*, se dette.

gárr, gærr Adj. (Masc. Sg. Acc. *kauruan* 85, Gen. *ke* 141), 1) „gjort“, udført, Perf. Partic. til *gørwa* 85. 2) dygtig 141.

gæta (tt) (Præs. Conj. Sg. 3. *gæti* 189), vogte, skærme.

gørwa, gærwa, Præt. *gærwa* senere ogsaa *giårði (giordi)*, *gørwa* (*giordi*) (som Perf. Partic. brugt *gárr*, se dette) (Præs. Inf. *kauru* 5, 15, *kirua* 224; Præt. Sg. 3. *karpi* 2, 4, 5, 16, 27, 70, 71, 83, 86, 92, 103, 135, (255), *gar* 94, *kapi* 8, *gæpi* 189, *garþ* 22

giarþe 204, 205, 206, 207, giarþi 208, gworþæ (eller gyorþæ) 193, gurþæ 259, de sidste Former er unge Dialektformer; gioerþi 230, gørþæ 210, gøræ 209, Pl. 3. P. karþu 80, kaþu 6, gerþo 225, kiaurþu 139), 1) „gøre“; i de ældre Indskrifter baade i Betydningen udføre og lade udføre, i de yngre Indskrifter regelmæssigt kun om Mesterens eget Arbejde. 2) gøre til noget: 5.

haf Neutr. (Akk. [ha]f ? 85), Hav.

hafa, Præt. *hafði* (Præt. Sg. 3. P. afþi 112), have, være forsynet med.

hallr, *hallr* Masc. (Sg. Acc. hta for hla ɔ: hal? 178), Sten, Runesten.

hann, *hann*, Fem. *hón*, personl. Pron. (Masc. Nom. han 3, han (41), 72, 85, 90, 102, 129, 131, 169, 210, 235, an 112, [Acc. han 98], Dat. hanum 57, Gen. hans 59, 80, 245 Prosa, hans 64, 96, 102, 131, 141, 149, 150, 172, 173, hns 48, 165, has 153, 169, hs 126; Fem. Nom. hun 60), han, hun. Mens det possessive Pron. regelmæssig følger efter det Ord, hvortil det hører, kan Gen. *hans*, *hans* baade sættes foran som i det nuværende Sprog og

efter. — I Masc. Sg. Nom. bruges ikke sjælden (*sá*), *sáR* i samme Betydning som *hann*, *hann* (se *sá*).

harda Adv. (*harþa* 24, 42, 53, 72, 87, (89), 100, 101, 108, 114, 117, 118, 119, 124, 249, *harþa* 51, *hapa* 52, *hrþa* 54, 55), „haardt“, i høj Grad, meget, saare; sml. *miok*.

hedan Adv. (*hiþan* 81) „heden“, herfra.

helgi Adj. i bestemt Form, se *hæilagR*.

hér, *hár*, *hærcæ*, *hæ* Adv. (*hir* 187, *hær* 183, 222, *hærcæ* 190, *hæ* 193), her.

hérsi Adv. (*hirsi* 19), her, med stærkt Eftertryk.

hialpa, *hiappa* (*halp*) (Præs. Conj. Sg. 3. P. *hialbi* 59, 64, 96, 131, 139, (147), 149, 150, 152, 167, (170), (171), 172, *ialbi* 163, 166, *halbi* 151, 173, *hlbi* 165, *hiapi* 225, *hiabi* 141, 153, *hab* 154, *hiab* 58, *hab* 106, 169) hjælpe (med Dat.). Paa Oddum-Stenen (64) skal *kup hialpi hans* muligvis forstaas som *kup hialpi hans* s. d. e. Gud hjælpe hans Sjæl. Hvis ikke maa Gen. være indkommet fra Udtryk som det anførte, hvor *hans* efterfølges af et Substantiv.

hinn Demonstr. Pron. og be-

stemt Art. ved Adj. (Masc. Sg. Nom. hins = hinn es 245 Verset, Acc. hin 3, 36, 45, 64, 118, (162), (245 Prosa), 249, Gen. hins 15, 17), hin, den. 1) demonstr. Pron. 245 Verset. 2) best. Artikel de i øvrigt anførte Steder.

hollR Adj. (Masc. Sg. Acc. hulan 109), huld, naadig.

horskR, hodskR Adj. (Masc. Sg. Acc. i bestemt Form hin hupska 3), klog, forstandig? Se S. 53 Note 2.

húsfreyja, húsfró Fem. (Gen. hus : rkø 210, formodenlig Fejl for hus : frø), Hustru.

hwá Interrog. Pron. (Masc. Sg. Nom. huas = hua es 118), hvo, hvem.

hwalf, hwælf Masc. (Acc. oænf 189, Fejlristning for oælf = *wælf*), „Hvalv“, Hvælving (om Dækstenen over Graven).

hwatr Adj. (Masc. Sg. Nom. i bestemt Form huati 65), rask, kæk (som Tilnavn).

hwíla (ld) og Medium *hwílas(k)* (Præs. Sg. 3. P. huiler 190; Medium med samme Betydning [h]uilis 250), hvile, ligge begravet.

hyggja (hugði) (Præt. Sg. 3. P. hukpi 60), i Forbindelsen *h. e-m. wel*, „hue en“, holde af en.

håggwa, hoggwa, hægga, hogga, Præt. *hió, hágg (iogg)* (Præs.

Inf. hukua 127, 128, auka 145, haka 155, 156; Præs. Sg. 3. P. hiau 7, hu 136, h 182, [auk 98], 155, Pl. 3. P. uku o: auku? 178), hugge.

hánd, hand Fem. Gen. *handar* (Gen. hantar 104, 105), Haand; her brugt som Tilnavn.

háugR, hógR Masc. (Acc. haug 6, 8, (27), 81, huk 136, D. hauki 2, huki 245 Verset), Høj, Gravhøj.

hæiðr Masc., Gen. *hæiðar* (Gen. aiþar i Sammensætning *(h)æiðarminni* 245 Prosa), Hæd.

hæiðwerðr Adj. (Masc. Sg. Acc. haiþuiarþan 80), hæd, værdig.

hæilagR Adj. bestemt Form *helgi* (Mask. Sg. Nom. bestemt Form helgi 173, etki o: e 169, hil 166, Dat. hæl 21), hellig.

hæimþegi, hémþegi Masc. (Nom. himþiki 38, him : þ 110, himþigi 72, him : þaki 173, Acc. himþiga 73), „Hjemfæll“, Hirdmand.

i Præp. (*i* 2, 3, (9), 47, 90, 95, [98], 115, 127, 139, 167 (2 Gg.), 202, 235, 245 Verset, 250, 1) med Dat. „i“, om Steed 3, 83, 95, 250 o. s. v. 2) med Acc. „til“ 167.

ílændr Adj. (Masc. Pl. Gen. *ílatra* 85), som er bosat i Landet.

jarmungrund Fem. (Gen. Sg. *iarmun·kruntar* 245 Verset), den vidt udstrakte, uhyre Mark; sml. *Grímnismál* V. 20.

kirkja Fem., Gen. *kirkju* (*kirkju*) (Nom. *kirkia* 226, Acc. *kirkju* 224, *kirku* 225), Kirke.

kollr Masc. (Acc. *kul* 57), Kuld: *gefa e-m koll ok frælsi*, give en Kuld og Frelse \circ : gøre ham fri ved at optage ham i sin Slægt.

koma (*kvam*) (Præt. Sg. 3. P. *kua[m]*? 85), komme, naa: *kvam øyland*, han kom til Ølandet.

kona Fem. (Nom. *kuna* 15, 80, *kuną* 60, Acc. *kunu* 4, 96, 258), 1) Kvinde 96. 2) „Kone“, Hustru, Gemalinde 4, 15 osv.

konungr Masc. (Nom. *kunukr* 4, 5, 73, Acc. *kunuk* 71; Pl. Nom. *kunukar* 34), Konge.

kristinn Adj. (Masc. Pl. Acc. *kristna* 5), kristen.

kumbl, *kuml* Neutr. Sg. og Pl. (Sg. Acc. *kumbl* 170, Gen. *kubls* 79; Pl. Acc. *kumbl* 3, 16, 70, *kubl* 2, 4, 5, 15, 36, 71, 80, 86, 100, (253), (255), *kuml* 27, 103, 122, 139, 154, (251)), Mindesmærke. I den ældste Tid synes Sg. at være

brugt om Gravhøjen alene, Pl. om hele Mindesmærket; sml. *wé.*

kvæða (*kvad*) (Medium Præs. Sg. 3. P. *kuask* \circ : *kwesk* 19), sige.

káupa (*køpta?*), *kópa* (*pt*) (Præt. Sg. 3. P. *køptæ* 212), købe.

kænna (*nd*, *nd*) (Perf. Partc. Fem. Sg. Nom. *kænt* 226), kende; *kænna e-m e-t*, indvie noget til en.

kærr Adj. (Fem. Sg. Gen. *kær* forkortet for *kæræ* 210), kær.

lágR, *lágr* Adj. (Masc. Sg. Acc. i bestemt Form *lakhæ* 189), lav, lille af Vækst, som Tilnavn; sml. *langR*.

lán Neutr. (Dat. *lani* 264) Laan.

land, *land* Neutr. (Dat. Sg. *landi* 245 Verset), Land: *ráða landi*, raade over Land.

landhirðir, *landirði* Masc. (Nom. lat: *hirþir* 22, *lantirþi* 48), „Landhyrde“, Godsforvalter; sml. *bryti*.

landmannr, *landmannr*, *landmandr* Masc. (Pl. Acc. *lanmitr* \circ : *lan(d)mændr* 134, Gen. *lant: maną* 3), „Landmand“, Jorddrot, Godsejer; sml. *bómannr*.

langR Adj. (Masc. Sg. Acc. i bestemt Form *laga* 41), lang. Ordet, der er brugt som Tilnavn, kan paa det anførte Sted opfattes som *laga*, lav.

láta, Præt. *lét*, *lét* (Præt. Sg. 3. P. lit 60, 127, 128, 140, 143, 156, 157, 163, 167, 169, 250, (253), 258, l̥t 15, let 96, 141, 150, 151, (173), 224, 246; Pl. 3. P. litu 155, letu 142, 166), lade; forekommer kun i Forbindelsen lade noget udføre.

lega (*liga*), ældre Form for *liggja*, Præt. *lá*. (Præs. Sg. 3. P. likr 183, 245 Verset, ligær 193, ligir 187, Pl. 3. P. lika 2, likia 139), ligge begravet.

lid Neutr. (Dat. l̥pi, Fejl for lipi, 90), Flok, Skare, Følge.

lidi Masc. (Nom. lipi 245 Prosa), Følgesvend, omtr. = *hém-þegi*.

lifa (*fð*) (Præs. Inf. lifa 13, (21), Sg. 3. P. lifir 96), „leve“, vare.

liggja (*lá*) se *lega*.

*lipp*i Adj. i bestemt Form eller Subst. Masc. (Acc. liba 120), Tilnavn med usikker Betydning. At *Lippi* skulde være et Kæle- navn som fremsat i Nord. Tids- skrift f. Fil. 3. R. XII, 51, anser Wimmer for højst tvivlsomt.

*lít*a (*læit*) (Præs. Conj. 3. P. litin 258), se i Naade til, skærme.

liús Neutr. (Acc. lius 167, lus sst.), Lys.

læggja (*lagði*) (Præs. Inf. lekia 246), lægge.

læika, *léka* Neutr. (Acc. lik 13), egl. „Legetøj“, deraf „Leg- kammerat“, her vistnok brugt om Mandens Elskede, hans Fæstem.

længi Adv. (l̥ki 19, liki 1 (21)), længe.

magr, *magr* Adj. (Masc. Sg. Gen. i bestemt Form makra 177), mager.

mágr Masc. (Acc. mak 2, 6, 124, 133), „Maag“, besvogret Slæg- ning. I Nr. 2 betyder Ordet „St- fader“, paa de øvrige Steder den nærmere Betydning uvis.

maṅnr, *mannr*, *mandr* Masc. Pl. *mænnr*, *mænn*, *mændr* (Sg. Nom. maṅnr 36, Acc. man 81; Pl. Nom. mæn 222, D. manom 226, Gen. mana 4, 1) Mænd i Alm. 36, 42, 81. Menneske 222, 226. 3) Hirdma- 41. Sml. *bómaṅnr*, *landmaṅnr*, *s- rimannr*.

matr Masc., Gen. *matar* (G. matar 102), Mad.

með (*mæð*) Præp. (miþ 128, maþ 47, meþ 169), m- sammen med, m. Dat. og Acc.

með (*mæð*) Conjunk. (m 112, meþ 96), medens.

mikinn Adj. (Neutr. Acc. S. mikit 260), megen.

mildr Adj. (Masc. Sg. No. Superl. miltastr 102), „mil-

gavmild: *mildastr mataR* „gavmildest paa Mad“, ɔ: gæstfri.

minni Neutr. Pl. (Nom. *mini* 43, Acc. -*mini* 245 Prosa), „Minde“, Mindesmærke.

minnungsamR Adj. (Masc. Sg. Nom. *minuksam*(R?) 85), som lever i Mindet, som vil blive husket.

miok Adv. (*miuk* 13, 43, 46), meget.

miskunn Fem. (Gen. *misguntar* 226), Miskundhed, Naade.

miúkR Adj. (Masc. Sg. Acc. i bestemt Form *miuk*(a) 33), „myg“, smidig eller blid, brugt som Tilnavn.

móðir Fem., Acc. *móður* (Nom. *mupir* 147, 152, *mupR* 154, Acc. *mupur* 2, 5, 10, 15, *mpu* 12, *mup* 160, *mop*[u?]r 65, *mopR* 143), Moder. Sml. *stiúpmóðir*.

morginn Masc. (Acc. best. Form. *morginin* 260), Morgen.

munu, Præs. *mun*, Pl. *munu* (Præs. Sg. 3. P. *mun* 50, 95, 96, 245 Verset i Forbindelsen *munat*, Pl. 3. P. *munu* 13, 43), „monne“, ville, skulle. 1) i Forbindelse med Inf. 13, 43, 96, 245. 2) med Udeladelse af Inf. 50, 95.

mágR Masc., Gen. *magarR*, Dat. *mægi* (Dat. *maki* 10), Søn.

mæiri, *mest* (*mæst*?) Adv.

Komp. og Superl. til *miok* (mest 42), mere, mest.

mæiri, *mestr* (*mæstr*) Adj. Comp. og Superl. til *mikill* (Fem. Nom. Pl. *maistar* 245 Verset), større, størst.

mærkja (*kþ*, senere *kt*) (Perf. Partc. Neutr. Pl. Nom. *markt* eller *mirk*t 43), mærke (med Runer).

mæster Masc. (Nom. *mæstær* 193, 209, 210, 211, *mester* 227), Mester; dette tidligt optagne Laaneord fortrænger det gamle *smidr*.

móðrgin Neutr. Pl. (Nom. *muprkin* 3), Moder og Sønner.

náðir, *náðir* Pl. (Acc. *naþir* (173), *napi* 189), Naade.

náungR Masc. (Acc. *kupan*: *auk* ɔ: *kupan* *nauk*? 56), „Nærfrende“, nærmest svarende til ældre Dansk *nanithi* og *nafrændæ*.

nidrR, *nidr* Masc. [Nom. Sg. *nitr* 98], Ætling.

niúta (*naut*) (Præs. Imp. Sg. 2. P. *niat* 79), med Gen.: *n. kumbls*, „nyd Højen“ ɔ: hvil i Fred.

norr Adv., af *nordr* (nur 85?, 127) nord paa.

norrónn Adj. (Masc. Sg. Gen. i bestemt Form *nuruna* 48), norsk (vistnok som Tilnavn).

nú Adv. (nu 73, 81, 110), 1)

nu 73, 81. 2) som indledende Adv. 110.

næf Neutr. (Gen. *nafs* 84), „Næb“, Næse, som Tilnavn.

næfi Masc. (Acc. *nafa* 254), Næve, som Tilnavn.

næfna (*nð*) (Præs. Conj. Sg. 3. P. *nafni* 19), nævne, bringe Navnet til Efterverdenen.

næstr Adj. Superl. (Masc. Pl. Nom. *nistir* 109), nærmest (med Dat.).

óðr Adj. (Masc. Sg. Nom. *upr* 113), rasende, hæftig, djærv; sml. *æiforr*.

of udfyldende Smaaord (*uf* 43), brugt af rytmisk Grund i et Vers.

Ólafs messa, senere *Ulsmissæ*, Fem. (Gen. *ulsmisu* 263), Olavs Messedag, den 27. Juli.

orrosta Fem. (Dat. *urostu* 149, [*urustu*] 250), Kamp, Slag.

pá Præp., af ældre *uppá*, (*pa* 263), paa.

paradís Fem. (Acc. *baratis* 167, *bratis* sst.), Paradis.

píkiz dagar Masc. Pl. (Dat. *pikiz dagum* 260), Pinse.

ráða (*réd*) (Præs. Inf. *raða* 245 Verset), raade over, m. Dat.

ráðspakr Adj. (Mask. Gen. i

bestemt Form *rap* : *sbaka* 17 „raadspag“, raadsnild, som Tilnavn.

rétr Masc. (?), se *ræitr*.

rétta, *rætta* (*tt*) (Præs. Inf. *rita* 80, 81, 258, *rata* 118), „rette“, bringe i Orden, sone s Brøde ved at genoprette Skade d. v. s. ved at udrede den Bod, L ven har fastsat, 80, 81, 118. På samme Maade bruges *rættæ* i ældre Dansk, f. Ex. Jydske Lov II, 4 2) rejse (et Mindesmærke) 258

ríkr Adj. (Masc. Sg. Dat. bestemt Form *rik* forkortet *rikæ* 210), mægtig.

rísta (*ræist*, *rést*), senere *risti* (*risti*, *ristædæ*) (Præt. Sg. 3. *raist* 9, 22, 80, *ræist* 260, *ristæ* 46, 147, 154, *risti* 96, *ristæ* 1 234, *rist*, ung jydsk Dialektform for *ristæ* 231, *ristæþæ* 263; 3. P. *r[istu]* 250), riste (Runer)

ró Fem. (Nom. *ru* 51), Hvile.

rógstarkr, *rógstarkr* A (Masc. Nom. Sg. *ruk* : *starkr* 9 Verset), kampstærk.

rúnar Fem. Pl. (Nom. *run* (21), Acc. *runar* 7, 22, 46, 88, 96, 127, 136, 147, (25 *un[a]* 145, *runar* 260, [*un* 98], *runa* 182, Dat. *runum* 10 Runer, altid brugt om Skrifttegnene.

råudlitr, ródlyt Adj. (Masc. Sg. Nom. *rolut* 217), med rød Lød; her brugt som Tilnavn.

råuðr, ród Adj. (Masc. Sg. Nom. *røp* 210, *ryp* 209; *røth* 203), rød, brugt som Tilnavn = lat. *Rufus*, sml. dette.

råuðumskialdi Masc. Subst. el. best. Adj. (Gen. *raupumiskialta* 82), „rødskjoldet“, som Tilnavn, dannet af en ældre Dativform; sml. vestnord. *fogrumskinni* „med det fagre Skind“, *lqngumspadi*, „med det lange Sværd“ og andre lignende Tilnavne. Det røde Skjold var Kamptegn, det hvide Fredstegn. „Rødskjoldet“ betyder derfor vistnok „den kamplystne“.

ræið Fem., i Forbindelsen *ræið-Wiðurr* (Nom. *raip* : *uiþur* 245 Verset), „Vogn-Vidur“ ∅: Vogn-Gud; Havets Vogn-Gud ∅: Skibs-Gud, Søhelt.

ræisa, résa (*ræispi, réspi*, senere *ræisti, résti*) (Præs. Inf. *raisa* 140, 143, 167, (250), *reisa* 150, *risa* 60, 141, 163, *resa* 96, 166, 169, 173; Præt. Sg. 3. P. *raispi* 2, 11, *raisp̃i* 10, *raspi* 87, *raisi* 56, *rispi* 13, 24, 25, 26, 27, 35, 36, 39, 43, 45, 46, 49, 50, 51, 59, 61, 62, 72, 92, 113, 114, 116, 117, 119, 121, 124, 125, 126, 129, 130, 131, 134, 249, (251), *rispi* 33, *ristpi* 110, *respi* (252),

rspi 65, *risp* 47, 58, *rip* 57, *raisti* [98], 147, 149, *reisti* 153, *risti* 174, *rit* 159, *resti* 95, Pl. 3. P. *raispu* 3, 84, 90, 101, *rispu* 34, 42, 48, 115, 120, 122, 123, 137, *raistu* 152, 170, *reistu* 146, 165, *ristu* (158), 162, *restu* 172), rejse, oprejse. Næsten overalt forbundet med Acc. *stæin, stén*; med Underforstaaelse af „Sten“ staar det 152, 163; med Acc. *kumbl* staar det 3, 122, 170.

ræitr, rétr Masc. (næppe *ræit*, *rét* Neutr.) (Acc. *ret* 154), „Indridsning“, Runeindskrift.

sá, sár Demonst. Pron., Fem. *sú*, Neutr. *þat* (Masc. Sg. Nom. *sa* 5, 36, (50), 80, 81, *sar* 19, 42, 50, 103, 109, 110, 112, 113, Acc. *þaḡ* ved Fejl for *þan* 36, *þan* 48, 149, *þæn* 210, Dat. *þai(m)* 81, *þaim* 2, *þæn* 210, Gen. *þis* 48, 106, Plur. Nom. *þair* 6, 104, 144, (170), *þeir* 142, 165, *þar* 106, 250, *þir* 13, 42, 109, 115, 154, *þer* 139, Dat. *þem* 225, Gen. *þaira* 152, *þara* 58, *þera* 139, *þera* 173; Fem. Sg. Nom. *su* 96, *þæn* 242?; Neutr. Sg. Acc. *þat* 245 Verset, Plur. Nom. *þau* 2, 3, 43, 145, Acc. *þau* 83), „den“ 1) som Adjektiv, henvisende til det foregaaende: 115; 173; 145; 6; 2; henvisende til det følgende:

3; 36; 5. Oftere svarer *sá* som Adj. ganske til det stærkere paa-pegende *sási*, f. Ex. 2, 13, 43, 83. I denne Betydning staar *sú* i Nr. 96 efter Subst., men her er Pron. ligefrem Fejl for *sási*. 2) som Substantiv = han, hun, den, det, de; henvisende til det foregaaende: 42; 103, 109, 110, 112, 113; 19, 50; 109, 139; 81; 106, 139, 152; 58; henvisende til det følgende: 80, 81; 50; 225; 210. Ikke sjældent staar *sá* „overflødigt“ i Forbindelse med et følgende *es*, f. Ex. 149, 48. Flertal *þæir* staar ofte „overflødigt“, hvor det sammenfatter alle de nævnte Personer, f. Ex. 104, 106, 154, 165, 250; 42; sml. 142, (144), (170). 3) som bestemt Artikel = hinn 48; 36; 210, 242 (?).

sá (*sáði*) (Præt. Sg. 3. P. *sapi* 50), *saa*; sml. *ærja*.

sakláss, *saklóss* Adj. (Masc. Sg. Acc. *saklausan* 174), *sagesløs*, *uskyldig*.

sál, *séel*, *siál* (*siól*, *siál*) Fem. (Dat. *salu* 58, s Forkortelse for *salu*? 64, 106, *silu* 59, 131, 147, *siaul* 139, *siol* 96, 150, 165, *siul*? 210, *siolu* 167, 169, 172, 173, *sialu* 163), Sjæl. Om Udviklingen af de forskellige Former henvises til Wimmers Runeværk IV S. xviii.

sannlátr Adj. (Masc. Pl. No sa(n:)latæ? 222), *sanddru*.

sannr Adj. (Fem. Sg. No san 95), *sand*; *sandfærdig*.

santa Adj. (Masc. Sg. No sata 149, 150, *santa* 96. 16 sankt (om Ærkeengelen Mikael). Hvorledes denne Masc.form udviklet sig, er omstridt.

sási (sent *þessi*) Demonstr. Pron., Fem. *súsi*, Neutr. *þasi* (Masc. Sg. Nom. *sasi* 9, 77, 210 Prosa, *þesi* 169, Acc. *þansi* 10, 11, 19, 28, 32, 35, 38, 49, 51, 52, 53, 59, 60, 72, 81, 123, 131, 247, *þansi* 24, 26, 34, 39, 46, 47, 48, 62, 80, 82, 84, 85, 90, 101, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 125, 252, 257, *þasni* 125, *þasi* 43, 87, 89, 111, 112, 116, 129, *þási* 249, *þinsi* 88, 129, *þensi* 41, 50, 246, *þainsi* 114, *þisi* 58, 121, *þaisi* 117, 121, *þani* 33, 45, 128, 130, *þani* (167), 174, *þensa* 141, 173, *þensa* 150, *þina* 140, 149, 158, *þene* 96, 143, *þene* 65, *þyni* 129, Dat. *þaimsi* 245 Verset, Pl. *þasi* 115, *þisi* 120, 126, 132, *þesi* 93, 137, 138, Gen. *þisa* 129, Fem. Sg. Nom. *susi* 95, *þaasi* 81, *þisi* 95, 135, *þesi* 95, Pl. Nom. *þasi* (21), Acc. *þasi* 7, 22, 46, 80, 136, *þisi* [

127, 147, þesa 182, þessar 260; Neutr. Sg. Acc. þitsi 170, Pl. Acc. þausi 2, 3, 5, 71, 80, 100, 103, þusi 4, 36, 86, 122, 154, (255), þsi 12, þisi 16, 27, 139, 251, 253, þaun 70), „denne“; 1) som Ad-jektiv; sættes regelmæssigt efter Substantivet; kun nogle enkelte Steder; hvor Pron. særlig skal fremhæves, sættes det foran Subst., nemlig Nr. 27, 36 og 80. I øvrigt findes den nuværende Ordstilling først i den sene Indskrift Nr. 189. 2) som Substantiv kun een Gang: 154.

sem, sæm Adv. (sam 10), som (forstærkende foran Superl.).

sialfr Adj. (Masc. Sg. Nom. sialfr 94, Acc. sialfan 96), selv.

sida (að) (Præs. Conj. Sg. 3. P. sipi 36), „sætte Sæd (Skik) paa“, bringe i Orden, genoprette Skaden ɔ: sone sin Brøde; sml. *rétta*.

signa (að) (Præs. Conj. Sg. 3. P. sihn) Fejl for sihne 210, si (forkortet) 213), „signe“, vel-signe.

sik Reflex. Pron., Dat. *sær* (Acc. sik 2, 96, Dat. saR (45), 109, saR 5), sig.

silfr senere *silf* Neutr. (Acc. silf 264), Sølv, Sølv mønt.

sinn Poss. Pron. (Masc. Sg. Acc. 2, 5, 16, 19, 23, 25, 26, 32,

34, 35, 37, 38, 39, 41, 42, 43, (45), 46, 47, 48, 49, 51, 53, (55), 56, 59, 60, 61, 62, 63, 70, 71, 72, 73, 76, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 93, 94, 95, 100, 101, 102, 103, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 126, 127, 130, 131, 135, 137, (138), 140, 142, 143, 144, 146, 147, 149, 150, 152, 153, 155, 156, 160, 161, (162), 163, 165, 166, 167, 169, 170, 172, 173, 174, 182, 247, 249, 251, 252, 255, 257, sia (for sin) 24, 52, 106, 124, 125, si (forkortet) 129, Gen. sins 17, Pl. Acc. sina 11, 18, 50, 134, sina 115; Fem. Sg. Acc. sina 2, 5, 7, 10, 15, 65, 96, 143, 160, 258, sin (forkortet) 12; Neutr. Sg. Gen. sins 2), sin. Følger paa de 121 af de anførte Steder efter Substantivet, kun paa 8 Steder (Nr. 48, 56, 73, 94, 109, 112, 121, 252) staar det foran Substantivet. Det er sandsynligt, at *i* i Acc. Sg. Masc. *sinn* i de yngre Indskrifter er forkortet til *i*.

sinni Masc. (Acc. sina? 14), Følgesvend.

sitja (sat, Pl. sátu) (Præt. Pl. 3. P. satu 72), sidde, i Forb. *sum*, „belejre“.

skarni 9. Udtale og Betydning usikker.

skarpR Adj. (Masc. Sg. Acc.

i bestemt Form skarba 118), „skarp“, som Tilnavn.

skera (*skar*) (Præt. Sg. 3. P. skar 235), skære, udskære.

skip Neutr. (Acc. skib 42, 128), Skib, Vikingskib eller Handelskib.

skipari Masc. (Nom. skibari 113, Acc. skibara 84, Acc. el. Dat. skibara 169?; Pl. Acc. skibara 11, 169?, „Skipper“. Almindelig om en af Mandskabet paa et Skib, mulig ogsaa om dettes Fører. Sml. *stýrimandr*.

skulu, Præs. *skal*, Pl. *skulu* (Præs. Sg. 3. P. skal 110, Pl. 2. P. skol 222, jydsk Form) skulle.

skæið Fem. (Acc. skaiþ 81), „Skibssætning“, Stenkreds i Form af et Skib; se foran Nr. 80, S. 103.

smiðr Masc. (Nom. smiþr 35, 57, 58, smiþ 221), „Smed“, d. e. Haandværker, Kunstner. Sml. *mæster*.

spáR Adj. (Masc. Sg. Acc. sban 100), „spaa kyndig“, *vís* (som Tilnavn).

stafR Masc., Pl. *stafar* og *stafiR* (Pl. Nom. stafar 13, Acc. stafi (muligvis staka) 94), „Stav“, Runestav.

stánda, *standa* (*stóð*), Præs. *stændr*, *stændr* (Præs. Inf. stanta 19, stanta 96, stata 110, Sg.

3. P. statr 77, 99, Conj. Sg. 3. P. stai 169), 1) staa, være rejst, 2) staa, blive staaende 110, staa, vare 96.

stiúpmóðir Fem. (Acc. stíuþmopur 96), Stifmoder (ofte Stiffader bruges *mágr* i Nr. 2).

stýrimannr, *-mannr*, *-mann* Masc. (Nom. sturi:matr 79), „Styremand“, Skibsfører.

stæinn, *sténn* Masc. (Nom. stain (1), 9, 74, 75, 77, 2, Prosa, stin 19, 110, sten 9, 169, Acc. stain 2, 10, 11, 4, 56, 64, 76, 80, 81, 82, 84, 89, [98], 101, 102, 104, 105, 107, 108, 140, 149, 155, 157, 24, 250, (256), 258, stein 143, 150, 16, 172, 174, stin 13, 17, 18, 24, (25), 26, 27, (28), 32, 33, 35, 36, 38, 39, 42, 43, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 57, 58, 59, 60, 61, 72, 73, 88, 89, 92, 109, 110, 111, 113, 114, 116, 117, 118, 121, 123, 124, 128, 129, 130, 131, 141, 146, 147, (158), 162, 246, 257, stia (for stin) 125, 63, s 62, þtin 159, sten 65, 96, 169, 173, (252); Pl. Acc. stina 126, 134, stina 115, 132, 138, (138), sina 93), Sten, Mindest *stóðr* Adj. (Masc. Sg. Acc. stapan 109), „stødt“ *o*: som staa fast, som vil blive staaende.

sudr Adv. (supr 85?), mod Syd.
sunR, sunr, sun Masc., Acc.
sunu, sun, Dat. *syni*, Gen. *sunar*,
 Pl. Nom. *synir* (sent *syni*), Acc.
sunu (Nom. *sunR* 102, *sun* 22,
 23, (27), 32, 49, 51, 61, 65, 94?,
 96, 126, 134, 135, 183, 225, 226,
 son 190, *suæn* 193, Acc. *sunu*
 76. (99), *sun* 32, 36, 43, 47, 57,
 58, 59, 60, 63, 64, 70, 71, 81,
 82, 86, 93, (94?), 100, 105, 109,
 112, 149, 151, 159, 173, 189, 245
 Prosa, Dat. *sun* 60, Gen. *sunar*
 15, 58, 75, 86, 134; Pl. Nom. *sunir*
 48, 77, 80, 84, *syni* 174, Acc. *sunu*
 104), Søn. I Forbindelse med Gen.
 af Faderens (Moderens) Navn staar
 „Søn“ i Reglen efter dette, f. Ex.
 51, 57, 109, 225. Fuldstændig
 Sammensmeltning med Bortkast-
 ning af Genitivmærket viser 56,
 189, 193; sml. den urigtige Til-
 føjelse af *s* i *Asbiorn Tókas sun*
 112. Kun hvor af særlige Grunde
 Ordstillingen kræver det, sættes
 „Søn“ foran Genitiven: 58, 71,
 75, 82, 86, 93, 104, 105, 134,
 226. Tilsyneladende uden Grund
 findes Foranstilling af „Søn“ 60,
 81, 94, 245 Prosa.

swáss Adj. (Masc. Sg. Dat.
suasum 60), „ens egen“, kær.
 Her maaske snarest den først-
 nævnte Betydning.

swíkwa, swíkja (*swæik, swék*)

(Præt. Sg. 3. P. *suek* 174), svige,
 ombringe ved Svig.

swæinn, swénn Masc. (Acc.
suin 140), „Svend“ (i en fornem
 Mands Tjeneste).

systir, Gen. *systur* (Nom.
sustir 81, Acc. *sytur* 143), Sø-
 ster. Ordet sættes foran det poss.
 Pron. og Gen. af Subst.

systlingr Masc. (Acc. *sust-
 lik* 60), Fasters eller Morbroders
 Søn, Fætter; i senere Dansk bru-
 ges det ogsaa om Mosters Søn.

séll Adj. (Masc. Sg. Nom. *sal*
 50, *syll* 189), 1) „sæl“, lykke-
 lig 50; 2) salig 189.

sætja (*satti*, Pl. *sattu* og *sattu*,
 Perf. Partc. *sattr*) (Præt. Sg. 3. P.
sati 18, 19, 23, 32, 38, 41, 52,
 53, 63, 64, 73, 76, 80, 81, 82,
 88, 89, 93, 100, 102, 107, 108,
 109, 111, 112, 118, 132, 245 Prosa,
 247, 256, 257, *snti* (for *sati*) 105,
 Pl. 3. P. *satu* 17, 77, 109, 154,
sautu 104, 106; Perf. Partc. Masc.
 Sg. Nom. *satr* 245 Prosa), sætte,
 rejse (= *ræisa*); næsten overalt i
 Forbindelse med „Sten“; i Nr. 77
 er „Sten“ underforstaaet fra det
 foregaaende; i Nr. 100 og 154 for-
 bindes „sætte“ med *kumbl* og i Nr.
 245 med *minni*.

taka (*tók*) (Præt. Ind. Sg. 3.
 P. *toki* for *tok* 264), tage.

til Præp. (til 226), „til“, med Gen.

triuggR Adj. (Masc. Sg. Nom. Superl. triukastr 85), „tryg“, trofast.

twæiR Talord (Masc. Acc. tu a 50), to, bægge; sml. *báðir*.

úhæimskR, *úhémskR* Adj. (Masc. Sg. Acc. uhimskan 16), klog, forstandig (modsat *hæimskR*, *hémskR*, enfoldig, egl. Hjemmeføding).

um Præp. (um 72, 260), om, omkring (med Acc.).

und, *undir* Præp. og Adv. (unde 193), under. Formen *unde* med bortkastet *r* er en Dialektform; sml. *yfæ*.

ungR Adj. (Masc. Sg. Nom. ukr 50, [ukr 98], ung, i sin Ungdom.

úníðingR Masc. (Nom. unipikR 42), „Unidding“, Hædersmand.

unna, Præt. *unni* (Præt. Sg. 3. P. uni 2), unde; *u. e-m e-s*, „unde en noget“, overdrage en noget.

únæiss, *únéss* Adj. (Masc. Pl. Nom. unisir 115), kæk, uforsagt (modsat *næiss*, *néss*, som holder sig tilbage af Skam).

uppbriúta (*bráut*) (Præs. Conj. Sg. 3. P. ub briuti 118, ub:biruti 36), „opbryde“, „bry-

de op“, tilføje Overlast; sml. *æltá*.

úti Adv. (uti 34, 169), „ude“
o: ude paa Havet.

wá Fem. (Nom. ua (10)), Ulykke, Sorg.

walda (*ulli*, senere *wulæ*) (Præt. Ind. Sg. 3. P. uulæ 259), volde, tage Initiativ til.

wápn Neutr., Pl. *wápn*, *wápn* (Sg. el. Pl. Acc. uabn 112), Vaaben.

wé Neutr. (Dat. ui 70; Præs. Acc. ui 83, Gen. uia 80), „Vi indviet Sted, Helligdom. I Sg. bruges det om den indviede Plads hvorpaa Gravmindet rejstes; i Pl. betegner det baade Pladsen og Mindesmærket; sml. *kumbl*.

wega (*wá*) (Præt. Sg. 3. P. ua 81), „veje“, kæmpe.

wel, *wæl* Adv. (uil 59, uil 139), vel, godt.

werða, *wærða* (*ward*) (Præs. Inf. uarþa 19, Pl. 3. P. uarþi 81, Conj. Sg. 3. P. uarþi 80, 8 uirþi 118; Præt. Sg. 3. P. uar 28, 34, 35, 47, 72, 73, 88, 9 127, 129, 131, 149), „vorde“, kopulativt med Prædiket, navnlig i Forbindelsen *werða dauðr*, „meste Livet, omkomme“, f. Ex. 73. 2) i Forb. m. Perf. Partc. at omskrive Passiv f. Ex. *werð fóddir* Pl. „fødes“ 81, *ward* dr

pinn „dræbtes“ 149. 3) med Inf. „komme til at“, f. Ex. *werði at rétta* 80, 81, 118; *standa werða* 19 (Verset).

werpa, wærpa (*warp, orpinn*) (Perf. Partc. Neutr. Pl. Acc. ubi forkortet for *urbin* 12), opkaste, opføre.

werr, wærr Masc. (Acc. *uar* 45, 80, 81, *uir* 38, *uiar* 85; Pl. Gen. *uaira* for *uaira* 90), 1) Mand, Ægtemand. 2) Pl. Mænd (om en Krigerskare), kun i Nr. 90.

werri, wærr, *werstr, wærstr*, Adj. Comp. og Superl. (Fem. Sg. Nom. *uarst* 10), værre, værst.

wesa, wera, wæra, Præs. *es, er, ær*, Pl. *eru*, Præt. *was, war*, Pl. *wáru* (Præs. Inf. *uæra* el. *uera* 222, Sg. 3. P. *is* 245 Prosa, *er* 226; Præt. Sg. 3. P. *uas* 3, 48, 72, 73, 77, 85, 90, 103, 110, *uar* 38, 102, 113, Pl. 3. P. *uaru* 115), være. Forekommer kun kopulativt.

westr, wæstr Adv. (*uistr* 129, *uestr* 73), mod Vest, *vestpaa* og *paa Englandstog*.

wíða Adv. (*ui[pa]* 115), „vide“, vidt omkring.

wígja (*gd*) (Præs. Conj. Sg. 3. P. *uiki* 27, 80, 88), vie, indvie.

wíking Fem. (Dat. *uikiku* 115, 127), „Viking“, Vikingetog, Krigstog til Søs.

wíkingr Masc. (Pl. Nom. *uikikar* 90), „Viking“, Søkriger.

wilja (*ld*) (Præs. Sg. 3. P. *uil?* 202), ville.

winna (*wann*) (Præt. Sg. 3. P. *uan* 5, 95, 96), 1) gøre, udføre et Arbejde: 95, 96. 2) vinde (ved Kamp), underlægge sig: 5.

wirkr Adj. (Masc. Sg. Acc. *ui[rkan]* 45), 1) omhyggelig, kærlig. 2) yndet, elsket. I Indskriften *vistnok* i den sidste Betydning, svarende til vestnordisk *virkr e-m* „elsket af en“.

wísa (*ad*, senere *st*) (Præs. Imp. Sg. 2. P. *wis* 189), vise, udvise, tildele.

wita (*wissi*) (Præt. Sg. 3. P. *uisi* 245 Verset), vide.

witring (*witrind*) Fem. (Nom. *uitrik* 95, *uitrint* 96), Forkyndelse, Vidnesbyrd.

yfiR, yfær, yfæ Præp. (*yfær* 182, *yfæ* 189), over (med Acc. i sene Indskrifter = efter, „til Minde om“, i ældre Indskrifter); *yfæ* Dialektform ligesom *unde*, sml. dette.

þá Adv. og Conj. (*þá* 34, 72, 90 (2 Gg.)), da; 1) Adv. da, dengang 90. 2) Conjunk. da, dengang 34, 72, 90.

þan Conjunk. (*þan* 60), end (efter Kompar.).

þar, þær Adv. (*þær* 260), dér.

þegn, þægn Masc. (Acc. *þiakn* 80, 87, 101, *þaikn* 2, *þikn* 45, 46, 100, 254, *þign* 52, 53, 54, *þigin* 55; Pl. Gen. *þiakna* 103), „Tegn“, Mand. Hædersnavn om den ældre (gifte) Mand, ligesom „Dreng“ om Ynglingen.

þexla, þæxla Fem. (Nom. *þigsla* 28), en Art Øxe (her brugt som Tilnavn).

þinn Poss. Pron. (Fem. Sg. Nom. *þin* 51, Dat. *þn* 3: *þinni?* 178), din.

þríR Talord, Neutr. *þriú* (Masc. Nom. *þriR* 6, Neutr. Nom. *þri[u]* 3), tre.

þú Personl. Pron., Pl. *íR* (af *í*) (Pl. Nom. *i* 222), du, Pl. I.

þulR Masc. (Gen. *þular* 75), Taler, Vismand. De symbolske Fremstillinger paa Snoldelev Ste-
nen tyder paa, at *þulR* har betydet Odinspræst; sml. Tor-Paa-
kaldelsen paa Glavendrupstenen, der viser, at den her omtalte *Gode* er Torspræst.

ánd, and Fem. (Dat. *ot* 141, *ont* 152, (153), (171), *onþ?* 178 *ant* 258), Aand, Sjæl.

áuk, ok Conjunk. (*auk* 2, 3, 5, 6, 10, 11, 18, 34, 42, 50, 71,

80, 81, 85, 86, 90, 93, 101, 103, 104, 106, 115, 122, 136, 137, 138, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 151, 154, 158, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 172, 174, (178), 222, 246, 250, 252, 255, *auk* 123 (2 Gg.), *uk* 36, 48, 57, 120, 126, 134, 150, 160, *ok* 166, 173, 225, *aok* 96), o

áustr, óstr Adv. (*ustr* 35), mod Øst, østpaa.

æft, øft, öft Præp. (*aft* 2, 5, 7, 9, 12, 13, 19, 27, 32, 40, 47, 56, 63, 76, 77, 80, 82, 83, 86, 90, [98], 99, 116, 135, 250, *haft* 88, *aft* 70, 71, *aift* 3, *iaft* 16, *ift* 11, 18, 35, 48, 49, 52, 53, 61, 95, *eft* 96, *abt* 247; *auft* 8 (2 Gg.), 81, *uft* 10, 15, 40, 123), efter, til Minde om (med Acc.).

æftir, øftir, öftir Præp. Adv. (*aftir* (27), 33, 77, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 124, 129, 130, 154, 163, 164, 256, 258, *aftir* 87, *aiftir* 5, 115, 117, 141, 147, *iftir* 2, 26, 28, 38, 42, 51, 53, 59, 100, 109, 110, 111, 113, 114, 115, 119, 125, 132, 251, 257, *iftir* 121, 174, *eftir* 34, 60, 72, 93, 94, 137, 138, 140, 142, 143, 144, 150, 155, 158, 162, 165, 166, 169, *ftir* 93 (ved Siden af *eftir*), *eftir* 172, *iftir* el. *eftir* 94, af

149, aiftir 245 Prosa, eftir 65, 162 (ved Siden af eftir), 167, 169 (ved Siden af eftir) 173, abtir 152 (2 Gg.); auftir 45, 46, 131, uftir 39, 50, 62, 64, 73, 120, 122, 126, 127, 128, 134, huftir 112, uftir (255), aufti 249, eyfti 95 (ved Siden af ift), auti 159), efter til Minde om. 1) Præp. med Acc. i yngre Indskrifter = *æft*, *øft*, *öft* i ældre Indskrifter. 2) Adv. allerede i de ældste Indskrifter.

æi, *é*, *é* Adv. (*i* 43, 95, 258, *e* 96, *y?* 189), altid.

æið, *éd* Neutr. (Dat. *eþi* 41), „Ed“, Landtange. Se *Iómsæið*.

æiforr, *éforr* Adj. (Masc. Sg. Acc. *ifur* el. *efur* 141), altid hæftig; som Tilnavn: Fremstormeren.

æiga, *éga*, Præs. *á*, Præt. *átti* (Præs. Sg. 3. P. *a* 136, Præt. Sg. 3. P. *ati* 42, 128), eje.

æigi, *égi* Adv. (*aigi* 109, *aki* 112), ikke.

æilífR, *élífr* Adj. (Fem. Sg.

Nom. [e]lif? 95), eviglevende, uforgængelig.

æltá (*lt*) (Præs. Conj. 3. P. *ailti* 80, 81), øve Vold mod.

ærja (*arði*) (Præt. Sg. 3. P. *arþi* (50)), pløje.

ærkibiskup (*arki-*) Masc. (Nom. *ærki* : *biskup* 225, Gen. *arkibiskups* 177), Ærkebiskop.

øft, *öft*, se *æft*.

øftir, *öftir*, se *æftir*.

ørgráendr Adj. (Nom. Sg. Masc. Compar. *urkrántari* 245 Verset), uden Lyde, lydeløs; *grand* Fem. Skade, Sorg, Last er bevareret i *grandgivelig*, egl. som bekymrer sig om noget, omsorgsfuld.

øy, *ó* Fem. (Dat. *u* 245 Prosa), Ø, muligvis dog Egennavnet Ø, d. e. Øland.

óyland Neutr. (Acc. *aulat* 85?), Ø (om Laaland).

óztr Adj. Superl. (Masc. Sg. i bestemt Form *usta* 64), ypperste.

II. EGENNAVNE

1. PERSONNAVNE

Absalón Masc. (Nom. *absalón* 225), Ærkebiskop Absalon. *Absalon* er et af de faa med Kristendommen indkomne Personnavne, der findes i de danske Runeindskrifter; sml. *Iakóp*, *Marténn*, *Jóanna*, *Mergrét* samt *Amdi*.

Aðísl Masc. (Acc. *aþísl* 83), Adisl, Adils, Adels = isl. *Aðísl*, *Aðils*. Andet Led er *gísl* Masc., Gissel. Muligvis er Vordingborgstenens *Aðísl* en i Egils Saga (Kap. 55) nævnt Vikingehøvding, som faldt i Brunnanburhslaget 937 (Nordisk Tidsskr. 1901 S. 518).

Aggi Masc. (Acc. *aga?* 252), Agge. Navnet særlig østnord.

Áki, *Áki* Masc. (Nom. *aki* 108), Aage. Navnet er særlig østnordisk. Det svarer til oldtysk *Anihho*.

Alfarr Masc. (Acc. *alfar* 174), Alver. Navnet er i det hele meget sjældent.

Alfkell Masc. (Nom. *alfkil*

48, 158), Alvkel, Navnet kendt ikke fra Vestnordisk og er sjældent i Østnordisk.

Alflákr Masc. (Acc. *alflak* 143), Alvlak. Kendes ellers ikke, men baade første og andet Led er almindelige i Navne.

Alfwinnr Masc. (Acc. *alfwin* 152), Alvin. Kendes kun fra Østnordisk.

Alli Masc. (Nom. *ali* 155, Acc. *ala* 80, Acc. el. Dat. *ala?* 16), Gen. *ala* 80), Alle. Almindeligt i Østnordisk, men ukendt i Vestnordisk. Navnet er bevaret i Stednavnet *Allerup* (Fyn, Sjælland).

Amdi Masc. (Gen. *amdís* 190), *Amdi*. Dette Navn, der i Middelalderen og nyere Tid var ret almindeligt i Jylland, er iøvrigt fremmed for Nordisk. Det er muligvis en Fordanskning af latin *Amadeus*.

Ámundi Masc. (Acc. *amundi* 28) *Aamunde* = vestnordisk *Ámundi*.

Áni Masc. (Nom. *ani* 47), Aane = vestnord. *Áni*.

Anundr, *Anundr* Masc. (Nom. [a](n)untr 14), Anund = vestnord. *Qnundr*.

Api Masc. (Nom. *abi* 2, Acc. *aba* 2, 16, 123), Abe. I Danmark har *Abe* været et ret almindeligt Navn; i det øvrige Norden er det kun bevaret i Stednavne.

Ari Masc. (Nom. *aræ?* 266), Are. Navnet er alm. i Vestnord., men sjældent i Østnord.

Arnbiorn Masc. (Dat. *airn-brni* 178 *o*: *Arnbirni*), Arnbjørn = vestnord. *Arnbjorn*.

Arni Masc. (Dat. *arna* 42), Arne = vestnord. *Árni* for ældre *Arni*. Navnet er meget sjældent i Danmark, men ret almindeligt i Sverrig, dog ikke saa udbredt som i Vestnordisk.

Ása, *Ása* Fem. (Nom. *asa* 38, 86, 122, *asa* 192, Gen. *asu* 99, *osu* 178), Aase = vestnord. *Ása*. Almindeligt i hele Norden.

Ásbiorn *Æsbiorn*; *Ásbiarn*, Masc. (Nom. *asbiurn* 111, *asburn* 104, 105, *æsbiorn* 225, *asbiarn* 130, 188, 258, Acc. *asbiurn* 112, 115, Gen. *asbiarnaR* 84), Asbjørn, Esbern = vestnord. *Ásbiorn*. Den ældste Form er *Ásbiorn*, heraf udvikledes *Ásbiorn*, *Asbiorn*, hvoraf atter vistnok ved

Indvirkning af *i* (i *-biorn*): *Æsbiorn*. Formerne *Ásbiarn*, *Æsbiarn* skyldes Analogi fra Gen. *-biarnaR*. Af disse Former udvikledes det senere almindelige *Esbiern*, *Esbern*, *Esben*, sml. *Torben* af ældre *Torbjørn*.

Ásfríðr Masc. se under *Ásráðr*.

Ásfríðr Fem. (Nom. *asfripr* 70, *ui*: *asfripr* 71), Asfrid, Astrid, Estrid = vestnord. *Ástríðr*. Navnet er sammensat af det almindelige *Ás-* (ældre **Ansu-*) og *-fríðr*. I senere Tid bortfalder *f*, og der udvikles et *t* mellem *s* og *r*. Sml. *Hustru* < *Husfru*.

Ásgáutr, *Ásgøtr*, *Ásgotr* Masc. (Nom. *askautr* 110, *asgutr* 61, *askutr* 102, 166, Gen. *askaus* 82), Asgøt, Asgot = vestnord. *Ásgautr*. I senere Tid svækkedes *Asgøt* til *Asgot*.

Ásgæirr, *Ásgérr*, *Ásgir*, *Ásgir*, *Æsgir*, *Æsgir* Masc. (Nom. *askair* 40, *esgervs* 203, Acc. *aski* 59, *isgi* 61, *eskir* 142, Gen. *askis* 58, *isgis* 134), Asger, Esger, Esge = vestnord. *Ásgeirr*. *Esge* var i Middelalderen Navnets almindelige Form, i 15. Aarh. sammenblandes det med *Eskil*, der delvis fortrænger det.

Ásgærðr Fem. se *Sásgærðr* under *Sázurr*.

Áskell (-kill), *Áskell* (-kill), *Æskill*, *Æskel* Masc. (Nom. askil 109, askl 89, iskil 219, eskil 93, 96. æskil 235, Acc. askl 47, 88, askil 170), *Askel*, *Eskil*, *Eskel* = vestnord. *Áskell*. I Middelalderen er *Eskil*, *Eskel* den eneherkende Form.

Áslæikr, *Áslákr*, *Áslákr* Masc. (Nom. [asklaikir 98], asklakr 34), *Aslak* = vestnord. *Áslákr*.

Ásmundr, Masc. (Acc. askmut 120), *Asmund* = vestnord. *Ásmundr*.

Ásráðr, *Ástráðr* Masc. (Nom. askrapr 90, asktarpr for -rapr 87, astret 200), *Asraad*, *Astraad*. Navnet var ret almindeligt i Danmark, men fandtes ikke i de øvrige nordiske Lande. Formen *astret* (200) kunde ogsaa have udviklet sig af et Navn *Ásfríðr* ligesom *Astrid* af *Ásfríðr*. Dette anser Wimmer dog for usandsynligt.

Ásti Masc. (Acc. askta 32), *Aaste*. *Ásti* findes i Middelalderen i Norge, men ikke paa Island, hvor dog det tilsvarende Kvinde navn *Ásta* undertiden forekommer.

Ásulfr, *Ásulfr* Masc. (Acc. askulb 247, asklf 49, Gen. osulfs 141), *Asulv* = vestnord. *Ásólfur*. Navnet blev tidligt sjældent i Østnordisk.

Áswaldi, *Áswaldi* Masc. (Nom. asualdi 174), *Asvald*. Navnet findes ikke i Vestnordisk hvor derimod *Ásvaldur* træffes enkelt Gang. Fra Danmark kendes Navnet kun fra den anførte Runesten.

Áswíðr Masc. (Gen. askvíp 35), *Asved*. Findes kun i Østnordisk og er ikke hyppigt.

Atal Masc. (Nom. atal? 26), Et sjældent østnordisk Navn.

Atti Masc. (Nom. ati 11), Findes kun i Østnordisk.

Áwæiðr Masc. (Nom. askva 76, 77), *Aavér*. Dette meget sjældne Navn findes paa Gulland, men kendes ellers ikke fra Norden; svarer til oldtysk *Anagér*.

Ázurr, *Azurr* Masc. (Nom. asksur 19, 88, 126, askur 22, 144, askær 198, Acc. askur 127), *Asser* = vestnord. *Ázurr*. Navnet hører til de almindelige i Danmark og Sverrig.

Ballungr Masc. (Gen. balluks 103), *Ballung*, *Balling*. Saavel dette Navn som *Balli*, hvor det er afledt, kendes kun fra Østnordisk.

Biarngæiðr Masc. (Nom. biarngair 140) *Bjarngér*, *Bjørgér*. Kendes ikke andetsteds, men saavel første som andet L

er meget almindelige i nordiske Navne.

Biarni Masc. (Nom. barni 165, 166 for biarni ved unøjagtig eller forkortet Skrivemaade; *barni* kunde dog ogsaa være et Navn *Barni*, der forholdt sig til *barn* ligesom *Manni* til *mannr*, *Swæini* til *Swæinn* o. s. v.

Birla eller *Berla* Fem. (Nom. birla 133), Birle, Berle. Navnet kendes ellers ikke; det er muligvis Deminutiv til *Bera*.

Biorn, *Biörn*, *Biarn* Masc. (Acc. biurn 128, Gen. biarnar (40), 134, bianar 58), Björn = vestnord. *Björn*. Fra gammel Tid et af de hyppigst brugte Navne i hele Norden.

Blómi, *Blómæ* Masc.? (Nom. blomæ 233), „Blomme“. Oprindeligt et Tilnavn. Kun fra Sverrig kendes det som Personnavn.

Bófi Masc. (Nom. bufi 154, 157, 163), Bove. Gammelt østnordisk Navn. Sammenblandes senere med *Bói*, Bo.

Bói, *Bó* Masc. (Nom. bo 193, 194, Acc. bo 194), Bo = vestnord. *Búi*. Navnet er sjældent i Vestnordisk, men almindeligt i Danmark og Sverrig.

Bóndi Masc. (Nom. bondo 203), Bonde. Dette Ord bliver i Middelalderen almindeligt som

Mandsnavn i Østnordisk, men bruges aldrig som Navn i Vestnordisk.

Bósi Masc. (Acc. busa 117, bausa 149), Bose. Almindeligt Navn i Østnordisk; i Vestnordisk findes det kun i Eventyrsagaen om Herraud og Bose — og som Tilnavn.

Bótirða Fem. (Acc. butirþu 258), Botirde. Navnet kendes kun herfra, jfr. Noten til Nr. 258.

Bramr Masc. (Acc. bram 102), Bram. Navnet er almindeligt i Danmark, men bruges ikke i de øvrige nordiske Lande.

Brandi Masc. (Nom. brant(i) 255), Brande. Navnet kendes baade fra Vest- og Østnordisk.

Bróðir Masc. (Nom. brupir 101, 113, 117, Acc. burupr 154, buþu 159), Broder. Dette Ord er almindeligt som Navn i Sverrig og Danmark, men bruges ikke i Norge og paa Island.

Brúni Masc. (Nom. brunni 142), Brune = vestnord. *Brúni*. Navnet er ikke hyppigt, men bruges over hele Norden.

DwergR, *DwærgR* Masc. (Acc. tuark 130), Dverg. Oprindeligt Tilnavn. Som egentlig Navn kendes det kun fra den anførte skaan-

ske Runeindskrift. Sml. *Fundinn* og *Hornbóri*.

EggþéR, *Eggþé* (næppe *Eggðe*) Masc. (Gen. *ikkþei* 200), Egde = vestnord. *Eggþér*, *Egðir*. Indskriftens *ikkþei*, *Eggþei* er Gen. af Navnets latiniserede Form *Eggþeus*. Navnet findes i Vgluspá's *Eggþér* (*Egðir*) og hos Saxo i Formen *Egtherus*. Samme Navn er vistnok det sønderjydske *Ejde* af *Egde*.

FaðiR Masc. (Nom. *faþir* 127, 128), Fader. Ordet brugtes ikke som Personnavn i Vestnordisk, men var almindeligt som saadant i Østnordisk.

Fastulfr Masc. (Acc. *fastulv* 33), Fastulv. Navnet findes ogsaa paa svenske Runestene, ligesom det træffes senere i Danmark og Sverrig. Den tilsvarende islandske Form lyder: *Fǫstólfr*.

Finna Fem. (Nom. *finna* 246), Finna = vestnord. *Finna*. Navnet findes i en svensk Indskrift med de ældre Runer (Berga-Stenen: *fino*), men forekommer ikke senere i Østnordisk.

Finnulfr Masc. (Gen. *finulfs* 36, 38), Finnulv. Skønt baade første og andet Led er al-

mindeligt i nordiske Navne, hele Navnet overmaade sjælden.

FiriR se *FríiR*.

FoggiR, *FuggiR* (?) Masc. (Gen. *fukis* 22), Fogge (?). Navnet ganske ukendt. Hvis man tør formode, at *fukis* var forkortet for *frukis*, ligesom *trunik* for *trutnik* i samme Indskrift, vil man have Gen. *Frógis*, svarende til det kendte Navn *FrógéRR*, ligesom Tirsted-Stenens *frikis* for *FrégéRR* (Nr. 90).

Folkwé, *Folkwi* Fem. (Nom. *fulukui* 136), Folkvi. Forekommer ogsaa paa en svensk Runestén, men er ellers ikke paavist.

Forkunnr Masc. (Acc. *forkun* 141, Gen. *forkuns* 9), Forkun. Navnet kendes kun i Østnordisk.

Fræði (*Fráði*?) Masc. (Nom. *fraþi* 124), Fræde. Navnet beslægtet med første Led i nævnte *Fræðulfr*, men er ikke paavist paa den her anførte Runestén.

Fræðulfr (*Fráðulfr*?) Masc. (Acc. *fraþulv* 101), Frædulv. Første Led svarer til første Led i vestnord. *Fræðmarr* (*Fráðmarr*) men selve Navnet kendes ikke andetstedsfra.

Fré- se *Frøy-*.

FríiR, *Fríi* Masc. (Acc. *fríi* 101), Fríi.

vistnok Omsætning for frii 99), Frie; Navnet, som kan samstilles med oldtysk *Freio*, kendes ellers ikke fra Nordisk.

Frísi Masc. (Nom. friso 203), „Frise“, Friser. Vistnok Tilnavn.

Fróði Masc. (Acc. fraþa 90, froþa 94), Frode = vestnord. *Fróði*. Et i Norge, Sverrig og Danmark almindeligt Navn; paa Island bruges det næsten kun som Tilnavn. Sml. *fróðr* 245.

Frøðr Masc. (Gen. fruþar 100). Ellers ikke paavist, men synes at svare til *-frøðr* i *Læikfrøðr*, se dette.

Frøy-, *Fró-*, *Fræi-*, *Fré-*, *Frey-?* Almindeligt over hele Norden. Skrivemaaderne *fræi-*, *fri-*, *fre-* viser, at en Overgang af *øy (ó) > æi (é)* har fundet Sted i nogle Navne. Skrivemaaden *frey-* (137) kan betegne en dialektisk Overgang af *øy > ey*, jfr. *eykel* 158, men muligvis er *ey* kun en famlende Skrivemaade for *øy*.

Frøybiorn, *Fróbiorn*, *Fræibiorn*, *Frébiorn* Masc. (Nom. freybiurn 137, frubiorn 172, frebiurn 42), Frøbjørn, Frebjørn. Navnet kendes kun fra Østnordisk.

FrøygæiRR, *FrógæiRR*, *FræigæiRR*, *FrégéRR* (Gen. *Frégés*), Masc. (Gen. frikis 90), Frøgér, Fregér. Kendes kun fra Østnordisk.

Frøystæinn, *Frøysténn*, *Frósténn* Masc. (Nom. fraystain 41), Fróstén = vestnord. *Freysteinn*. Bruges over hele Norden, men forekommer ikke hyppigt.

Fuldarr eller *Foldarr* Masc. (Gen. fultars 245 Prosa), Fulder (Folder?). Navnet kendes ellers ikke fra nordiske Kilder.

FullR (*FollR?*) Masc. (Acc. ful 34), „Full“, Fuld. Kendes ellers ikke. Muligvis et Forkortelsesnavn, f. Ex. for *Fullhugi*.

Fundinn Masc. (Nom. futin 6), Funden = vestnord. *Fundinn*. I Vestnordisk kun kendt som Dværgenavn i *Völuspá*. I Oldsvensk findes Navnet derimod som Personnavn.

Fæinla, *Fænla?* Masc. (Acc. fainlu 9), Fænle? Saavel Læsning som Tolkning er tvivlsom.

Gamall Masc. (Acc. kamal 126), Gammel = norsk *Gamall*. Et i Norge, Sverrig og Danmark ret almindeligt Navn. Paa Island brugtes Formen *Gamli*.

Gedda, *Gædda* Masc.? (Gen. kitu 23), Gedde. I Oldsproget forekommer „Gedde“ ikke ellers som Personnavn, hvorimod det i senere Tid i Danmark er ret hyppigt.

GillingR Masc. (Nom. ki-

linR 153), Gilling. Navnet findes som Jættenavn i Snorres Edda, men er ikke paavist som egentlig Personnavn.

Gisico Masc. (Nom. gisiko 220), Biskop Gisico i Odense (død omtr. 1304).

Gísl Masc. (Acc. kisl 3), Gis-sel = vestnord. *Gísl* (*Gils*); denne Navneform findes sjældent udenfor Island. Den almindelige Form er *Gísli*, *Gisle*. I *Pórgísl* og *Adísl* findes *gísl* som sidste Led.

GlippiR? Masc. se *KleppiR*.

GlómR, *Glomr* Masc. (Nom. glo[mr] 173), Glom = vestnord. *Glúmr*. Navnet var sjældent udenfor Island.

Gnúpa Masc. (Gen. knubu 70, 71), „Gnupa“, Gnube. Navnet kendes kun fra Sverrig.

Gnýpli Masc. (Nom. knubli 6, 254?), Gnyble. Navnet, der er Diminutiv til *Gnúpr*, er yderst sjældent.

GodmundR, *Godmundr*, *Gudmundr* Masc. (Nom. kupmuntr 3, 250, kupmutr 27, kupmunt 172, kupmt 178, Acc. kupumut 76, Gen. kupmutar 57), Gudmund = vestnord. *Gudmundr*. Almindeligt over hele Norden.

GormR Masc. (Nom. kurmR 4, Acc. kurm 5, Gen. kurms 15,

109, 253 ??), Gorm; vistnok a anførte Steder om Gorm d Gamle. Navnet var ret sjælden I Vestnordisk findes det ikke. I er sikkert en Sammentrækning *GodpormR*.

Griúd? Fem. (Acc. kri 22), Gryd? Baade Læsning Tolkning er usikker.

Gubbi Masc. (kuba (255) Gubbe. Egl. Kælenavn til *Gubbiorn*.

Gudki Masc. (Nom. kup 155), Gudke. Navnet kendes kun fra Danmark og er her meget sjældent.

Gudlífr, *Gudlíf* eller *Gudlæifr*, *Gudléf?* Masc. (Nom. gudlif 202), Gudliv eller Gudliv. Hvis vi her har et Egennavn, maa dette rimeligst læses *Gúðlífr*, yngre Form af *Gúðlífr*, et Navn der kunde samstilles med vestnord. *Eilífr*. Gengives I som *e, f*, det velkendte *Gudlev* = vestnord. *Gudleifr*.

Gudmundr se *Godmundr*

Gunnarr Masc. (Nom. kunar 115, Acc. kunar 26), Gunnar = vestnord. *Gunnarr*; et af de almindeligste Mandsnavne over hele Norden.

Gunnhildr, *Gunnildr* Fe (Nom. kuniltr 167, Acc. kunil 162, Gen. ku[niltar] 167), G

nild = vestnord. *Gunnhildr*; et af de almindeligste Kvindenavne i Norden.

Gunni Masc. (Nom. *gunni* 221, Gen. *kuna* 104, 105), *Gunne* = norsk *Gunni*. Navnet findes ikke paa Island, men træffes ret jævnligt i det øvrige Norden.

Gunnulfr Masc. (Nom. *kunulfr* 34, Acc. *kunulf* 81, 162, Gen. *kunulfs* 140), *Gunnulv* = vestnord. *Gunnólfr*. Et over hele Norden almindeligt Navn.

Gunnvaldr, *Gunnvaldr* Masc. (Gen. *kunvalts* 75), *Gunvald* = vestnord. *Gunnvaldr*. Navnet var — udenfor Norge — meget sjældent.

Gyða Fem. (Nom. *kupa* 46, Acc. *gyðu* 65), *Gyde* = vestnord. *Gyða*. Almindeligt Kvindenavn i hele Norden.

Gyrðr Masc. (Acc. *gyrþ* 41), *Gyrd* = vestnord. *Gyrðr*. Navnet var sjældent i Vestnordisk, men forekom temmelig hyppigt i Østnordisk.

Gæirmundr, *Gérmundr* Masc. (Gen. *germuntar* 226), *Germund* = vestnord. *Geirmundr*. Almindeligt i hele Norden.

Gæirr, *Gérr*, *Gér* Masc. (Nom. *kir* 197), *Gér* = vestnord. *Geirr*. Navnet var almindeligt paa Island og i Norge, men gik

tidligt af Brug i Sverrig og Danmark.

Som sidste Led findes *-gæirr*, *-gérr*, *-gir* i *Ásgæirr*, *Biarngæirr*, *Frøygæirr*, *Wilgæirr*, *Pórgæirr*, *Áudgæirr*, *Øygæirr*.

Haklangr Masc. (Gen. *haklaks* 86), *Haklang*. Dette meget sjældne Navn var oprindeligt Tilnavn. Dets Etymologi er usikker.

Hákun, *Hákon* Masc. (Acc. *hakun* 256), *Hakon* = vestnord. *Hákon*. Et i hele Norden alm. Navn.

Halfdan(r) Masc. (Acc. *half-tan* (250)), *Halvdan* = vestnord. *Hálfdan(r)*. Et i hele Norden ret almindeligt Navn.

Hallvarðr Masc. (Acc. *aluarþ* 169), *Halvard* = vestnord. *Hallvarðr*; et meget almindeligt nordisk Navn.

Hals Masc. (Nom. *hals* 137), *Hals*. Meget sjældent som Navn, men almindeligt som Tilnavn ligesom Sætningen *Skammhals* „Korthals“, der ogsaa findes som egentlig Navn i det sammentrukne *Skammels* (senere *Skammel*).

Haraldr Masc. (Nom. *haraltr* 5, *hār* forkortet for *harald* 232, Gen. *haralts* (253), *harals* 37, *harats* 15), *Harald*

= vestnord. *Haraldr*; et af de almindeligste nordiske Navne.

Helgi, *Hælg* Masc. (Nom. helge 193), Helge = vestnord. *Helgi*. Almindeligt i hele Norden.

Hildulfr Masc. (Nom. hiltulfr 90), Hildulv = vestnord. *Hildólfr*, der dog kun træffes i Eddaen. I Østnordisk er Navnet ret hyppigt.

Hófi Masc. (Nom. hufi 17, 18, 42, Acc. hufa 137), Hove. Meget sjældent udenfor Danmark.

Hornbori Masc. (Gen. hurnbura 74), Hornbore = vestnord. *Hornbori*. I Vestnordisk ligesom *Fundinn* kun som Dværge navn. Som Personnavn er det dog bevaret i adskillige Stednavne fra hele Norden.

Hraði Masc. se *Raði*.

Hrafn, *Rafn* Masc. (Acc. rafn 140), Ravn = vestnord. *Hrafn*. Almindeligt i gammel Tid i hele Norden.

Hrafnungr, *Rafnungr* Masc. (Gen. Pl. rhafnukatufi 7, (8), rafnuka : tufi 6), „Ravning“, Ravens Ætling. Dette Patronymikon kendes kun fra de 3 nærbeslægtede jydsk Runestene.

Hríðir? Masc. (Acc. hripi 18), Ride? Navnet kendes ikke andetstedsfra. Muligvis er det op-

rindelig et Tilnavn = vestnord. *hríðir* „Sværd“.

Hróaldr, *Róaldr* Masc. (Gen. ruhalt 75), Roald = vestnord. *Hróaldr*. Er ikke paavist i Østnordisk andre Steder end på Snoldelev-Stenen.

Hrói, *Hrói* se *Rói*.

Hróulfr, *Róulfr*, *Rólfr* Masc. (Nom. rhuulfr 76, ruulfr 77, Rulfr 34, Acc. ruulf 77), Rolf = vestnord. *Hrólfr*. Et af de almindeligste nordiske Navne.

Hrútr se *Rútr*.

Hræbna, (*H*)*ræfna* Fe. (Nom. hribna 12), Rævne = vestnord. *Hrefna*. Dette Kvindenavn findes i Laxdæla Saga, men ellers ikke paavist.

Húnwiðr Masc. (Acc. huiwip 119), Hunvid, Hunved. Navnet er udenfor Örsjöstenen kun paavist i Sverrig.

Húsbjörn, *Húsbjorn* Masc. (Nom. usbiaurn 37, Gen. usbiarna 36), Husbjørn. Foruden paa de her anførte Steder kendes Navnet kun fra en svensk Runest.

Hårðr, *Hordr* Masc. (Nom. horderus 189), Hård, Hard = vestnord. *Hqrdr*. Et i det hele sjældent Navn.

Hælg se *Helgi*.

Hælla Masc. (Nom. hala 4), Hælle. Vistnok oprindelig et

navn = vestnord. *hella* „Klippe“. Navnet kendes ellers ikke.

Hærulfr Masc. (Nom. *hair-ulfR* 69), Hærulv = vestnord. *HerjólfR*. Et i Vikingetiden almindeligt, men senere meget sjældent Navn.

Iakóp (*Iakób*) Masc. (Nom. *iakop* 209, 210, 259, *iækop* 217; *iakobus* 212, 213, 214, 215), Jacob. Et af de faa med Kristendommen indkomne Personnavne, der nævnes i Runeindskrifterne. Se under *Absalón*.

Iesús, *Jesus* Masc. (Nom. *gesus* 209, 218), Jesus. Skrivemaaden med *ge-* i dette Navn i Betydning *je-* forekommer oftere.

Imi, *Immi* Masc. (Nom. *imi* 201), „Imme“. Det sjældne Navn er bevaret i det sønderjydske *Endrupskov*, se Noten til Nr. 201.

Ingi Masc. (Nom. *iki* (255), Acc. *ika* 39, [Gen. *ikis* 98]), Inge. Navnet findes ikke paa Island; i Norge og Danmark var det sjældent, men i Sverrig ret almindeligt.

Ing-Gubbi Masc. (Gen. *iku-ba?* 255), „Ing-Gubbe“, Inges Ven Gubbe. Se Noten til Nr. 255.

Ingjaldr Masc. (Acc. *ikalt* 43), Ingeld = vestnord. *Ingjaldr*. Almindeligt i hele Norden.

Ingibret Masc. (Nom. *iki:brit* eller *igi:brit* 94), Ingebret, Engelbrekt. Et af de meget faa fra Tysk optagne Navne, der træffes paa danske Runestene. Navnet er oldtysk *Ingobert*, *Ingibret*. Dette forvanskes senere i Norden til *Engelbert*, *Engelbrekt*. — Sml. *AutiR* og *Æbbi*.

Ingigærðr, *Ingærð* Fem. (Nom. *ingærþ* 186), Inger = vestnord. *Ingigerðr*. Et i hele Norden almindeligt Navn.

Ióanna Fem. (Dat. *ioanom* for *ioannæ* 260), Johanne, et tidligt indkommet bibelsk Navn.

Ísbiorn Masc. (Acc. *isbiurn* 113, *isbiorn* 172), Isbjørn. Fin-des foruden paa de her anførte Steder kun paa en svensk Runesten.

Islí Masc. (Nom. *isli* 199), „Isle“. Navnet kendes ikke andetstedsfra, men er vistnok et Forkortelsesnavn for *Isulfr* eller *ÍslaugR*.

Isulfr, *Ísulfr* Masc. (Nom. *isulfr* 183), Isulv = vestnord. *Ísólfr*. Et i det hele sjældent Navn. I Sverrig er det slet ikke paavist.

Iúti Masc. (Acc. *iuta* 87), Jude, Jyde. Oprindelig Tilnavn.

Iwarr Masc. (Nom. *iuar* 182), Iver = vestnord. *Iwarr*, et i Norge, Sverrig og Danmark hyppigt Navn.

Kaða Masc. (Acc. kaþu 50), „Kade“. Kendes som Personnavn kun fra Sønder Vinge-Stenen. Oprindeligt et Tilnavn.

Kali Masc. (Nom. kali 52), Kale = vestnord. *Kali*. Et i hele Norden sjældent Navn.

Kári Masc. (Nom. kari 107), Kaare = vestnord. *Kári*. Et almindeligt Mandsnavn i hele Norden.

Karl Masc. (Acc. karl 249), Karl = vestnord. *Karl*. Almindeligt i hele Norden.

Kata Fem. (Nom. kata 103), „Kade“. Dette Kvindenavn findes kun det her anførte Sted, hvorimod det tilsvarende Mandsnavn *Kati* er kendt baade fra vestnordiske og østnordiske Kilder.

Káulfr Masc. (Nom. kaulfr 106), „Kaaulv“. Navnet findes ellers ikke.

Klakki Masc. (Acc. klakþ 257), Klakke. I klakþ maa þ vist opfattes som æ udviklet af ældre *a* (jfr. Indledn. S. 30), da Akk. klakr er sprogstridigt. Navnet „Klakke“ kendes kun fra Sverrig og Danmark.

Kleppi eller *Glippi* Masc. (Nom. klibir 122), „Kleppe“ eller „Glippe“. Navnet kendes ikke andetstedsfra.

Knóí (næppe *Knúí*) Masc.

(Acc. knua 115, Dat. ell. Acc. knua 128), Knoe, Kno = vestnord. *Knúí*. Kan fra Oldsprog kun paavises i Grottasongr. Oprindeligt et Tilnavn, sml. *Hals*, *Mu*

Kristr, *Krist* Masc. (Nom. kristr 96, 163, 165, 167, 168 (250), krist 166, 173, 209, 220 krt 218, Dat. kriste 226, krist 188), Krist, Kristus.

Krúsa? Mask. (Nom. kru 123), „Kruse“. Navnet kendes ikke andetstedsfra; dets Udtale er derfor ganske usikker.

Kápu-Swæinn (-*Swénn*) Masc. (Nom. kobu:suain 149), Kaabes Sven, egl. Kaabes (Søn) Svens. *Kápa* var Tilnavn til Jomsvikingen *Sigurðr Kápa*, efter Wimmer. Formodning Kaabe-Svens Fader.

-kæll, *-kell*, *-kill* (Nom. -kæll 147) som sidste Led i mange Mandsnavne, det er opstaaet af *-kæll* der ogsaa bruges som selvstændigt Navn. I danske Runeskrifter ender de herhenhørende Navne altid paa *-kæll*, *-kell*, *-kill* (se *Alfkell*, *Áskell*, *Piúðkell*, *Pórkell*, *Øykell*), mens den fulde Form *-ketill* af og til findes paa svenske Runestene og i den nordiske Digtning.

Kættilbiorn, *-biarn*, *Kættilbiarn* Masc. (Nom. ketilbiarn 175), Kedelbjørn = vestnord.

tilbjørn. Navnet var almindeligt i Vestnordisk og Svensk, sjældnere i Dansk.

Kætill, Ketill Masc. (Nom. kitil 39, ketil 146, 187, Acc. ketil 165, Gen. kitils 48), Kæld = vestnord. *Ketill*. Udbredt og almindeligt over hele Norden.

Lai Masc. (Nom. lai 234). Navnet kendes ikke andetstedsfra, dets Form er derfor ganske usikker. Forkortet af *Lagi* eller *Langi*? Lydret udviklet af *Laði*?

Langsum Masc. (Nom. langsum 188), Langsum. Her Tilnavn. Navnet kendes kun fra Danmark; dets Oprindelse er tvivlsom. Wimmer udtaler den Formodning, at Føvling-Stenens *P(ræpositus) Asbjørn Langsum* er den *prepositus Langsingus*, som nævnes i „Ribe Oldemoder“ S. 38 (Aar 1236).

Linda? Masc. el. Fem. (Gen. litu 49). Navnets Tolkning er ganske usikker.

Loddarir? Masc. (Gen. lutaris 32), Lodder, Lødder. Kendes ikke andetstedsfra. Genfindes muligvis i Stednavnet *Lødderup* paa Mors. Derimod mener Wimmer ikke som forskellige andre Forskere, at vi her har det tyske Navn *Lothar*.

Lodinn, Lodænn Masc. (Gen. lopæns 184), „Lodden“, Loden = vestnord. *Lodinn*. Dette Navn — oprindeligt Tilnavnet *lodinn* „lodden“ — var almindeligt over hele Norden.

Læikfrøðr Masc. (Acc. laikfrup 104), Legfrød. Dette Navn er ellers ikke paavist.

Manni Masc. (Acc. mana 48, 139), Manne. Almindeligt i Danmark og Sverrig; findes ikke i Vestnordisk.

María, Mari Fem. (Nom. mariia 212, Vocativ mari 189, Gen. mario 191, 225), Jomfru Maria.

Martæinn, Marténn Masc. (Nom. marten 204, 205, 206, 207, 208), Martin, Marten, Morten = vestnord. *Marteinn* af latinsk *Martinus*. I Middelalderen almindeligt i hele Norden.

Mergrét Fem. (Nom. mergrét 191, Gen. mærutæ? 210), Margrete, Merete = vestnord. *Mergrét* fra latin *Margareta*. Formen *mærutæ* med *u* kendes ikke andetstedsfra; den skyldes muligvis Fejlristing.

Mikiáll, Mikél, Migaél, Migél Masc. (Nom. mikial 149, mikel 167, migael 96, mihel 150), Ærkeenglen Mikael. Navnet op-

toges i Norden i to Former *Mikiáll* og *Mikaél*, hvoraf de forskellige Former, der findes i Runeindskrifterne, har udviklet sig. Fra *Mikiáll* udgaar Formerne med *k*, der danner Overgangen til *Mikkel*; fra *Mikaél* udgaar Formerne med *g*, men disse blev aldrig gængse.

MistiwiR eller *Mistiwi* Masc. (Gen. *mistiuis* 15), *Mistive* = slavisk *Mistiwoj*. Da Genitivsformen er *Mistiwis*, har Nominativsformen rimeligvis været *MistiwiR*, saml. *AutiR* af tysk *Oto*.

Múli Masc. (Nom. *muli* 225, Acc. *mula* 51), *Mule*. I Vestnordisk kun kendt som Tilnavn, men i Dansk tidligt almindeligt ogsaa som egentlig Personnavn; sml. *Hals*, *Knói*.

Nafni Masc. (Nom. *nafni* 129), Navne. Særligt dansk Navn.

Narfi Masc. (Nom. *narfo* 195), *Narve* = vestnord. *Narfi*. Almindeligt i Vestnordisk, sjældent i Østnordisk.

Niklás Masc. (Nom. *niklas* 228, 229, *niklaos* 189), *Niels* = vestnord. *Nikulás*. Paa alle tre Indskrifter betegner Navnet vistnok den lykiske Helgen Bisp Nikolas af Myra.

Nykr Masc. (Nom. *nukR* 123),

„Nøk“. Vistnok oprindelig Tilnavn = vestnord. *nykr*, Nøkk. Sml. *DwærgR*.

NæfR Masc. se *næf* i Ordsamlingen.

NærþiR, *NærfiR* Masc. (Gen. *nairbis* 81), „Nærve“. Navnet der sikkert er beslægtet med oldtysk *Nerbo*, kendes ellers ikke fra Norden.

Óðinkáurr, *Óðinkárr* Masc. (Gen. *Óðinkárs* (Nom. *upinkaur* 3, Acc. *upinkaur* 36, Gen. *upinkars* 71), *Odinkar*. Navnet ret almindeligt i Danmark, men kendes ikke i Vestnordisk og yderst sjældent i Sverrig. Sids Led *-káurr*, *-kárr* hører — efter Wimmers Opfattelse — sammen med Adj. *-káurr*, *-kárr* „stridig“ der ogsaa findes i det gamle danske Personnavn *Afkar*.

Ólæifr, *Óláfr*, *Ólafr* Masc. (Acc. *ulaf* 124, 134, Gen. *uls* 26), *Olav* = vestnord. *Óleifr*, *Óláfr*, *Ólafr*. Navnet var almindeligt hele Norden. Jfr. *Ólafs-messa* for S. 222.

Óttarr Masc. (Acc. *utar* 13), *Ottar*, *Otter* = vestnord. *Ótta*. Almindeligt Navn i hele Norden.

Paulus Masc. (Nom. *paul* 230), Apostlen Paulus.

Raði Masc. (Acc. rapa 24), Rade = vestnord. *Hraði*. Et saavel i Vestnordisk som i Østnordisk meget sjældent Navn.

Rafn osv. se *Hrafn*.

Ragnhildr, senere *Rægnildr* Fem. (Nom. raknhiltr 80, 81, Dat. rægnildu 264), Ragnild, Regnild = vestnord. *Ragnhildr*. I gammel Tid et over hele Norden almindeligt Kvindenavn.

Refli, *Rifli?* Masc. (Acc. rifla 58), Revle. Formodentlig et Kælenavn til det almindelige Mandsnavn *RefR*, Ræv.

RispingR Masc. (Acc. risbiik 56), Risping. Navnet kan ellers ikke paavises.

RiúskR? Masc. (Nom. riuskr 25), Rysk? Saavel Udtale som Oprindelse af dette ganske ukendte Navn er tvivlsom.

Róir Masc. (Acc. rui 104), Roe, Ro. Den sædvanlige nordiske Form er *Hrói*. *Hróir*, *Róir* er en sjælden Sideform; den er bevaret i *Roskilde*, ældre *Hróiskelda*. I Danmark var *Roe*, *Ro* et ikke sjældent Navn.

RólfR se *HróulfR*.

RúnulfR Masc. (Gen. runulfs 17), Runulv = vestnord. *RúnólfR*. Almindeligt i Vestnordisk, ikke i Østnordisk.

Rútr Masc. (Nom. rutr 83),

Rud = vestnord. *Hrútr*. Ret almindeligt i Vestnordisk, men sjældent i Østnordisk.

Róðr, *Róð* Masc. (Nom. røþ 211, 216), Rød. Her egentligt Navn, men oprindelig Tilnavn, sml. *råuðr* foran S. 223.

Samsón Masc. (Acc. samson 235), Israels Dommer Samson.

Sásgærðr Fem. (Nom. saðskiripr 36), Sasgærd. Dette Navn kendes ikke andetstedsfra, men det er sikkert opstaaet af -s *Ásgærðr*, ganske som det almindelige *Sazurr* af -s *Azurr* fra Forbindelser som *Ulf's Ásgærðr* = Ulvs Datter Asgærd, *Ulf's Azurr* = Ulvs Søn Asser, sml. *Gorm's Tóki* = Gorm's Søn Toke (Nr. 109) o. lign. Saadan Overførelse af Slutningslyden fra et foregaaende Ord til et følgende kendes baade fra ældre og nyere Dansk og baade fra nordiske og ikke-nordiske Sprog.

Saxi Masc. (Nom. saksi 112, ski 178?, Gen. saksa 42), Saxe = vestnord. *Saxi*. Et almindeligt nordisk Navn.

Sazurr, *Sazurr* Masc. (Nom. sasur 92, 169, Acc. sasur 27, 150, Gen. i *sazærsuæn* 193, (Sasser, udviklet af -s *Azurr*, se *Sásgærðr*.

Sibba, Sebba Fem. (Gen. *sibu* 60), *Sibba, Sebba*. Dette sjældne Kvindenavn svarer til Mandsnavnet *Sibbi, Sibbe*.

Sibbi, Sebbi Masc. (Nom. *sibi* 165, Acc. *siba* 166, 245 Prosa), *Sibbe, Sebbe* = vestnord. *Sebbi*. Et i Østnordisk almindeligt, men i Vestnordisk sjældent Navn. Vist oprindeligt et Kæle navn. Jævnf. *Tobbi* ndf.

Sigmundr Masc. (Nom. *sikmtr* 257), *Sigmund* = vestnord. *Sigmundr* et i hele Norden alm. Navn.

Sigræifr, Sigréfr Masc. (Nom. *sigrifr* 141), *Sigrev*. Navnet kendes kun fra Østnordisk. Det er oprindeligt et Adj. *sigræifr* „kampglad“.

Sigtrigg(w)r, SigtriuggR Masc. (Acc. *siktriku* 70, *siktriuk* 71), *Sigtrygg* = vestnord. *Sigtryggr*. Udviklingen har paa Svensk været: *-triggwR* > *-tryggr*, paa Dansk *-triggwR* > *-triuggR* > *-tryggr*.

Sigwaldi Masc. (Gen. *sigualta* 41), *Sigvalde* = vestnord. *Sigvaldi*. Et i det hele ret sjældent Navn.

SkalmiR (?), *Skalmi* Masc. (Acc. *skalmi* 182), *Skalme*. Kendes som Personnavn kun i Danmark.

Skarði Masc. (Acc. *skarþa* 73) *Skarde*; vistnok den bekendte

Jomsviking, der deltog i Slaget ved Hjørungavaag. Et sjældent Navn; oprindeligt Tilnavn = *skarði* „med Hareskaar“.

Skialm Masc. (Nom. *skialm* 259), *Skjalm*, senere alm. *Skælm*. Et særligt dansk Navn.

Skógi Masc. (Nom. *skogi* 174), „Skove“. Navnet er ellers ikke paavist, men det er sikkert dannet af Mandsnavnet *Skógr*, Skov, ligesom *Stæini* af *Stæinn* o. a. lign.

SkulkR Masc. [Gen. *skwlks* 98], *Skulk*. Navnet kendes ellers ikke; men den tilsvarende *an-* Stamme *Skulki* er bevaret i Stednavnet *Skulkerup*.

Sóti Masc. (Nom. *suti* 80, 82), *Sote, Sode* = vestnord. *Sóti*. Navnet var ret almindeligt i Danmark, men sjældent i Vestnordisk.

Sparla? Masc. (Acc. *sbarlu* 84), *Sparle*. Udtale og Oprindelse af dette ellers ukendte Mandsnavn er usikker.

Starkaðr Masc. (Nom. *starkapr* 27), *Starkad* = vestnord. *Starkaðr*. Navnet var i hele Norden sjældent.

Stæinarr, Sténarr? Masc. (Acc. *stainarR* for *stainar* 40), *Stener* = vestnord. *Steinarr*. Ret almindeligt i Vestnordisk, men yderst sjældent i Østnordisk.

Sulki, Solki Masc. (Gen. *sulka* 96, 250??), *Sulke, Solke* = norsk *Sulki, Solki*. I det hele et sjældent Navn.

Susurr Masc. (Acc. *susurr* 95), *Suser*. Navnet genfindes i Stednavnet *Suserup*, men er ellers ukendt.

Swartr Masc. (Nom. *sartr* 154), *Svart* = vestnord. *Svartr*. Udenfor Island var dette Navn sjældent.

Swiðingr Masc. (Gen. *suiþks* 74), *Sviding*. Et ellers ukendt Patronymikon til et Navn **Swiði*, der muligvis er identisk med det islandske Tilnavn *Sviði* „Svie, Smerte“.

Swæini, Swéni Masc. (Nom. *suini* 118, *sueni* 147, Acc. *sui-na* 139), *Svenne*. Denne Sideform til *Swæinn* er ret alm. i Danmark, men findes ikke i Vestnordisk.

Swæiningr, Swéningr Masc. (Nom. *suen(i)kr* 143), *Svenning* = vestnord. *Sveinungr*. Navnet findes baade i Vestnord., Svensk og Dansk.

Swæinn, Swénn Masc. (Nom. *suain* 145, *suein* (156), *suin* 73, 138, 139, 146, 152, 162, *suen* 193, 226, Acc. *suin* 103, 147, *suen* 173, Gen. *suins* 72), *Sven* = vestnord. *Sveinn*. Et i hele Norden almindeligt Navn.

Sølfæ Fem. (Nom. *sylfa* og *sil[fa]* 95), *Sølvæ*. Et meget sjældent Kvindenavn, som vistnok svarer til Mandsnavnet *Sølfæ*, der bl. a. er bevaret i *Søllerød*.

Tobbi, Tubbi Masc. (Acc. *tuba* 132), *Tobbe, Tubbe*; Navnet findes i den senere Middelalder baade i Norge, Sverrig og Danmark.

Tófa Fem. (Nom. *tufa* 15, 45, 126, Acc. *tufu* 2), *Tove* = vestnord. *Tófa*. Dette i Danmark almindelige Navn var meget sjældent i Vestnordisk.

Tófi Masc. (Nom. *tufi* 13, 23, 50, 114, 121, 227, *tofi* 165, 166, 230, Acc. *tufa* 11, 35, 62, 89, Gen. *tofa* 65), *Tove, Tue* = vestnord. *Tófi*. Dette Navn var overmaade almindeligt i Danmark, men brugtes kun lidet i det øvrige Norden. Sml. *Hrafnunga-Tófi*.

Tóki Masc. (Nom. *tuki* 2, 16, 29, 32, 53, 56, 57, 58, 101, 224, 246, 252, *toki* 96, 263, 264, Acc. *tuka* 20, 64, 86, 109, 111, 129, Dat. *tuka* 2, 109, Gen. *tuka* 51, 64, 86, 110, 111, *tukas* (sun) 112), *Toke, Tyge* = vestnord. *Tóki*. Et af de almindeligste Navne i Danmark; ogsaa i Sverrig brugtes det hyppigt, men i Vestnor-

disk var det sjældent. Sml. *Wal-Tóki*.

Tóla Fem. (Nom. tula 145), Tole. Et i Sverrig og Danmark almindeligt Navn.

Tóli Masc. (Nom. tuli 43), Tole. Et i Østnordisk almindeligt, men i Norge yderst sjældent Navn. Paa Island forekommer det ikke.

Tomí, Tumi Masc. (Nom. tumi 104, 119, 125, Acc. tuma 45, 100, 105, 106), Tomme, Tume. Et udenfor Danmark sjældent, men i Danmark ret almindeligt Navn.

Tonna, Tunna Fem. (Nom. tuna 102), Tonne. Det Kvindesnavn, der svarer til Mandsnavnet *Tonni*, findes yderst sjældent i Oldtiden, men var vist i Middelalderen ret almindeligt.

Tósti Masc. (Nom. tusti 35, 42, 115, Acc. tusta 118, tosta 143), Toste = vestnord. *Tósti*. Dette Navn var i Vestnordisk sjældent, men i Danmark og Sverrig almindeligt fra gammel Tid.

Tungu-Oddi Masc. (Gen. tunguta 61), Tunge-Odde. Navnet svarer til det velkendte islandske *Tungu-Oddr*. En ganske parallel Dannelsesmaade findes i *Kápu-Swæinn*.

Twæggi Masc., Gen. *Twægga*,

ældre *Twæggja* (Gen. tuika 45), Tvægge. Dette Navn er ellers kun kendt som Odins-Navn.

Úfæigr, Úfágr, Úfagr Masc. (Acc. ufak 25), Ufag = vestnord. *Ófeigr*. Navnet var vistnok i gammel Tid almindeligt i hele Norden.

UlfR Masc. (Nom. ulfr 120, Acc. ulf 108, 122, Gen. ulfs 1, 81), Ulv = vestnord. *Úlfr*. Et fra gammel Tid almindeligt nordisk Navn; det brugtes ogsaa som sidste Led i en Mængde Sammensætninger.

Ulnóð Masc. (Nom. Ulnop 181), Ulnod. Et af de meget faa ikke-nordiske Navne i de danske Runeindskrifter. *Ulnóð* er laant fra Oldengelsk. Navnets ældre Form er *Wulfnôð*.

Úmonr Masc. (Acc. umun 121), „Umon“. Et ellers ukendt Navn. Ligesom mange andre Personnavne er det oprindelig et Tillægsord. Dettets Betydning har vist været „u-sparsommelig“, „gavmild“.

Urnæ Masc. (Nom. urnæ 187), Urne. Dette Navn træffes først i 13. Aarh. Det er efter Wimmers Forklaring Stednavnet *Urnæ* (af ældre *urna*), der er overført som Tilnavn — senere

Navn — paa den, der hørte hjemme i Urne (en Landstrækning i Bjolderup og tilgrænsende Uge sogn i Sønderjylland).

Úrøkja Masc. (Acc. *uruiu* 10), Urøke = vestnord. *Órækja*; er udeladt ligesom f. Ex. *t* i *ursin* (Nr. 52). Navnet brugtes hele Norden, men var ret sjældent.

Wagn Masc. (Nom. *uahn* 31), Vagn, Vogn. Sent og sjældent i Vestnordisk, men et ret hyppigt Navn i Danmark.

Wal-Tóki Masc. (Acc. *ual*: *uka* 19 (2 Gg.)), Val-Toke, d. e. Valens Toke, Toke, der var udeladt til at falde i Kampen. Her (efter Wimmers Formodning) brugt om Kong Gorms Søn Toke.

Wandill Masc. (Gen. *untils* *ur uantils* 245 Verset), Vandil, Navn paa en Søkonge (Snorres *dda*).

Wé-, *Wí*, første Led i Mands- og Kvindenavne, svarer til vestnord. *vé-*. Denne Forstavelse var mindelig baade i Vest- og Østnordisk. Som sidste Led bruges *wé* i forskellige Kvindenavne, af hvilke *Porwé* og *Folkwé* forekommer i danske Runeindskrifter; men denne Brug af *-wé* er kun m. i Østnordisk (især i Sverrig).

Wé-Ásfríðr Fem. (Nom. *ui-aðsfriþr* 71), Vi-Asfrid (sml. *Ásfríðr*). Ifølge Wimmers Tolkning blev dette Navn givet Asfrid, Gnupas Hustru, paa Grund af det prægtige Vi, hun rejste til Minde om sin Ægtefælle.

Wéborg, Wíborg Fem. (Acc. *uibruk* ved Omsætning for *uiburk* 12), Viborg = vestnord. *Vébjörg* (Navn paa en Skjoldmø).

Wéfríðr, Wífríðr Fem. (Nom. *uifriþr* 145), Vifrid. Navnet bruges ikke i Vestnordisk og er meget sjældent i Østnordisk.

Wégáutr, Wégótr, Wígótr Masc. (Nom. *uikutr* 59, Gen. *uikuts* 60), Vegøt, Vigot. Navnet er sjældent. Findes kun i Østnordisk.

Wíkingr Masc. (Acc. *uikik* 85), Viking = vestnord. *Víkingr*. Navnet bruges i hele Norden.

WilgæiRR, WilgérR Masc. (Acc. *uilkir* 146), Vilger = vestnord. *Vilgeirr*. Et baade i Vest- og Østnordisk sjældent Navn.

Wiðurr Masc. (Nom. *uiþur* 245 Verset), Vidur, Navn paa Odin.

Wrægi Masc. (Acc. *uraka* 135), Vrage = vestnord. *Ragi*. Navnet kendes i hele Norden.

Wræistr, Wréstr? Masc. (Nom. *uristr* 123), Vrest = vest-

nord. *Reistr.* Som talrige andre Navne oprindelig et Tilnavn, der hører sammen med Verbet *wríða*, „vríde“. I norsk Dialekt bruges *vreist* endnu om en vrangvillig Person.

Ýfli Masc. (Acc. *ufla* 53), Yvle. Ifølge Wimmer Diminutiv til *Úfr* (egl. „Ugle“). Muligt bevaret i jydsk *Øwli*.

Yrsa Fem. (Nom. *yrsæ* 242), Yrse. Et særligt østnordisk Navn. Findes sjældent.

Piúðkell Masc. (Nom. *þuþkil* 62, 159, Acc. *þukil* 157), „Tykel“. Navnet kendes kun fra de nævnte Runeindskrifter, men det har vist ikke været ualmindeligt i Danmark. Baade første og andet Led er regelmæssige nordiske Navneled.

PólfR Masc. (Nom. *þulfr* 24, 120), Tolv. Wimmer mener, at Udviklingen af dette i Danmark og Sverrig saare almindelige Navn har været *PórlæifR* > *PórléfR* (kendes ikke i Danmark og Sverrig) > **PóllefR* > *PólfR*. W. forkaster saaledes den almindelig antagne Udvikling: *Pórufr* > *Pórlfr* > *PólfR*.

Póra Fem. (Acc. *þoru* 96), Tora, Tore = vestnord. *Póra*. Et

over hele Norden alm. Kvinde-navn.

Pórbjorn Masc. (Nom. *þurbiurn* 17, Acc. *þurbiurn* 46, 60), Torbjørn, Torben = vestnord. *Þorbjörn*. Et i hele Norden almindeligt Navn.

Pórðr Masc. (Nom. *þurþr* 11, 46, 136, *þorh* 190, Gen. *þurþar* 135), Tord, Tor = vestnord. *Þórðr*. Et af de hyppigst brugte nordiske Navne.

Pórfastr Masc. (Nom. *þurfastr* 154, Acc. *þurfast* 155), Torfast, Torvast. Et i Østnordisk almindelig brugt Navn.

Pórgísl, *Pórgils*, *Póriis* Masc. (Nom. *þurkisl* 100, *þurgisl?* 134, *þurils* 154, Acc. *þurkisl* 57, *þurils* 95, Gen. *þurkisl* (sun) 56), Torgils, Troels = vestnord. *Þorgísl*, *Þorgils*. Fra gammel Tid et af de almindeligste nordiske Navne.

PórgnýR Masc. (Gen. *þurknus* 23), Torgny. Et sjældent Navn; findes kun i Østnordisk.

Pórgunnur (*Pórgunna*) Fem. (Acc. *þurkuni* 13, Gen. *þku* for *þurkunu?* 159), Torgunn(e), Trugunn(e). Navnet er overordenlig sjældent i Vestnordisk, men ret almindeligt i Østnordisk.

Pórgáutr, *Pórgótr* Masc. (Nom. *þurgutr* 139), Torgøt, Trugot =

vestnord. *Porgautr*. Det senere *Trugot* findes ret hyppigt i Østnordisk, men i gammel Tid var Navnet sjældent, især i Vestnordisk.

PórgæiRR, *PórgéRR* Masc. (Nom. þurgir 51, Acc. þurgir 138), Torger, Truger = vestnord. *Porgeirr*. Et almindeligt nordisk Navn.

PóriR Masc. (Nom. þurir 10, 26, 33, 249, Acc. þuri 11, Acc. eller Dat. þuri 47), Tore = vestnord.

Pórir. Fra gammel Tid et af de almindeligste nordiske Navne.

Pórkæll, *Pórkell*, *Porkell* Masc. (Nom. þurkil 17, 135, 158, þurkal 63, þorkil 65, thorchil 191, Gen. þorkils 183), Torkel, senere ogsaa Tørkel, Terkel = vestnord. *Porkell*. Et af de almindeligste nordiske Navne.

PórlfR se *Pórulfr*.

PórlæifR se *PólfR*.

PórlæikR, *Pórlákr* Masc. (Acc. þurlak 18, 142, 152), Torlak = vestnord. *Þorleikr*, *Þorlákr*. Almindeligt nordisk Navn, især hyppigt i Vestnordisk.

Pórmóðr Masc. (Nom. þurmuþr 251), Tormod = vestnord. *Þormóðr*. Alm. i hele Norden.

PórmundR, *Pórmundr* Masc. (Voc. þurmutr 79), Tormund senere Thorman, Terman, Ter-

men). Navnet findes ikke i Vestnordisk, men var almindeligt i Østnordisk.

Pórr Masc. (Nom. þur 27, 80, 88), Guden Tor = vestnord. *Pórr*.

Pórstæinn, *Pórsténn* Masc. (Nom. þurstin 136, 152, (161), Acc. þurstin (29), 116, 252, þursin 52, þorstæin 260), Torsten (senere ogsaa Tørsten, Tersten) = vestnord. *Þorsteinn*. Et af de almindeligste nordiske Navne.

Pórufr, *Pórlfr* Masc. (Nom. þurulfs paa Grund af det følgende *sati* 64, þurlf for þurlfR paa Grund af Konsonantsammenstød 72), Torulv = vestnord. *Þórólfr*. Et i Vestnordisk meget almindeligt, men i Østnordisk sjældnere Navn. Formen *Þurlf* (Nr. 72) svarer til Formen *Aslf* (Nr. 49). Sml. *PólfR*.

Pórwé, *Purwí* (senere *Þyri*) Fem. (Nom. þurui 3, 60, 85, Acc. þurui 4, 7, þaurui 5, Gen. þuruiar 6), Tyre = vestnord. *Þórvé*, *Þyri*.

Þrúðr Fem. (Gen. þrurpar 245 Verset), Trud, Navn paa en Valkyrje.

Þuræð Fem. (Nom. þuæþ 189), Trud eller Tured = vestnord. *Þuríðr*. Et almindeligt nordisk Navn, især i Vestnordisk.

Þyri (*Þyriæ*) Masc. (Acc.

þyriæ 189), Tyre. Et i Danmark almindeligt Mandsnavn i den senere Middelalder. Navnet er vistnok udgaaet fra det ældre *Pórir*.

Áuðbiorn, *Áuðbiarn*, *Óðbiorn*, *Óðbiarn* Masc. (Acc. auþbiarn 167, Gen. auþbiarnar 167), *Ødbjørn*, *Ødbern* = vestnord. *Auðbjörn*. Et navnlig i Østnordisk almindeligt Navn.

Áuðgi, *Óðgi* Masc. (Acc. auþka 114), „Ødge“. Sikkert den bestemte Form af Adjektivet *áuðigr* „rig“, der ikke er sjældent som Navn. Sml. Navnet *Gamli* til *Gamall* o. lign.

ÁuðgæiRR, *ÁuðgéRR*, *ÓðgéRR* Masc. (Nom. auþkiR 162), *Ødger*, *Ødge*. Navnet fandtes ikke i Vestnordisk, men var ret almindeligt i Østnordisk.

Áuði, *Óði* Masc. (Nom. auþi 162), *Øde*. Navnet var ret hyppigt i Norge, men ellers sjældent.

Áuðkell, *Óðkell*, se *Øykell*, *Økell*.

ÁuðlæikR, *Áuðlákr*, *ÓðlæikR*, *Óðlákr*, se *ØylæikR* o. s. v.

Áulfunn? Masc. (Acc. aulfun 107), *Ølvun?* Et ellers ukendt Mandsnavn. Svarer muligvis til *AlfwinR*, idet *Aulf-* maa læses *Álf-* (jfr. fauþur = *fápur*), og

-winR, som ofte ellers, er svækket til *-unn*.

Áutir Masc. (Nom. autir 106, 256), „Aute“, „Ote“. En gammel Sideform til *Auti*. Til Grund ligger det tyske *Oto*, *Otto*. *Autir* er det ældste paaviselige fra Tysk laante Navn.

Áutr Masc. se *Øywindr*.

Æbbi Masc. (Gen. æbi(sun) 189), *Ebbe*. Navnet, der svarer til oldtysk *Ebo*, *Ebbo*, var et af de tidligst optagne tyske Navne. Det blev meget almindeligt i Danmark.

ÆilæifR, *Æiláfr*, *ÉláfR* Masc. (Acc. ailaif 82), *Elev*. Et i Østnordisk almindeligt Navn.

Æinráði, *Énráði* Masc. (Gen. ainraþa 10), *Enraade*. Oprindeligt et Tilnavn, den bestemte Form af Adjektivet *æinráðr*, egenraadig. Som Navn kendes det kun fra den anførte Runesten.

Æiri, *Éri* Masc. (Acc. [ai]ra 125), „Ere“. Dette ellers ukendte Mandsnavn er oprindeligt et Tilnavn, dannet af oldnordisk *eiR* „Kobber“. Sml. de norske Tilnavne *Silfri*, *Gulli*, *Stáli*.

Æiríkr, *Éríkr* Masc. (Acc. erik 72), *Erik* = vestnord. *Eiríkr*. Et af de mest udbredte Mandsnavne i Norden.

Æiska, Éska, Æska? Masc.? (Acc. aisku 14), Eske. Vistnok samme Navn som hos Saxo træffes i Formen *Hesca* (i Helgesagnet).

Ærra Masc. (Acc. airu 110), Ærre. Vistnok identisk med det vestnordiske Tilnavn *erra*. Navnet findes senere i Dansk i Formen *Ærre, Erre*.

Æsi Masc. (Nom. æsi 231), Æse. Et i Vestnordisk ukendt og i Østnordisk meget sjældent Navn.

Øygáutr, Øygótr, Øgótr Masc. (Nom. augutr 34, Acc. au[kut] 131), Øgøt, Øgot. Findes ikke i Vestnordisk og var sjældent i Østnordisk.

ØygæiRR se *ÁuðgæiRR*.

Øykell, Økell Masc. (Acc. aukil 163, eykil 158), Økel. Et Vestnordisk ukendt og i Østnordisk temmelig sjældent Navn.

ØylæiKR, ØyláKR, ØlæiKR, ØlákKR Masc. (Nom. aulakR 150), Ølak. Navnet kendes ikke i Vestnordisk.

Øymundi, Ømundi Masc. (Acc. aumuta 38), Ømunde. Fra Vestnordisk kendes kun Sideformen *Eymundr*.

Øystæinn, Øysténn, Østénn Masc. (Nom. austain 247, Acc. ystin 93, Gen. austains 84,

ystis 93), Østen = vestnord. *Ey-steinn*. Et almindeligt nordisk Navn.

Øywindr, Øyndr, Øndr Masc. (Nom. austr 131), Øjvind, Ønder = vestnord. *Eyvindr*. Saavel den gamle Form *Øywindr* som den yngre *Øyndr, Ønder* kendes fra hele Norden.

2. STED- OG FOLKENAVNE

DaniR Masc. Plur. (Acc. tani 5, Gen. tana? 85), Danerne, de Danske = vestnord. *Danir*.

Danmárk, Danmárk Fem., Dat. *Danmarku*, Gen. *Danmarkar* (Acc. tanmaurk 5, Dat. tånmarku 3, tanmarku 245 Verset, Gen. tanmarkar 4), Danmark = vestnord. *Danmørk*.

England Neutr. (Dat. englantí 250), England = vestnord. *England*.

Garðr Masc. (Dat. karpi 235), „Gaard“, ubekendt fynsk Stednavn.

Gotland Neutr. (Dat. kutlati 131, ku forkortet? 88), Gotland, Gulland = vestnord. *Gotland*.

HæiðabýR, HéðabýR Masc. (Acc. haiþa × bu 72, Dat. hiþa

: bu 73, hipabu 28), Hedeby i Sønderjylland = vestnord. *Heidabær*.

Iómsæið, Iómséið Neutr. (Dat. iu(m)s : eþi 41), Jomséd, den Landtange, hvor Jomsborg laa paa Øen *Ióm* = vestnord. *Ióm*.

Lundúnir Fem. Plur. (Dat. luntunum 139), London = vestnord. *Lundúnir*.

LániR? Masc. Plur. (Gen. lana? 85), Laalikerne. Baade Ordets Læsning og Tolkning er højst usikker.

NORI (*NÓRI?*) Masc. Sg. eller *NORIR* (*NÓRIR*) Masc. el. Fem. Pl. (Gen. Sg. el. Gen. Pl. nura 76, 77), Nore eller Norer. Ordet forekommer kun i Forbindelsen *nurakupi* „Nore-Gode“, d. e. „Norer-nes“ Gode eller Gode i „Nore“. Navnet er ganske ukendt.

NorwegR (*NórwegR?*) Masc. (Acc. nuruiak 5), Norge = vestnord. *Norwegr*.

Salháugar Masc. Pl. (Dat. salhauku[m] 75), „Salhøje“, Salløv i Snoldelev Sogn paa Sjælland.

Sinøy? Fem. [Dat. sinaw 98], Sinø? Et ganske ukendt Navn,

hvis Tolkning i det hele er usikker.

Skía Fem. (Dat. skiu 250), „Skie“, det nuværende *Skidby* i Grevskabet York.

Sokka? Fem. (Dat. suku 9), Sokke? Læsning og Tolkning ganske usikker.

Spalklósa Fem., senere *Sprakløse* (Dat. sbalklusu 95), „Spalkløse“, Spragelse i Herlufmagle Sogn, Præstø Amt.

Sundrsuíar Masc. Pl. (Gen. sutrsuia 85 (2 Gg.)), „Sydsveerne“, Sydsvenskerne.

Swínæburg Fem. (Dat. sinæbúrh 209), Svendborg.

Swípiúð, Swípiáð Fem. (Dat. suiþiupu 140, suþþiaupu for suiþiaupu ved urigtig Opfattelse af Runen 1 90), „Svitjod“, Sverrig = vestnord. *Swíþjóð*:

Sálwi Masc. Sg. eller *Sálwir* Masc. Plur. (Gen. saulua 80), Saalve eller Saalver. Forekommer kun i Forbindelsen *sauluakupi* „Saalve-Gode“, d. e. „Saalvernes“ Gode eller Gode i „Saalve“. Sml. *NORI*.

Træbéna Fem. (Gen. trebinu 174), „Træbene“, Navn paa en bornholmsk Gaard. Træbene-Gaard findes endnu som Navn paa to bornholmske Gaarde.

UppsaliR Masc. Plur. (Dat. *salum* 109, 112), Upsala = vestnord. *UppsaliR*.

Urnæ se foran S. 248.

Útlængja Fem. (Dat. *ut* : *ankiu* 149), Udlænge, den lille Ø *Utlängen* ved den sydøstlige Spids af Bleking lige over for Bornholm. Øen nævnes oftere i Middelalderen.

Þiúð, *Þiáð* Fem. (Dat. *þia* *u*-*þu* 83), Ty = vestnord. *Þjóð*. Navnet endnu bevaret i *Tybjerg* Herred i Præstø Amt.

Øy, *Ø* Fem. (Dat. *u* 245 *Prosa*). Øland (eller Fællesnavnet *Ø*).

Øyrasund, *Ørasund* Neutr. (Dat. *ura* : *suti* 47), Øresund = vestnord. *Eyra(r)sund*.

III. LATINSKE ORD

agere (Præs. Sg. 1. P. ago 211), handle, gøre.

ara Fem. (Nom. ara 259), Alter.

ave Imper. (aue 210, 236, afe 219, ake 219), „Hil“, i Forbindelsen „Ave Maria“.

benedictus Adj. (Masc. Sg. Nom. bnediktus 219; Fem. Sg. Nom. bentik : ta 210, beneediktau = benedikta tu 219), velsignet.

commendare (Præs. Sg. 1. P. komændo 192), befale.

cras Adv. (kras 211), i Morgen.

cubare (Præs. Sg. 3. P. kubap 188), hvile, ligge begravet; sml. *pausare*, *requiescere*.

-cum Conj. (i tikum 219, tkum 210 = *tecum*), med.

dare (Pass. Fut. Sg. 1. P. dator 211), give.

dies Masc. (Abl. die 211), Dag.

dominus Masc. (Nom. tominus 219, domn, forkortet, 210, Voc. domine 192), Herre.

ego Person. Pron. (Acc. me 203, 212, 213, 214, 215, 227), jeg.

episcopus Masc. (Nom. æpiskopus 220), Biskop.

et Conj. (æp 219), og.

faber Masc. (Nom. fabær 213, 214), Smed.

facere (Præt. Sg. 3. P. fecit 203, 212, 214, 227, fecip 213, 215), gøre.

fieri (Pass. Inf. fieri 203), gøres.

filius Masc. (Nom. filius 200), Søn.

fructus Masc. (Nom. fructus 219), Frugt.

gratia Fem. (Abl. grasia 210, kpazia 219, kr, forkortet, 219), Naade.

hic Adv. (ik 188, 195?), her.

ibi Adv. (ibi 259), her.

in Præp. (in 188, 192, 210, 219), i.

magister Masc. (Nom. magister 212, 213, 215, 216, magister 214), Mester.

manus Fem. (Plur. Acc. manus 192), Haand.

meus Poss. Pron. (Masc. Sg. Acc. meum 192), min.

mulier Fem. (Pl. Dat. mulieribus 219, mulieribus = mulieribus 210), Kvinde.

oculus Masc. (Nom. oculus 259), Øje.

pausare (Præs. Conj. Sg. 3. P. pauset 195), hvile (i Graven); sml. *cubare*, *requiescere*.

placide Adv. (plazipe 195), roligt, i Fred.

plenus Adj. (Fem. Sg. Nom. plena 210, 219), fuld.

præpositus? Masc. (Nom. *p* forkortet 188), Provst.

-que Conj. (siku[e] = *sicque* 211), og.

quotidie Adv. (kotidie 211), hver Dag.

requiescere (Præs. Part. *re-* *kuiæscæns* 188), hvile; sml. *cubare*, *pausare*.

rufus, *ruffus* Adj. (Masc. Sg. Nom. ruffus 213, 214, 215), rød, brugt som Tilnavn.

sepelire (Perf. Partc. Masc. Nom. Sg. sepultus 195), begrave.

sic Adv. (siku[e] = *sicque* 211), saaledes.

spiritus Masc. (Acc. spiritum 192), Aand.

sub Præp. (sub 195), under.

terra Fem. (Abl. terra 195), Jord.

totus Adj. (Masc. Sg. Abl. toto 211), hel.

tu Personl. Pron. (Nom. tu 210, (219), Abl. tikum 219, tkum 210 = *tecum*), du.

tuus Poss. Pron. (Masc. Sg. Acc. tuum 192, Gen. tui 219; Fem. Pl. Acc. tuas 192), din.

ubi Adv. (ubi 259), hvor.

venter Masc. (Gen. fentris = *ventricis* for *ventris* 219), Bug, Moderliv.

ALFABETISK FORTEGNELSE OVER RUNE- INDSKRIFTERNE

DRm. = Wimmer, De danske Runemindesmærker.

AfnO. = Aarbøger for nordisk Oldkyndighed, 1913.

HTfS. = Historisk Tidsskrift för Skåneland, 1909.

- Alsted-Stenen** (Alsted Herred, Sjælland). Nr. 93. *DRm.* III, 21.
Asfærg-Stenen (Nørhald Herred, Jylland). Nr. 51. *DRm.* II, 50.
Asmindrup-Kalkristninger I-IV (Merløse Herred, Sjælland). Nr. 263-66. *AfnO.* S. 157.
Baldringe-Stenen (Herrestad Herred, Skaane). Nr. 100. *DRm.* IV, 2.
Bjersjö-Stenen I (Herrestad Herred, Skaane). Nr. 107. *DRm.* IV, 11.
Bjersjö-Stenen II (Herrestad Herred, Skaane). Nr. 108. *DRm.* IV, 12.
Bjersjöholm-Stenen (Herrestad Herred, Skaane). Nr. 124. *DRm.* IV, 28.
Bjolderup-Stenen (Ris Herred, Sønderjylland). Nr. 187. *DRm.* VI, 8.
Bjælke-Stenen (Sønder Herred, Bornholm). Nr. 161. *DRm.* V, 20.
Bjarregrav-Stenen I (Sønderlyng Herred, Jylland). Nr. 45. *DRm.* II, 44.
Bjarregrav-Stenen II (Sønderlyng Herred, Jylland). Nr. 46. *DRm.* II, 45.
Bodilsker-Stenen I (Sønder Herred, Bornholm). Nr. 155. *DRm.* V, 14.
Bodilsker-Stenen II (Sønder Herred, Bornholm). Nr. 158. *DRm.* V, 17.
Bodilsker-Stenen III (Sønder Herred, Bornholm). Nr. 176. *DRm.* V, 35.
Bodilsker-Stenen IV (Sønder Herred, Bornholm). Nr. 258. *AfnO.* S. 138.
Bregninge-Stenen (Musse Herred, Laaland). Nr. 86. *DRm.* III, 14.
Bregninge-Stenen (Sunds Herred, Taasinge). Nr. 193. *DRm.* VI, 14.
Brogaards-Stenen (Nørre Herred, Bornholm). Nr. 143. *DRm.* V, 2.
Brohuse-Stenen (Øster Herred, Bornholm). Nr. 157. *DRm.* V, 16.
Brunsgaards-Stenen (Vester Herred, Bornholm). Nr. 175. *DRm.* V, 34.
Brøndum-Stenen (Skads Herred, Jylland). Nr. 66. *DRm.* II, 64.
Brøndum-Font (Skads Herred, Jylland). Nr. 198. *DRm.* VII A a, 2.
Baarse-Stenen (Baarse Herred, Sjælland). Nr. 196. *DRm.* VI, 17.
Baarse-Font (Baarse Herred, Sjælland). Nr. 203. *DRm.* VII A a, 6.
Bække-Stenen I (Anst Herred, Jylland). Nr. 6. *DRm.* II, 5.
Bække-Stenen II (Anst Herred, Jylland). Nr. 12. *DRm.* II, 11.
Børglum-Søjlefod (Børglum Herred, Jylland). Nr. 227. *DRm.* VII B a, 4.
Bøstrup-Røgelsekar (Nørre Herred, Langeland). Nr. 215. *DRm.* VII A b, 7.
Dagstorp-Stenen (Harjagers Herred, Skaane). Nr. 257.
Dalbyover-Stenen (Gærlev Herred, Jylland). Nr. 23. *DRm.* II, 23.
Danevirke-Stenen (Haddeby Sogn, Sønderjylland). Nr. 73. *DRm.* I, 12.
Durup-Stenen (Gislum Herred, Jylland). Nr. 20. *DRm.* II, 20.
Dybäck-Stenen (Vemenhögs Herred, Skaane). Nr. 117. *DRm.* IV, 21.
Egense-Font (Sunds Herred, Fyen). Nr. 200. *DRm.* VII A a, 4 b.

- Egeslevmagle-Stenen** (Vester Flakkebjerg Herred, Sjælland). Nr. 181. *DRm.* VI, 1.
- Egtved-Stenen** (Jærlev Herred, Jylland). Nr. 9. *DRm.* II, 8.
- Egaa-Stenen** (Øster Lisbjerg Herred, Jylland). Nr. 48. *DRm.* II, 47.
- Elsø-Stenen** (Sønder Herred paa Mors, Jylland). Nr. 68. *DRm.* II, 66.
- Eltang-Stenen** (Brusk Herred, Jylland). Nr. 67. *DRm.* II, 65.
- Ferslev-Stenen** (Flæskum Herred, Jylland). Nr. 32. *DRm.* II, 32.
- Fjænneselev-Stenen** (Alsted Herred, Sjælland). Nr. 92. *DRm.* III, 20.
- Flejsborg-Stenen** (Aars Herred, Jylland). Nr. 63. *DRm.* II, 61.
- Flemløse-Stenen** (Baag Herred, Fyen). Nr. 77. *DRm.* III, 5.
- Fosie-Stenen** (Oxie Herred, Skaane). Nr. 130. *DRm.* IV, 34.
- Frørslev-Stenen** (Lynge-Frederiksborg Herred, Sjælland). Nr. 98. *DRm.* III, 1.
- Fuglie-Stenen I** (Skyts Herred, Skaane). Nr. 116. *DRm.* IV, 20.
- Fuglie-Stenen II** (Skyts Herred, Skaane). Nr. 131. *DRm.* IV, 35.
- Funder-Søjlefod** (Hids Herred, Jylland). Nr. 229. *DRm.* VII B a, 5.
- Faaborg Røgelsekar** (Fyen). Nr. 213. *DRm.* VII A b, 5.
- Føvling-Stenen** (Malt Herred, Jylland). Nr. 188. *DRm.* VI, 9.
- Galtrup-Stenen** (Nørre Herred paa Mols, Jylland). Nr. 183. *DRm.* VI, 3.
- Give-Glasrude** (Nørvang Herred, Jylland). Nr. 223. *DRm.* VII A c, 5.
- Giver-Stenen** (Aars Herred, Jylland). Nr. 52. *DRm.* II, 51.
- Glavendrup-Stenen** (Skam Herred, Fyen). Nr. 80. *DRm.* III, 8.
- Glemminge-Stenen** (Ingelstad Herred, Skaane). Nr. 118. *DRm.* IV, 22.
- Glenstrup-Stenen** (Nørhald Herred, Jylland). Nr. 26. *DRm.* II, 26.
- Grensten-Stenen** (Middelsom Herred, Jylland). Nr. 58. *DRm.* II, 57.
- Grødby-Stenen** (Sønder Herred, Bornholm). Nr. 154. *DRm.* V, 13.
- Gunderup-Stenen I** (Flæskum Herred, Jylland). Nr. 2. *DRm.* II, 2.
- Gunderup-Stenen II** (Flæskum Herred, Jylland). Nr. 247. *DRm.* I. Bind, S. CXXXIX.
- Gyldensaa-Stenen** (Øster Herred, Bornholm). Nr. 163. *DRm.* V, 22.
- Gylling-Stenen** (Hads Herred, Jylland). Nr. 56. *DRm.* II, 55.
- Gårdstånga-Stenen I** (Frosta Herred, Skaane). Nr. 115. *DRm.* IV, 19.
- Gårdstånga-Stenen II** (Frosta Herred, Skaane). Nr. 120. *DRm.* IV, 24.
- Gårdstånga-Stenen III** (Frosta Herred, Skaane). Nr. 132. *DRm.* IV, 36.
- Gæssingholm-Stenen** (Sønderhald Herred, Jylland). Nr. 189. *DRm.* VI, 10.
- Gagenskov-Stenen** (Baag Herred, Fyen). Nr. 91. *DRm.* III, 19.
- Gammel-Stenen** (Gærn Herred, Jylland). Nr. 1. *DRm.* II, 1.
- Glanbjerg-Font** (Hjærm Herred, Jylland). Nr. 199. *DRm.* VII A a, 3.
- Glandest-Stenen** (Nørhald Herred, Jylland). Nr. 53. *DRm.* II, 52.
- Glaning-Stenen** (Bølling Herred, Jylland). Nr. 65. *DRm.* II, 63.
- Glaerslund-Stenen** (Sønder Rangstrup Herred, Sønderjylland). Nr. 69. *DRm.* II B, 1.
- Gledeby-Stenen** (Haddeby Sogn, Sønderjylland). Nr. 72. *DRm.* I, 11.
- Gleden-Røgelsekar** (Salling Herred, Fyen). Nr. 211. *DRm.* VII A b, 3.
- Gelnæs-Stenen** (Baag Herred, Fyen). Nr. 76. *DRm.* III, 4.
- Gesselager-Røgelsekar** (Gudme Herred, Fyen). Nr. 209. *DRm.* VII A b, 1.
- Gillerslev-Stenen** (Hillerslev Herred, Jylland). Nr. 191. *DRm.* VI, 12.
- Gjærmind-Stenen** (Middelsom Herred, Jylland). Nr. 24. *DRm.* II, 24.
- Gjebro-Stenen** (Jylland). Nr. 249. *DRm.* I. Bind, S. CL.
- Gjølby-Stenen** (Frosta Herred, Skaane). Nr. 138. *DRm.* IV, 41.
- Gjoptrop-Font** (Haderslev Herred, Sønderjylland). Nr. 201. *DRm.* VII A a, 4.
- Gjorne-Stenen** (Øster Horne Herred, Jylland). Nr. 8. *DRm.* II, 7.
- Gjundstrup-Røgelsekar** (Salling Herred, Fyen). Nr. 216. *DRm.* VII A b, 8.

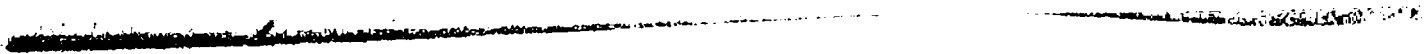
- Hune-Stenen** (Hvetbo Herred, Jylland). Nr. 17. *DRm.* II, 16.
Hunnestad-Stenen I (Ljunits Herred, Skaane). Nr. 104. *DRm.* IV, 7.
Hunnestad-Stenen II (Ljunits Herred, Skaane). Nr. 105. *DRm.* IV, 8.
Hurup-Stenen (Refs Herred, Nørrejyland). Nr. 251. *AfnO.* S. 109.
Hvidbjerg-Stenen (Hindborg Herred, Jylland). Nr. 194. *DRm.* VI, 15.
Hyby-Stenen (Bara Herred, Skaane). Nr. 136. *DRm.* IV, 39.
Hällestad-Stenen I (Torna Herred, Skaane). Nr. 109. *DRm.* I, 6.
Hällestad-Stenen II (Torna Herred, Skaane). Nr. 110. *DRm.* I, 7.
Hällestad-Stenen III (Torna Herred, Skaane). Nr. 111. *DRm.* I, 8.
Hæstrup-Klokke (Børglum Herred, Jylland). Nr. 219. *DRm.* VII A c, 1.
Hästveda-Stenen (Östra Göinge Herred, Skaane). Nr. 192. *DRm.* VI, 13.
Hör-Font (Frosta Herred, Skaane). Nr. 207. *DRm.* VII A a, 10.
Hørning-Stenen (Hjælmslev Herred, Jylland). Nr. 57. *DRm.* II, 56.
Håstad-Stenen (Torna Herred, Skaane). Nr. 255. *HTfS.* S. 239.
Jordberga-Stenen (Vemenhögs Herred, Skaane). Nr. 135. *DRm.* IV, 38.
Jællinge-Stenen I (Tørrild Herred, Jylland). Nr. 4. *DRm.* I, 1.
Jællinge-Stenen II (Tørrild Herred, Jylland). Nr. 5. *DRm.* I, 2.
Jætsmark-Stenen (Hvetbo Herred, Jylland). Nr. 18. *DRm.* II, 17.
Kallerup-Stenen (Smørum Herred, Sjælland). Nr. 74. *DRm.* III, 2.
Karlevi-Stenen (Øland, Sverrig). Nr. 245. *DRm.* I. Bind, S. CXIV.
Klemensker-Stenen I (Nørre Herred, Bornholm). Nr. 144. *DRm.* V, 3.
Klemensker-Stenen II (Nørre Herred, Bornholm). Nr. 147. *DRm.* V, 6.
Klemensker-Stenen III (Nørre Herred, Bornholm). Nr. 148. *DRm.* V, 7.
Klemensker-Stenen IV (Nørre Herred, Bornholm). Nr. 168. *DRm.* V, 27.
Klemensker-Stenen V (Nørre Herred, Bornholm). Nr. 177. *DRm.* V, 36.
Kolind-Stenen (Sønder Herred, Jylland). Nr. 35. *DRm.* I, 15.
Kongevejs-Stenen (Nørre Herred, Bornholm). Nr. 142. *DRm.* V, 1.
Krageholm-Stenen (Herrestad Herred, Skaane). Nr. 102. *DRm.* IV, 4.
Kragelund-Stenen (Hids Herred, Jylland). Nr. 231. *DRm.* VII B a, 7.
Kullerup-Røgelsekar (Vinding Herred, Fyen). Nr. 218. *DRm.* VII Ab, 10).
Kuregaards-Stenen (Nørre Herred, Bornholm). Nr. 146. *DRm.* V, 5.
Köpinge-Stenen (Ingelstad Herred, Skaane). Nr. 123. *DRm.* IV, 27.
Langede-Stenen (Sønder Herred, Bornholm). Nr. 164. *DRm.* V, 23.
Langaa-Stenen I (Middelsom Herred, Jylland). Nr. 29. *DRm.* II, 29.
Langaa-Stenen II (Middelsom Herred, Jylland). Nr. 30. *DRm.* II, 30.
Langaa-Stenen III (Middelsom Herred, Jylland). Nr. 31. *DRm.* II, 31.
Langaa-Stenen IV (Middelsom Herred, Jylland). Nr. 55. *DRm.* II, 54.
Lavrbjærg-Stenen (Galten Herred, Jylland). Nr. 248. *DRm.* I. Bind, S. CXLV.
Ledøje-Stenen (Smørum Herred, Sjælland). Nr. 243. *DRm.* VII B c, 6.
Lilla Harrie-Font (Harjagers Herred, Skaane). Nr. 208. *DRm.* VII A a, 11.
Lille Rørbæk-Stenen (Aars Herred, Jylland). Nr. 61. *DRm.* II, 59.
London-Stenen (Sct. Pauls Kirkegaard, London). Nr. 246. *DRm.* I. Bind, S. CXXXI.
Lund-Stenen (Torna Herred, Skaane). Nr. 224. *DRm.* VII B a, 1.
Lundagård-Stenen (Torna Herred, Skaane). Nr. 134. *DRm.* IV, 37.
Lunde-Røgelsekar (Sunds Herred, Fyen). Nr. 214. *DRm.* VII A b, 6.
Lundhøj-Stenen (Nørre Herred, Bornholm). Nr. 167. *DRm.* V, 26.
Lyngby-Stenen (Hellum Herred, Jylland). Nr. 14. *DRm.* II, 13.
Læborg-Stenen (Malt Herred, Jylland). Nr. 7. *DRm.* II, 6.
Lønborg-Jærnbeslag (Nørre Horne Herred, Jylland). Nr. 222. *DRm.* VII A c, 4.

- Marevad-Stenen (Nørre Herred, Bornholm). Nr. 150. *DRm.* V, 9.
 Mejlby-Stenen (Støvring Herred, Jylland). Nr. 47. *DRm.* II, 46.
 Møllegaards-Stenen (Sønder Herred, Bornholm). Nr. 172. *DRm.* V, 31.
 Mønsted-Stenen I (Fjænds Herred, Jylland). Nr. 237. *DRm.* VII B b, 3.
 Mønsted-Stenen II (Fjænds Herred, Jylland). Nr. 238. *DRm.* VII B b, 4.
 Nyker-Stenen (Vester Herred, Bornholm). Nr. 173. *DRm.* V, 32.
 Nykøbling-Stenen (Ods Herred, Sjælland). Nr. 244. *DRm.* VII B c, 7.
 Ny Larsker-Stenen I (Vester Herred, Bornholm). Nr. 149. *DRm.* I, 17.
 Ny Larsker-Stenen II (Vester Herred, Bornholm). Nr. 169. *DRm.* V, 28.
 Nöbbelöf-Stenen (Ljunits Herred, Skaane). Nr. 114. *DRm.* IV, 18.
 Nöbbelöf-Stenen (Torna Herred, Skaane). Nr. 121. *DRm.* IV, 25.
 Nørre Næraa-Stenen (Skam Herred, Fyen). Nr. 79. *DRm.* III, 7.
 Oddum-Stenen (Nørre Horne Herred, Jylland). Nr. 64. *DRm.* II, 62.
 Ollerup-Røgelsekar (Sunds Herred, Fyen). Nr. 212. *DRm.* VII A b, 4.
 Pjedsted-Stenen (Holmans Herred, Jylland). Nr. 234. *DRm.* VII B a, 8.
 Pjedsted-Kiste (Holmans Herred, Jylland). Nr. 221. *DRm.* VII A c, 3.
 Povlsker-Helgenfigur (Sønder Herred, Bornholm). Nr. 230. *DRm.* VII B a, 6.
 Randers-Stenen I (Jylland). Nr. 54. *DRm.* II, 53.
 Randers-Stenen II (Randers By, Nørrejylland). Nr. 252. *AfnO.* S. 120.
 Ravnkilde-Stenen (Aars Herred, Jylland). Nr. 22. *DRm.* II, 22.
 Rimsø-Stenen (Nørre Herred, Jylland). Nr. 10. *DRm.* II, 9.
 Rønninge-Stenen (Aasum Herred, Fyen). Nr. 82. *DRm.* III, 10.
 Rø-Stenen (Nørre Herred, Bornholm). Nr. 160. *DRm.* V, 19.
 Rødsker-Stenen (Nørre Herred, Bornholm). Nr. 151. *DRm.* V, 10.
 Sal-Stenen I (Hovlbjærg Herred, Jylland). Nr. 186. *DRm.* VI, 6.
 Sal-Stenen II (Hovlbjærg Herred, Jylland). Nr. 195. *DRm.* VI, 16.
 Sallerup-Font (Oxie Herred, Skaane). Nr. 206. *DRm.* VII A a, 9.
 Sandby-Stenen I (Tybjærg Herred, Sjælland). Nr. 89. *DRm.* III, 17.
 Sandby-Stenen II (Tybjærg Herred, Sjælland). Nr. 95. *DRm.* III, 23.
 Selde-Font (Nørre Herred i Salling, Jylland). Nr. 202. *DRm.* VII A a, 5.
 Simris-Stenen I (Järestad Herred, Skaane). Nr. 140. *DRm.* IV, 43.
 Simris-Stenen II (Järestad Herred, Skaane). Nr. 141. *DRm.* IV, 44.
 Sjælle-Stenen (Framlev Herred, Jylland). Nr. 41. *DRm.* I, 16.
 Sjørup-Stenen (Ljunits Herred, Skaane). Nr. 112. *DRm.* I, 9.
 Sjøring-Stenen (Hundborg Herred, Jylland). Nr. 38. *DRm.* II, 38.
 Skifarp-Stenen (Vemenhögs Herred, Skaane). Nr. 125. *DRm.* IV, 29.
 Skivum-Stenen (Aars Herred, Jylland). Nr. 3. *DRm.* II, 3.
 Skovlænge-Stenen (Sønder Herred, Laaland). Nr. 87. *DRm.* III, 15.
 Skyum-Font (Hassing Herred, Jylland). Nr. 197. *DRm.* VII A a, 1.
 Skårby-Stenen I (Ljunits Herred, Skaane). Nr. 106. *DRm.* IV, 10.
 Skårby-Stenen II (Ljunits Herred, Skaane). Nr. 256. *HTfS.* S. 252.
 Skærn-Stenen I (Middelsom Herred, Jylland). Nr. 36. *DRm.* II, 36.
 Skærn-Stenen II (Middelsom Herred, Jylland). Nr. 37. *DRm.* II, 37.
 Slesvig-Stenen (Sønderjylland). Nr. 250. *DRm.* I. Bind, S. CLV.
 Snoldelev-Stenen (Tune Herred, Sjælland). Nr. 75. *DRm.* III, 3.
 Spentrup-Stenen (Nørhald Herred, Jylland). Nr. 21. *DRm.* II, 21.
 Stenstrup-Røgelsekar (Sunds Herred, Fyen). Nr. 217. *DRm.* VII A b, 9.
 Stokkemarke-Relikviegemme (Sønder Herred, Laaland). Nr. 220. *DRm.* VII A c, 2.
 Stora Harrie-Stenen (Harjagers Herred, Skaane). Nr. 133. *DRm.* IV, 36 b.

- Store Rygbjærg-Stenen** (Tørrild Herred, Jylland). Nr. 13. *DRm.* II, 12.
Strö-Stenen I (Onsjö Herred, Skaane). Nr. 127. *DRm.* IV, 31.
Strö-Stenen II (Onsjö Herred, Skaane). Nr. 128. *DRm.* IV, 32.
Suldrup-Stenen I (Hornum Herred, Jylland). Nr. 25. *DRm.* II, 25.
Suldrup-Stenen II (Hornum Herred, Jylland). Nr. 185. *DRm.* VI, 5.
Sædding-Stenen (Bølling Herred, Jylland). Nr. 232. *DRm.* VII B c, 3.
Sæddinge-Stenen (Fuglse Herred, Laaland). Nr. 85. *DRm.* III, 13.
Söder Viddinge-Font (Harjagers Herred, Skaane). Nr. 204. *DRm.* VII A a, 7.
Søborg-Stenen I (Holbo Herred, Sjælland). Nr. 236. *DRm.* VII B b, 2.
Søborg-Stenen II (Holbo Herred, Sjælland). Nr. 242. *DRm.* VII B c, 5.
Søndbjærg-Sokkelsten (Refs Herred, Nørrejyland). Nr. 259. *AfnO.* S. 145.
Sønder Kirkeby-Stenen (Sønder Herred, Falster). Nr. 88. *DRm.* III, 16.
Sønder Vilstrup-Stenen (Brusk Herred, Nørrejyland). Nr. 253. *AfnO.* S. 125.
Sønder Vinge-Stenen (Middelsom Herred, Jylland). Nr. 50. *DRm.* II, 49.
Sønder Vissing-Stenen I (Tyrsting Herred, Jylland). Nr. 15. *DRm.* I, 5.
Sønder Vissing-Stenen II (Tyrsting Herred, Jylland). Nr. 16. *DRm.* II, 15.
Sørup-Stenen (Sunds Herred, Fyen). Nr. 97. *DRm.* III, 25.
Tillise-Stenen (Sønder Herred, Laaland). Nr. 96. *DRm.* III, 24.
Tirsted-Stenen (Fuglse Herred, Laaland). Nr. 90. *DRm.* III, 18.
Tisted-Stenen (Jylland). Nr. 190. *DRm.* VI, 11.
Tjørneby-Stenen (Sønder Herred, Bornholm). 156. *DRm.* V, 15.
Tornby Kalkristninger I-III (Vennebjærg Herred, Nørrejyland). Nr. 260-62. *AfnO.* S. 14
Torsjö-Stenen (Vemenhögs Herred, Skaane). Nr. 113. *DRm.* IV, 17.
Tryggevælde-Stenen (Fakse Herred, Sjælland). Nr. 81. *DRm.* III, 9.
Tulstorp-Stenen (Vemenhögs Herred, Skaane). Nr. 122. *DRm.* IV, 26.
Taagerup-Stenen (Fuglse Herred, Laaland). Nr. 84. *DRm.* III, 12.
Taarnborg-Stenen (Slagelse Herred, Sjælland). Nr. 94. *DRm.* III, 22.
Ulbølle-Røgelsekar (Salling Herred, Fyen). Nr. 210. *DRm.* VII A b, 2.
Ulstrup-Stenen (Middelsom Herred, Jylland). Nr. 11. *DRm.* II, 10.
Uppåkra-Stenen (Bara Herred, Skaane). Nr. 129. *DRm.* IV, 33.
Valkärria-Stenen (Torna Herred, Skaane). Nr. 126. *DRm.* IV, 30.
Valleberga-Stenen (Ingelstad Herred, Skaane). Nr. 139. *DRm.* IV, 42.
Vedelspang-Stenen I (Haddeby Sogn, Sønderjyland). Nr. 70. *DRm.* I, 3.
Vedelspang-Stenen II (Haddeby Sogn, Sønderjyland). Nr. 71. *DRm.* I, 4.
Vejerslev-Stenen (Hovlbjærg Herred, Jylland). Nr. 182. *DRm.* VI, 2.
Vejlby-Stenen (Hasle Herred, Jylland). Nr. 62. *DRm.* II, 60.
Vesløs-Stenen (Vester Han Herred, Jylland). Nr. 228. *DRm.* VI, 7.
Vester Marie-Stenen I (Vester Herred, Bornholm). Nr. 145. *DRm.* V, 4.
Vester Marie-Stenen II (Vester Herred, Bornholm). Nr. 152. *DRm.* V, 11.
Vester Marie-Stenen III (Vester Herred, Bornholm). Nr. 153. *DRm.* V, 12.
Vester Marie-Stenen IV (Vester Herred, Bornholm). Nr. 170. *DRm.* V, 29.
Vester Marie-Stenen V (Vester Herred, Bornholm). Nr. 171. *DRm.* V, 30.
Vester Marie-Stenen VI (Vester Herred, Bornholm). Nr. 174. *DRm.* V, 33.
Vester Tørslev-Stenen (Nørhald Herred, Jylland). Nr. 49. *DRm.* II, 48.
Vester Velling-Stenen (Middelsom Herred, Jylland). Nr. 184. *DRm.* VI, 4.
Villie-Stenen (Ljunits Herred, Skaane). Nr. 103. *DRm.* IV, 6.
Virring-Stenen (Sønderhald Herred, Jylland). Nr. 27. *DRm.* II, 27.
Vitskøl-Stenen (Slet Herred, Jylland). Nr. 241. *DRm.* VII B c, 2.
Voldtofte-Stenen (Baag Herred, Fyen). Nr. 78. *DRm.* III, 6.

- Vordingborg-Stenen (Sjælland). Nr. 83. *DRm.* III, 11.
- Aal-Stenen (Vester Horne Herred, Jylland). Nr. 233. *DRm.* VII B c, 4.
- Ålstorp-Stenen (Harjagers Herred, Skaane). Nr. 137. *DRm.* IV, 40.
- Aalum-Stenen I (Sønderlyng Herred, Jylland). Nr. 43. *DRm.* II, 42.
- Aalum-Stenen II Sønderlyng Herred, Jylland). Nr. 44. *DRm.* II, 43.
- Aalum-Stenen III (Sønderlyng Herred, Jylland). Nr. 59. *DRm.* II, 58.
- Aalum-Stenen IV (Sønderlyng Herred, Jylland). Nr. 60. *DRm.* II, 58 b.
- Aarhus-Stenen I (Jylland). Nr. 28. *DRm.* I, 13.
- Aarhus-Stenen II (Jylland). Nr. 34. *DRm.* I, 14.
- Aarhus-Stenen III (Jylland). Nr. 39. *DRm.* II, 39.
- Aarhus-Stenen IV (Jylland). Nr. 40. *DRm.* II, 40.
- Aarhus-Stenen V (Jylland). Nr. 42. *DRm.* II, 41 b.
- Aars-Stenen (Aars Herred, Jylland). Nr. 19. *DRm.* I, 10.
- Aastrup-Stenen I (Gørding Herred, Jylland). Nr. 239. *DRm.* VII B b, 5.
- Aastrup-Stenen II (Gørding Herred, Jylland). Nr. 240. *DRm.* VII B c, 1.
- Åsum-Stenen (Gärds Herred, Skaane). Nr. 225. *DRm.* I, 18.
- Aasø-Stenen (Tybjerg Herred, Sjælland). Nr. 254. *AfnO.* S. 132.
- Örja Stenen (Rönnebergs Herred, Skaane). Nr. 99. *DRm.* IV, 1.
- Örsjö-Stenen (Vemenhögs Herred, Skaane). Nr. 119. *DRm.* IV, 23.
- Örtofta-Font (Harjagers Herred, Skaane). Nr. 205. *DRm.* VII A a, 8.
- Östra Herrestad-Stenen (Ingelstad Herred, Skaane). Nr. 101. *DRm.* IV, 3.
- Ørsted-Stenen (Baag Herred, Fyen). Nr. 235. *DRm.* VII B b, 1.
- Øster Alling-Stenen (Sønderhald Herred, Jylland). Nr. 33. *DRm.* II, 33.
- Øster Brønderslev-Stenen (Børglum Herred, Jylland). Nr. 226. *DRm.* VII B a, 3.
- Øster Larsker Stenen (Øster Herred, Bornholm). Nr. 159. *DRm.* V, 18.
- Øster Marie-Stenen I (Øster Herred, Bornholm). Nr. 162. *DRm.* V, 21.
- Øster Marie-Stenen II (Øster Herred, Bornholm). Nr. 165. *DRm.* V, 24.
- Øster Marie-Stenen III (Øster Herred, Bornholm). Nr. 166. *DRm.* V, 25.
- Øster Marie-Stenen IV (Øster Herred, Bornholm). Nr. 178. *DRm.* V, 37.
- Øster Marie-Stenen V (Øster Herred, Bornholm). Nr. 179. *DRm.* V, 38.
- Øster Marie-Stenen VI (Øster Herred, Bornholm). Nr. 180. *DRm.* V, 39.

LUDV. F. A. WIMMER

DE DANSKE RUNEMINDESMÆRKER

HAANDUDGAVE VED LIS JACOBSEN

KØBENHAVN 1914

PRIS 5.75

Naar Prof. Dr. LUDV. WIMMERS store Runeværk nu udkommer i Haandudgave, opfyldes et Ønske, der længe har været næret saavel af Videnskabsmænd som af den store Almenhed, der har Sans og Interesse for Danmarks Sprog og Historie.

WIMMERS berømte Værk har hidtil kun foreligget i en Folio-Udgave til 175 Kr., der praktisk talt kun fandtes paa vore offentlige Biblioteker. Prof. Wimmer har nu med stor Imødekommenhed givet Tilladelse til, at hans Værk udkommer i en Haandudgave, i hvilken *alle* de i den store Udgave meddelte Runeindskrifter optages. Ligesom her gengives de i Haandudgaven i tre Former: 1. bogstavret efter Runerne, 2. i olddansk Sprogform, 3. i moderne dansk Oversættelse. Indskrifterne ledsages af Gengivelser af de ypperlige Raderinger af Runemindesmærkerne, der — i et Antal af over 300 — findes i det store Runeværk, og som er fremgaaet ved Samarbejde mellem Prof. WIMMER og Prof. MAGNUS PETERSEN. Haandudgaven er ogsaa — ligesom den store Udgave — forsynet med en fuldstændig Ordbog og med en Indledning, i hvilken der gives en Skildring af Indskrifternes Runeformer, Sprog og Indhold samt af deres historiske Betydning.

Udgaven er besørget af Fru Dr. LIS JACOBSEN, der nylig i Aarbøger f. nordisk Oldkyndighed har givet en Tolkning af Runeindskrifter, der er fundet i Danmark efter Afslutningen af Wimmers Værk. Disse nyfundne Indskrifter, ledsagede af fotografiske Gengivelser, meddeles sammen med nyfundne Indskrifter fra Skaane

i et Tillæg, der er optaget i Udgaven, og hvis Ordforraad er indarbejdet i Udgavens Ordbog.

Prisen paa Haandudgaven af Wimmers Runeværk er sat til kun 5 Kr. 75 Øre, for at dette nationalt saa betydende Værk, der indeholder Skildringer og Gengivelser af *alle Danmarks (iberegnet Sønderjyllands og Skaanes) Runemindesmærker*, kan erhverves af enhver, der har Interesse for vore Fortidsminder og vort Sprog.

KØBENHAVN, i Januar 1914.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

HR. BOGHANDLER.....

FRA GYLDENDALSKE BOGHANDEL NORDISK FORLAG.

UDBEDES

LUDV. F. A. WIMMER

DE DANSKE RUNEMINDESMÆRKER

HAANDUDGAVE VED LIS JACOBSEN

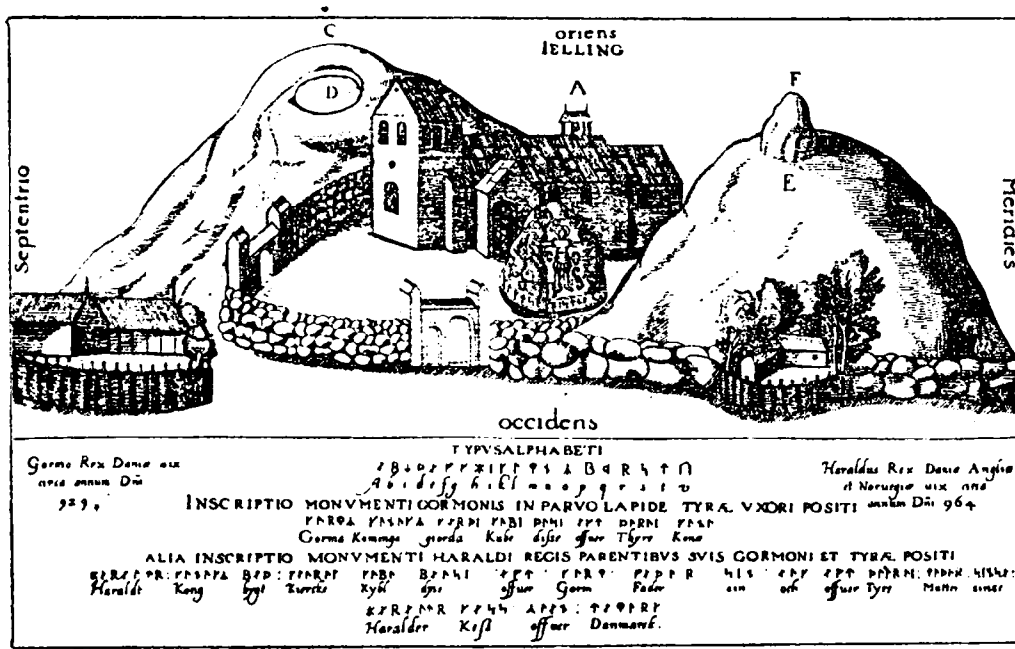
PRIS 5.75

..... / 1914

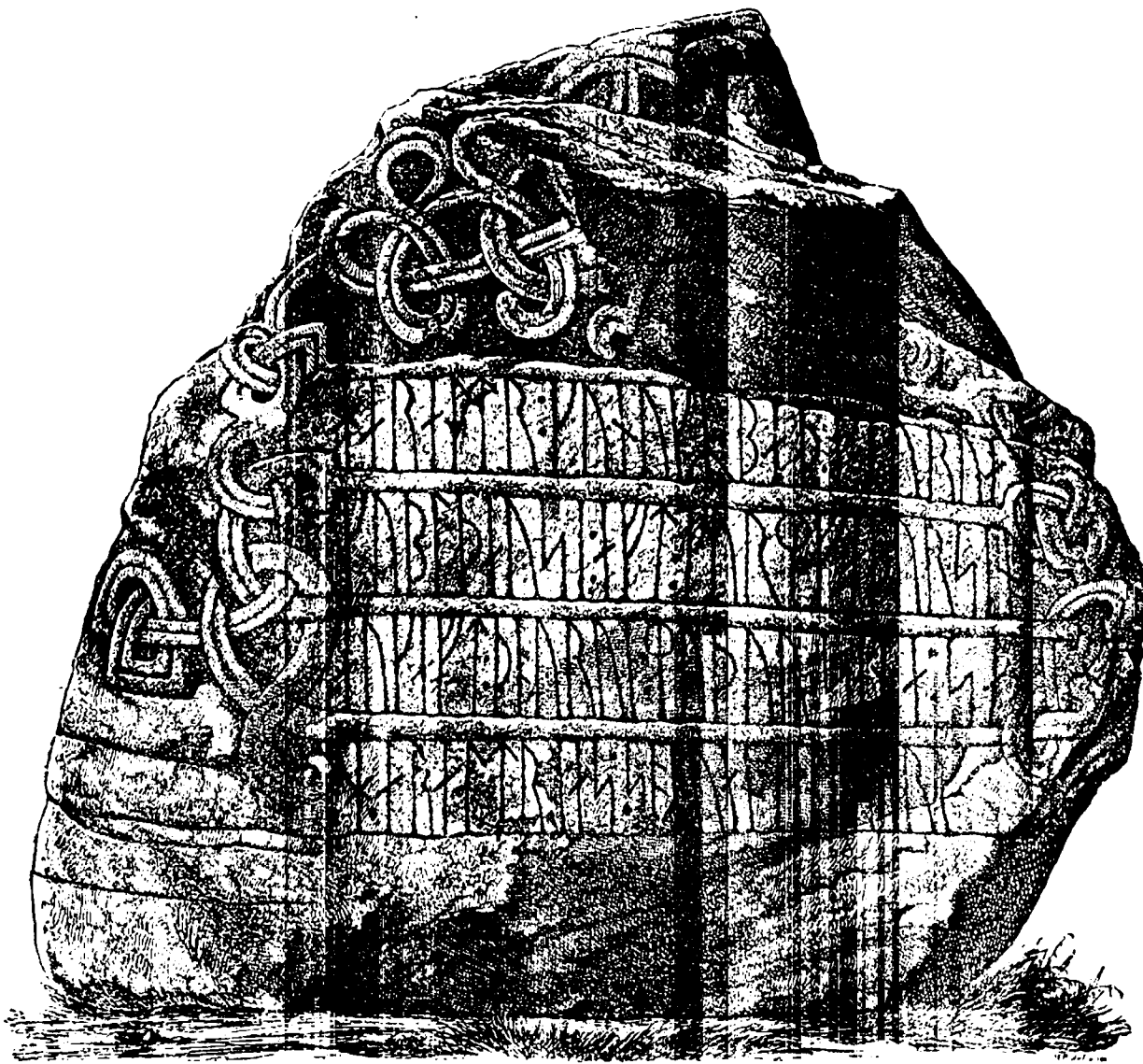
.....
NAVN

.....
ADRESSE

ILLUSTRATIONSPRØVER

Henrik Rantzaus Prospekt af Jellingehøjene.
S. 53.

Forsiden af den større Jellingesten.
S. 55.

Den nyfundne Indskrift paa Kormuren i Asmindrup Kirke.
S. 206.

.....

Paa GYLDENDALSKE BOGHANDEL NORDISK FORLAG er ligeledes
udkommet:

NYFUNDNE RUNEINDSKRIFTER I DANMARK

UNDERSØGTE OG TOLKEDE AF

LIS JACOBSEN.

.....

SÆRTRYK AF AARBØGER FOR NORDISK OLDKYNDIGHED OG HISTORIE.

KØBENHAVN 1914.

PRIS 1.50.

.....

Hr. BOGHANDLER

FRA GYLDENDALSKE BOGHANDEL NORDISK FORLAG
UDBEDES

LIS JACOBSEN

NYFUNDNE RUNEINDSKRIFTER
I DANMARK

PRIS 1.50

..... / 1914

.....
NAVN

.....
ADRESSE

